माण्डवी गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

प्यूठान, ५ नं. प्रदेश, नेपाल

बृहत् गाउँपालिका विकास गुरूयोजना

वि.सं. २०७५-२०९०

विषय सूचि

खण्ड १ : भूमिका १

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ अध्ययनको उद्देश्य २

१.३ अपेक्षित उपलब्धीहरू (Expected Output) २

१.३.१ गाउँपालिकाको वृहत् आधार नक्सा तयार पार्ने (Base Map) २

१.३.२ गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र (Rural Municipal Profile) ३

१.३.३ विश्लेषण (Analysis) ३

१.३.४ स्थानिक विश्लेषण (Spatial Analysis) तथा वित्तीय विश्लेषण (Financial Analysis) ३

१.४ अध्ययन विधि र चरणहरू (Methodology) ३

१.४.१ कार्यविधि (Methodology) ३

१.४.२ संकलित तथ्याङ्क SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats) विश्लेषण विधि अपनाइएको ४

१.४.४ योजना तर्जुमा दृष्टिकोण (Planning Approach) ७

१.५ क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य र प्रतिफल र कार्यक्रमहरू ७

१.६ दीर्घकालीन भौतिक विकास योजना (PDP) ७

१.७ सामाजिक विकास योजना ८

१.८ आर्थिक विकास योजना ८

१.९ वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन योजना ९

१.१० सेवा प्रवाह, सुशासन तथा संस्थागत विकास सम्बन्धी योजना ९

१.११ कार्यक्षेत्र १०

१.१२ योजना तयारीको पद्धति १०

१.१२.१ तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण १०

१.१२.२ योजना र योजना स्वीकृतिको प्रक्रिया ११

खण्ड २ : माण्डवी गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच र लक्ष्य १२

२.१ गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच र लक्ष्य १२

२.२ गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचका प्रमुख आधारहरू १२

२.३ गाउँपालिकाले आ.व. २०७४/०७५ मा तय गरेका नीति तथा कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण १४

२.३.१ कृषि १४

२.३.२ सिँचाई १४

२.३.३ यातायात १५

२.३.४ पर्यटन १५

२.३.५ विद्युत तथा उर्जा १५
२.३.६ खानेपानी तथा सरसफाई १५
२.३.७ शिक्षा १६
२.३.८ स्वास्थ्य १६
२.३.९ खेलकुद १६
२.३.१० सुचना तथा सञ्चार १६
२.३.११ समावेशीकरण तथा सामाजिक न्याय १७
२.३.१२ सार्वजनिक सेवा प्रवाह तथा प्रशासनिक व्यवस्था १७
२.४ गाउँपालिकाले आ.व. २०७५/०७६ मा तय गरेका नीति तथा कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण १८
२.४.१ गुरुयोजनाका प्रमुख लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू २०
२.४.२ अपेक्षित प्रतिफलहरू २१
खण्ड ३ : माण्डवी गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति २३
खण्ड ४ : तथ्याङ्क विश्लेषण २४
४.१. जनसांख्यिक विश्लेषण २४
४.२ SWOT विश्लेषण २५
४.२.१ भौतिक पूर्वाधार २६
४.२.२ सामाजिक पूर्वाधार ३०
४.२.३ आर्थिक पूर्वाधार ३४
४.२.४ वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन ३७
४.२.४ संस्थागत विकास ३९
४.३ स्थानिक विश्लेषण (Spatial Analysis) ४१
४.३.१ पहुँच (Accesibility) ४१
४.३.२ भू-उपयोग (Landuse) ४१
४.३.३ माटोको बनावट (Soil Type) ४२
४.३.४ जमिनको भिरालोपन (Slope) ४२
४.३.५ जमिनको मोहडा (Aspect) ४२
४.४ आर्थिक विश्लेषण ४३
४.५ सेवा प्रवाह र सेवा क्षेत्रको वितरण ४४
४.६ माग विश्लेषण तथा प्रक्षेपण ४५
४.६.१ Social Infrastructure Demand Analysis ४६
४.६.२ Physical Demand Analysis ४८
४.६.३ Social Demand Analysis ४९

खण्ड ५ : विषयक्षेत्रगत गाउँपालिका विकास योजना ५०

५.१ भौतिक विकास योजना ५०

५.१.१ सोच, लक्ष्य र उद्देश्यहरू ५०

५.१.२ योजना तथा कार्यक्रमहरू ५१

५.१.३ भौतिक विकास योजनाको Logical Framework Approach (LFA) ६१

५.१.४ Summary of Physical Development Plan Implementation ७५

५.२ आर्थिक विकास योजना ७७

५.२.१ योजना र कार्यक्रमहरू ७९

५.२.२ आर्थिक विकास योजनाको Logical Framework Approach ८३

५.२.३ Summary of Economic Development Plan Implementation ९१

५.३ सामाजिक विकास योजना ९२

५.३.१ उद्देश्यहरू ९३

५.३.२ योजना तथा कार्यक्रमहरू ९४

५.३.३ सामाजिक विकासका लागि (Logical Framework Approach) १००

५.३.४ Summary of Social Development Plan Implementation १०८

५.४ वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन योजना १०९

५.४.१ उद्देश्यहरू ११०

५.४.२ योजना तथा कार्यक्रमहरू ११२

५.४.३ वातावरण संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि Logical Framework Approach (LFA) १२०

५.४.४ Summary of Disaster Risk Management Plan Implementation १२६

५.५ संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन १२८

५.५.१ उद्देश्यहरू १२८

५.५.२ योजना तथा कार्यक्रमहरू १३१

५.५.३ संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासनको Logical Framework Approach (LFA) १३४

५.५.४ Summary of Institutional Development Plan Implementation १३७

अनुसूची १ : विकास योजना प्राथमिकिरण १३८

अनुसूची २ : दिगो विकासका लक्ष्यहरु १४१

खण्ड १ : भूमिका

१.१ पृष्ठभूमि

वि.सं. २००७ सालको प्रजातन्त्र स्थापनाको ऐतिहासिक विन्दुदेखि २०७२ सालको संविधान सभाद्वारा जारी गरिएको जनता निर्मित संविधानको घोषणासम्म आइपुग्दा नेपालले प्रजातन्त्रको स्थापना पश्चात् समेत ६८ वर्ष लामो राजनैतिक तथा सामाजिक सङ्क्रमणबाट गुज्रन परेको यथार्थ हामी सामु छ । समग्र विकासको दृष्टिकोणबाट हेर्दा वितेका करिब ७० वर्षहरू राजनैतिक अधिकार प्राप्तीका संघर्षमा मात्र व्यतित भएका छन् । हाम्रो भन्दा पछाडि स्वतन्त्र भई आर्थिक विकासतर्फ लम्केका पूर्वी तथा मध्य एसियाका धेरै मुलुकहरू विकासमा हामी भन्दा कयौं गुणा अगाडि लम्की सकेका छन् । सन् साठीको दशकमा नेपालभन्दा कम प्रति व्यक्ति आय भएको जापानसँग भौतिक तथा अन्य विकासका दृष्टिकोणले हाम्रो तुलना नै गर्न मिल्दैन ।

संविधान जारी भैसके पश्चात्को निर्वाचनबाट नयाँ संघीय प्रादेशिक र स्थानीय सरकारहरू गठन भैसकेको कारण नयाँ संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्था अनुरूपको राज्यको पुनर्संरचना समेत भैसकेको छ । यस ऐतिहासिक कालखण्डमा हाल सम्पूर्ण राष्ट्र नै समग्र विकासको मूलमन्त्र लिएर अगाडि बढेको सन्दर्भमा वर्षौंदेखि व्याप्त गरीबी, रोग व्याध, पछौटेपन, अशिक्षा, असुविधा, अन्याय र भेदभावमा पिल्सिएका आम स्थानीयबासीमा नयाँ राजनैतिक परिवर्तन र राज्य व्यवस्थाले आशाको संचार गराएको छ ।

विशेषत: स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले नेपालको संविधानको अनुसूची ८ मा उल्लेख भएका स्थानीय तहको अधिकारको थप व्याख्या गरी स्थानीय स्तरका समग्र विकासका योजनाहरू निर्माण, कार्यान्वयन तथा अनुगमन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । ऐनको परिच्छेद -३ दफा ११ को उपदफा २ (छ) (१) मा स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन साथै बुँदा नं. २ मा आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, वातावरणीय, प्रविधि र पूर्वाधारजन्य विकासका लागि आवश्यक आयोजना तथा परियोजनाहरूको तर्जुमा कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने अधिकार स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको सन्दर्भमा यस माण्डवी गाउँपालिकाको समग्र गाउँपालिका विकास गुरुयोजना तयार पार्न लागिएको हो ।

समग्र विकासको ढोका भौतिक तथा आर्थिक विकासले खोल्ने भएकोले विकास गुरुयोजना निर्माण गर्दा भौतिक विकास र आर्थिक विकासको आधार खाका तयार पार्नु गुरुयोजना निर्माणको महत्वपूर्ण काम हो । यो गुरुयोजनाले समेत गाउँपालिकाको वस्तुगत भौतिक अवस्थाको एकिन तथ्याङ्क सहितको आधार नक्सा तथा अन्य विषयगत तथ्यहरूको विवरण तयार पारी सो को आधारमा अल्पकालीन, मध्यकालीन र दिर्घकालीन कार्ययोजना र रणनीतिहरू तयार पारेको छ । अर्कोतर्फ अव्यवस्थित र योजना विहीन विकास क्रियाकलापले हामीलाई सही दिशा निर्देश गर्दैन भने समय र श्रोतको समेत उच्चतम सदुपयोग हुन सक्दैन । तसर्थ निश्चित समय सिमाभित्र रही निश्चित प्रकारका विकास योजनाहरूलाई निश्चित उपलब्धीहरू हासिल गर्ने हेतुले निर्माण गर्दा विकासका क्रियाकलापहरु समय सान्दर्भिक र उच्च प्रतिफल मुखी हुन जान्छन् । तसर्थ गाउँपालिकामा उपलब्ध साधन र श्रोतको सदुपयोग गरी निश्चित समय सिमाभित्र रही, निश्चित उद्देश्य हासिल गर्न यस प्रकारको विकास गुरुयोजनाको आवश्यकता परेको हो ।

१.२ अध्ययनको उद्देश्य

यस योजनाको मूल उद्देश्य गाउँपालिकाको वृहत गुरुयोजना निर्माण गर्नु हुनेछ जस अन्तर्गत:

- दिर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र कार्य योजना तयार गर्ने
- सो कार्यका लागि गाउँपालिकाको स्पष्ट आधार नक्सा तयार गर्ने
- भौतिक पूर्वाधार विकास योजना तयार गर्ने
- आर्थिक विकास योजना तयार गर्ने
- वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन योजना तयार गर्ने
- सेवा प्रवाह तथा संस्थागत विकास योजना तयार पार्ने
- भू-उपयोग योजना तयार गर्ने
- सामाजिक-सांस्कृतिक विकास योजना तयार गर्ने
- व्यापक जनसहभागितामा क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, अपेक्षित परीणाम र कार्यक्रमहरूको निर्धारण गर्ने

१.३ अपेक्षित उपलब्धीहरू (Expected Output)

वृहत् गाउँपालिका विकास गुरुयोजना निर्माणको दौरान निम्न उपलब्धीहरू हासिल हुने अपेक्षा गरिएको थियो ।

१.३.१ गाउँपालिकाको वृहत् आधार नक्सा तयार पार्ने (Base Map)

गाउँपालिकाको समग्र वस्तुगत स्थितिका बारे स्पष्ट हुन सम्पूर्ण भौगोलिक, सामाजिक, प्राकृतिक श्रोत तथा बस्ती विवरण खुलेको श्रोत नक्सा निर्माण गर्ने । सोही नक्साका आधारमा योजनाविद् तथा सर्वसाधारणले आगामी वर्षहरूमा गाउँपालिका विकासका लागि अत्यावश्यक श्रोत र साधनहरूको वस्तुगत मूल्याङ्कन गरी थप आवश्यकताहरूको पहिचान गर्न सहज हुनेछ । नक्सा तयार पार्दा विषयगत आधारमा फरक-फरक क्षेत्रसँग सम्बन्धित नक्साहरू निर्माण गरिएको छ । नक्सामा उल्लेखित तथ्यहरूलाई साधारणतया सबैले बुझ्न सहज होस् भन्ने हेतुले सो विवरण निर्देशक समिति तथा स्थानीयबासीको सहभागितामा अध्ययन टोलीको स्थलगत अध्ययन पश्चात् संकलन गरेका तथ्यहरूमा आधारित छन् । नक्सामा माथि उल्लेखित विकासात्मक पक्षहरूसँग सम्बन्धित निम्न तथ्यहरू स्पष्ट पारिएको छ ।

श्रोत नक्साले समेट्ने उपलब्ध भएसम्मका अवयवहरू

- भू-सूचना प्रणालीमा आधारित गल्ली तथा सडकहरू छुट्टने नक्सा
- बस्ती श्रृंखलाको पदचाप देखिने अर्थात मानव निर्मित भवनहरूको (छाँया) नक्सा
- जनसांख्यिक वितरण छुट्टिने नक्सा
- वर्तमान भू-उपयोग स्पष्ट हुने नक्सा
- वर्तमान भू-आवरण खुल्ने नक्सा (उपलब्ध भएसम्म, आवास क्षेत्र, व्यवसायिक, औद्योगिक क्षेत्र, कृषि क्षेत्र, प्राकृतिक श्रोतहरू, गुठीको जमिन, सार्वजनिक क्षेत्र)
- धरातलीय स्वरूप

- जलाधार क्षेत्र
- सडक सञ्जाल (विभिन्न वर्गका सडकहरू, राष्ट्रिय राजमार्गहरू, जिल्ला सडक, ग्रामिण सडक आदि)
- सवारी पार्किङ स्थलहरू, सार्वजनिक यातायात मार्ग, विमानस्थल वा हेलीप्याडहरू
- पिउने पानी थप्नुपर्ने (मुख्य आपूर्ति प्रणाली, पानी, प्रशोधन केन्द्रहरू सार्वजनिक पानी ट्याङ्की, वर्षातको पानी संकलन गर्ने केन्द्रहरू ढल निकास प्रणाली आदि
- विद्युत (उत्पादन तथा प्रशारण लाइन, सार्वजनिक सडक बत्ती, लघु विद्युत आयोजना, सोलार प्यानल (सौर्य उर्जा) आदि
- सार्वजनिक सेवाहरू (स्वास्थ्य, शिक्षा, प्रहरी, उद्धार टोली, शवदाह वा चिहानस्थलहरू, प्रसासनिक सेवा, सूचना तथा संचार सेवा

१.३.२ गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र (Rural Municipal Profile)

गाउँपालिकाको समग्र वस्तुगत विवरण झल्कने पार्श्वचित्र तयार पारिएको छ। सो पार्श्वचित्रमा आधारभूत सूचनाहरू सहित सम्पूर्ण क्षेत्रहरूलाई समेटिएको छ। जस अन्तर्गत भौतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, जनसांख्यिक, वित्तीय, प्राकृतिक श्रोतहरू, वन, वातावरण आदिको अवस्था, यी क्षेत्रका समस्याहरू, चुनौती र समाधानका उपायहरू, समावेश गरिएको छ।

१.३.३ विश्लेषण (Analysis)

गाउँपालिकाको समग्र वस्तुगत अवस्थाको बारेमा आवश्यक सम्पूर्ण सूचनाहरू तयार भएपश्चात् प्राप्त सूचनाको आधारमा विभिन्न पक्षहरूसँग सम्बन्धित चलहरूको प्रवृत्ति विश्लेषण गरिएको छ। उदाहरणका लागि जनसंख्या वृद्धिदर, बसाईसराई, मागहरू, आपूर्तिको अवस्था सेवाहरूको प्रवाह, रोजगारी, शिक्षा, कृषि, उद्योग, पर्यटन आदिको अवस्था र यी क्षेत्रमा देखिएका परिवर्तनहरू, विभिन्न अवसरहरू, समस्याहरू तथा चुनौतीहरूको विश्लेषण गरिएको छ।

१.३.४ स्थानिक विश्लेषण (Spatial Analysis) तथा वित्तीय विश्लेषण (Financial Analysis)

गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति तथा उपलब्ध जमिनको आधारमा मानव वस्ती विकसित भैरहेका क्षेत्रहरू तथा संभावित मानवीय गतिविधिका क्षेत्रहरूको विश्लेषण गरी वित्तीय विश्लेषण, यस खण्डमा यो गाउँपालिकाको आम्दानी तथा खर्चको प्रवृति र विवरण उल्लेख गरिएको छ। यसमा वित्तीय स्रोतहरूको विश्लेषण समेत गरिएको छ।

१.४ अध्ययन विधि र चरणहरू (Methodology)

१.४.१ कार्यविधि (Methodology)

यसलाई निम्न चरणहरूमा विभाजन गरीएको छ।

क. स्थलगत सर्वेक्षण तथा सरोकारवालाहरूसंग छलफल (Field Survey and Discussion with Stakeholders) : योजना क्षेत्रको अवलोकन भ्रमण विभिन्न समूहसंग छलफल गर्न प्रश्नावली तयार गरिनेछ। सम्बन्धित निकायका पदाधिकारीहरू, विशेषज्ञ, जनप्रतिनिधि, स्थानीय बुद्धिजीवी, नागरिक

समाज, महिला समुह, न्यून आय/पिछडिएका वर्ग आदिसँग अन्तर्वार्ता, अन्तरक्रिया एवम् छलफल गरी जानकारी एवम् सुझाव प्राप्त गरिएको छ। प्रश्नावली समेत प्रयोग गरी आवश्यक प्राथमिक सूचना तथा तथ्याङ्कहरु संकलन गरिएको छ।

ख. द्वितीय तथ्याङ्क अध्ययनबाट सूचना संकलन (Study and Collection of Secondary Level Data): सम्वन्धित क्षेत्रहरूको द्वितीय तथ्याङ्क एवम् सूचनाहरू संघीय प्रादेशिक र जिल्ला स्तरका सम्वन्धित निकायहरूबाट प्रकाशित भइसकेका पुस्तक, प्रतिवेदन, लेख, अभिलेख, स्मारिका, तथा टोपो नक्सा, गुगल फोटो समेत अध्ययन गरी तथ्याङ्क संकलन गरिएकोछ। यस अध्ययनसंग सम्बन्धित नीति, रणनीति, नियम, मापदण्ड आदि उपलव्ध भएसम्म संलग्न गरिएकोछ। प्राप्त सूचना एवम् तथ्याङ्कहरूलाई परिष्कृत गरी अध्ययनलाई पूर्णता दिने प्रयास गरिएको छ।

ग. तथ्याङ्क प्रशोधन तथा विश्लेषण (Data Processing and Analysis) : प्राथमिक तथा द्वितीय स्रोतबाट प्राप्त तथ्याङ्क एवंम सूचना प्रशोधन गरी उपयुक्त ढाँचा (तालिका, चार्ट, डायाग्राम आदि) मा प्रस्तुत गर्ने कार्य यस चरणमा गरिएको छ। प्रशोधित सूचना तथा तथ्याङ्क विश्लेषण गरी निष्कर्ष, पुष्ट्याईं र पृष्ठपोषण तयार गरिएको छ। यसको आधारमा गुरुयोजना क्षेत्रको निर्धारण तथा योजना र कार्यक्रमहरूको पहिचान गरिएको छ।

१.४.२ संकलित तथ्याङ्क SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats) विश्लेषण विधि अपनाइएको

गाँउपालिका क्षेत्रको तथ्याङ्क विश्लेषणको लागि साधनको रूपमा यस SWOT विश्लेषण विधि अपनाईयो । यस विधिमा उपरोक्त ठाउँको अवसरहरू चुनौतिहरू र उक्त ठाँउका सबल पक्ष र दुर्बल पक्षहरूको विस्तृत जानकारी लिएर उक्त पक्षहरूको अन्तर सम्वन्धको अध्ययन गरी गाँउपालिकाको गुरुयोजना तयार पारिएको छ । उक्त विधि यस प्रकार छ ।

सबल पक्षः उद्देश्य प्राप्तिका लागि त्यहाँ भएका स्रोत साधन र क्षमताको उचित उपयोग, त्यस ठाउँको योजना तथा क्रियाकलापको लागि विद्यमान सकारात्मक र सहयोगी पक्षहरू आदि ।

दुर्वल पक्षः उद्देश्य प्राप्तिको लागि त्यहाँ भएको स्रोत साधनको सीमितता ।

अवसरहरू : त्यस ठाउँको आवश्यक विकासको लागि आर्थिक भिन्नता घटाउने तथा छिटो द्रुत गतिमा आर्थिक विकास गर्न लागि त्यस क्षेत्रमा भएका संभाव्य र साथ दिन सक्ने पक्षहरू ।

चुनौतीहरू : त्यस स्थानको आवश्यक विकासको बाधकको रुपमा आइपर्ने मुख्य चुनौतीहरुको अध्ययन गरिएको छ ।

(क) SOT विश्लेषणको ढाँचा

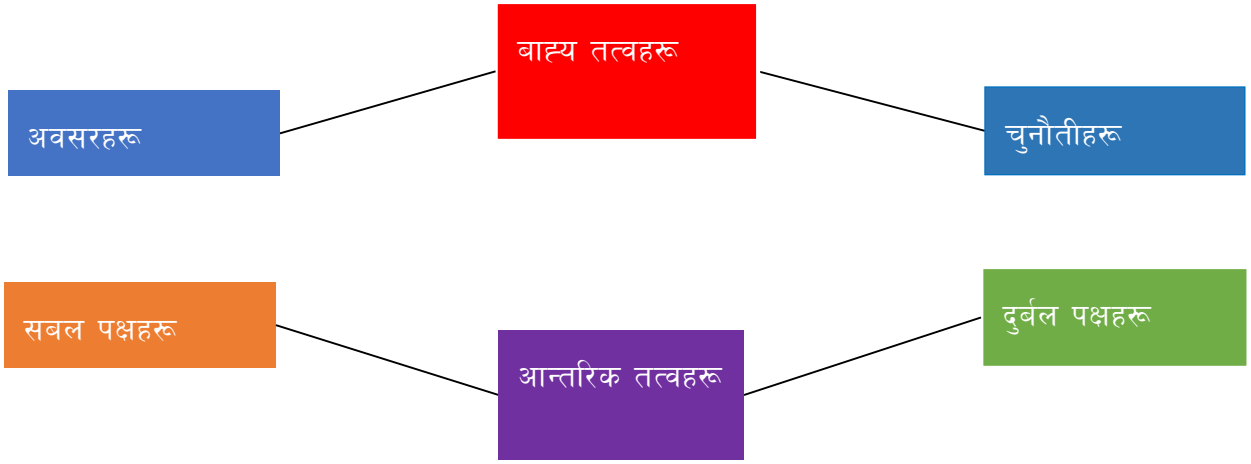

(ख) योजना तर्जुमा (Plan Preparation)

माथि उल्लेख गरिएको विश्लेषणको सार/निचोडको आधारमा योजना क्षेत्रको गुरुयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी पेश गरिएको छ ।

अध्ययन कार्यमा स्थानीयहरूको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्नका लागि उपयुक्त औजारकारुपमा सहभागितात्मक छरितो मूल्याङकन (Participatory Rural Appraisal) विधि अपनाइएको छ ।

(ग) सहभागितात्मक छरितो मूल्याङकन (Participatory Rural Appraisal)

यस विधिको माध्यमबाट गाँउपालिकाको वडास्तरमा स्थानीयबासी, वुद्धिजिवी, जनप्रतिनिधिहरुलाई सहभागी गराई उनीहरूको विचार र सल्लाहबाट गाँउपालिकाको समस्या र सवालहरूको विषयमा जानकारी लिईयो । छोटो समयमानै निचोडमा पुग्न यस विधिलाई उपयुक्त ठहर गरी विकास गुरुयोजना तयार पारिएको छ ।

(घ) PRA मा अपनाइएका विधिहरू

१. Secondary data collection मा विकाससँग सम्वन्धित पुस्तक, लेख वा रचना टोपो नक्शा गुगल फोटो र सम्बन्धित तथ्याङ्क पुस्तक अध्ययन गरिएको छ।

२. अन्तरक्रियाबाट प्राप्त सुझाव समेटिएको छ ।

३. अन्तरक्रियामा निर्देशक समितिका पदाधिकारीहरूसँग समन्वय गरिएको छ ।

४. उनीहरूको दृष्टिकोणमा आउने सुझाव तथा सल्लाहलाई प्राथमिकताका साथ महत्व दिइएको छ ।

५. स्थलगत सर्वेक्षण गरी समस्या र समाधानको उपाय बारे अध्ययन गरिएको छ ।

६. संस्थागत विश्लेषण (Institutional analysis) अन्तर्गत सेवा प्रवाहको संयन्त्रहरुको अवस्था र प्रभावकारीता बारेमा अध्ययन र विशलेषण गरिएको छ ।

(ङ) कार्यविधिको कार्य प्रवाह -Methodology Flow Chart_

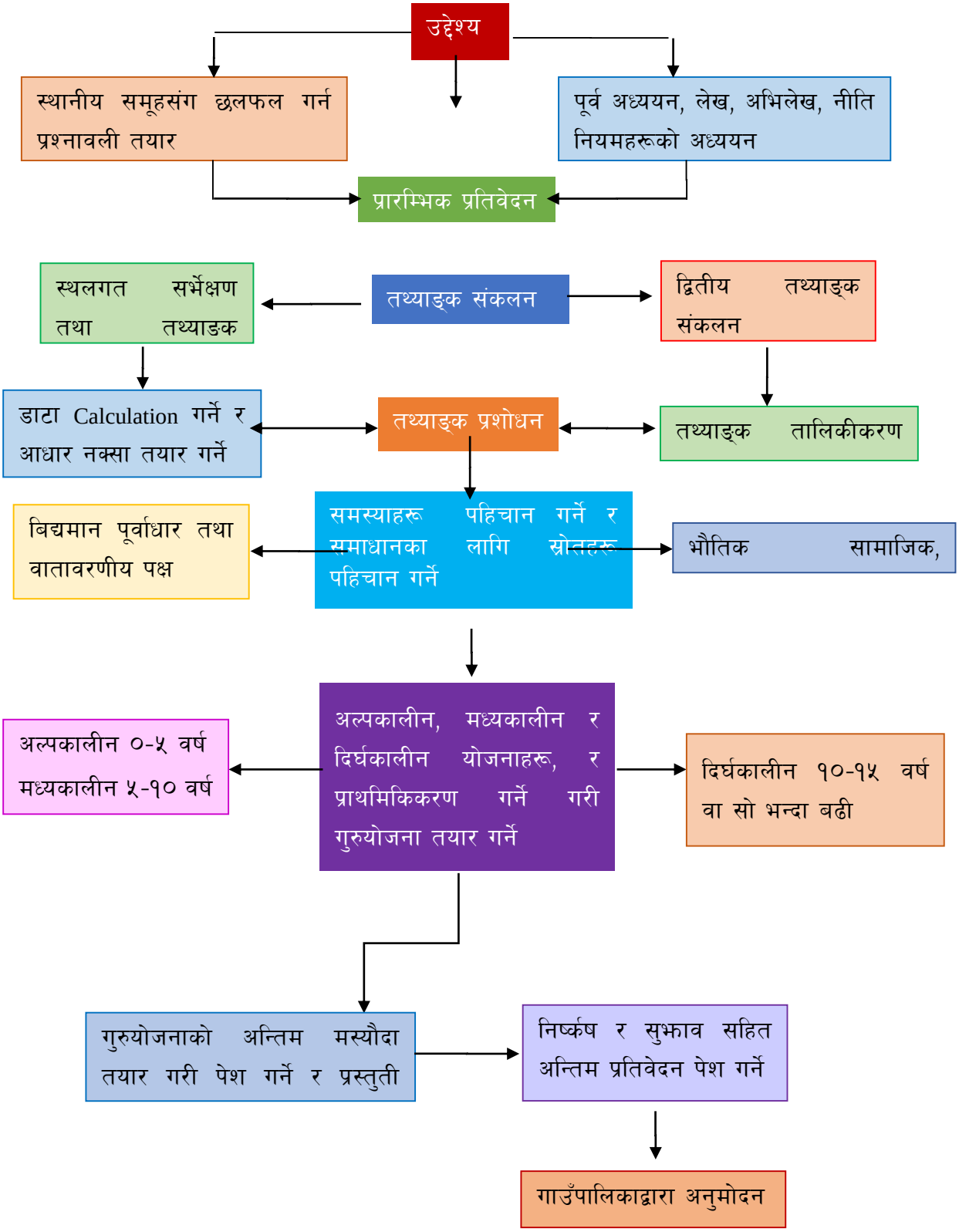

१.४.४ योजना तर्जुमा दृष्टिकोण (Planning Approach)

- ✓ यस विकास गुरुयोजनालाई संघीय, प्रादेशिक, जिल्लास्तरीय तथा स्थानीय स्तरका योजनाहरूसंग आबद्ध गरी समग्र विकास योजना प्रणालीको एक महत्वपूर्ण अगंको रूपमा हेर्ने प्रयास गरिएको छ ।
- ✓ विगतमा गाउँपालिका भित्र भएका अध्ययनहरूमा समाविष्ट योजना अवधारणाहरू एवं गाउँपालिकाको आ.व. २०७५/०७६ को विकास योजना, राष्ट्रिय शहरी नीति, राष्ट्रिय शहरी विकास रणनीतिले निर्दिष्ट गरेको योजना अवधारणालाई आत्मसाथ गर्ने प्रयास गरिएको छ ।
- ✓ तर्जुमा गरिने सम्पूर्ण योजनाहरू गाउँपालिकाको दिर्घकालीन सोचसँग समन्वय हुने गरी तर्जुमा गर्ने प्रयास गरिएको छ ।
- ✓ कार्यक्रम/ आयोजनाहरू पहिचान गर्दा दिर्घकालीन सोच, गाउँपालिका वासीहरूको तर्फबाट आएका समस्या र कार्यक्रमहरूलाई आधारमानी तय गर्ने प्रयास गरिएको छ ।
- ✓ सीमित साधन स्रोतलाई मध्यनजर गरी योजना तर्जुमा प्रक्रियालाई सरलीकृत गरी योजना तर्जुमा गरिएको छ ।
- ✓ योजना तर्जुमा कार्यलाई दिशानिर्देश गर्न गाउँपालिकाका अध्यक्षज्यूको नेतृत्वमा एउटा निर्देशक समिति **(Steering Committee)** निर्माण गरिएको थियो ।

१.५ क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य र प्रतिफल र कार्यक्रमहरू

विभिन्न क्षेत्रगत क्रियाकलापहरू सामान्यतया तर्कसंगत रूपरेखा विधी (LFA) को प्रयोग गरी तयार गरिएको छ र सम्भव भएसम्म ती क्रियाकलापहरू कार्य सम्पादन सूचकांक र ति सूचकांकहरूलाई पर्याप्त आधारहरूद्वारा पुष्टि गरिएको छ । पर्याप्त तथ्याङ्कहरू उपलब्ध हुन नसकेमा र सूचकांकहरू तयार गर्न सम्भव नभएमा टोली प्रमुखले सल्लाहकार समिति र प्राविधिक कार्यसमितिको सहमती र पराशर्ममा तर्कसंगत रूपरेखा विधिमा आवश्यक परिवर्तन गर्न सक्नेछन् । यो योजनामा भौतिक प्राकृतिक र वातावरणीय व्यवस्थापन, सामाजिक र आर्थिक विकास, विपद व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन, वित्तीय परिचालन र संस्थागत विकास लगायतका क्षेत्रगत क्रियाकलापहरू समावेश हुनु पर्नेछ । यी क्षेत्रगत क्रियाकलापहरूको योजना र कार्यक्रमहरू उपसमितिहरूको निर्माण गरी तयार गरिनेछ । त्यस्ता योजना र कार्यक्रमहरूले गरिबी निवारण र सामाजिक समावेशीकरण जस्ता राष्ट्रिय चासोहरूलाई समेत विशेष ख्याल गर्नु पर्नेछ ।

१.६ दीर्घकालीन भौतिक विकास योजना (PDP)

भौतिक योजनाले कम्तिमा आगामी १५ वर्षे अवधीका लागि ध्यान दिँदै यो गाउँपालिकाले सोचेजस्तो विकासको प्रारूप प्रस्तुत गरिएको छ । साथै यो गाउँपालिकामा रहेको जमिनलाई शहरी विस्तार क्षेत्र, प्राकृतिक स्रोत क्षेत्र र विपद् जोखिम क्षेत्र जस्ता विभिन्न क्षेत्रहरूमा वर्गीकरण गरिएको छ । त्यस्तो भौतिक योजनालाई ती जमिनहरूको प्रयोगको अवस्था वातावरणीय हिसाबले संवेदनशील क्षेत्रहरू र सडक सञ्जाल, यातायात, पिउने पानी र ढल निकास, सञ्चार तथा विद्युतीकरण लगायतका पूर्वाधारहरूको विषयगत प्राप्त तथ्याङ्क र नक्साङ्कनको माध्यमबाट प्रस्तुत गरिएको छ । यसका साथै यो गाउँपालिका क्षेत्रभित्र उपलब्ध खुल्ला भूभागको स्तरीकरण पनि गरिएको छ । यो योजनालाई आर्थिक तथा सामाजिक तथ्याङ्क र गाउँपालिकाका आर्थिक तथा

सामाजिक पूर्वाधारहरूको विषयगत नक्साङ्कनद्वारा प्रस्तुत गरिएको छ । उपलब्ध जमिनलाई गाउँपालिकाका शहरी पूर्वाधारहरूको विकास गर्नका लागि प्रयोग गर्न रणनीतिक कदम तथा सुझावहरू समेत दिइएको छ ।

१.७ सामाजिक विकास योजना

सामाजिक विकास योजनाले सर्वसाधारणको जीनमा स्पष्टरूपमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउनका लागि योगदान गर्नुपर्दछ । सामाजिक विकास योजनालाई प्राथमिकता र महत्व दिएको हालको परिप्रेक्ष्यमा यसमा विशेष ध्यान दिनु अति आवश्यक छ । यो गाउँपालिकाको सामाजिक वस्तुस्थितिको विश्लेषणका आधारमा योजना निर्माण गरिएको छ । सामाजिक विकास योजनाले निम्नलिखित पक्षहरूलाई समेटेको छ ।

- शिक्षा
- जनस्वास्थ्य
- सुरक्षा (भौतिक तथा सामाजिक)
- मूल प्रवाहीकरण (GESI): महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र पछाडि पारिएका समुदाय तथा समूहहरू र दलित, जनजाति, लैङ्गिक अल्पसङ्ख्यक, लोपोन्मुख र अति सीमान्तकृत समुदाय)
- सांस्कृतिक क्रियाकलाप तथा खेलकुद
- पार्क, बगैंचा र खुल्ला भूभागको वर्गीकरण र स्तरीकरण
- पुस्तकालय, साहित्य, मनोरञ्जन अन्तर्गत (कला, नाट्यकला, फिल्म) आदि
- सूचना केन्द्र, वाचनालय, सार्वजनिक स्थल
- गाउँपालिकाको आवश्यकताका आधारमा अन्य पक्षहरू

१.८ आर्थिक विकास योजना

यो गुरुयोजनाको एउटा महत्वपूर्ण अङ्ग, आर्थिक विकास योजना हो जसले यो गाउँपालिकाका आर्थिक क्रियाकलापहरूलाई प्रत्यक्ष योगदान दिई गाउँपालिकाको समग्र विकास प्रक्रियालाई सहयोग पुऱ्याउँछ । गाउँपालिकाको एउटा विशिष्ट आर्थिक पहिचान हुनु एकदमै आवश्यक हुन्छ । त्यस्तो परिचय गाउँपालिकाको हाल विद्यमान आर्थिक क्रियाकलापहरूमा आधारित हुन्छ वा नयाँ आर्थिक विशेषताहरू जस्तैः खेल शहर, वा सूचना प्रविधि शहर वा पर्यटन शहर र व्यापारिक शहर आदि परिचयहरू थपेर पनि निर्माण गर्न सकिन्छ । यो बृहत गुरुयोजनाले यो गाउँपालिकालाई आफ्नो क्षमतामा आधारित आर्थिक परिचय स्थापित गर्न सहयोग गर्नेछ । यस्तो आर्थिक योजनाले निम्नलिखित पक्षहरूलाई समेटेको छ ।

- आर्थिक विकास योजना : (तुलनात्मक लाभका आर्थिक क्षेत्रहरू)
- उद्योग विकास (गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका उद्योगहरूको तुलनात्मक लाभका आधारमा) व्यापार प्रवर्द्धन, पर्यटकीय विकास आदि
- कृषि विकास (कृषि तथा वन पैदावरको व्यावसायीकरण-शीत भण्डारण, निर्माण, पशु तथा तरकारी बजार विकास)

- पर्यटन
- बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी
- गाउँपालिकाका आवश्यकताका आधारमा अन्य क्रियाकलापहरू ।

१.९ वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन योजना

स्थानीय पर्यावरणीय प्रणालीको संरक्षण र प्रबर्द्धन गर्नु विकासको अपरिहार्य पक्षहरु मध्ये एक हो । साथै वातावरण सँग जोडिएको अर्को चुनौतीपूर्ण विषय भनेको प्राकृतिक र मानव श्रृजित विपदहरुको सामना गर्ने संयन्त्र निर्माण तथा कम भन्दा कम धनजनको क्षति हुने वातावरण निर्माण गर्नु हो । विकसित समाजमा विपद न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापनका वैज्ञानिक संयन्त्र निर्माण गरिएको हुन्छ । तसर्थ गाउँपालिकाको निम्न पक्षहरु समेटेर वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन योजना निर्माण गरिएको छ ।

- वन तथा भू-संरक्षण सम्बन्धी योजना र कार्यक्रमहरु
- जलाधार संरक्षण सम्बन्धी योजना र कार्यक्रमहरु
- जलवायू परिवर्तन सम्बन्धी योजना र कार्यक्रमहरु
- फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी योजना र कार्यक्रमहरु
- जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी योजना र कार्यक्रमहरु

१.१० सेवा प्रवाह, सुशासन तथा संस्थागत विकास सम्बन्धी योजना

लोकतान्त्रिक शासन पद्धतिमा राज्यद्वारा जनताका लागि प्रवाह गरिने सेवा तथा सुविधाको स्तरले कुनैपनि स्थानको विकास मापन गर्न सकिन्छ । अर्थात सेवा प्रवाह सुशासनको प्रत्याभूति गर्न राज्यले निर्माण गरेका संस्था तथा संस्थाहरुलाई चलायमान राख्ने मानव संसाधनको आवश्यकता पर्दछ । साथै यस्ता संस्थाहरुलाई सुदृढ बनाउने योजनाहरु निर्माण गर्न जरुरी भएकाले बृहद गुरुयोजना अन्तर्गत सेवा प्रवाह, सुशासन तथा संस्थागत विकास सम्बन्धी योजना निर्माण गरिएको छ । यो योजनाले निम्न विषयहरुलाई समेट्छ ।

- मानव संसाधन विकास
- संस्थागत क्षमता विकास
- सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण
- सेवा प्रवाहमा विद्युतिय सूचना प्रणालीको प्रयोग
- लेखा व्यवस्थापन
- राजश्व परिचालन
- वित्तीय अनुशासन
- आन्तरिक लेखा परीक्षण
- आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली
- अन्तिम लेखा परीक्षण तथा बेरुजु फछ्र्यौट

१.११ कार्यक्षेत्र

यो एकीकृत गाउँपालिका विकास योजनाको कार्यक्षेत्र अपेक्षित प्रतिफल र उद्देश्यमा उल्लेख भए बमोजिम निम्नलिखित हुन् । यद्यपि यो तलका बुँदाहरूमा मात्र सिमित हुने छैन ।

- यो गाउँपालिकाको स्पष्ट दीर्घकालीन सोच निर्माण गरिएको छ । त्यस्तो दीर्घकालीन सोचले यो गाउँपालिका र जनताका इच्छा, चाहनाहरूलाई मुखरित गरी र यो योजना कार्यान्वयनका लागि निर्देशक सिद्धान्त र प्राथमिकता प्रदान गरिएको छ ।
- भू-नक्सा र हालको विद्यमान जमिन प्रयोगको आधारमा समग्र क्षेत्रको अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन (५, १० र १५ वर्षे) जमिन उपयोग योजना तयार हुनेछ । यो गुरुयोजनामा जमिन उपयोग योजनाको सैद्धान्तिक विवरण, विश्लेषण, तथ्य र चित्रहरू संलग्न छन् ।
- जमिन सुहाउँदो र अन्य तत्वहरूको आधारमा शहरी विकासका लागि सम्भावित क्षेत्रहरूको पहिचान गरिएको छ ।
- विद्यमान सामाजिक पूर्वाधारहरू जस्तै: शिक्षा, स्वास्थ्य, खेलकुद, सञ्चार, सुरक्षा लगायतका अन्य सामुदायिक सुविधाहरूको गहन अध्ययन, खोज र विश्लेषण गरिएको छ र वर्तमानमा रहेका कमी र भविष्यका आवश्यकताहरूलाई सम्बोधन गरिएको छ । यो पूर्वाधारहरूका लागि आवश्यक पर्ने स्थान र जमिन आधार नक्सामा पहिचान गरिएको छ ।
- अति आवश्यक, संवेदनशील र प्राकृतिक श्रोतहरूको पहिचान तथा मूल्याङ्कन र विश्लेषण गरिएको छ । पार्क, बगैंचा, हरित क्षेत्र, मनोरञ्जन क्षेत्र आदिको संरक्षण र हेरचाह (रेखदेख) गरी भविष्यमा हुने विकासबाट यी क्षेत्रहरूमा पर्ने नकारात्मक असरलाई कम गर्ने योजना निर्माण भएको छ । यी क्षेत्रहरूको संरक्षण र रेखदेखका लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको एकाईगत अनुमान गरिएको छ र उक्त स्रोतको भविष्यको आवश्यकता निर्धारण गरिएको छ ।
- सरकारी तथा सार्वजनिक उद्देश्यका लागि भविष्यमा आवश्यक पर्ने जग्गाको विस्तार र विकास गर्नका लागि सरकारी, गुठी र सार्वजनिक जमिनको निर्क्योल गरिएको छ । त्यस्तो जमिनमाथि व्यक्ति, संस्था र अन्यद्वारा हुने अतिक्रमण रोक्नका लागि सुहाउँदो र प्रभावकारी योजना ल्याई नीति बनाइएको छ ।

१.१२ योजना तयारीको पद्धति

१.१२.१ तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण

गुरुयोजनाको तयारी प्राथमिक र द्वितीय तथ्याङ्कमा आधारित हुनेछ । खासगरी भूउपयोगको ढाँचासँग सम्बन्धित प्राथमिक तथ्याङ्क, नयाँ खोलिएको सडकहरू, तिनीहरूको गुणस्तर, जमिनको मूल्य र वातावरणीय समस्याहरूलाई GIS/भू-नक्सा मार्फत गरिएको भौतिक नक्साङ्कन, कार्यक्षेत्र अनुगमन, प्राविधिक अनुसन्धान र अन्तर्वार्ता आदिको प्रयोग गरिएको छ । यसका लागि शहरी विकाससँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास,

दस्ताबेज, साहित्य र शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका प्रकाशित वा अप्रकाशित नीति, निर्देशन, मूल्य मान्यताका बारेमा जानकारी राख्नु अत्यावश्यक हुन्छ । गाउँपालिका तहका समस्याहरू पहिचान र आवश्यकताको निर्धारण गाउँपालिका कार्यालय वा पायक पर्ने ठाउँमा बासिन्दाहरूसँगको भेला तथा बैठक आयोजना गरी सहभागितात्मक द्रुत लेखाजोखा मार्फत् गरिएको छ । गाउँपालिका स्तरका, समस्या र चासोहरूको बारेमा खास खास नागरिक पदाधिकारी (गाउँपालिका र सरकारी) तथा कर्मचारी र गाउँपालिकाको बैठकद्वारा तय गरिएको छ । भौतिक, वातावरणीय, सामाजिक, आर्थिक, वित्तीय र संस्थागत तथ्याङ्क, गाउँपालिकाको रेकर्ड, अर्काइभ, प्रतिवेदन, पार्श्वचित्र, प्रकाशित प्राज्ञिक र व्यावसायिक प्रतिवेदन, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागद्वारा प्रकाशित तथ्याङ्क आदि तथ्याङ्कको सङ्कलन गरी ती तथ्याङ्कको विश्लेषण गरिएको छ । भौगोलिक सूचना प्रणाली र फोटाहरू मार्फत स्थानीय वस्तुस्थितिको विश्लेषण गरिएको छ ।

१.१२.२ योजना र योजना स्वीकृतिको प्रक्रिया

- गाउँ कार्यपालिका स्थानीयबासी, स्थानीय राजनीतिक नेता वा प्रतिनिधि र सरोकारवालाहरूको सहभागितामा गाउँपालिकाको परिषद्ले क्षेत्रगत योजना र अन्तिम बृहत गुरुयोजना अनुमोदन गर्ने छ ।
- गाउँपालिकाको विज्ञ टोलीद्वारा योजनाको समिक्षा गरिनेछ ।
- बृहत गुरुयोजनालाई समिक्षाका लागि निर्देशक समितिमा पेश गरिनेछ । निर्देशक समिति गाउँपालिका तहमा गुरुयोजना स्वीकृत गर्ने, उच्च निकाय होइन, यसले सहजीकरण मात्र गर्नेछ ।
- गाउँ कार्यपालिकाको बैठकद्वारा निर्णय भएपश्चात् गाउँ सभाद्वारा यसको अन्तिम स्वीकृत गरिनेछ ।
- यसरी स्वीकृत बृहद गुरुयोजना सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशित गर्नुपर्दछ ।

खण्ड २ : माण्डवी गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच र लक्ष्य

२.१ गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच र लक्ष्य

बृहत गाउँपालिका विकास गुरुयोजनाले गाउँपालिकालाई अबको १५ वर्षपछि समग्र विकासको दृष्टिले कस्तो अवस्थामा पुऱ्याउने भन्ने दुरदृष्टि सहितको खाका निर्माण गर्ने भएकाले यस खण्डमा गाउँपालिकाको सोच (Vision), लक्ष्य (Mission) र उद्देश्य (Goals) लाई स्पष्ट पारिएको छ । साथै गाउँपालिकामा उपलब्ध प्राकृतिक श्रोतहरू तथा त्यसको पूर्णत सदुपयोग गर्ने मानव संसाधन नै भएकाले गाउँपालिकाको विकास लक्ष्य हासिल गर्ने निर्धारक तत्वहरूको वस्तुगत अवस्थालाई मध्यनगर गर्दै सोच, लक्ष्य र उद्देश्यहरू तय गरिएको छ ।

देशका अन्य गाउँपालिका तथा ग्रामीण परिवेशका नगरपालिकाहरू जस्तै भौतिक पूर्वाधार विकासका दृष्टिकोणले पछाडि रहेको यस गाउँपालिकाले गुरुयोजना निर्माण गर्दा भौतिक पूर्वाधार विकासको कार्यक्रमहरूलाई मुख्य प्राथमिकता दिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्र रहेका अमूल्य प्राकृतिक श्रोत तथा साधनको अधिकतम उपयोग गरी गाउँपालिकावासी, कर्मचारीहरू, विभिन्न सरकारी, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था, सम्पूर्ण विकास साझेदारहरू प्रदेश र सघीय सरकारको सहयोग र सहकार्यमा यस गाउँपालिकालाई विकास, सुख र समृद्धिका हिसाबले समुन्नत गाउँपालिकाको रूपमा स्थापित गर्ने लक्ष्य लिइएको छ । यसर्थ गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच **"तीव्र उत्पादनमुखी वन, कृषि र पर्यटन माण्डवीको प्रर्बद्धन"** भन्ने रहेको छ ।

२.२ गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचका प्रमुख आधारहरू

(क) वैधानिक आधारहरू

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को उपदफा २(छ) बमोजिम नेपाल संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणाली लागु भए पश्चात् स्वायत्त स्थानीय सरकारको रूपमा स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन गर्ने अधिकार संघीय तथा प्रादेशिक कानून तथा नीति नियमहरूसँग संगत हुने गरी स्थानीय सरकारलाई नै प्राप्त भएकाले सो वैधानिक व्यवस्था बमोजिम यो गुरुयोजना निर्माण गरिएको छ । साथै संविधानको मर्म अनुरूप संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय स्तरमा निर्माण भएका सम्पूर्ण विद्यमान ऐन नियमहरूको सान्दर्भिक प्रावधान अनूरूप गुरुयोजनालाई अन्तिमरूप दिइएको छ ।

(ख) नीतिगत आधारहरू

नेपाल सरकारले विभिन्न समय र चरणमा तयार पारेका राष्ट्रिय विकास नीतिहरू तथा समग्र क्षेत्रगत नीतिहरूको मर्म तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा व्यक्त गरेका प्रतिबद्धता तथा पक्ष राष्ट्र भई हस्ताक्षर गरेका वडापत्र महासन्धी, सन्धी तथा सम्झौताहरूको समेत मर्मलाई कायम राखी संघीय र प्रादेशिक नीति तथा कार्यक्रमहरूसँग मेल खानेगरी यो गुरुयोजना निर्माण गरिएको छ । उदाहरणका लागि संयुक्त राष्ट्रसंघमा आबद्ध १९३ राष्ट्र सम्मिलित १७ वटा दिगो विकास लक्ष्यहरू (२०१५-२०३०) Sustainable Development, अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार घोषणापत्र, विश्व संरक्षण नीति (World Conservation Strategies) लगायत विभिन्न समयमा नेपाल सरकारबाट गरिएको निर्देशनहरूलाई समेत हृदयङ्गम गरी यो गुरुयोजना निर्माण गरिएको छ ।

(ग) गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था तथा उपलब्ध श्रोतहरू

नेपालको मध्य पहाडी श्रृङ्खलाको एक अंशको रुपमा रहेको प्रदेश नं. ५ मा अवस्थित यस माण्डवी गाउँपालिका ११३.०८ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ। पुर्व-पश्चिम राजमार्ग अन्तर्गत दाङको भालुवाङ देखि करिब ४६ कि.मी. उत्तरमा रहेको यस गाउँपालिकाको पश्चिमतर्फ दाङको बंगलाचुली गाउँपालिका, उत्तरमा स्वर्गद्वारी र प्युठान नगरपालिका, पुर्वमा ऐरावती गाउँपालिका र मल्लरानी गाउँपालिका र दक्षिणमा सरुमारानी गाउँपालिका रहेका छन्। यो गाउँपालिका संघीय राजधानी काठमाडौं देखि करिब ४०७ कि.मी. र प्रादेशिक मुकाम बुटवलबाट १४० कि.मी. टाढा पश्चिममा अवस्थित छ। नापी विभागको तथ्याङ्क अनुसार समुद्र सतहबाट ५२८ देखि १८९३ मी.को उचाईमा फैलिएको गाउँपालिकाको अधिकांश भू-भाग पहाडी थुम्का, माडी र झिमरुक नदीको तटीय क्षेत्र र वन जंगलले घेरेको छ। कूल क्षेत्रफल ११३.०८ वर्ग कि.मी. मध्ये ७७.८५ वर्ग कि.मी वनजंगल र पहाडी थुम्का थुम्की र भीर पहराले ओगटेको छ। त्यसैगरी जम्मा २१.९४ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमात्र खेतियोग्य रहेको छ। थप ७.२२ वर्ग कि.मी. क्षेत्रमा भने झाडी बुट्यानले ओगटेको छ। भौगोलिक विशेषतालाई हेर्दा मूलरुपमा महाभारत श्रृङखलाको पहाडी खण्ड, भीर पहरा र स-साना टार, उच्च पहाडी स-साना समथर क्षेत्रहरु, नदी किनारका वेशी क्षेत्रहरु र खोचहरुले बनेको छ। यसरी गाउँपालिकाको भूगोल उच्च हिमाली क्रिस्टलाईन निर्माणको चरणमा निर्माण भएकाले यी पहाडहरु महालङ्गुर हिमश्रृखला निर्माण अर्थात Young Mountains वर्गमा पर्दछन्। केही सिमित क्षेत्र २०° भन्दा कम भिरालोपन भएका क्षेत्रमा पर्दछन् भने अधिकांश क्षेत्रहरु ३०° भन्दा बढी भिरालोपन भएको क्षेत्रमा पर्दछन्।

भौतिक विकासको मुख्य आधारशिलाको रुपमा रहेको सडकको अवस्था हेर्दा भालुवाङ-लिवाङ्ग सडक खण्ड कालोपत्रे भएतापनि वर्षातमा विभिन्न स्थानमा पहिरो गइ आवागमन कठिन हुने गरेको र थप अन्य सडकहरुको अवस्था कमजोर तथा निर्माधीन अवस्थामा रहेका छन्। गाउँपालिकामा राष्ट्रिय रणनैतिक सडक सञ्जाल अन्तर्गतका घोराही-चकचके-प्युठान खलङ्गा सडक खण्ड र भालुवाङ-लिवाङ सडक खण्डहरु प्रमुख सडकहरु पर्दछन् भने स्थानीय सडकहरुमा कुमालटार-कोन्द्रा चौर, मुरकुट्टी सडक, नयाँगाउँ-उदयपुरकोट-स्वर्गद्वारी सडक, चेरनेटा-जामुने सडक र चेरनेटा-पुरनठाटी-बरौला सडक महत्वपूर्ण सडकहरु हुन्।

गाउँपालिकाको भू-धरातललाई हेर्दा सुगम र समथर जमिनको अभाव रहेको अधिकांश जमिन विषम भौगोलिक स्वरूपमा रहेको छ। एकातर्फ जटिल र विषम भौगोलिक अवस्था अर्कोतर्फ भौतिक पूर्वाधार निर्माणको अवस्था अत्यन्त कमजोर रहेकाले दीर्घकालीन विकासका दृष्टिकोणले सामान्यतया शुन्यबाट लक्ष्य तय गर्नुपर्ने चुनौती रहेको छ। भौतिक विकासको प्रमुख आधारकोरूपमा रहेको सडक सञ्जालको अवस्था नाजुक रहेको छ। सामान्यतया आधारभूत मानवीय सेवाहरू जस्तै शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी र सञ्चारको क्षेत्रमा समेत प्रशस्त प्रर्बधनात्मक तथा निर्माणका कार्यहरू गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ।

यद्यपि वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन भू-धरातलीय अवस्था अनुकुल हुने जडिबुटी तथा फलफूल उत्पादन पशुपंक्षीपालन र अन्य स्थानीय श्रोत र साधनमा आधारित साना, मध्यम तथा ठूला उद्योगहरूको स्थापनाका लागि संभाव्यता अध्ययन गरी लगानी गर्न सके गाउँपालिकाको विकास अवस्यमभावी देखिन्छ। साथै पुर्व पश्चिम राजमार्गबाट दुरीको हिसाबले निकट रहेको र सुन्दर प्राकृतिक छटा र श्रोतहरू, नदी, जलस्रोत, वन जंगल तथा स-साना पहाडी थुम्काहरू रहेको र प्राचीन मठमन्दिर, कोट र ऐतिहासिक स्थलहरु समेत रहेकोमा आवश्यक प्रबन्ध गरी व्यापकरूपमा पर्यटन विकास गर्न सक्ने संभावना रहेकाले गाउँपालिकाको भविष्य उज्जवल देखिन्छ। यसरी समग्र विकास प्रक्रियालाई मार्गनिर्देशन गर्न गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्थालाई मध्यनजर गरी यो योजना निर्माण गरिएको छ।

(घ) स्थानीय राजनैतिक दलहरूका घोषणापत्रहरू

गाउँपालिकामा रहेका राजनैतिक दलहरूले विभिन्न तहका चुनाव तथा अन्य समयमा गाउँपालिकाबासीका माझ गरेका विकासका राजनैतिक प्रतिबद्धताहरूलाई समेत मध्यनजर गरी घोषणापत्रहरूका मर्मलाई यस गुरुयोजनामा एक वा अर्को तरिकाले सम्बोधन गरिएको छ ।

(ङ) गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरू

गाउँपालिका विकास गुरुयोजना निर्माणको प्रमुख आधारहरू मध्ये गाउँपालिकाले वार्षिकरूपमा अवलम्बन गरेका विकासका नीतिहरू तथा कार्यान्वयन गरेका विकास कार्यक्रमहरुको विश्लेषण र ती कार्यक्रमहरूले प्राप्त गरेका सफलताको आधारमा भविष्यका कार्यक्रमहरूको लक्ष्य निर्धारण गर्न सकिन्छ । निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूले जिम्मेवारी सम्हालेको लामो समय नभएकाले विकास प्रवृति विश्लेषण गर्ने बलियो आधार तयार नभई सकेता पनि प्रारम्भिक कार्यक्रमहरूबाट भविष्यको बाटो तय गर्न वा आवश्यक संशोधन गर्न सकिन्छ ।

२.३ गाउँपालिकाले आ.व. २०७४/०७५ मा तय गरेका नीति तथा कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण

आर्थिक वर्ष २०७४/०७५ को विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा सेवा प्रवाहको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा गाउँपालिकाले दिगो विकास र समृद्धिको मार्ग प्रशस्त गर्न पूर्वाधार विकासमा भौतिक पूर्वाधार र लोककल्याणकारी राज्यको अवधारणा अनुरुप सामाजिक सुरक्षा र सेवा प्रवाहलाई उच्च प्राथमिकता दिएको छ ।

सारभूतरुपमा गाउँपालिकाले विषम भौगोलिक अवस्थाको बीच जीवन गुजारा गरिरहेका स्थानीयबासीहरुलाई प्रत्यक्ष अनूभूत हुने खालका योजनाहरु कार्यान्वयन गर्ने नीति तथा योजना निर्माण गरेको देखिन्छ । साथै विकास क्रियाकलापहरुमा स्थानीयबासीहरुको प्रत्यक्ष संलग्नता गराई उनीहरुका आधारभूत आवश्यकता सम्बोधन गरी गरिबी न्युनिकरण र आर्थिक-सामाजिक सम्वृद्धि हासिल गर्ने प्रमुख लक्ष्य लिएको पाइन्छ । आ.व. २०७४/०७५ मा क्रमश निम्न नीति तथा कार्यक्रमहरुलाई अवलम्बन गरिएको थियो ।

२.३.१ कृषि

- कृषिमा आधुनिकीकरण गर्ने
- व्यवसायिक खेति गर्ने किसानको वर्गीकरण गरी किसान कार्ड लागु गर्ने
- बेमौसमी खेति तथा मौसमी खेतिमा उत्पादन वृद्धि गर्ने
- घुम्ती खेति प्रणालीको प्रोत्साहन
- जमिन बाँझो राख्ने परिपाटीलाई निरुत्साहित गर्ने
- खाद्य सूरक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- पशुपालनमा व्यवसायिकता तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा व्यवसायिकता अभिवृद्धि गर्ने

२.३.२ सिँचाई

- साना, मझौला तथा ठुला सिँचाई आयोजनाहरुको संभाव्यता अध्ययन गर्ने
- वैकल्पिक सिँचाई प्रणालीको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने

२.३.३ यातायात

- सडक यातायात सेवाको स्तरोन्नति गर्ने
- गाउँपालिका भर रहेका सडकहरुलाई प्राथमिकताका आधारमा स्तरोन्नति गर्ने
- गाउँपालिका केन्द्र र वडा कार्यालय जोड्ने सडकहरुलाई पक्की गर्ने
- आवश्यक स्थानहरुमा झोलुङ्गे पुलहरुको निर्माण गर्ने
- वस्ती विकास कार्यक्रम लागु गर्ने
- भवन निर्माण आचार संहिता कार्यान्वयन गर्ने

२.३.४ पर्यटन

- गाउँपालिकालाई उत्कृष्ट पर्यटन गन्तव्यको रुपमा विकास गर्ने
- गाउँपालिकालाई प्रसिद्ध र पवित्र धार्मिक स्थल स्वर्गद्वारीको प्रवेशद्वारको रुपमा विकास गर्ने
- होटल, रेष्टुरेन्ट तथा पर्यटकीय सेवा तथा सुविधाहरुको व्यवस्थापन गर्ने
- ट्रेकिङ रुट, होमस्टे र अन्य पर्यटकीय क्रियाकलापहरुको संभाव्यता अध्ययन गर्ने
- पर्यटकीय जानकारीलाई व्यवस्थित गर्ने
- स्थानीय कला संस्कृति र रीतिरिवाजहरुको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने
- ऐतिहासिक उदयपुरकोट राज्यको पुरातात्विक र ऐतिहासिकताको संरक्षण र प्रचार प्रसार गरी पर्यटन केन्द्रकोरुपमा विकास गर्ने
- पर्यटकीय स्थल, पिकनिक स्थल, सहिद स्मारक, बौद्ध गुम्बा, बाल उद्यान आदीको पूर्वाधार विकास गर्ने
- जातजातिको संस्कृति झल्कने संग्रहालय स्थापना गर्ने
- अरङ खोला र माडी खोलामा साहसिक पर्यटनको संभाव्यता अध्ययन गरी सुरुवात गर्ने

२.३.५ विद्युत तथा उर्जा

- वातावरणमैत्री उर्जा, वैकल्पिक उर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरी काठ दाउराको प्रयोगलाई क्रमश विस्थापन गर्ने
- "उज्यालो घर माण्डवीको भर" भन्ने नारालाई साकार बनाई ग्रामीण विद्युतीकरणलाई सम्पन्न गर्ने
- "हाम्रो पुर्वाधार, हामी आफैं बनाउछौं" भन्ने नारालाई अभियानको रुपमा सञ्चालन गर्ने

२.३.६ खानेपानी तथा सरसफाई

- "एक घर एक धारा" कार्यक्रम सम्पन्न गर्न खानेपानी आयोजना निर्माण गर्ने
- "सफा र स्वच्छ खानपान माण्डवीको पहिचान" भन्ने नारालाई साकार बनाउने
- पूर्ण सरसफाईयुक्त गाउँपालका घोषणा गर्ने

२.३.७ शिक्षा

- विद्यार्थीहरुको विद्यालय छाड्ने दर न्युन गर्ने
- विद्यार्थी भर्ना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम लागु गर्ने
- खेल्दै सिक्दै गर्ने विद्यार्थी मैत्री शिक्षण सिकाई लागु गर्ने
- विद्यालय पुर्वाधार विकासलाई प्राथमिकता दिने
- शिक्षकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने
- नमुनाकोरुपमा सरकारी विद्यालयहरुमा अंग्रेजी माध्यमबाट पठनपाठनको व्यवस्था मिलाउने
- आवश्यकताका आधारमा विद्यालय थपघट गर्ने र समायोजन गर्ने
- प्राविधिक शिक्षालयको स्थापना गर्ने
- पुस्तकालयको स्थापना गर्ने

२.३.८ स्वास्थ्य

- स्वास्थ्य नै धन हो भन्ने मान्यता अनूरुप स्वास्थ्य सेवालाई प्रभावकारी बनाउने
- नेपाल सरकारको नागरिक स्वास्थ्य विमा कार्यक्रमलाई व्यवस्थित बनाउँदै "म स्वस्थ मेरो गाउँपालिका स्वस्थ" जस्ता कार्यक्रमलाई कार्यान्वयनमा ल्याउने
- गाउँपालिकाद्वारा निशुल्क वितरण गरिने आवश्यक औषधीहरुको आपुर्ति गर्ने
- बाल मृत्युदर र मातृ मृत्युदर घटाउन महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुलाई तालिम दिई सक्रिय बनाउने
- युवायूवती लक्षित यौन तथा एच.आइ.भी एड्स शिक्षा तथा सरुवा रोग नियन्त्रण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- गाउँपालिका भित्र १५ शैयाको अस्पताल निर्माण गर्ने
- प्रत्येक वर्ष निशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गर्ने
- प्रजनन् स्वास्थ्य सेवा प्रभावकारी बनाउने
- पोशिलो आहार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने

२.३.९ खेलकुद

- गाउँपालिका स्तरीय रंगशाला निर्माण गर्ने
- प्रत्येक वर्ष अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना सञ्चालन गर्ने

२.३.१० सुचना तथा सञ्चार

- नेपाल टेलिकम लगायत अन्य सेवा प्रदायकहरुसँग समन्वय गरी ल्याण्डलाइन टेलिफोन तथा टावर विस्तारमा पहल गर्ने
- प्रत्येक वडा कार्यालयमा इन्टरनेटको पहुँच सुनिश्चित गर्ने
- सूचना, तथ्याङ्क तथा अभिलेख व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने

२.३.११ समावेशीकरण तथा सामाजिक न्याय

- गाउँपालिकामा रहेका विपन्न वर्ग, दलित, अल्पसंख्यक, अपाङ्ग, एकल महिला लगायत लक्षित वर्गको लागि सशक्तिकरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने
- सामाजिक समावेशीकरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने
- भूमिहीन र सुकुम्बासीहरुको लगत संकलन गरी आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने
- मानव अधिकारको प्रर्वद्धन र कानूनी राज्यको प्रत्याभूति गर्ने
- सामाजिक न्याय सहितको समतामुलक समाजको निर्माण गर्ने
- शान्ति सुरक्षाको सुनिश्चत गर्ने
- अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री, महिला मैत्री विकास सुनिश्चित गर्ने
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता नियमित र लक्षित वर्गका पुगेको सुनिश्चित गर्ने
- आदीवासी जनजातिहरुको भाषा, कला र संस्कृतिको संरक्षण गर्ने
- लोपोउन्मुख समुदाय र अल्पसंख्यकहरुलाई विकासको मुलधारमा ल्याउने
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने व्यक्तिहरुको विवरण अनलाइन प्रणालीमा प्रविष्ट गरी पूर्णत बैङ्किङ प्रणाली मार्फत सञ्चालन गर्ने

२.३.१२ सार्वजनिक सेवा प्रवाह तथा प्रशासनिक व्यवस्था

- सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सेवाग्राहीलाई कुनै प्रकारको विभेद नगरी शिघ्र र प्रभावकारी ढङ्गले सेवा प्रवाह गर्ने
- पञ्जिकरण प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने
- “जेष्ठ नागरिकको सम्मान माण्डवीको शान” कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- स्थानीय स्तरमा सहकारी गठनलाई प्रोत्साहन गर्ने
- नयाँ बैङ्क शाखा खोल्न वातावरण निर्माण गर्ने
- सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सेवाग्राहीलाई कुनै प्रकारको विभेद नगरी शिघ्र र प्रभावकारी ढङ्गले सेवा प्रवाह गर्ने
- कर्मचारीहरुको मनोबल उच्च बनाई तालिम, पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था गर्ने
- राजश्व परिचालनलाई पारदर्शी बनाई चुहावट नियन्त्रण गर्ने
- राजश्व बाँडफाँडमा संघीय र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गर्ने
- उत्पादनमुखी र शिघ्र परिणाम दिने कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने
- भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्ने
- अनुगमन र निरिक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने

- असारे विकासको परिपाटीलाई अन्त्य गर्ने
- वैशाख १ लाई नयाँ आर्थिक वर्ष कायम गर्न संघीय र प्रदेश सरकारसँग अन्तरक्रिया गर्ने
- वैदेशिक रोजगारीमा जाने परिपाटीलाई व्यवस्थित गरी सुरक्षित, भरपर्दो र मर्यादित बनाई Learn, Earn and Return को नीति अबलम्बन गर्ने । विदेशको सीप स्वदेशमा प्रयोग गर्ने
- सम्पुर्ण विकास साझेदारहरुसँग समन्वय गर्ने
- विकास साझेदारसँग संम्वाद सहकार्य र सहभागिताको नीति अबलम्बन गर्ने
- "कृषि, वन पर्यटन र जलस्रोतले सम्पन्न शान्त सुन्दर, हरियाली हाम्रो राम्रो माण्डवी" लाई मूल नारा बनाई दिगो विकासको मार्ग निर्माण गर्ने ।

गाउँपालिकाको वृहद गुरुयोजना निर्माणको आधारवर्ष अर्थात् प्रस्थान बिन्दु आर्थिक वर्ष २०७५/७६ भएकोले गाउँपालिकाले यस आर्थिक वर्षमा तयार पारेका नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई समग्र योजनाको आधार विन्दु मान्नु पर्दछ । तसर्थ गुरुयोजना निर्माणका प्रमुख आधारहरू मध्ये एक आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ का वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई यहाँ संक्षेपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.४ गाउँपालिकाले आ.व. २०७५/०७६ मा तय गरेका नीति तथा कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण

तात्विक र सारभूत हिसाबले समान खालका कार्यक्रमहरु दोहोरिएको अवस्थामा आ.व. २०७५/०७६ मा नराखी नयाँ कार्यक्रमहरुलाई मात्र निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

सर्वप्रथम गाउँपालिकाले संविधानले परिकल्पना गरेका मौलिक हकको पूर्ण उपभोगको सुनिनिश्चतता हुने, दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकाङ्क्षालाई साकार पार्ने दिशामा सहयोगी हुने खालका कार्यक्रमहरुलाई पहिलो प्राथमिकता राख्ने नीति २०७५/०७६ को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमले लिएको छ । साथै अघिल्लो आ.व.मा गाउँपालिकाको भौतिक तथा वित्तिय प्रगति ९० प्रतिशत भन्दा बढी रहेको उल्लेख गरिएको छ । कार्यक्रमलाई प्राथमिकता कायम गर्दा आर्थिक विकास र गरिबी निवारणमा प्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउने, उत्पादनमुलक तथा छिटो प्रतिफल प्राप्त हुने, राजश्व परिचालनमा योगदान पुऱ्याउने, सामाजिक समावेशीकरणमा योगदान पुऱ्याउने, सामाजिक न्याय प्रर्वद्धन गर्ने र लैङ्गिक समानता कायम गर्ने खालका कार्यक्रमलाई महत्व दिइने उल्लेख गरिएको छ । आ.व. २०७५/०७६ को नीति तथा कार्यक्रमहरुलाई संक्षेपमा यसप्रकार छन् ।

- करको दर कम र दायरा फराकिलो बनाउने
- प्रगतिशील कर प्रणाली लागू गरी धनी र गरिब बीचको खाडल कम गर्ने
- एकीकृत सम्पति कर लागू गर्ने
- कर संकलन प्रणालीलाई डिजिटल प्रविधिमा लैजाने
- वडास्तरमै कर उठाउने
- राजस्व संभाव्यता अध्ययन गर्ने
- बेरोजगार यूवालाई कृषिमा आकर्षण गर्ने विदेश पलायन निरुत्साहित गर्ने

- एक घर एक बगैंचा, एक घर एक करेसाबारी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- कृषि पकेट क्षेत्र विस्तार गर्ने
- तिराम, मर्कवाङ र उदयपुरकोट बीचमा बग्ने अरङ्ग खोलाको दाँयाबाँया फाँटलाई तरकारी उत्पादन जोनकोरुपमा विकास गर्ने
- ठुला लिफ्ट सिँचाई आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन गर्ने
- उदयपुरकोटको दरबार गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्ने
- मर्कवाङको भातमारे लेक, पुकरुकको गुफा दह, तिरामको लामपोखरा र रम्दीको चिन क्षेत्रलाई पर्यटकीय गन्तब्य स्थलकोरुपमा विकसित गर्ने
- गाउँपालिकाको प्रवेशद्वार बायखोलामा स्वागत गेट र जस्पुर चोकमा समग्र सूचना समेट्ने डिजिटल बोर्ड स्थापनाका लागि काम अगाडि बढाइनेछ ।
- स्थानीय श्रोत र साधनमा आधारित ढुङ्गा, गिट्टी, ब्लक उद्योग, काष्ठ उद्योग, पशुपालन, कृषि तथा पर्यटनमा आधारित उद्योगहरुको स्थापनालाई प्राथमिकतामा राखिने
- निश्चित शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्ने विद्यालयहरुलाई प्रोत्साहन स्वरुप शसर्त अनुदान प्रदान गर्ने
- प्रधानाध्यापकहरुसँग गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि करार सम्झौता गर्ने
- गुणस्तर वृद्धि गर्ने प्र.अ. लाई प्रोत्साहन भत्ताको व्यवस्था गर्ने
- सबै विद्यालयहरुमा क्रमश : इन्टरनेट सेवा, इ-एटेन्डेन्स, सि.सि.टी.भी, कम्प्युटर लगायतका शैक्षिक पुर्वाधार विकास गर्ने
- गाउँपालिकाका दुर्गम क्षेत्रहरुमा विशेषज्ञ सहितको स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गर्ने
- खोप सेवा र गाउँघर क्लिनिक सञ्चालन गर्न ५ स्थानमा भवन निर्माण गर्ने
- अघिल्लो आर्थिक वर्षमा सम्पन्न भएका गाउँघर क्लिनिक तथा खोप क्लिनिकहरुलाई भौतिक पुर्वाधार परिपुर्ति गर्ने
- एक एम.बी.बि.एस. डाक्टर सहित एक्सरे, भिडियो एक्सरे सेवा सञ्चालन गर्ने
- सामुदायिक स्वास्थ्य क्लिनिक व्यवस्था गर्ने
- वार्षिकरुपमा स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई पुरस्कृत गर्ने
- गाउँपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य केन्द्रमा नियमित स्वास्थ्य जाँच गराउने गर्भवती महिलालाई निशुल्क क्यालसियम चक्की वितरण गर्ने
- सुत्केरी टेवा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- बहुक्षेत्रीय पोषण योजना दोस्रो अनुरुप नेपाल सरकार मन्त्रीपरिषद्बाट मिति २०७४/०८/०३ मा स्वीकृत यस गाउँपालिकामा महिला, बालबालिका र किशोर किशोरीहरुको स्वास्थ्य तथा पोषण अवस्थामा सुधार ल्याउने नीति अबलम्बन गरिने छ ।
- मार्सिवाङ स्थित १५२ रोपनी क्षेत्रफलमा आधुनिक रङ्गशाला निर्माणको लागि DPR सम्पन्न भएकाले निर्माण अगाडि बढाउने
- वडा स्तरीय खेलकुद विकास समिति गठन गर्ने
- सडक यातायात गुरुयोजनाले प्राथमिकतामा राखेका सडकहरु मध्ये कुमालटार-कोन्द्राचौर-रातापानी हुँदै मुर्कुटी जोड्ने मोटरबाटो र नयाँगाउँ वडा कार्यालय देखि उदयपुरकोट हुँदै स्वर्गद्वारी जोड्ने सडक निर्माण कार्यलाई प्राथमिकता दिने ।
- गाउँपालिकाको बहुउद्देश्यीय हल निर्माण गर्ने
- गाउँपालिकाको भवन निर्माण गर्ने
- रम्दी तिग्रादेखि मल्लारानी ५दोक्रा जोड्ने झिमरुक खोलामा झोलुङ्गे पुल निर्माण गर्ने

- माण्डवी १ तिराम गर्जेनी देखि माण्डवी ८ रम्दी एकचोटे जोड्ने माडी खोला माथि पक्की पुल निर्माण अगाडि बढाउने
- गाउँपालिकाका मुख्य चोक, बजार, विद्यालय र सार्वजनिक स्थलहरुमा क्रमश सौर्य बत्ती जडान गर्ने
- वडास्तरमा वातावरण संरक्षण र विपद व्यवस्थापन कोषको स्थापना गर्ने
- ई-हाजिरी, CCTV, वेवसाइट, इमेल, डिजिटल सूचना पाटी, सामुहिक एस.एम.एस अडियो नोटिस बोर्ड, Mobile Apps, हस्तलिखित दस्तावेजलाई Digital प्रविधिमा लागि E-governance, Paperless governance को अभ्यास अगाडि बढाउने ।
- गाउँपालिकाका सम्पुर्ण कर्मचारीहरुलाई प्रविधिसँग अभ्यस्त बनाउने
- तालिम तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- "एक गाउँ एक प्रहरी" यूनिटको व्यवस्था गर्ने
- जेष्ठ नागरिक मञ्चको स्थापना गरी "जेष्ठ नागरिकसँग जनप्रतिनिधि" कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- सेवा प्रवाहको गुणस्तर कायम गर्न गुनासो व्यवस्थापन, सार्वजनिक सूनुवाई, सामाजिक परिक्षण, नागरिक बडापत्र, सूचनाको हकको प्रत्याभूति, पारदर्शिता, जवाफदेहिता, भ्रष्टाचार निवारण आदिमा जोड दिने ।
- टेन्डर प्रक्रियाबाट विकास निर्माणका काम गर्दा कामहरु सुरु गर्ने मिति सम्पन्न गर्ने मिति यकिन गरी सो समय सिमाभित्र काम सम्पन्न नगर्ने व्यवसायीलाई दण्डको व्यवस्था गर्ने ।

आर्थिक वर्ष २०७४/०७५ र २०७५/०७६ को नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई हेर्दा गाउँपालिकाले एकीकृत विकास र सन्तुलित विकासको रणनीति लिई स्थानीय श्रोत, श्रम र सीपमा आधारित विकास कार्यक्रमलाई प्राथमिकतामा राखी ती कार्यक्रमको सफल कार्यान्वयन पश्चात् क्रमश उच्च विकासतर्फ अगाडि बढ्ने रणनीति लिएको छ । दिगो विकासको मूल आधार नै स्थानीय श्रोत र साधनहरूको उच्चतम प्रयोग गरी क्रमिकरूपमा ठूला विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्नु हो । यसर्थ यस विकास गुरुयोजनामा स्वयं गाउँपालिकाले आधार वर्षमा तय गरेका विकासका योजनाहरूलाई मूल प्रस्थान बिन्दु मानी थप क्रमिक विकासतर्फ परिलक्षित गर्ने उद्देश्य लिएको छ ।

२.४.१ गुरुयोजनाका प्रमुख लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

यस गुरु योजनाको प्रमुख लक्ष्य गाउँपालिकालाई आगामी १५ वर्षमा **"कृषि, वन, पर्यटन र जलस्रोतले सम्पन्न शान्त र सुन्दर, हरियाली हाम्रो राम्रो माण्डवी"** नारालाई साकार गर्ने र त्यसका लागि उत्पादनमुखी स्वरोजगारलाई मुख्य प्राथमिकता दिई समग्र समृद्धिको आधार तयार गर्ने हो ।

गुरुयोजनाका अन्य सहायक उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

- गाउँपालिकाको समग्र अर्थतन्त्रलाई सुदृढ र सक्षम तुल्याउन कृषि क्षेत्रको समुचित विकास, संभाव्य उद्योगहरूको विकास, वाणिज्यको विकास, पर्यटन क्षेत्रको विकास, बैकिङ तथा वित्तीय क्षेत्रको विकास मार्फत सम्भाव्य उत्पादनलाई केन्द्रित गरी निर्यात प्रर्वद्धन गर्ने ।
- शिक्षा क्षेत्रको समन्यायिक र प्रभावकारी ढङ्गले विकास गरी निरक्षरता उन्मुलन गरी अनुसन्धानलाई प्रोत्साहन गर्ने साथै जिवनउपयोगी, नैतिकवान र राष्ट्रप्रेमको भावना जागृत गराउने शिक्षा पद्धतिलाई समग्रतामा विकास गर्ने ।
- प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा, पोषण, खोप, प्रजनन् स्वास्थ्य, बाल स्वास्थ्य, सामुदायिक स्वास्थ्य, जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्यलाई प्रभावकारी ढंगले विकास गर्ने । स्वास्थ्य सेवालाई सबैको

समान पहुँच योग्य बनाउने । कल्याणकारी राज्यको अवधारणा अनुरूप विपन्न नागरिकहरूलाई स्वास्थ्यको सहज पहुँच र निशुल्क उपचार सुनिश्चित गर्ने ।

- सम्पूर्ण सर्वसाधारणहरूलाई स्वच्छ र सूरक्षित पिउने पानीको प्रबन्ध गर्ने ।
- सरसफाईको उचित प्रवन्ध मिलाई स्वच्छ, सुन्दर र सफा गाउँ निर्माण गर्ने ।
- मौलिक संस्कृतिको जगेर्ना गरी लोपोउन्मुख संस्कृति तथा सांस्कृतिक धरोहरलाई संरक्षण गर्ने ।
- खेलकुद क्षेत्रको यथोचित विकास गर्ने ।
- लैङ्गिक समानता कायम गरी सबै प्रकारका भेदभावमुक्त समाजको निर्माण गर्ने ।
- सबै प्रकारका विभेद तथा अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने ।
- सडक सञ्जाललाई भविष्यमा विस्तार हुनसक्ने र आवश्यकता परिपुर्ति हुनेगरी स्तरोन्नति र निर्माणलाई उच्च प्राथमिकता दिने ।
- आवश्यक स्थानहरूमा सहज आवागमनका लागि पुल निर्माण गर्ने ।
- कृषियोग्य जमिनको उच्चतम सदुपयोग गर्न सम्भाव्य स्थानहरूमा सिँचाईको प्रबन्ध मिलाउने ।
- सुरक्षित आवास निर्माण गरी सम्पूर्ण जनतालाई आधारभुत आवासको प्रबन्ध गर्ने
- उर्जा क्षेत्रको विकास गरी वैकल्पिक उर्जा, नविकरणीय उर्जालाई प्रर्वद्धन गरी आवश्यक उर्जाको मागलाई परिपुर्ति गर्ने
- सञ्चार प्रविधिको उचित प्रबन्ध गरी विश्वव्यापिकरणमा गाउँपालिकालाई एकाकार बनाउने ।
- वृक्षारोपण गरी वन विस्तार तथा हरित क्षेत्रको विस्तार गर्ने
- जलस्रोत र जलाधारको संरक्षण गर्ने
- जलवायु परिवर्तनका असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्ने प्रविधिको उपयोग र विकास गर्ने
- विपद न्यूनीकरणका उपायहरू साथै विपद् पश्चात् प्रतिकार्य योजना निर्माण गर्ने र त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन संयन्त्रको विकास गर्ने
- मानव संसाधन विकासलाई विकास र समृद्धिसँग जोडेर अगाडि बढ्ने
- जनताको घरदैलोमा प्रभावकारी सरकारी सेवा प्रवाह सूनिश्चित गर्ने
- सेवा प्रवाहलाई प्रविधि मैत्री, द्रुत, सूलभ र सहज बनाउन विद्युतिय माध्यमको प्रयोगलाई विकास गर्ने
- वित्तीय अनुशासन कायम गर्ने
- राजश्व संकलन र परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउने
- आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली लागू गरी सम्पूर्ण सेवा प्रवाहलाई चुस्त, दुरुस्त र पारदर्शी बनाउने
- गाउँपालिकाको समग्र क्षेत्रको सन्तुलित र समन्यायिक विकास हासिल गर्ने

२.४.२ अपेक्षित प्रतिफलहरू

- गाउँपालिका आर्थिकरूपले सम्पन्न भई प्रतिव्यक्ति आय विश्वका मध्यम आय भएका मुलुक सरह हुनेछ ।
- कृषि उत्पादन र निर्यातमा नमुना सावित हुनेछ ।
- शिक्षाको विकासद्वारा सभ्य सू-संस्कृत र शिक्षित समाजको विकास हुनेछ ।
- स्वस्थ समाजको निर्माण भई औषत आयूमा उल्लेख्य सूधार हुनेछ ।
- स्वच्छ र शुद्ध पिउनेपानीको सूलभ उपलब्धता सम्पूर्ण सर्वसाधारणसम्म पुग्नेछ ।
- सफा र स्वच्छ गाउँपालिकाको निर्माण हुनेछ ।

- मौलिक संस्कृतिको जगेर्ना मार्फत गाउँपालिकाको विशिष्ट पहिचान कायम हुनेछ ।
- सबै प्रकारको विभेद, अन्धविश्वास र कुरीतिको अन्त्य भई सौहार्दपूर्ण समाजको निर्माण हुनेछ ।
- सबै प्रकारका भौतिक पूर्वाधारहरू जस्तै सडक, पिउने पानी, आवास, सञ्चार, विद्युत आदिको आवश्यक विकास र परिपुर्ति हुनेछ ।
- गाउँपालिका एक उत्कृष्ट पर्यटन गन्तव्यको रूपमा विकास हुनेछ ।
- हरित क्षेत्रको विस्तार भई वातावरणीय सन्तुलन कायम हुनेछ यसले स्थानीय पर्यावरणीय प्रणालीहरूको संरक्षण भई वनस्पति र वन्यजन्तुहरूको संरक्षण हुनेछ ।
- जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक असरहरूको न्यूनीकरण हुनेछ ।
- विपद जोखिम न्यूनीकरण हुनेछ ।
- मानव विकास सूचकाङ्कमा उल्लेख्य सुधार हुनेछ ।
- सरकारी सेवा प्रवाह द्रुत र प्रभावकारी हुनेछ ।
- असल शासनको उदाहरणीय अभ्यास हुनेछ ।
- गाउँपालिकाको समग्र सन्तुलित र समन्यायिक विकास हुनेछ ।

खण्ड ३ : माण्डवी गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति

खण्ड ४ : तथ्याङ्क विश्लेषण

४.१. जनसांख्यिक विश्लेषण

नेपालमा जनसंख्या वृद्धिदरको प्रवृतिलाई हेर्दा विगतका दशकहरूमा उच्च वृद्धिदरबाट प्रवृत्ति परिवर्तन भई हाल घटिरहेको अवस्थामा छ। अर्कोतर्फ कुनै पनि स्थानको जनसंख्या वृद्धिदरलाई प्रभाव पर्ने मुख्य तत्वहरूमा जैविक, सामाजिक तथा आर्थिक कारणहरू, प्रजनन् स्वास्थ्यको अवस्था, मृत्युदर, उपलब्ध श्रोत साधन तथा सुविधाको उपलब्धता तथा अभावका कारण हुने बसाइँसराई आदि हुन् । नेपालको जनसांख्यिक प्रवृतिलाई हेर्दा विगतमा जनचेतना अभावका कारण जनसंख्या वृद्धिदर उच्च रहेको र क्रमश जनचेतनामा आएको सकारात्मक परिवर्तनका कारण शहरी क्षेत्रहरूमा एकल परिवारको संख्या बढिरहेको र समग्र जनसंख्या वृद्धिदरमा कमी आएको छ। साथै तराई क्षेत्रमा औलो (मलेरिया) उन्मुलन पश्चात् वि.सं. २०२० को दशकबाट बसाइँसराई गर्ने परिपाटी तीव्र भएको पाईन्छ। सो क्रम हाल समेत कायमै छ। त्यसैगरी ग्रामीण क्षेत्रबाट व्यापकरूपमा शहरी केन्द्रतर्फ बसाइँसराई गरी शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार जस्ता सुविधा केन्द्रित भएका स्थानमा जनघनत्व बढी भएको र सोका कारण ग्रामीण विकट क्षेत्रहरूमा जनसंख्या घटिरहेको पाइन्छ।

तालिका नं १: माण्डवी गाउँपालिकाको जनसंख्याको प्रवृत्ति विश्लेषण

वडा	राष्ट्रिय जनगणना (सन्)			प्रक्षेपित जनसंख्या							
	१९९१*	२००१*	२०११	२०१८	२०१९	२०२०	२०२१	२०२२	२०२३	२०२८	२०३३
तिराम	४,९२६	६,१३५	२,८८९	३,०८०	३,१०९	३,१३७	३,१६६	३,१९५	३,२२५	३,३७६	३,५३४
मार्कावाङ	२,६४९	२,९११	३,११८	३,३०१	३,३२८	३,३५५	३,३८३	३,४१०	३,४३८	३,५८१	३,७३०
नयाँगाउँ	२,६८२	३,२७१	३,४६२	३,७८६	३,८३५	३,८८४	३,९३४	३,९८५	४,०३६	४,३०३	४,५८७
उदयपुरकोट	२,१५७	२,७४७	३,१५५	३,६०४	३,६७४	३,७४४	३,८१६	३,८९०	३,९६४	४,३६०	४,७९५
रम्दी	२,३८८	२,४४५	२,४३४	२,४५०	२,४५३	२,४५५	२,४५७	२,४६०	२,४६२	२,४७४	२,४८६
जम्मा	**१४,८०२**	**१७,५०९**	**१५,०५८**	**१६,२२३**	**१६,३९८**	**१६,५७६**	**१६,७५७**	**१६,९४०**	**१७,१२६**	**१८,०९४**	**१९,१३२**

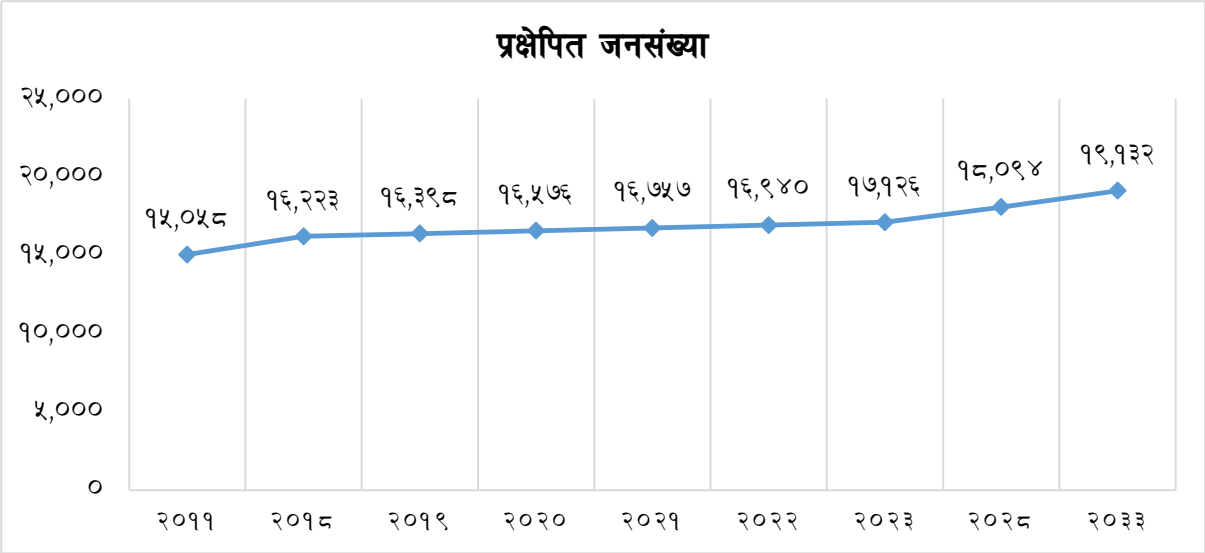

चित्र नं. माण्डवी गाउँपालिकाको जनसंख्याको प्रवृत्ति विश्लेषण

यस प्रवृतिको दृष्टान्त माण्डवी गाउँपालिका समेत भएकोले भौगोलिक विषमता र सडक पूर्वाधारको कमजोर अवस्थाका कारण विकट र मानवीय सुविधाहरूको शुलभता नहुँदा माण्डवी गाउँपालिकामा जनसंख्याको वृद्धिदर देशका अन्य शहरी केन्द्रहरुमा जस्तो व्यापक र तीब्र नभई केही मात्रामा मात्र हुने देखिन्छ । माथिको तालिकामा सन् १९९१, २००१ र २०११ को साविक तिराम गा.वि.सको कूल जनसंख्यालाई समावेश गरिएकोमा नेपाल सरकारको मिति २०७३/११/२२ को निर्णयअनुसार साविक तिराम गा.वि.स.को वडा नं. १ देखि ४ सम्म मात्र गाउँपालिकामा समावेश गरिएको हुँदा सन् २०११ अर्थात वि.सं. २०६८ को माण्डवी गाउँपालिकाको जनसंख्या घटेर १५,०५८ देखिएको हो । सोही जनसंख्यालाई आधार मानी अगामी १५ वर्षको जनसंख्या प्रक्षेपण गरिएको हो । यसरी जनसंख्या प्रक्षेपण गर्दा विगतको वृद्धिदरको प्रवृतिलाई आधार मानिएको छ । यसरी हेर्दा आगामी १५ वर्षमा गाउँपालिकाको जनसंख्या १९,१३२ पुग्ने अनुमान गरिएको छ ।

माण्डवी गाउँपालिकामा क्रमश आधारभूत मानवीय सेवा र सुविधाहरूको विकास हुँदा हालको जनसंख्यामा केही बढोत्तरी स्वभाविक भएता पनि व्यापकरूपमा शहरीकरण भई जनसंख्याको चाप अत्यधिक हुने संभावना देखिँदैन । यद्यपि वन, पर्यटन, कृषि र अन्य आर्थिक क्रियाकलापहरूमा योजनाअनुसार अपेक्षाकृत वृद्धि भएमा यी गतिविधिहरू सञ्चालन हुँदा बसाइँसराई गरी स्थायी वा अस्थायी प्रकारको बसोबासका लागि आउने मानिसहरूका कारण जनसंख्या वृद्धि हुन सक्ने देखिन्छ । यो अवस्थालाई मध्यनजर गरी गाउँपालिकामा विद्यमान र भविष्यमा बढ्न सक्ने मागहरूलाई आंकलन गरी योजनाद्वारा सम्बोधन गर्ने तयारी गर्नु आवश्यक छ ।

४.२ SWOT विश्लेषण

कुनैपनि विकासको योजना वा गुरुयोजना निर्माण गर्दा विकास लक्षित स्थानको सबल पक्षहरू, दुर्वल पक्षहरू, संभावना तथा अवरोधहरूको समग्रतामा विश्लेषण गर्ने वैज्ञानिक पद्धतिलाई SWOT (Strength, Weakness, Opportunites and Threat) विश्लेषण भनिन्छ । यस खण्डमा गाउँपालिकामा गुरुयोजना निर्माणका दौरान वडा भेला तथा अन्तरक्रियाद्वारा स्थानीय गाउँबासी तथा जनप्रतिनिधिहरूको साक्षात्कारमा प्रत्येक वडाहरूबाट तत् तत् वडाहरूका सबल पक्ष, दुर्वल पक्ष, अवसर र संभावना तथा चुनौती र जोखिमहरूको बारेमा सूचना संकलन गरी त्यसलाई समग्रमा व्यवस्थित ढङ्गले निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ । यस कार्यबाट गाउँपालिकाका वस्तुगत आवश्यकताहरूलाई सम्बोधन र अवस्था आँकलन गर्न सहज हुन्छ ।

४.२.१ भौतिक पूर्वाधार

(क) सडक

सबल पक्षहरू

- गाउँपालिकाका सम्पूर्ण वडाहरू अधिकांश स्थानहरुमा सडक सुविधाको विकास भएको
- सडक फराकिलो पार्ने र स्तरोउन्नति गर्ने कार्यको सुरुवात भएको
- घोराही-चकचके-प्युठान तथा भालुवाङ-लिवाङ जस्ता राष्ट्रिय रागमार्गमा आबद्ध सडकहरुले गाउँपालिकालाई झण्डै मध्य भागबाट चिरेर गएको
- प्रस्तावित मदन भण्डारी राजमार्गमा पर्ने
- तिराममा हेलिप्याड निर्माणका लागि जग्गा उपलब्ध गराइएको
- गाउँपालिका भर रहेका कुल २०७ कि.मी. सडकहरु मध्ये ३५ कि.मी. अर्थात् १६.९१ प्रतिशत सडक कालोपत्रे भएको
- भालुवाङबाट राष्ट्रिय पूर्व-पश्चिम राजमार्ग र मुर्कुट्टी हुँदै घोराही उपमहानगरपालिकाका जोड्ने सडकले ठुला शहरी क्षेत्रसम्मको पहुँच स्थापित गरेको
- प्रसिद्ध स्वर्गद्वारी धार्मिकधाम पुग्ने सडक स्तरोन्नति भईरहेको
- सबै वडाहरुलाई गा.पा. केन्द्रसँग जोड्ने सडक निर्माण गर्ने योजना रहेको

दुर्बल पक्षहरू

- गाउँपालिकाका भएर जाने रणनीतिक सडक भालुवाङ-लिवाङ बाहेक सम्पूर्ण सडकहरू कच्ची अवस्थामा रहेका
- सबै सडकहरू साँघुरा रहेका
- कच्ची अवस्थामा भएका सडक र पहाडी भू-बनोटका कारण अधिकांश स्थानमा पहिरो गई वर्षायाममा सडक अवरोध हुने ।
- कच्ची सडक भएकाले सार्वजनिक गाडी संख्या तथा गाडीको रुटको कमी रहेको
- सडकमा व्यवस्थित पानी निकासको व्यवस्था नभएको
- नियमित पहिरो जाने स्थानहरूमा पहिरो नियन्त्रण नभएको
- पहिरोको जोखिम रहेका धेरै स्थानहरूमा दिगो सडक सञ्जाल विकासका लागि आवश्यक वृक्षारोपण तथा रिटेनिङ वाल निर्माण नभएका
- सबैजसो सडकहरू चौडा नभएकाले धेरै साँघुरो घुम्तीहरू रहेका कारण दुर्घटनाको जोखिम उच्च रहेको
- धेरै स्थानहरूमा सहज आवागमनका लागि थप सडक विस्तार कार्य गर्न बाँकी
- सडक खण्डका विभिन्न स्थानहरूमा रहेका खोला र खोल्साहरूमा पुल निर्माण हुन नसकेको
- Cutting Slope र Gradient नमिलेका कच्ची सडकहरू रहेको

सम्भावना र अवसरहरू

- राष्ट्रिय राजमार्गसँग जोडिएका महत्वपुर्ण रणनीतिक सडकहरुको कारण माण्डवीको मुहार फेरिने संभावना रहेको
- भालुवाङबाट प्युठान हुँदै सौतामारे जोडिने सडक खण्डको स्तरउन्नति हुँदा सो सडक सालभुण्डी-सन्धीखर्क-पुर्कोट दह हुँदै बाग्लुङ ढोरपाटन जोडिने महत्वपुर्ण सडक सञ्जालसँग जोडिँदा तराईलाई मध्यपहाडी लोकमार्गमा जोडि पोखरा निस्कने हुँदा माण्डवी गाउँपालिका समेत सो सडक सञ्जालमा आबद्ध भई तराईबाट प्रवेशद्वारको रुपमा विकसित हुनसक्छ ।
- प्रस्तावित मदनभण्डारी रागमार्गले घोराही उपमहानगरपालिकासँग जोड्ने हुँदा कृषि बजारीकरण तथा पर्यटन विकासमा कोशेढुङ्गा सावित हुन सक्ने देखिन्छ ।
- आन्तरिक सडक सञ्जालको पुर्णरुपमा विकास हुँदा माण्डवीलाई कृषि, पर्यटन र जडिबुटी उत्पादन केन्द्रकोरुपमा विकास गर्न सकिने संभावना रहेको छ ।
- माडी र अरङ्ग खोला जस्ता नदी किनाहरुलार्य करिडोरकोरुपमा विकास गर्न सकिने
- बंगलाचुली पर्यटन क्षेत्र रिङ रोड तथा पर्यटन क्षेष्त्रमा सडक विस्तार र स्तरोन्नति हुँदा पर्यटन विकासमा ठुलो टेवा पुग्ने संभावना रहेको
- सम्पूर्ण वडाहरूलाई जोड्ने सडकको ट्र्याक खोली कच्ची अवस्थामा सञ्चालनमा आईसकेकाले ती सडकको स्तरोन्नति गरी गाउँपालिकाको बृहत्तर विकासमा ठूलो टेवा पुग्ने देखिन्छ ।
- साथै स्थानीय वस्ती तथा बजार केन्द्रबाट मूल सडकमा जोडिने कृषि सडक तथा अन्य सडकहरूको स्तरउन्नति गर्न सके कृषि उत्पादन बजारिकरण निकै सहज हुन गई आर्थिक क्रियाकलापहरूमा बढवा हुन सक्ने देखिन्छ ।

चुनौती तथा जोखिमहरू

- सडक विस्तार जथाभावी तरिकाले गरिँदा धेरै स्थानहरुमा पहिरोको व्यापक जोखिम बढिरहेको र वातावरणमा प्रतिकूल असर परिरहेको देखिन्छ ।
- सम्पूर्ण सडकको स्तरोन्नति गर्न समयमै आवश्यक बजेटको अभाव
- सडक व्यवस्थित गर्न नसक्दा धुलो तथा प्रदुषण वृद्धिको समस्या
- भू-क्षयीकरणको समस्या
- साँघुरा र घुम्तीयुक्त सडकले दुर्घटनाको वा सडक सुरक्षा जोखिम धेरै रहेको
- सडक विस्तारले वन जंगल फँडानी भई हरित क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्ने

(ख) भू-उपयोग

सबल पक्षहरू

- विविधतायुक्त भू-धरातल रहेको
- पहाडी थुम्का तथा वन क्षेत्रहरू भएको
- हिम नदी र जलाधार क्षेत्र भएको
- उचाईको आधारमा उच्च भागहरू देखि वेशी क्षेत्र भएकाले जलवायुमा विविधता रहेको

दुर्बल पक्षहरू

- जटिल पहाडी भू-धरातल भएको/छरिएको वस्तीहरू भएकाले सेवा प्रवाहमा कठिनाई
- समथर क्षेत्र न्युन रहेको
- विभिन्न स्थानमा भू-स्खलन र पहिरोको जोखिम रहेको
- उर्वर क्षेत्रको कमी भएको
- भूकम्पीय हिसाबले संवेदनशील क्षेत्र र भू-वनावट रहेको

सम्भावना र अवसरहरू

- विविधतायुक्त भू-धरातल भएकाले विभिन्न प्रकारका बहुमूल्य जडिबुटी तथा फलफूल उत्पादन गर्न सकिने
- सुन्दर पहाडी थुम्काहरूमा व्यापक पर्यटन विकास गर्न सकिने
- डालेघाँसको र वन क्षेत्रको उपलब्धता भएकाले व्यवसायिक पशुपालन गर्न सकिने
- गोगने, लामपोखरा वडा नं.१, वडा नं.२ को बंगलाचुली क्षेत्र, वडा नं. ३ को मार्सिवाङ रातामाटा, वडा नं. ४ को मासपोखरा र रातमाटा र वडा नं. ५ को पट्टाडाँडा जस्ता क्षेत्रहरुमा व्यवसायिक वस्ती, पार्कको साथै उपयुक्त स्थानहरूको पहिचान गरी सुविधा सम्पन्न एकीकृत वस्ती विकास गर्न सकिने
- वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन मार्फत वन क्षेत्रको पुनरुत्थान र विस्तार गरी पर्यावरणीय पर्यटन विकास र जडिबुटी उत्पादन गर्न सकिने
- जलस्रोतको पूर्ण सदुपयोग गरी आर्थिक विकास गर्न सकिने

चुनौती तथा जोखिमहरू

- जटिल पहाडी भू-धरातल भएकाले विकास निर्माण कठिन र खर्चिलो
- पहिरो र भू-क्षयले धनजनको क्षति हुने
- भूकम्पको विनासको उच्च जोखिम
- जटिल भू-धरातलका कारण छरिएर रहेका वस्तीहरुमा सरकारी सेवा प्रवाहमा र विस्तारमा व्यापक कठिनाई
- माडी तथा अरङ्ग खोला किनार क्षेत्रलाई बाँध बानी संरक्षण गर्नुपर्ने
- गाउँपालिकामा रहेका अन्य खोलाहरुको नियन्त्रण तथा तटबन्ध निर्माण गरिनुपर्ने
- जस्पुर बजार देखि पकले खोला सम्म माण्डवी नदी नियन्त्रण गर्नुपर्ने
- माण्डवी-३ मा साहुटोल माण्डवी नदी नियन्त्रण गनुपर्ने
- सेउलीघारी सिर्से बगर नदी नियन्त्रण गरिनुपर्ने

(ग) सिँचाई

सबल पक्षहरू

- गाउँपालिका भएर अविरल बग्ने माडी नदी हिमनदीकोरुपमा जलसम्पदाले धनी रहेको
- यस नदीका अलावा तल्लो झिमरुक, कचर खोला, माथिल्लो अरङ्ग खोला, तल्लो अरङ्ग खोला, गनाह खोला, तिघ्रा खोला, मुसुरे खोला, गाड खोला, खुखुली खोला,जङलङ खोला, जस्पुर खोला, हिरङ खोला, वाय खोला, रिट्ठे खोला, दुध खोला जस्ता खोला तथा पानीको मुहानहरुबाट संभाव्यता हेरि सिँचाई गर्न सकिने
- गाउँपालिकाभर रहेका जलाधार क्षेत्रको नक्शाङ्कन गरी जलाधार संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिने

दुर्बल पक्षहरू

- उपलब्ध जलस्रोतको सही सदुपयोग हुन नसकेको
- व्यवस्थित र वैज्ञानिक सिँचाई योजनाको निर्माण हुन नसकेको
- परम्परागत प्रविधिमा आधारित कुलोहरूको मर्मत संभार नियमित हुन नसकेको
- पहाडी भू-धरातल भएकाले सिँचाई आयोजना सञ्चालन गर्न कठिन ।

सम्भावना र अवसरहरू

- गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानमा रहेका नदी, खोला तथा पानीका मुहानहरूलाई संरक्षण गरी सिँचाई योजना निर्माण गर्न सके कृषि उत्पादनमा व्यापक वृद्धि गर्न सकिन्छ ।
- प्रत्येक वडामा रहेका परम्परागत सिँचाई ठुलोहरुको मर्मत संभार तथा स्तरोन्नति गरी सुविधायुक्त बनाउन सकिने
- माण्डवीमा कृत्रिम जलाशयहरू निर्माण गरी जल पर्यावरणीय प्रणालीको विकास र जल पर्यटन समेत विकास गर्न सकिन्छ ।
- खेतीयोग्य उर्वर क्षेत्रको पहिचान गरी संभाव्य स्थानबाट सिँचाईको प्रबन्ध गर्न सकिने
- माडी खोलाका विभिन्न स्थानमा लिफ्ट सिँचाई प्रणालीको व्यापक संभावना भएको
- थोपा तथा फोहरा सिँचाई प्रणालीको विकास गर्न सकिने

चुनौती तथा जोखिमहरू

- पहाडी र जटिल भू-धरातल भएकाले सिँचाई योजना निर्माण खर्चिलो र कठिन
- पानीको स्रोतहरू संरक्षण अभावले सुक्ने जोखिम
- खेतीयोग्य जमिनको उपलब्धतामा कमी र छरिएर रहेका कारण लगानी उच्च भई प्रतिफल अपेक्षाकृत हुन नसक्ने जोखिम
- सिँचाई प्रणाली व्यवस्थित र वैज्ञानिक नहुँदा क्षयीकरण तथा पहिरोको जोखिम हुन सक्ने वैज्ञानिक जलस्रोत संरक्षण योजनाको अभाव ।

(घ) आवास

सबल पक्षहरू

- गाउँपालिकाले भवन निर्माण योजना तथा नक्सापास मापदण्ड तयार गरी लागू गरेको ।
- हरेक क्षेत्रको विकास निर्माणलाई योजनावद्ध ढङ्गले अगाडि बढाउने पहल कदमी लिएको ।
- गाउँपालिकामा आवास योजना तथा एकीकृत बस्ती विकास सम्बन्धी अधिकार प्राप्त भएको केही आवास निर्माणको सामग्री जस्तै : ढुङ्गा गिट्टी, बालुवा, काठ आदिको उपलब्धता भएको
- आवश्यक खानेपानीका स्रोतहरू तथा प्राकृतिक जल निकासको अवस्था रहेको
- बसोबासको लागि उपयुक्त हावापनी रहेको

दुर्बल पक्षहरू

- एकीकृत र सूरक्षित आवास निर्माणको लागि पर्याप्त बजेट र ठोस कार्ययोजना निर्माण भैनसकेको
- जटिल भू-धरातल भएका कारण वस्तीहरू यत्रतत्र छरिएर रहेको ।
- भवन तथा सूरक्षित आवास निर्माणका लागि गाउँमै प्राविधिक र दक्ष जनशक्तिको अभाव भएको
- सूरक्षित घर निर्माणको व्यापक जनचेतना अभाव रहेको
- मौलिक संस्कृति र वास्तुकलाको लोप हुँदै जाने अवस्था रहेको

सम्भावना र अवसरहरू

- गाउँपालिकाको व्यापक जनसहभागिता स्वयं गाउँपालिकाले आफ्नो वस्तुगत अवस्था अनुरूप आवास योजना निर्माण गर्ने अधिकार रहेको ।
- प्रत्येक वडामा रहेका खुल्ला क्षेत्रलाई संभाव्यता अध्ययन गरी व्यवस्थित आवास निर्माण गर्न सकिने
- मौलिक प्रकृतिको वास्तुकलाको जगेर्ना गरी मौलिक पहिचान कायम गर्न आवास निर्माण अनुमति दिँदा विशेष प्रोत्साहन गर्न सकिने
- स्थानीय स्रोत र साधनको प्रयोग गरी सूरक्षित घरहरू बनाउन सकिने
- खेर गएका बाँझो जमिनहरूलाई आवास योजना निर्माण गरी सूरक्षित घडेरी विकास गर्न सकिने
- वर्तमानमा विस्तार भइरहेका बजार केन्द्रलाई आवास अनुकूल विकास गर्न सकिने

चुनौती तथा जोखिमहरू

- छरपष्ट रहेका वस्तीहरूलाई एकीकृत गर्न जटिल
- उच्च भूकम्पीय संवेदनशील क्षेत्र रहेको
- अधिकांश कच्ची र परम्परागत शैलीमा बनेका घरहरू असूरक्षित रहेको
- आवश्यक सम्पूर्ण निर्माण सामग्री जस्तै सिमेन्ट, छड, जस्तापाता आदिको उपलब्धतामा कमी र ढुवानी जटिल रहेको
- भू-उपयोग योजनाको व्यवहारिक कार्यान्वयन नभएको
- खोलाका किनारी भागहरू तथा पहिरोको जोखिम रहेका क्षेत्रमा रहेका वस्तीहरू जोखिममा रहेको

(ङ) विद्युत तथा ऊर्जा

सबल पक्षहरू

- ग्रामीण विद्युतीकरण भएको, धातुको पोल प्रयोग भएको
- सौर्य उर्जाको संभावना भएको
- स्थानीय जलस्रोतको उपयोग गरी लघु जलविद्युत सञ्चालन गर्न सकिने
- अन्य वैकल्पिक उर्जा जस्तै : गोबरग्याँस, वायु उर्जाको विकास गर्न सकिने
- वनजंगलमा खेर गइरहेका काठ तथा पात पतिङ्गर आदिको वैज्ञानिक उपयोग गरी जैविक उर्जाकोरूपमा प्रयोग गर्न सकिने
- झिमरुक जलविद्युत आयोजना संञ्चालनमा रहेको

दुर्बल पक्षहरू

- विद्युतिकरण कार्यको पूर्ण विस्तार नभएको/कतिपय घरहरूमा विद्युतिकरण नभएको
- विद्युतका पोलहरू काठको भएका स्थानहरुमा धातु वा सिमेन्टका पक्की पोलहरूले प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने
- Low Voltage को समस्या भएको
- काठका पोलहरू भिज्दा सर्ट सर्किटिङ हुने समस्या
- सार्वजनिक सडक वस्तीहरुको व्यवस्था नभएको
- विद्युतिय उर्जालाई समान ढङ्गले वितरण गर्न विभिन्न स्थानमा ट्रान्सफर्मरहरूको अभाव

सम्भावना र अवसरहरू

- धेरै घरधुरीहरू नभएकाले उर्जा खपत बढी नहुने तसर्थ अन्य उत्पादनशील कार्यमा उर्जाको प्रयोग गर्न सकिने
- साना जलविद्युत तथा साना विद्युत आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन गर्न सकिने
- नविकरणीय उर्जा तथा वैकल्पिक उर्जामा पहल गर्न सकिने
- सौर्य र वायु उर्जाको प्रबन्ध मिलाउन सकिने

चुनौती तथा जोखिमहरू

- जटिल पहाडी भू-धरातल भएकाले ग्रामीण विद्युतिकरण विस्तार कार्य कठिन र खर्चिलो
- पर्याप्त बजेटको अभाव
- अस्थायी प्रकृतिका काठका
- पोलबाट ट्रान्समिशन लाइन विस्तार गर्दा करेन्ट तथा आगलागीको जोखिमको संभावना बढी हुने

(च) सञ्चार

स

बल पक्षहरू

- मोबाइल सेवाको सुविधा भएको
- इन्टरनेट सेवाको सुविधा भएको (बजार क्षेत्रमा
- स्थानीय प्रशारण हुने एफ.एम रेडियो सुन्ने तथा स्याटलाइट टेलिभिजन हेर्न सकिने
- खबर आदानप्रदान सहज भएको
- सिउरीकोट डाँडामा NTC Tower रहेको
- बंगलाचुलीमा Tower रहेको
- आँपचौरमा NTC Tower रहेको

दुर्बल पक्षहरू

- मोबाइल सेवाको विस्तारका लागि सम्पूर्ण स्थानमा नेटवर्क कभरेज नभएको
- ईन्टरनेट सेवाको Network Coverage कम हुँदा प्रभावकारिता नभएको र सबै स्थानमा पहुँच नभएको
- सार्वजनिक स्थानहरूमा निशुल्क wifi को व्यवस्था नभएको

सम्भावना र अवसरहरू

- उपभोक्ताको माग राम्रो भएको खण्डमा निजी सञ्चार सेवा प्रदायक मोबाइल तथा इन्टरनेट कम्पनीहरूलाई सेवा विस्तारमा आकर्षण गर्न सकिने

चुनौती तथा जोखिमहरू

- तीव्ररूपमा शहरी विकास र विस्तार नभएकाले सञ्चार क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्न कठिनाई रहेको
- सञ्चार माध्यामको नकारात्मक प्रभावका कारण सामाजिक व्यवहार तथा संरचनामा नकारात्मक असर परेको

४.२.२ सामाजिक पूर्वाधार

(क) शिक्षा

सबल पक्षहरू

- सामुदायिक ४ मा.वि. २१ वटा आधारभूत सामुदायिक विद्यालयर थप २ वटा संस्थागत आधारभूत विद्यालय सहित २७ वटा शिक्षण संस्था सञ्चालनमा रहेको
- माण्डवी गाउँपालिका अन्तर्गत साविकका मर्कवाङ, उदयपुरकोट र तिराम २०७१ सालमा पूर्ण साक्षर गाउँकोरुपमा घोषणा भएको
- विगतका वर्षहरूका भन्दा शिक्षाको पहुँचमा सर्वसाधारणहरू पुगेको
- साक्षरता दर विगत भन्दा बढेर ६८.३० प्रतिशत पुगेको
- विद्यालयमा भर्नादरमा वृद्धि भएको
- महिला शिक्षामा व्यापक सुधार भएको

दुर्बल पक्षहरू

- आधारभूत र माध्यमिक शिक्षाको सुविधा भएपनि स्नातक वा सो भन्दा माथि उच्च शिक्षाको सुविधा नभएको ।
- विद्यालयमा विषगत शिक्षकको कमी
- विद्यालयको आफ्नै जग्गा नभएको
- लैङ्गिक असमानता कायमै रहेको अर्थात विद्यालयमा छात्रा भन्दा छात्रको संख्या बढी भएको । (यद्यपि लैङ्गिक अनुपातमा महिलाको संख्या धेरै छ)
- पुरुष साक्षरता प्रतिशत ८१.५७ हुँदा महिला साक्षरता ५८.६२ प्रतिशत रहेको यद्यपि लैङ्गिक अनुपातमा पुरुषको संख्या प्रति १०० महिलामा ७७.५५ मात्र रहेको छ ।
- विद्यालय तथा विद्यार्थीहरूमाझ स्वस्थ प्रतिस्पर्धात्मक भावना कमी भएको
- प्राविधिक शिक्षाको कमी भएको
- विद्यालयमा भवन कच्ची र असूरक्षित साथै भूकम्पले क्षति गरेको
- विद्यालयमा शैक्षिक पूर्वाधारको कमी भएको
- अतिरिक्त क्रियाकलाप, विद्यार्थी मैत्री शिक्षा तथा खेलकूद सामग्रीको अभाव भएको
- उपयुक्त खेल मैदानको व्यवस्था नभएको
- लक्षित निरक्षर तथा सीमान्तकृत वर्गलाई विशेष शिक्षाको व्यवस्था नभएको
- विद्यालयमा स्वच्छ पिउने पानी तथा छात्रा मैत्री शौचालयको प्रवन्ध नभएको
- वडा नं. ५ मा मा.वि. नभएको

सम्भावना र अवसरहरू

- आवश्यक मात्रामा थप शैक्षिक संस्थाहरू स्थापना गर्न सकिने
- प्राविधिक शिक्षालयहरू स्थापना गर्न सकिने
- निजी क्षेत्रको सहयोग लिन सकिने
- प्रौढ शिक्षा तथा अनौपचारिक शिक्षाको व्यवस्था गर्न सकिने
- विद्यमान शिक्षण संस्थाहरूको स्तरोन्नती गर्न सकिने
- माण्डवी मा.वि. नयाँगाउँको विद्यालयलाई पुर्वीय दर्शन र सभ्यता अध्ययन केन्द्रकोरूपमा विकास गर्न सकिने ।
- सम्पूर्ण विद्यालयहरूमा आवश्यक मात्रामा शैक्षिक सामग्रीहरूको थप व्यवस्था पुस्तकालय तथा विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशालाको व्यवस्था गरिनुपर्ने

चुनौती तथा जोखिमहरू

- समयमै विद्यालय क्षेत्रका शैक्षिक समस्याहरूको सम्बोधन नगर्दा राष्ट्रलाई आवश्यक सक्षम, दक्ष, र कर्मठ नागरिक उत्पादन हुन नसक्दा दीर्घकालीन क्षति व्यहोर्नुपर्ने अवस्था हुनसक्ने
- समग्र शैक्षिक समस्याहरू सम्बोधन गरी शैक्षिक संस्थाहरूलाई सुविधा सम्पन्न बनाउन बजेटको व्यवस्था गर्नुपर्ने

- गुणस्तर सुधारमा व्यापक लगानी तथा प्रभावकारी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने
- अनुगमन प्रणालीको व्यवस्था गर्नुपर्ने
- शैक्षिक क्यालेण्डर व्यवस्थित गर्नुपर्ने
- शिक्षक शिक्षिकाहरूलाई नियमित तालिम प्रदान गर्नुपर्ने
- बालमैत्री तथा विद्यार्थीमैत्री शिक्षण सिकाई पद्धतिको विकास गर्नुपर्ने
- अन्तराष्ट्रिस्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्नुपर्ने
- हरेक विद्यालय सुचना प्रविधियुक्त बनाउनु पर्ने
- सबैका लागि शिक्षा अभियान सञ्चालन गर्नुपर्ने
- प्राविधिक तथा सीपमूलक शिक्षाको व्यवस्था गरिनुपर्ने
- शैक्षिक ऋण तथा छात्रवृतिको व्यवस्था गरिनुपर्ने
- गाउँपालिकाबाट एम.वि.वि.एस वा इन्जिनियरिङ जस्ता विषय पढ्न सक्ने विद्यार्थीहरूलाई गाउँमा सेवा गर्ने वातावरण बनाई विशेष प्रोत्साहन र सहयोग गर्नुपर्ने
- अभिभावक शिक्षा कार्यक्रमको व्यवस्था गर्नुपर्ने
- विद्यालय टाढा हुनु
- भत्किएका र जीर्ण भवनहरूमा पठनपाठन गराउनुपर्ने वाध्यता

(ख) स्वास्थ्य

सबल पक्षहरू

- विगतका वर्षहरू भन्दा स्वास्थ्य सेवामा केही सुधारहरू भएका ।
- गाउँपालिकाद्वारा विभिन्न रोगका लागि घुम्ती स्वास्थ्य शिविरहरू सञ्चालनको सुरुवात भएको ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा प्रभावकारी र आवश्यक सेवा सञ्चालन तथा विस्तारको लागि गाउँपालिकाद्वारा योजना निर्माण भएका ।
- दीर्घ रोगीहरूको उपचारको लागि विपन्न नागरिकहरूलाई विशेष अनुदान दिइएको ।
- सबै वडाहरुमा स्वास्थ्यचौकी तथा खोप केन्द्रहरु रहेको

दुर्बल पक्षहरू

- सम्पूर्ण प्रविधियुक्त स्वास्थ्य केन्द्रको अभाव
- विशेषज्ञ चिकित्सकको अभाव
- औषधीको अभाव
- प्रयोगशालाको अभाव
- स्वास्थ्य केन्द्रमा सूरक्षित र फराकिलो भवनहरूको अभाव
- आवश्यक बर्थिङ सेन्टरको अभाव
- सुत्केरी गराउन लैजाने दुरी र सवारी साधनको अभाव
- शौचालय तथा सुरक्षित पिउने पानीको अभाव
- दरबन्दी अनुसार चिकित्सकको अभाव
- भ्याक्सीन फ्रिजको अभाव
- एम्बुलेन्सको अभाव
- आपतकालीन उपचार सेवाको अभाव
- शल्यक्रिया सेवा, रक्तसञ्चार सेवा, Diagnostic सेन्टर आदीको अभाव
- सर्जिकल सामग्री, एक्सरे तथा अन्य आवश्यक उपकरणको अभाव
- २४ सै घण्टा उपचार सेवाको अभाव

सम्भावना र अवसरहरू

- निजी क्षेत्रलाई स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउन आवश्यक पहल गर्न सकिने
- वैकल्पिक चिकित्सा पद्धति जस्तै : जडिवुटी, होमीयोप्याथी, प्राकृतिक चिकित्सा तथा योग ध्यान केन्द्रको व्यवस्था गर्न सकिने
- विद्यमान स्वास्थ्य पूर्वाधारहरूलाई स्तरोन्नती गरी सेवा प्रभावकारी बनाउन सकिने

चुनौती तथा जोखिमहरू

- स्वास्थ्य सेवाको उचित व्यवस्था र प्रबन्ध नहुँदा विरामीको अकालमै ज्यान जान सक्ने
- स्वास्थ्य चेतनाका अभावका कारण बालबालिका स्वास्थ्य, महिला तथा प्रजनन् स्वास्थ्य, जेष्ठ नागरिकहरूको स्वास्थ्य र समग्र सामुदायिक स्वास्थ्य जोखिममा पर्न सक्ने
- समग्र स्वास्थ्य क्षेत्रको सुधारका लागि ठूलो आकारको बजेट तथा कर्मचारी र विशेषज्ञहरूको प्रबन्ध गर्नुपर्ने
- सम्पुर्ण पुर्वाधारयुक्त स्वास्थ्य केन्द्र तथा अस्पतालहरूको स्थापना गरी सुविधा सम्पन्न बनाउन ठुलो बजेटको व्यवस्था गर्नुपर्ने
- स्वास्थ्य सेवाको उचित व्यवस्था र प्रबन्ध नहुँदा विरामीको अकाल मै ज्यान जान सक्ने
- स्वास्थ्य चेतनाका अभावका कारण बालबालिका स्वास्थ्य, महिला तथा प्रजनन् स्वास्थ्य, जेष्ठ नागरिकहरूको स्वास्थ्य र समग्र सामुदायिक स्वास्थ्य जोखिममा पर्न सक्ने
- समग्र स्वास्थ्य क्षेत्रको सुधारका लागि ठूलो आकारको बजेट तथा कर्मचारी र विशेषज्ञहरूको प्रबन्ध गर्नुपर्ने
- स्वास्थ्य केन्द्र तथा अस्पतालहरूको स्थापना गरी सुविधा सम्पन्न बनाउनु पर्ने

(ग) पिउने पानी

सबल पक्षहरू

- गाउँपालिका भएर बग्ने माडी नदी, अरङ खोला, तल्लो झिमरुक लगायत पिउने पानीका मुहानहरुको संरक्षण गरी संभाव्यता अध्ययन मार्फत गाउँपालिका भर सूरक्षित पिउने पानीको प्रबन्ध गर्न सकिने
- घैंटी ट्याङ्की मार्फत पिउनेपानी तथा अन्य प्रयोजनको लागि पानीको प्रबर्द्धन गर्न सकिने
- वर्षातको पानी संकलन गरी विकट क्षेत्रमा पिउने पानीको प्रबन्ध गर्न सकिने
- लिफ्ट प्रविधिको प्रयोग गरी पिउने पानीको प्रबन्ध गर्न सकिने
- गाउँपालिकाभर माण्डवी नदी लगायत अन्य जलस्रोतहरुमा झिमरुक खोला, कचर खोला, माथिल्लो अरङ खोला, तल्लो अरङ खोला, गनाह खोला, तिघ्रा खोला, मुसुरे खोला, गाड खोला, जस्पुर खोला, हिरङ खोला, वाय खोला, रिट्ठे खोला र दुध खोला ्लगायत साना ठूला पानीका स्रोतहरू रहेको ।
- वर्षात्को पानी संकलन गर्न सकिने ।
- फोहोर व्यवस्थापन गर्न उपयुक्त स्थानहरू भएको

दुर्बल पक्षहरू

- प्रशस्त पानीका मुहानहरू भएतापनि पिउने पानीको समस्याको रूपमा नै रहेको
- पानीका यी प्रमुख श्रोतहरूको वैज्ञानिक हिसाबले संरक्षण र व्यवस्थापन गर्न नसकिएको
- फोहोर व्यवस्थापन योजना नभएको

सम्भावना र अवसरहरू

- जलश्रोतका हिसाबले सम्पन्न माण्डवीलाई सम्पूर्ण हिसाबले सम्वृद्ध बनाउन माथि उल्लेखित लगायत अन्य पानीका मुहान संरक्षण गरी दिगो रूपमा पानीको सदुपयोग गर्ने योजना कार्यान्वयन गर्न सकिने ।
- वर्षातको पानी संकलन गरी प्रयोगमा ल्याउने प्रविधि अवलम्बन गर्न सकिने ।
- घर-घरमा पानी संकलन ट्याङ्की राख्न प्रोत्साहन गरेमा दिर्घकालीन हिसाबले पिउनेपानीको समस्या समाधान गर्न सकिने ।
- माडी खोलाको पानी लिफ्ट प्रविधि अपनाई सदुपयोग गर्न सकिने

चुनौती तथा जोखिमहरू

- जलस्रोत संरक्षण सम्बन्धी ठोस कार्यक्रम निर्माण नहुँदा पानीका मुहानहरू सुक्ने वा खेर जाने जोखिम रहेको ।
- पानीका मुहानहरूलाई दिगो रूपमा संरक्षण गर्न बजेटको व्यवस्था, प्राविधिक ज्ञान र कार्यान्वयन संयन्त्र निर्माण गर्नुपर्ने ।
- फोहोर व्यवस्थापनका लागि व्यवस्थित योजना निर्माण गर्नुपर्ने ।

(घ) संस्कृति

सबल पक्षहरू

- विविध जात, धर्म, सम्प्रदाय र संस्कृतिका समुदायहरू सौहार्दपूर्ण तरिकाले बसी सांस्कृतिक विविधतामा धनी रहेको ।
- धार्मिक हिसाबले विभिन्न धर्मावलम्बीहरूले आफ्ना धर्म संस्कृतिको परम्परा कायम राखिरहेको ।
- विशेष गरी मगर, क्षेत्री, कामी र ब्राह्मण जातीहरूको मौलिक संस्कृतिहरु रहेको
- यस प्रकारका समुदायहरूको मानवशास्त्रीय अध्ययनका लागि शैक्षिक पर्यटनको गन्तव्यस्थल बनाउन सकिने ।
- श्री माण्डवी माध्यमिक विद्यालयलाई पूर्वीय दर्शन, सभ्यता र विविध सांस्कृतिक अध्ययन केन्द्रको रूपमा विकास गर्न सकिने ।
- आदिवासी जनजातिका सांस्कृतिक सम्पदाहरू रहेकोले सांस्कृतिक संग्रहालय तथा सांस्कृतिक केन्द्रहरूको रूपमा विकास गर्न सकिने
- प्रसिद्ध तीर्थस्थल स्वर्गद्वारीको प्रवेशद्वाराको रुपमा साँस्कृतिक र धार्मिक पर्यटन विकास गर्न सकिन्छ ।

दुर्बल पक्षहरू

- सांस्कृतिक धरोहरहरूको संरक्षणका लागि ठोस कार्ययोजना नबनेको ।
- संचार माध्यामको नकारात्मक प्रभावका कारण मौलिक संस्कृति लोप हुने अवस्थामा पुगेको
- कतिपय आदिवासी जनजातिहरू विपन्न अवस्थामा रहेकोले उनीहरूको सबलीकरणका लागि ठोस कार्यक्रमहरू नभएको

सम्भावना र अवसरहरू

- माण्डवीलाई मौलिक संस्कृति र सभ्यताको केन्द्रको रूपमा विकास गरी सांस्कृतिक पर्यटन समेत प्रवर्द्धन गर्न सकिने ।
- मगर जातीको संस्कृति संरक्षण तथा उनीहरूको सबलीकरणका लागि होमस्टे पर्यटनको विकास गर्न सकिने ।
- यसका अलावा विभिन्न जातजातीको मुख्य बसोबास भएका क्षेत्रहरूमा होम-स्टेको विकास गर्न सकिने ।

चुनौती तथा जोखिमहरू

- समुदाय र राज्य दुवैका उदासिनताका कारण यस प्रकारका मौलिक संस्कृतिहरू लोप भई पहिचान नै संकटमा पर्न सक्ने
- सम्बन्धित समुदाय र राज्यले मिलेर सांस्कृतिक संरक्षण प्रर्वद्धनमा ठोस र दिर्घकालीन कार्यक्रमहरू तत्काल संचालन गर्नुपर्ने चुनौती रहेको

(ङ) लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण र मूल-प्रवाहिकरण

सबल पक्षहरू

- विगतमा भन्दा महिला जनचेतनामा सुधार आएको ।
- छुवाछुत तथा सामाजिक विभेद क्रमशः न्यून हुँदै गएको ।
- गाउँपालिकामा सांस्कृतिक, धार्मिक सहिष्णुता कायम रहेको ।
- संचार माध्यम र शिक्षाको सकारात्मक प्रभाव परेको ।
- गाउँपालिकाले सामाजिक अर्न्तघुलनलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति लिएको ।

दुर्बल पक्षहरू

- गाउँपालिकामा पुरुषको भन्दा महिलाको जनसंख्या बढी भएपनि परम्परागत रूपमा रहेको लैङ्गीक विभेद अन्त्य हुन नसकेको
- जातीय भेदभाव समेत अन्त्य हुन नसकेको ।
- सीमान्तकृत समुदाय, आदिवासी जनजातिहरूको आर्थिक र सामाजिक सबलीकरण हुन नसकेको

सम्भावना र अवसरहरू

- शिक्षा र जनचेतनामा आएको क्रमिक सकारात्मक सुधारका कारण महिला तथा सीमान्तकृत वर्गको उत्थानमा उपयुक्त वातावरण बनेको
- सबै तह र तप्काका समुदायलाई सामाजिक मूल प्रवाहिकरणमा ल्याउँदा गाउँपालिकाको समग्र विकास प्रक्रियाले गति लिने सम्भावना

चुनौती तथा जोखिमहरू

- लैङ्गिक विभेद तथा हिंसाले समाजमा सामाजिक विग्रह ल्याउनुका साथै विकासको गतिमा प्रत्यक्ष नकारात्मक असरको जोखिम रहेको
- महिला पछाडि पर्दा समग्र पारिवारिक संगठन र समाज नै विकृत बन्ने चुनौती रहेको ।
- सामाजिक सौहार्दता, मेलमिलाप, शान्ति र समृद्धिका लागि सामाजिक विवेकको प्रयोग गरी सामाजिक अन्तरघुलनका साथै महिला शसक्तिकरण र सीमान्तकृत वर्गको मूल प्रवाहिकरण गर्न चुनौती रहेको ।
- व्यापक रूपमा महिला शिक्षा तथा अन्य जातजाती, अल्पसंख्यक र सीमान्तकृतहरूलाई विशेष लक्षित कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने चुनौती रहेको ।
- प्रसुती सेवाको व्यवस्था गर्नुपर्ने, प्रजनन् स्वास्थ्य बारे जनचेतना फैलाउनुपर्ने
- घरेलु हिंसा र महिला हिंसा निर्मूल गर्नुपर्ने चुनौती रहेको ।
- आमा समूहहरू गठन गरी जाँड रक्सीको विकृतिविरुद्ध अभियान चलाउनुपर्ने ।
- बालविवाहलाई दण्डित गरिनुपर्ने ।

४.२.३ आर्थिक पूर्वाधार

(क) कृषि

सबल पक्षहरू

- गाउँपालिकामा उचाइको विविधता भएका कारण जलवायुमा विविधता भएकोले विभिन्न जलवायु अनुकुल बालीनाली, फलफूल तथा जडिबुटी उत्पादन गर्न सकिने
- सिँचाइका लागि पानीका मुहानहरू खोला तथा नदीहरू भएको
- गाउँपालिकाले कृषिलाई प्राथमिकताको साथ प्रबर्द्धन गर्ने नीति लिएको
- माण्डवी बेसी क्षेत्र, अरङ्ग खोला किनार तथा अन्य स-साना टारहरूलाई वैज्ञानिक कृषि प्रणाली अपनाइ उर्वर र उत्पादनशिल भूमिमा परिणत गर्न सकिने
- रैथाने जातका बालीनालीहरूको उत्पादन गरी अर्गानिक खेती गर्न सकिने
- पशुपालन र पंक्षी पालनको व्यापक सम्भावना भएको
- बाखापालनको पकेट क्षेत्र तथा व्यवसायिक उत्पादन भएको

दुर्बल पक्षहरू

- वैज्ञानिक कृषि विकास गुरुयोजना निर्माण नभएको
- व्यवसायिक खेती नभएको
- सिँचाई सुविधा पर्याप्त नभएको
- प्राविधिकहरूको पर्याप्तता नभएको
- बजारीकरण गर्न सडक यातायातको राम्रो सुविधा नभएको
- बीउविजन, मलखाद र शीत भण्डारणको उचित प्रबन्ध नभएको
- कृषकलाई तालिम तथा कृषि विज्ञहरूको उपलब्धता नभएको
- कृषि बजार मूल्य वैज्ञानिक नभएको
- किटनाशक औषधि, कृषि औजार, आधुनिक प्रविधि, पशु औषधालय तथा कृषि विमाको पर्याप्त व्यवस्था नभएको
- सुलभ र सरल कृषि कर्जाको व्यवस्था नभएको

सम्भावना र अवसरहरू

- गाउँपालिकालाई फलफूल उत्पादन, पशुपंक्षी पालन, मौरीपालन र जडिबुटी उत्पादनमा देशकै नमुना गाउँपालिका बनाउन सकिने
- बाखापालन र तरकारी खेतिबाट कृषि पर्यटनको केन्द्रकोरुपमा विकास गर्न सकिने
- माडी तथा अन्य मुहानबाट लिफ्ट सिँचाइ परियोजना संचालन गरी उर्वर जमिनलाई सिंचित गर्न सकिने
- विभिन्न स्थानमा छरिएका पानीका मुहानहरू तथा खोलाको पानीलाई सिँचाइमा प्रयोग गर्न सकिने
- विशेष अध्ययन र अनुसन्धान गरी विभिन्न प्रजातिका जडिबुटी अर्थात गैह्र काष्ठ जन्य बहुमूल्य वन पैदावारको व्यवसायिक उत्पादन गर्न सकिने जलस्रोतको उपयोग गरी ट्राउट तथा अन्य जातका माछा पालन गर्न सकिने
- कागतीको व्यवसायिक उत्पादन गर्न सकिने
- कोदोको व्यवसायिक उत्पादन गरी ढिँडो तथा अन्य कोदोजन्य उत्पादन व्यवसायिक बनाउन सकिने
- च्याउ खेती र अदुवाको व्यवसायीक उत्पादन गर्न सकिने
- सुन्तला तथा अन्य Citrus जातका फलफूल उत्पादनलाई व्यवसायिक बनाउन सकिने
- नगदेवाली र फलफूललाई प्राथमिकता दिन सकिने/कफिको सम्भाव्यता अध्ययन गरी उत्पादन गर्न सकिने
- व्यवसायिक बंगुर पालन गर्न सकिने
- जडिबुटीमा हर्रो, बर्रो, अमला, क्यामुन, चिलाउने आदिलाई व्यवसायिक खेती गर्न सकिने
- विभिन्न सम्भाव्य खेतीयोग्य क्षेत्रको पहिचान गरी कृषि पकेट क्षेत्र घोषणा गरी कृषि उत्पादन वृद्धि गर्नुपर्ने

चुनौती तथा जोखिमहरू

- कृषि पेशाबाट युवा तथा अन्य श्रमशक्तिको व्यापक पलायन भएकोले कृषि व्यवसायतर्फ आर्कषण गरी कृषकको लगानीबाट उचित प्रतिफल प्राप्त गर्न सक्ने स्थितिको निर्माण तुरुन्त गर्नुपर्ने
- कृषिलाई पूर्णरूपमा वैज्ञानिकिकरण गरी व्यवसायिक बनाउनुपर्ने
- कृषि क्षेत्रमा रहेको अदृष्य बेरोजगारीको अन्त्य गरिनुपर्ने
- रासायनिक मल र किटनाशक औषधिको सन्तुलित प्रयोग गर्नुपर्ने ।
- माटोको उर्वराशक्ति कायम गर्न ठोस कदम चाल्नुपर्ने ।
- सिँचाइको प्रबन्ध गर्नुपर्ने
- कृषि विज्ञ र प्राविधिकको व्यवस्था हुनुपर्ने
- मल, बिउ विजन र औषधिको उपलब्धता हुनुपर्ने
- कृषि बजारीकरण र मूल्य सन्तुलनमा ठोस काम गर्नुपर्ने
- भण्डारणको उचित प्रबन्ध गरिनुपर्ने

(ख) पर्यटन

सबल पक्षहरू

- पूर्व पश्चिम राजमार्गबाट जम्मा ४६ कि.मी. उत्तरमा रहेको र प्रसिद्ध स्वर्गद्वारी धामको प्रमुख प्रवेशद्वारकोरुपमा रहेकाले धार्मिक पर्यटनको व्यापक विकास गर्न सकिने
- पर्यटनको सबै प्रकारका संभावनाहरु भएको जस्तै : दृश्यावलोकन, पर्यापर्यटन, जल पर्यटन, कृषि पर्यटन, साहसिक पर्यटन, धार्मिक पर्यटन, होमस्टे, ट्रेकिङ, साँस्कृतिक पर्यटन आदीको राम्रो विकास गर्न सकिने
- गाउँपालिकाले पर्यटनलाई प्राथमिकताका साथ विकास गर्ने नीति लिएको
- स्थानीय मौलिक कला र संस्कृतिमा विशेषगरी मगर जातिको साँस्कृतिक विकास र संरक्षण गरी अध्ययन केन्द्रकोरुपमा विकास गर्न सकिने
- गाउँपालिकामा रहेका प्राकृतिक, रमणीय स्थल, वनजंगल, माडी र झिमरुक नदीको जल सम्पदाका साथै वडा नं. ४ को नेपालकै इतिहासमा एकमात्र बाहुनले राज्य गरेको किल्ला उदयपुरकोट दरबार, मर्कवाङको भातमारे लेक, बंगलाचुली क्षेत्र, पुकरुकको गुफा दह, रम्दी रमणीय पार्क, तिरामको लामपोखरा, वडा नं. १ को सिमलचौरको चमेरो गुफा र थानकोटको गुफा, वडा नं. २ को बारामान र भालु गुफा, वडा नं. ४ को देउराली कुना गुफा, वडा नं. ५ को सिद्धबाबा गुफा लगायत प्रत्येक वडाहरुमा रहेका ससाना मठमन्दिरहरु भएको कारण पर्यटन क्षेत्रको व्यापक विकास गर्न सकिने
- उपयुक्त जलवायु भएको
- करिब ४० लाख जनसंख्या भएको राजधानी उपत्यकाबाट ३ घण्टाको (करिब ६५ कि.मी.) यात्रामा पुग्न सकिने रमणिय प्राकृतिक सम्पदा भएको
- पर्यटनका सबै प्रकारको सम्भावना भएको उदाहरणका लागि रमणिय र हरियालीयुक्त पहाडी थुम्काहरू भएको, पर्यापर्यटनको सम्भावना, औषधिय पर्यटन, कृषि पर्यटन आदिको प्रचुर सम्भावना भएको
- ट्रेकिङ लगायत अन्य साहसिक पर्यटनको सम्भावना भएको
- स्थानीय मौलिक कला र संस्कृतिमा विशेष गरी मगर जातिहरूको रैथाने स्थल भएकोले होमस्टेको राम्रो सम्भावना भएको
- उपयुक्त हावापानी भएको

दुर्बल पक्षहरू

- सडक यातायात पर्याप्त नभएको साथै प्राय कच्ची रहेको
- होटल तथा पर्यटक बस्ने रेष्टुरेन्ट आदिको राम्रो सुविधा नभएको
- पर्यटन सूचना केन्द्र नभएको
- सुरक्षाको उचित प्रबन्ध नभएको
- आपतकालीन उद्धारको उचित व्यवस्था नभएको
- स्वास्थ्य उपचारको सेवा पर्याप्त नभएको
- पर्यटक पथ प्रर्दशक तथा व्यवसायिक गाइडहरू नभएको (ट्राभल ऐजेन्सीहरू नभएको)
- पर्याप्त बैङ्क तथा ए.टि.एम सुविधा नभएको

सम्भावना र अवसरहरू

- पर्यटनका सम्पूर्ण आयामहरूको विकास र विस्तार गर्न सकिने ।
- सबल पक्षमा उल्लेखित लगायत खेल पर्यटन, जल पर्यटन, क्यामपिङ, योगा, ध्यान आदिका केन्द्रहरू स्थापना गरी स्वास्थ्य पर्यटनको समेत विकास गर्न सकिने पर्याप्त सम्भावना भएको
- गाउँपालिकाका संभाव्य स्थानहरुमा पिक्निक स्पोट, शहिद स्मारक, बाल उद्यान तथा अन्य पर्यटकीय पुर्वाधारको विकास गर्न सकिने
- विभिन्न जातजातिहरुको संस्कृति झल्कने साँस्कृतिक संग्रहालय स्थापना गर्न सकिने

चुनौती तथा जोखिमहरू

- पर्यटन विकासको ठोस कार्यक्रम नभएकोले सामान्यतया सम्पूर्ण पर्यटन क्षेत्रको विकासका आधारभूत पूर्वाधारहरू नै स्थापना र विकास गर्नुपर्ने चुनौती
- निजी क्षेत्रलाई आर्कषण गर्नुपर्ने चुनौती
- व्यापक रूपमा सडक यातायातको विकास गर्नुपर्ने
- बाह्य पर्यटकहरूको प्रभावले मौलिक संस्कृति लोप हुने जोखिम
- सामाजिक विकृतिहरू बढ्न सक्ने जोखिम

(ग) उद्योग तथा वाणिज्य

सबल पक्षहरू

- कृषिमा आधारित औद्योगिक कच्चा पदार्थको उपलब्धता हुन सक्ने ।
- जडिबुटी उद्योगको प्रबल सम्भावना भएको ।
- पर्यटन उद्योगको विकास गर्न सकिने ।
- बाखापालन व्यवसायिकरुपमा विकास भएकाले सम्बन्धित उद्योगको विकास गर्न सकिने
- फलफूल खेतीमा आधारित उद्योगको प्रचुर सम्भावना भएको
- स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित वाइन (Wine) डिस्टीलरी स्थापना गरी निर्यात गर्न सकिने उदाहरणका लागि कोदो, ऐँसेलु आदिको व्यवसायिक उत्पादन गरी वाइन उद्योग खोल्न सकिने
- वैदेशिक लगानी आर्कषण गरी खानी तथा खनिजको सम्भाव्यता अध्ययन तथा उत्खनन् साथै ठूला उद्योगहरू स्थापना गर्न सकिने उदाहरणका लागि मार्बल, स्लेट, सिमेन्ट उद्योगहरू ।
- स्थानीय जनशक्तिको सदुपयोग गरी कम खर्चिलो श्रमशक्ति प्राप्त गर्न सकिने
- जल सम्पदामा आधारित मिनरल वाटर उद्योग स्थापना गर्न सकिने
- पशुजन्य उत्पादनमा आधारित डेरी तथा मासु हाड छाला वा उन प्रशोधन उद्योगहरूको स्थापना गर्न सकिने
- कपडा तथा गलैँचा उद्योग, हस्तकला, काष्ठकला तथा ललितकलामा आधारित उद्योगहरू
- व्यवसायिक माछापालन गर्न सकिने
- मौरीपालन तथा मह उद्योग स्थापना गर्न सकिने
- होटल व्यवसाय तथा तारे होटलहरू
- कफी उत्पादनको सम्भाव्यता अध्ययन गरी कफी उद्योग स्थापना गर्न सकिने
- क्रसर उद्योग, इँटा उद्योग, काष्ठ उद्योग तथा मीलहरूलाई विकास र विस्तार गर्न सकिने

दुर्बल पक्षहरू

- उद्योगको प्रचुर सम्भावना भएतापनि औद्योगिक पूर्वाधारहरू जस्तै सडक, उर्जा, पूँजी, दक्ष, जनशक्ति, प्रविधि आदिको अवस्था अत्यन्त कमजोर रहेको
- निजी क्षेत्रको लगानी आर्कषण गर्न नसकिएको
- बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरू पर्याप्त नभएको
- सुरक्षाको पर्याप्तता नभएको
- स्थानीय पुँजी बजारहरूको विकास भै-नसकेको

सम्भावना र अवसरहरू

- औद्योगिक पूर्वाधारहरूको यथोचित विकास गर्न सके गाउँपालिकामा सम्भावना र अवसरहरूको प्रचुरता रहेको ।
- सबल पक्षमा उल्लेखित सम्पूर्ण क्षेत्रलाई व्यापक रूपमा विकास गरी गाउँपालिकाको कायापलट गर्न सकिने
- पूर्व-पश्चिम राजमार्गबाट अत्यन्त निकट रहेकोले बजारीकरण तथा लगानीको पर्याप्त सम्भावना भएको

चुनौती तथा जोखिमहरू

- जोखिम तथा चुनौतीहरू
- विभिन्न प्रकारका उद्योगहरू स्थापना गर्दा औद्योगिक प्रदुषण वृद्धि हुन सक्ने
- उद्योगमा संलग्न मजदुर तथा औद्योगिक क्रियाकलापका दौरान सामाजिक जटिलता अपराध आदिको वृद्धि हुन सक्ने
- औद्योगिक पूर्वाधार विकासमा यथेष्ट बजेट व्यवस्था गरी योजनाबद्ध ढंगले लाग्न चुनौती रहेको

(घ) बैङ्क वित्तीय संस्था तथा सहकारी

सबल पक्षहरू

- ग्रामीण क्षेत्र भएतापनि जस्पुरमा सिभिल बैङ्क र कामना सेवा विकास बैङ्कको शाखा स्थापना भएको
- अन्य बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई आर्कषण गर्न सकिने
- स्थानीय जनताको अग्रसरतामा माइक्रो फाइनान्स तथा सहकारीहरूको विकास र विस्तार गर्न सकिने
- सहकारीहरूको स्थापना भएकाले स्थानीय सहकारी नीति अनुरूप "एक टोल एक सहकारी घर-घरमा रोजगारी" अभियान सञ्चालन गर्न सकिने

दुर्बल पक्षहरू

- विकट र ग्रामीण परिवेशका कारण बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको स्थापना र पुँजी वृद्धि हुन नसकेको

- सघन बजार केन्द्रहरू र वाणिज्यको विकास नभएको
- उद्योग तथा कलकारखानाहरूको स्थापना नभएको
- स्थानीय पूँजीको विकास कमजोर रहेको
- सहकारीको संगठनात्मक विकास नभई लगानीको क्षेत्र र दायरा ठूलो हुन नसकेको

सम्भावना र अवसरहरू

- उद्योग, कलकारखाना, बजारकेन्द्र, व्यापारिक कारोबारको विकास र विस्तार गर्न सकिने सम्भावना रहेको साथै यी क्षेत्रको विकास गर्न सके बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको विकास हुन सक्ने सम्भावना रहेको
- सहकारीको विकास मार्फत ग्रामीण अर्थतन्त्रको उचित विकास गर्न सकिने

चुनौती तथा जोखिमहरू

- औद्योगिक पूर्वाधार तथा उद्योगहरू, व्यापारिक केन्द्रहरू र स्थानीय पूँजीको विकास गर्ने चुनौती रहेको
- बैंङ्क तथा वित्तीय संस्थाको स्थापना हुन नसक्दा स्थानीय लगानीकर्ता तथा पूँजीपतीको पूँजी पलायन भई ग्रामीण अर्थतन्त्र थप कमजोर बन्न सक्ने जोखिम रहेको ।
- सबल सहकारीहरूको संस्थागत विकास नहुँदा स्थानीयहरूको पूँजी वृद्धिमा बाधा हुन सक्ने ।

४.२.४ वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

(क) वन, जलाधार तथा भू-संरक्षण

सबल पक्षहरू

- गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल ११३.०८ वर्ग कि.मि.मध्ये वन तथा झाडी क्षेत्र गरी ८५.०७ वर्ग कि.मि. भू-भाग वन जंगल र झाडी बुट्यानले ओगटेको छ ।
- कूल क्षेत्रफलको ०.७४ प्रतिशत नदी खोलाले ओगटेको
- प्रशस्त जलाधार क्षेत्र भएको
- हिमनदी माडी र झिमरुकको जलसम्पदा रहेको
- कूल क्षेत्रफलको २१.९४ वर्ग कि.मी. अर्थात जमिन खेतीयोग्य भएकोले भू-संरक्षणका दीगो उपाय अपनाई सदुपयोग गर्न सकिने ।
- जलवायुको विविधता भएकोले वनस्पति र बन्यजन्तुका विविधता भएको
- पार्क तथा हरित क्षेत्र विस्तार गर्न सकिने
- गैर काष्ठ वन पैदावारको प्रबल संभावना भएको (हर्रो, बर्रो, अमला, क्यामुन, चिलाउने, फल्लीड आदि)

दुर्बल पक्षहरू

- प्राकृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण र सदुपयोग हुन नसकेको
- जलसम्पदा खेर गैरहेको
- वन र वातावरण र संरक्षण सम्बन्धी ठोस कार्यक्रमहरू नभएको
- विभिन्न स्थानहरूमा पहिरोको जोखिम रहेकोले दीगो रूपमा भू-संरक्षणका कार्यक्रमहरू लागू गर्नुपर्ने ।
- वन तथा सामुदायिक वनहरूलाई आय आर्जनका विशेष कार्यक्रममा आवद्ध गर्न नसकिएको
- सडकहरू कच्ची रहेको तथा नयाँ ट्र्याक खोली रिटेनिङ वालहरू नभएको सबै स्थानमा पहिरो र भूक्षयीकरणको उच्च जोखिम रहेको ।
- Gradiant नमिलेका कच्ची सडकहरुका बढी भूक्षय हुने गरेको

सम्भावना र अवसरहरू

- वन-जलाधार र भू-संरक्षणका लागि दिगो रूपमा दीर्घकालीन कार्यक्रमहरू निर्माण गरी अगाडि बढन सकिने
- हाल रहेका सामुदायिक वनहरूलाई थप विकसित र सबल बनाउन सकिने ।
- वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम लागू गरी सामुदायिक वन कार्यक्रमलाई आय आर्जन तथा गरीबी निवारणमा जोड्न सकिने
- जलश्रोतको उच्चतम प्रयोग गरी कृषि, उद्योग, पर्यटनको विकास गर्न सकिने ।
- पर्या-पर्यटनको विकास गर्न सकिने
- जडिबुटीको व्यवसायिक उत्पादन र प्रशोधन गर्न सकिने ।
- वैज्ञानिक भू-उपयोग योजना तथा भूसंरक्षण कार्यक्रम लागू गर्न सकिने ।
- सार्वजनिक जग्गा तथा नाङ्गा डाँडा पाखामा व्यापक वृक्षारोपण गरी पार्क तथा पिकनिक स्थलको विकास गर्न सकिने ।

चुनौती तथा जोखिमहरू

- बृहत्तर वन, वैज्ञानिक जलाधार तथा भू-संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम लागू गर्नुपर्ने चुनौती
- प्राविधिक जनशक्तिको अभाव
- वातावरण संरक्षण गर्न नसके प्राकृतिक विपदको उच्च जोखिम रहेको ।
- पर्यावरणीय असन्तुलनका कारण जीवन कष्टकर हुन सक्ने
- पानीका मुहान संरक्षण गर्न नसके भविष्यमा मुहानहरू सुक्न गई पिउने पानीको चरम अभाव हुन सक्ने ।
- वनस्पति र वन्यजन्तु लोप हुन सक्ने ।
- प्रदुषणको नकारात्मक असरहरू देखिन सक्ने

(ख) जलवायु परिवर्तन, जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र विपद् व्यवस्थापन

सबल पक्षहरू

- शहरी क्षेत्रमा जस्तो वातावरण प्रदुषण नभएको
- खाली जमिनमा वृक्षारोपण गरी वातावरण सन्तुलन गर्ने नीति लिएको ।
- जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनीकरण गर्न गैर सरकारी संस्थाहरूसँग मिलेर अगाडि बढ्ने नीति लिइएको ।
- विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना गर्ने निर्णय गरिएको ।
- विपद् पीडितलाई सहयोगको व्यवस्था ।
- माडी नदीबाट ढुंगा, बालुवा, गिट्टी उत्खनन गर्दा IEE प्रतिवेदनको सुझावहरू लागू गर्ने निर्णय भएको ।

दुर्बल पक्षहरू

- जलवायु परिवर्तनले अति वृष्टि, अनावृष्टि, तापक्रम वृद्धि, मौसम परिवर्तन आदिका कारण वार्षिक खेतीपाती क्यालेन्डर (पात्रो) परिवर्तन हुन थालेको ।
- बालीनाली उत्पादनमा नकारात्मक प्रभाव देखिएको
- पहिरो, भू-क्षयको नकारात्मक असर परेको ।
- बाढी तथा कटानको समस्या भएको (विशेषगरी, भिरालो क्षेत्र, नदी किनारहरूतर्फ)
- रोग किराको समस्या देखिएको
- विपद् व्यवस्थापन तथा प्रतिकार्य योजना तयार नभएको ।
- भूकम्पीय उच्च जोखिम रहेको ।
- वर्षेनी वर्षात्को समयमा नदी कटान तथा पहिरोको समस्या हुने गरेको ।

सम्भावना र अवसरहरू

- जलवायु अनुकूलन कार्यक्रमलाई वैज्ञानिक तरिकाले लागू गर्न सकिने
- विपद् व्यवस्थापन योजना तथा प्रतिकार्यका लागि स्थानीय सरकारले ठोस योजना निर्माण गर्न सक्ने
- स्थानीय स्तरमा तथा विद्यालयहरूमा जलवायु परिर्वतन तथा विपद्सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिने ।

चुनौती तथा जोखिमहरू

- विपद् व्यवस्थापन तथा न्यूनीकरणका योजना लागू नगर्दा ठूलो जनधनको क्षती हुन सक्ने ।
- दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था नभएको ।
- जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक असर तथा विपद् न्यूनीकरणका लागि ठोस योजना बनाई लागू गर्ने चुनौती रहेको ।

(ग) फोहरमैला व्यवस्थापन

सबल पक्षहरू

- सघन शहरी इलाकाहरूको विकास नभइसकेकोले फोहर व्यवस्थापन जटिल नभएको ।
- सार्वजनिक शौचालयहरूको निर्माणको थालनी भएको ।
- ल्याण्डफिल साइट बारे संभाव्यता अध्ययन गर्ने निर्णय गर्न सकिन
- धेरैजसो पहाडी क्षेत्र भएकोले प्राकृतिक पानीको निकास भएको

दुर्बल पक्षहरू

- फोहर व्यवस्थापन सम्बन्धी ठोस योजना नभएको
- फोहर व्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतना अभाव भएको
- क्रमश विकास भैरहेका ग्रामीण बजारहरूमा फोहर उत्सर्जन भई व्यवस्थापन योजना नबनेको ।
- सिसाजन्य र अन्य प्लाष्टिक जन्य फोहर जथाभावी फ्याँकदा भू-प्रदुषण वृद्धि हुन थालेको ।
- वर्षात्को पानीको व्यवस्थित निकास नभएको ।
- पुर्नप्रयोग गर्न सकिने फोहरको पुर्नप्रयोग योजना नभएको ।
- सम्पुर्ण सडकहरुमा नाला व्यवस्थापन हुन नसकेको
- प्लाष्टिक जन्य फोहर जलाउँदा वायु प्रदुषण हुने गरेको ।

सम्भावना र अवसरहरू

- हालसम्म फोहर व्यवस्थापनको विषय जटिल भै नसकेकोले व्यवस्थित योजना बनाइ दीर्घकालीन हिसाबले समस्या समाधान गर्न सकिने
- ल्याण्डफिल साइटको संभावना अध्ययन गरी फोहर व्यवस्थित गर्न सकिने ।
- फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यापक जनचेतना फैलाउने कार्यक्रम सञ्चालन गरी स्थानीयवासीलाई नै फोहर व्यवस्थापन गर्न प्रोत्साहन गर्नुपर्ने ।
- पानीको प्राकृतिक बहावअनुसार ढल निकासको व्यवस्था गर्न सकिने ।

  ग्रामीण इलाका भएकोले कुहिने जैविक फोहरलाई कम्पोष्ट मलमा परिणत गर्न सकिने ।

चुनौती तथा जोखिमहरू

- फोहर व्यवस्थापनको ठोस योजना नबन्दा दीर्घकालीन हिसाबले विशेषगरी बजार क्षेत्रमा जटिलता श्रृजना हुन सक्ने ।
- फोहरको उचित व्यवस्थापन नहुँदा प्रदुषण वृद्धि भई विभिन्न सरुवा रोगको संक्रमण हुन सक्ने ।
- सामुदायिक तथा व्यक्तिगत स्वास्थ्य जोखिममा पर्न सक्ने ।
- गाउँपालिकाको सुन्तरतामा नकारात्मक असर पर्न सक्ने ।
- छरिएका वस्तीहरू भएकाले एकीकृत फोहर व्यवस्थापन गर्न जटिल
- जनचेतनाको अभाव

  पर्याप्त बजेट तथा ठोस योजना निर्माणको चुनौती ।

४.२.४ संस्थागत विकास

(क) संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन

सबल पक्षहरू

- गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहलाई चुस्तदुरुस्त बनाउन स्थानीय सरकारमा सम्पूर्ण अधिकार प्राप्त भएको ।
- जनादेश प्राप्त निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूले उत्साहका साथ काम गरिरहेको
- विभिन्न विषयगत शाखा प्रशाखाको व्यवस्था भएको
- न्यायिक समितिको व्यवस्था भएको
- महिला जनप्रतिनिधि, दलित, जनजाति लगायत सीमान्तकृत वर्गहरूको प्रतिनिधित्व भएको ।
- सूचना प्रणालीको विकास भएको
- E-governance को सुरुवात गर्न सकिने
- लेखा र प्रशासन, सञ्चालनार्थ विभिन्न Software हरूको विकास भएको ।
- क्षतिपूर्तिसहितको नागरिक बडापत्रको व्यवस्था भएको ।
- भ्रष्टाचारमा शून्य सहनशिलताको नीति अवलम्बन गरिएको ।
- कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धिको लागि तालिमको व्यवस्था भएको ।
- आवश्यक संख्यामा गाउँपालिका तथा वडा कार्यालय भवन निर्माण योजना बनेको ।
- कर शिक्षा कार्यक्रम लागू गर्ने नीति लिइएको ।
- स्थानीय जनशक्तिको परिचालन गरी योजना-आयोजनाहरूलाई कम खर्चिलो बनाउने नीति लिइएको ।
- व्यक्तिगत घटना दर्तालाई विद्युतीय सूचना प्रणालीमा लैजाने योजना भएको ।
- गुनासो तथा सुझाव संकलनको व्यवस्था भएको ।
- कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी बनाउने योजना भएको ।
- सबै वडाहरूमा सूचना प्रविधिको समुचित व्यवस्था गर्ने योजना बनेको ।
- सूचना अधिकारीको व्यवस्था गरिएको ।
- युवा स्वरोजगारलाई प्राथमिकतामा राखिएको ।
- सामुहिक सुरक्षालाई प्राथमिकतामा राखिएको ।
- दीर्घरोगी र विपन्न वर्गका बासिन्दालाई विशेष सहयोगको व्यवस्था भएको ।
- सार्वजनिक जग्गाको अभिलेख तयार गरी संरक्षण र सदुपयोग गर्ने योजना रहेको ।

दुर्बल पक्षहरू

- लामो राजनैतिक संक्रमणबाट हालसालै स्थापित नयाँ संघीय प्रणालीको स्थानीय सरकार भएका कारण सर्वाङ्गीण संस्थागत विकास भइनसकेको ।
- संघीयताको अभ्यास तथा अनुभव नभएको ।

- स्थानीयवासीमा राजनैतिक चेतनाको स्तर माथि उठीनसकेको ।
- संस्थागत तथा क्षमता अभिवृद्धिका नियमित कार्यक्रमहरूको व्यवस्था नभएको ।

सम्भावना र अवसरहरू

- सबल पक्षमा उल्लेखित सम्पूर्ण आयामको आधारभूत तहबाट विकास गर्न सकिने ।
- स्वायत्त स्थानीय सरकार भएका कारण गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था हेरी आवश्यकताअनुसार असल शासन अभिवृद्धि, मानव संसाधन विकास र सेवा प्रवाहलाई जनमुखी र प्रभावकारी बनाउन सकिने ।
- विद्यमान सूचना प्रविधिको सदुपयोग गरी अन्य स्थानीय सरकारले गरेका उत्कृष्ट अभ्यासहरूको अनुशरण गर्न सकिने ।
- जनगुनासोलाई तत्काल संबोधन गरी जनताको मन जित्न सकिने ।
- आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निर्माण गरी लागू गर्न सकिने ।
- नगर प्रहरीको व्यवस्थापन गर्न सकिने
- संचार माध्यम मार्फत सूचना तथा गाउँपालिकाका काम र विकास निर्माणका योजनाको बारेमा सुसुचित गर्न सकिने
- बालश्रम र महिला हिंसा नियन्त्रणको योजना बनाई नियन्त्रण गर्ने नीति लिन सकिने ।

चुनौती तथा जोखिमहरू

- जनचासो र जनगुनासोको समयमै सम्बोधन नहुँदा जनतामा निराशा उत्पन्न भई संघीय व्यवस्थामा नै प्रश्न खडा हुन सक्ने ।
- भ्रष्टाचार वृद्धि हुन सक्ने ।
- राजश्व अपचलन हुन सक्ने ।
- जनप्रतिनिधि र कर्मचारीतन्त्रको समन्वयमा कठिनाई हुन सक्ने ।
- जनउत्तरदायी शासन प्रणालीको विकास गर्ने चुनौती रहेको ।

(ख) राजश्व संकलन तथा परिचालन

सबल पक्षहरू

- राजश्व संकलनको अधिकार स्थानीय सरकारमा निहित भएको ।
- गाउँको वस्तुगत अवस्था र स्थानीय करदाताको कर तिर्ने क्षमता हेरेर कर ल्याउन सकिने।
- गाउँपालिकाले कर तिर्ने प्रणाली र अभिलेखीकरणलाई सहज र सरल बनाउन डिजिटल प्रविधि अबलम्बन गर्ने नीति लिइएको ।
- करको दायरा बढाउने तथा सबै प्रकारका व्यवसाय करलाई वैज्ञानिक तवरले लागू गर्ने नीति लिइएको
- राजश्व परिचालनको समग्र प्रणालीलाई पारदर्शी बनाउन गाउँपालिको Website मा नियमित रूपमा राखी सार्वजनिक गर्ने योजना रहेको
- कर तिर्ने करदातालाई सम्मान र नतिर्नेलाई निरुत्साहित गर्ने नीति रहेको ।

दुर्बल पक्षहरू

- राजश्व संकलनको अवस्था कमजोर रहेको
- ग्रामीण भेग भएकोले करदाताहरूको आर्थिक स्थिति सबल नभएको ।
- आर्थिक क्रियाकलापहरूको क्षेत्र सीमित भएको ।
- ठूला करदाताहरू नभएको ।
- सघन बजार केन्द्रहरूको विकास नभएको
- ठूला उद्योग तथा कलकारखानाहरू नभएको
- राजश्व परिचालन प्रणालीको संस्थागत विकास नभइसकेको
- करदाताको पूर्ण अभिलेखीकरण नभएको
- करका श्रोतहरूको पूर्णरूपमा पहिचान नभएको

सम्भावना र अवसरहरू

- आर्थिक क्रियाकलापहरूको बढोत्तरीका लागि उपयुक्त वातावरण निर्माण तथा समस्त पूर्वाधार विकास गर्न सकिने ।
- उद्योग-कलकारखाना तथा विकसित बजार केन्द्रहरूको विकास गरी राजश्व संकलनलाई विकास र विस्तार गर्न सकिने ।
- कर शिक्षा कार्यक्रम लागू गर्न सकिने
- कर शिक्षा लागू गरी हरेक करदातालाई कर तिर्न प्रोत्साहन गर्न सकिने

- कर प्रणालीलाई पारदर्शी बनाई करको पूर्ण सदुपयोग भई जनतालाई प्रत्यक्ष लाभ भएको सुनिश्चित गरी कर तिर्ने वातावरण निर्माण गर्न सकिने ।
- स्थानीय अवस्था र वस्तुस्थितिको अध्ययन गरी सोही अनुरूप कर प्रणालीको विकास गर्न सकिने ।

चुनौती तथा जोखिमहरू

- करदाताहरूलाई कर तिर्न उत्साहित बनाउने चुनौती रहेको
- कर प्रणालीलाई सहज, सरल र प्रभावकारी बनाउने चुनौती रहेको
- कर प्रणाली व्यवस्थित नहुँदा करदातामा निराशा उत्पन्न भई कर छल्ने प्रवृत्ति विकसित हुन सक्ने जोखिम रहेको
- कर तथा समग्र राजश्व प्रणाली चुस्त-दुरुस्त नहुँदा राजश्वको दुरूपयोग हुन सक्ने ।

४.३ स्थानिक विश्लेषण (Spatial Analysis)

वस्तुगत धरातलीय विश्लेषण का आधारमा माण्डवी गाउँपालिका नेपालको मध्य पहाडी श्रृङ्खलाको एक सानो अंशको रूपमा रहेको छ । यसको उचाइको विविधता हेर्दा समुन्द्र सतहबाट ५२८ मी. देखि १८९३ मी सम्म रहेको छ । गाउँपालिकामा माडी नदीले निर्माण गरेको तटिय क्षेत्र साथै तल्लो झिमरुक, कचर खोला, माथिल्लो अरङ खोला, तल्लो अरङ खोला, गनाह खोला, तिघ्रा खोला, मुसुरे खोला, गाड खोला, जस्पुर खोला, हिरङ खोला, वाय खोला, रिठ्ठे खोला, दुध खोला जस्ता खोलाहरुले निर्माण गरेको वेशी क्षेत्र लगायत यहाँ खोँच, भीर, पाखा र अधिकांश चट्टानयुक्त भू-बनोट रहेको छ ।

४.३.१ पहुँच (Accesibility)

यो गाउँपालिकालाई राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणालीमा जोड्ने सडकमा पूर्व पश्चिम राजमार्ग अन्तर्गत भालुवाङ देखि रोल्पाको लिवाङ सम्मको रणनैतिक सडकले चिरेर गएको छ । त्यसैगरी अर्को सडकमा घोराही मुर्कुट्टी-चकचके देखि प्युठान खलङ्गा जोड्ने सडक समेत रणनैनिक महत्वको सडक हो । यो सडक प्रस्तावित मदन भण्डारी राजमार्गमा भएकाले निकटको ठुलो छिमेकी घोराही उपमहानगरपालिकालाई समग्र प्युठान जिल्लासँग जोड्ने भएकाले यसको व्यापारिक, आर्थिक तथा समग्र रणनैतिक हिसाबले ठुलो महत्व रहेको छ । यी सडकका साथै गाउँपालिका भित्रका 'क' र 'ख' वर्गका सडकहरुको स्तरोन्नति हुँदा माण्डवीको सम्पुर्ण मुहार नै फेरिन सक्छ । गाउँपालिकाको हालको केन्द्र भालुवाङ लिवाङ सडक खण्डको देविस्थानमा रहेको छ ।

४.३.२ भू-उपयोग (Landuse)

क्षेत्रफको हिसाबले वडा नं. ४ सबैभन्दा ठुलो वडा हो यसको क्षेत्रफल ३१.३७ वर्ग कि.मी. रहेको छ । यस वडामा धेरै क्षेत्र अग्ला पहाडहरुले ओगटेका छन् भने सोही कारणले विकट समेत रहेको छ । त्यसैगरी सानो वडाहरुमा वडा नं.१ र ३ क्रमश १८.५५ वर्ग कि.मी. र १९.६१ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा रहेका छन् । वडा नं. २ ले २२.०७ वर्ग कि.मी.ओगटेको छ भने वडा नं. ५ ले २१.४७ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल ओगटेको छ ।

वर्तमान भू-धरातलीय अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा सबै वडाहरुमा पहाडी भिरालो जमिनको बाहुल्यता र समथर जमिनको कमी रहेको छ । खेतिपातीको हिसाबले उपयुक्त उर्वर फाँटहरुको कमी भएतापनि प्रशस्त बनजंगल भएकाले सोही बनजंगलको वैज्ञानिक व्यवस्थापन तथा जलवायुको अनुकुलका जडिबुटीहरुको व्यवसायिक उत्पादन तथा अन्य गैर काष्ठजन्य उत्पादनहरुको व्यापक प्रर्बद्धन गर्न सके गाउँपालिकाले विकासमा ठुलो फड्को मार्न सक्ने राम्रो संभावना रहेको छ । कृषिका हिसाबले जम्मा २१.९४ प्रतिशत जमिन

मात्र खेतियोग्य भएपनि वन र बुट्यान क्षेत्रले ८५.०७ प्रतिशत भूभाग ओगटेकाले गाउँपालिकाको मूल आधार यहि वन तथा बुट्यान क्षेत्रको वैज्ञानिक व्यवस्थापन र दिगो सदुपयोगलाई नै बनाउनुपर्दछ। उत्पादन कम हुने तर खेर गैरहेका समथर र प्राकृतिक हिसाबले सुरक्षित क्षेत्रहरुको आधार नक्शा मार्फत पहिचान गरी भविष्यमा यस्ता क्षेत्रहरुलाई आधारभूत पुर्वाधार विकास पश्चात आवासीय क्षेत्रकोरुपमा विकसित गर्दै लैजानुपर्दछ । यस प्रकारका क्षेत्रहरुमा सबै वडाहरुमा रहेको टार, बेशी तथा पहाडी थुम्काहरु पर्दछ । परम्परागत हिसाबाले विकास भएका छरपष्ट वस्तीहरुलाई दिर्घकालीन हिसाबले एकीकृत वस्तीकोरुपमा विकास गर्दा विकास कम खर्चमा हासिल गर्न सकिने मात्र नभई राज्यका सेवा सुविधा प्रवाहमा सहजता आउँछ । वन जंगल र झाडी बुट्यान क्षेत्रमा जमिनको पुर्ण सदुपयोग गर्न वन विस्तार, वृक्षारोपण र व्यवसायिक फलफुल खेति गर्न सकिन्छ। यसरी भू-उपयोगका प्रकारको आधारमा गाउँपालिकाको गुरुयोजना तयारी अन्तर्गत तयार भएको आधार नक्साको आधारमा भविष्यमा विकसित गर्दै लैजाजु उपयुक्त हुन्छ।

४.३.३ माटोको बनावट (Soil Type)

गाउँपालिकाको भौगर्भिक संरचना महालङ्गुर हिम श्रंखला (क्रिष्टलाइन) निर्माण हुँदाका बखत भएको हो । यद्यपि धरातलीय Profile हेर्दा माटो र चट्टानहरुको स्वरुपमा विविधता पाइन्छ। यसको कारण भू-धरातलमा निरन्तर भैरहने प्राकृतिक प्रकृयाहरु जस्तै मौसम तथा ऋतु परिवर्तन, भूक्षय, वायुमण्डलीय चाप, वर्षा, शीत, हिमपात, पहिरो, भूकम्प आदी हुन्। तथापि यस गाउँपालिकाको माटो र चट्टान नेपालको मध्य पहाडी श्रृङखला अन्तर्गत पाइने आग्नेय (Igneous Rock) तथा पत्रे चट्टान (Sedimentry Rock) को मिश्रण वा तिनिहरुमा भौतिक र रासायनिक परिर्वतन हुँदै जाँदा बन्ने परिवर्तित चट्टान (Metamorphic Rock) टुक्रिँदै जाँदा बनेको छ। सामान्यतया नदीको किनारातर्फको भागमा वा बेशी क्षेत्रमा बर्षौंदेखि नदीले बगाएर ल्याएको ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा र पाँगो मिश्रित माटोको बाहुल्यता छ। केही स्थानहरुमा रातो माटोको तह समेत रहेको छ। जुन उर्वराशक्तिका हिसाबले तुलनात्मकरुपमा कमजोर हुन्छ।

४.३.४ जमिनको भिरालोपन (Slope)

गाउँपालिकामा भू-धरातलको भिरालोपनलाई विश्लेषण गर्दा ०° देखि १०° सम्मको मात्र भिरालोपन भएको क्षेत्र ६.४५ प्रतिशत अर्थात ७.२९ वर्ग कि.मी. र ११° देखि १७° सम्म भिरालोपन भएको क्षेत्र ९.८० प्रतिशत अर्थात ११.०७ वर्ग कि.मी. रहेको छ। १८° देखि ४३ सम्मको भिरालोपन भएको क्षेत्र सबैभन्दा धेरै ७६ प्रतिशत अर्थात ८५.८८ वर्ग कि.मीं रहेको छ। ४३° देखि ७०° सम्मको भिरालोपन भएको भिर पहराहरु समेत ७.७८ प्रतिशत अर्थात ८.७८ वर्ग कि.मी. रहेकाले गाउँपालिकामा समथर जमिन अत्यन्त न्युन र पहाडी पाखा पखेरा अध्यधिक रहेका छन्।

४.३.५ जमिनको मोहडा (Aspect)

अर्को तर्फ मोहडाको विश्लेषण गर्दा दक्षिण मोहडा सबैभन्दा बढी १४.३९ प्रतिशत अर्थात १६.२६ वर्ग कि.मी र दोस्रोमा उत्तरपुर्वी मोहडा १४.०१ प्रतिशत अर्थात १५.८३ वर्ग कि.मी. रहेको छ। उत्तरी मोहडा १७.३५ प्रतिशत अर्थात १९.६ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल मात्र रहेकाले बाँकी अन्य मोहडामा कुनै न कुनै समयमा धाम लाग्ने भएकाले जलवायुका हिसाबले उपयुक्त नै हुन्छन्। दक्षिण र दक्षिण पुर्वी मोहडा भने पहारिलो क्षेत्र भएकाले जलवायु, खेतिपाती र बसोबासका हिसाबले सर्वोत्तम मानिन्छ । मोहडा अनुसार विभिन्न वालीनाली तथा फलफूल र जडिबुटी उत्पादनको संभाव्यता अध्ययन गरी आर्थिक क्रान्ति गर्न सकिन्छ । विस्तृत विवरण आधार नक्शामा उतारिएको छ।

४.४ आर्थिक विश्लेषण

माण्डवी गाउँपालिकाको आ.व. २०७५/७६ बजेटको आय र व्ययको अध्ययनबाट यो प्रष्ट हुन्छ कि गाउँपालिकाका ठुला ठुला विकास योजनाहरु संचालनका लागि संघबाट प्राप्त हुने अनुदानमा नै भर पर्नु परेको छ। गाउँपालिकाको आ.व. २०७५/७६ को बजेट अनुसार आयका प्रमुख श्रोतहरुमा संघिय सरकारबाट प्राप्त हुने समपुरक तथा शसर्त अनुदान एवं कर तथा सेवा शुल्कहरु पर्दछन ।

२०७४/७५ को बजेट अनुसार आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ का लागि कुल २२ करोड ९९ लाख १६ हजार आय र व्यय प्रस्ताव गरिएको छ। यसका लागि आन्तरिक आयबाट ६३ लाख ३१ हजार प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ। संघीय सरकारबाट वित्तीय समानीकरण र सर्शत अनुदान वापत क्रमशः ६ करोड र ८ करोड २९ लाख प्राप्त भएको छ भने प्रदेश सरकारबाट वितीय समानीकरण र सर्शत अनुदान वापत क्रमशः ४० लाख ५१ हजार र ९६ लाख प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ। साथै संघीय सरकार राजश्व बाँडफाँड वापत ४ करोड ९० लाख ८५ हजार प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ भने प्रदेश सरकारको राजश्व बाँडफाँड वापत ३९ लाख ४९ हजार प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ। त्यसै गरि गत आ व २०७४/७५ को बजेटको खर्च गर्न नसकेको १ करोड ४० लाख समेत यो बजेट मा समावेश गरिएको छ।कूल बजेट सीमाबाट अनुदान बापतको कूल रकम रु.९ करोड २५ लाखघटाउँदा कायम हुन आउने रकम रु.१३ करोड ६८ लाख ८६ हजार मध्य चालु खर्च बापत ४ करोड ९१ लाख ७५ हजार बाँकी ८ करोड ७७ लाख ११ हजार पूँजीगत खर्च बापत बिनियोजन गरिएको छ।

आ व २०७४।७५ को बजेटको अनुमान अनुसार खर्च गर्न नसकेकोले सरकारको व्यय क्षमतामा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ। त्यसै गरि आन्तरिक आम्दानीको स्रोत पनि निकै कमि देखिन्छ। यसको लागि अन्य स्रोतहरुको खोजि गर्ने र करका दायरा लाई बढाउने तर्फ लाग्नु पर्ने देखिन्छ। आ व २०७५।७६ को बजेट अनुमान निकै चुनौती पूर्ण छ। आम्दानीका स्रोतहरु केवल समानीकरण र सशर्त नै मुख्य हुन्।विनियोजित बजेट नै खर्च नभएको अवस्थामा बजेटको रकम खर्च गरेर विभिन्न भौतिक पुर्वाधारहरु निर्माण गर्न सकेको खण्डमा अवस्य पनि त्यसबाट रोजगारका अवसर सिर्जना गर्न टेवा पुग्ने देखिन्छ। रोजगार र आम्दानिका अवसरहरु सिर्जना गरी जनताको जीवनस्तर उकास्नु गाउँपालिकाको प्रमुख उद्देश्य हो। उद्योग, व्यापार, होटेल, एवं पर्यटन क्षेत्रमा निजी स्तरको लगानी आकर्षित गर्नु फलदायी हुन्छ। जनताको आर्थिक अवस्था उकास्नको लागि क्षमता र अवसरहरु दुवै हुनु आवश्यक छ। त्यस बाहेक सीप तथा क्षमताको विकास, चेतनाको विकासले पनि उद्यमशीलताको विकास हुन्छ। लगानीका लागि चाहिने भौतिक संरचना एवं लगानीयोग्य वातावरण निर्माणका लागि बजेटमा व्यवस्था गर्न सकियो भने समग्र आर्थिक स्तर अभिवृद्धि हुन जान्छ। तुलनात्मक लाभ बढी हुने लगानी योग्य क्षेत्रको पहिचान र त्यसको व्यापक प्रचार प्रसार गर्दै निजि क्षेत्रलाई आकर्षण गर्नु आवश्यक हुन्छ।

स्थानीय सरकारको प्रभावकारी संचालनका लागि वित्तीय स्वस्थता अपरिहार्य हो। वित्तीय स्वस्थता भनेको खर्च र आम्दानीका सबै अवयवहरु सुचारु रुपमा चल्नु हो। जबसम्म कुनै पनि स्थानीय सरकारले चालु खर्चकालागि चालु आन्तरिक राजश्वका स्रोतहरु जुटाउन सक्दैन तबसम्म स्थानीय सरकार सक्षम भएको मान्न सकिन्न। कुनै पनि स्थानीय निकाय दिगो र दरिलो हुनाकालागी आर्थिक संकटका बखत पनि जनतालाई आवश्यक सेवाहरु प्रदान गर्न सक्ने, अर्थतन्त्रका दीर्घकालीन परिवर्तनलाई समायोज़न गर्न सक्ने एवं भविष्यको आवश्यकता लाई परिपूर्ति गर्ने साधन र स्रोतहरुको विकास गर्न सक्ने हुन् आवश्यक देखिन्छ।

४.५ सेवा प्रवाह र सेवा क्षेत्रको वितरण

मानवीय गतिविधिहरु, आर्थिक क्रियाकलाप, सेवा क्षेत्र तथा बसोबासका हिसाबले हेर्दा गाउँपालिका केन्द्र रहेको देविस्थान, जस्पुर बजार, बडरे बजार, वडा नं. ४ नयाँगाउँ, मार्सिवाङ, तिराम, मर्कवाङ, लामपोखरा जस्ता बजार र बस्ती केन्द्रहरुमा मानिसहरुको चहलपहल देखिन्छ र भविष्यमा विशेष एकीकृत वस्ती विकास गर्न यी मध्ये संभावित क्षेत्र पहिचान गरी अगाडि बढ्न सकिन्छ भने विकसित भैरहेका क्षेत्रहरुलाई थप सुविधा सम्पन्न र पूर्वाधारयुक्त बनाउन सकिन्छ । यसरी वस्ती विकास गर्दा हाल सडक यातायातको राम्रो पहुँच तथा अन्य पुर्वाधारहरु जस्तै पिउनेपानी, विद्युत, सञ्चार, सुरक्षा आदी पुगिसकेका क्षेत्रहरुलाई प्राथमिकता दिएर विकास गर्दा विकास निर्माण सहज र कम खर्चिलो हुन जान्छ । गाउँपालिकामा उपलब्ध नभएका सेवाहरु जस्तै : शिक्षा, स्वास्थ्य, किनमेल र अन्य प्रशासनिक क्रियाकलापका लागि गाउँपालिकाका बासिन्दाहरु प्युठानको विजुवार, घोराही उपमहानगरपालिका, भालुवाङ, प्रदेश मुकाम बुटवल वा नेपालगञ्ज जाने गर्दछन् । पहाडी विषम भूधरातल भएकाले वडा केन्द्रबाट गाउँपालिका केन्द्र पुग्न समय लाग्ने र यातायातको यथेष्ठ विकास नभएकाले कठिन रहेको छ । यस बाहेक दीर्घकालीन विकासका दृष्टिकोणले गाउँपालिकाका विकट वस्तीहरुमा सेवा पुऱ्याउन जटिल र खर्चिलो हुने भएकाले क्रमश स्थानान्तरण गरी एकीकृत र सुविधा सम्पन्न आवास क्षेत्र निर्माण गर्ने चुनौति रहेको देखिन्छ ।

गाउँपालिकाभर प्रशस्त साना र ठुला पानीका मुहानहहरुका साथै माडी जस्तो अविरल बग्ने हिमनदीको पहुँच भएतापनि पिउनेपानीको समस्या समाधान भएको देखिँदैन । यसकालागि मुहान संरक्षण, व्यवस्थापन र पिउने पानी वितरणका दिगो प्रणालीहरुको विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ । हाल सञ्चालनमा रहेका पिउनेपानी प्रणालीको स्तरोन्नति, दिगो संरक्षण तथा एकिकृत व्यवस्थापन मार्फत खानेपानीको समस्यालाई दीर्घकालीन हिसाबले सम्बोधन गर्न सकिन्छ । समग्र भौतिक पूर्वाधारहरु जस्तै सडक, शिक्षा, खानेपानी र स्वास्थ्य क्षेत्रको पूर्णत विकास गर्न धेरै काम गर्नुपर्ने भएको र पूर्वाधार विकासको प्रारम्भिक बिन्दुमै रहेकाले गाउँपालिकाले आधारभूत तहबाटनै विकास योजना निर्माण, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्नुपर्दछ । स्थानिक विश्लेषणको महत्चपूर्ण पाटो गाउँपालिकाको आधार नक्शा भएकाले थप जानकारी गाउँपालिकाको आधार नक्साबाट लिन सकिन्छ ।

सामान्यतया : सरकारी सेवा प्रवाहको अवस्थालाई हेर्दा प्रशासनिक सेवा प्रदान गर्ने काम एकिकृतरुपमा गाउँपालिकाको हालको केन्द्र रहेको देविस्थानबाट भइरहेको छ भने सबै वडास्तरमा वडा कार्यालयहरुले गरिरहेका छन् । सूरक्षाको अवस्था हेर्दा वडा नं. १ को लामपोखरा र वडा नं. ३ को देविस्थानमा प्रहरी चौकी रहेका छन् । यस बाहेक वडा नं. २, ४ र ५ मा प्रहरीचौकी रहेका छैनन् । सामान्य झैझगडा, होहल्ला, जुवातास र अन्य सामाजिक घटनाहरु घट्ने गरेकोमा उपलब्ध सुरक्षा निकायले यि घटनाहरु हेर्ने गरेका छन् । सुरक्षा सेवालाई थप प्रभावकारी बनाउन यथासक्य शिघ्र नगर प्रहरीको गठन र परिचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । अर्कोतर्फ सूरक्षा निकायका यूनिटहरुलाई प्रत्येक वस्तीहरुमा विस्तार गरी जनताको सूरक्षा चासोलाई सम्बोधन गुर्नपर्ने देखिन्छ ।

स्वास्थ्य क्षेत्रको अवस्था हेर्दा प्रत्येक वडामा स्वास्थ्य चौकीहरु रहेका छन् भने सामान्य प्राथमिक उपचार सेवाहरु, खोप, क्षयरोग, कुष्ठरोग, परिवार नियोजन सेवा, स्वास्थ्य स्वयंसेविका आदि यि स्वास्थ्य चौकीहरुबाट प्राप्त गर्न सकिएतापनि उच्चस्तरको स्वास्थ्य सेवा र जटिल रोगको पहिचान तथा उपचारको लागि गाउँबासीहरु नजिकका ठुला शहरहरु वा राजधानी काठमाडौ वा छिमेकी मुलक भारतका सीमावर्ती ठुला शहर जाने गरेका छन् । यसकारण न्युनतम स्वास्थ्य सेवा समेत प्रबन्ध गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

शिक्षा क्षेत्रको अवस्था हेर्दा गाउँपालिकामा ४ वटा मा.वि, २१ वटा आधारभूत सामुदायिक विद्यालय र २ वटा संस्थागत आधारभूत विद्यालय गरी जम्मा २७ वटा विद्यालयहरुले सेवा पुऱ्याई रहेकाछन् । वडा नं. ५ मा भने मा.वि. स्तरको विद्यालय रहेको छैन । प्राविधिक तथा उच्च शिक्षाको लागि छिमेकी नगरपालिका वा जिल्लाहरुमा निर्भर हुनुपर्ने अवस्था छ । अर्कोतर्फ विकट अवस्थामा विद्यालयको पहुँच कठिन रहेको छ । भने विपन्न र सिमान्तकृत समुदायका बालबालिकाहरुलाई शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

४.६ माग विश्लेषण तथा प्रक्षेपण

सामान्यतया गाउँपालिकाको जनसंख्या क्रमश : वृद्धि हुँदा हाल रहेका भौतिक, सामाजिक तथा अन्य पूर्वाधारहरूले भविष्यको वृद्धि भएको जनसंख्यालाई नपुग हुन सक्दछ । तसर्थ भविष्यमा वृद्धि हुन सक्ने जनसंख्याको प्रक्षेपणका आधारमा उक्त वृद्धि भएको जनसंख्याले माग गर्ने अत्यावश्यकिय वस्तुहरूको पूर्वानुमान तथा त्यसको जनसंख्या निकट प्रक्षेपणलाई नै माग विश्लेषण र प्रक्षेपण भनिन्छ । यसप्रकारका मागहरूमा शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सडक, बत्ती, चर्पी, संचार, मनोरञ्जन जस्ता आधारभूत विषयहरू पर्दछन् ।

माण्डवी गाउँपालिकाको सन्दर्भमा पूर्वाधार विकासको हिसाबले अत्यन्तै नगण्य अवस्थामा रहेकोले विद्यमान अवस्थामै आधारभूत मागहरू पूरा गर्न नसकिएकोले सर्वप्रथम ती मागहरू सम्बोधन गर्ने विकास निर्माणका योजनाहरू निर्माण गर्नु अत्यावश्यक छ । साथै भविष्यको माग अनुमानका आधारमा हाल सोका लागि तयार गर्न समेत आवश्यक हुन्छ । यसरी माग विश्लेषण पश्चात्को प्रक्षेपण नेपाल सरकार शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागले तयार पारेको Planning Norms and Standard 2015 अनुसार तयार गरिएको छ । साथै सो Norms and Standard विशेषतः शहरी विकासका लागि तयार गरिएको भएतापनि त्यसलाई गाउँपालिकाको वस्तुगत अध्ययनका आधारमा गाउँपालिका सुहाउँदो बनाउन आवश्यक परिमार्जन गरी प्रमुख आधार भने सोही Norms / Standard लाई नै बनाइएको छ ।

४.६.१ Social Infrastructure Demand Analysis

Physical Infrastructure												
		Road	**Water Supply**		**Sanitation/ sewerage system/Storm Water**			**Solid waste management**		**Electricity**		**Telecommu niccation**
Norms		Motorable	Quantity (MLD)	Storage			Storm water	Collection point	Landfill site	100% of the household is covered by electricity	Alternative energy	House connection
Standard's		All or 90% of houses are within 2 km from motorable roads	60-80 lpcd	25% of the total treatment capacity			100% of road will have side drain	Communal collection(collection point@200m radius)	Small size greater than 1 and less than 25 tins peer day		40-100 watt solar home system	
Year	Population											
2018	**16,223**		**1.14**	**0.28**					**1**		**3817**	
2019	16,398		**1.15**	**0.29**					1		**3858**	
2020	16,576		**1.16**	**0.29**					1		**3900**	
2021	16,757		**1.17**	**0.29**					1		**3943**	
2022	16,940		**1.19**	**0.30**					1		**3986**	
2023	17,126		**1.20**	**0.30**					1		**4030**	
2028	18,094		**1.27**	**0.32**					1		**4257**	
2033	19,132		**1.34**	**0.33**					1		**4502**	

		Social Infrastructure												Economical	
		Education			**Library**	**Security**	**Fire station**	**Health Institution**		**Open Space/Disaster management**			**Hall**	**Vegetable Market**	**Parking space**
Norms		Basic Level	Higher Secondary	Graduate	City Level	Police Post	100 % Coverage	Sub Health POst	Health post	Neighborhood Park	Local Park(1 @ 10000 population)	Community Park(1 @ 10000 population)	Multi Purpose	Neighborhood level	Parking space
Standard's		1 Per 3000	1 per 7500	1 per 25000	1 per 7500	1 per 10000	1 per 25000-75000	1 per 1000	1 per 5000	(1 @ 8000 population)	1 per 10000	1 per 10000	1 per 40000	1 vegetable/ meat market with cold store	At least 1 parking lot
Year	Population														
2018	**16,223**	5	2	1	2	2	1	16	3	2	2	2	1	1	1.00
2019	16,398	5	2	1	2	2	1	16	3	2	2	2	1	1	1.00
2020	16,576	6	2	1	2	2	1	17	3	2	2	2	1	1	1.00
2021	16,757	6	2	1	2	2	1	17	3	2	2	2	1	1	1.00
2022	16,940	6	2	1	2	2	1	17	3	2	2	2	1	1	1.00
2023	17,126	6	2	1	2	2	1	17	3	2	2	2	1	1	
2028	18,094	6	2	1	2	2	1	18	4	2	2	2	1	1	1.00
2033	19,132	6	3	1	3	2	1	19	4	2	2	2	1	1	1.00

उपरोक्त Population Projection Analysis, Spatial Analysis र SWOT Analysis को आधारमा नेपाल सरकारबाट स्वीकृत Planning Norms and standards 2015 अनुसार विश्लेषण गर्दा निम्न बमोजिम प्रक्षेपण गरिएको छ ।

४.६.२ Physical Demand Analysis

Types	Norms	Standards					Unit	Existing Infrastructure	Supply Forecast 2033	Deficit	Remarks
Road	20% of total buitup area						Sq.km	5% of buildable area	20%	15	
	5 km/sq.km		ROW	Setback	Footpath	Cycle Track	Km/sq.Km	2.020074284	5	**2.9799257**	**road density deficit by 2.79 km/sqkm**
	Express way , Arterial, Sub Arterial, Collector street and Local Street	Total					Km	35.6	35.6	**0**	**New construction not required at present but household conncetivity in not proper**
		Arterial	50	1	2	2	As per MTMP				
	All or 90% of household are within 0.5km from motor able road	Sub Arterial	30	1	2	1.5	Km	171.84	186.65	**1481%**	**All roads are earthen except arterial roads**
		Collector	20	1	2	1.5					
		Local	10	1	2						
	100% coverage										
Water Supply System (with storage and treatment facilities)	Metered house connection and distribution	Quantity: 70 lpcd					Lpcd	15	70	**55**	**Identify sources**
	Storage capacity						MLD	0	1.54	**1.54**	**source and new project to be planned**
	Treatment Plant	2 ha per site (2 No)					No	0	2	**2**	
Sanitation (Sewerage System)	Full coverage by public sewer system Sewage Pumping Station	Min diameter of trunk line: 200mm 0.01 ha – 0.02 ha per site (SPS)					Km	0	239.12	**239.12**	**New planned**
	Treatment plant	5 ha – 7 ha per site (TP) (1 No)					No	0	1	**1**	**Plan and Design**
	Provision of public latrines						No	1	10	**9**	**Plan and design**
Drainage	Storm water drainage	Storm water drain and safely disposal (km)						0	186.5	**186.5**	**Plan and Design**
Integrated Solid Waste Management	Transfer Station	1 Transfer Station for 1 city if the final disposal is within a distance of 10 km					No	0	1	**1**	**Planned in ward no 3**
	Sanitary Landfill Site	Sanitary Landfill Site: Medium (> 25 and< 500 tons per day)					No	0	1	**1**	
Electricity	Alternate energy (panels, battery 400 AH)	Power access to 100% coverage. Electric Sub Station: 66/33KV					%	90%	100%	**10%**	**Promote solar energy in all building through bye laws**
		Transmission Tower : 3 ha per site Distribution Tower: 80-100 sq.m									
		150-200 Watt Solar Home System					No				

४.६.३ Social Demand Analysis

Types	Norms	Standards	Existing Infrastructure	Supply Forecast 2036	Deficit/surplus	Remarks
Educational Institution	Primary	1 per 3000 population at a distance of 0.4–0.8 km – 0.4 ha per site	5	8	**3**	
	Higher Secondary	1 per 7500 population at a distance of 30min in public transportation – 1.60 ha per site	3	3	**0**	**Design and construct**
	Graduate/Post Graduate	1 per 25,000 population at a distance of 45min in public transportation	1	1	**0**	
	University	1 per 40,000 population at a distance of 1hr in public transportation	0	0	0	
		1 per 10,000 population (2-5 beds)	3	23	28	**sub health post**
Health Institution	Primary health care center/ District level hospital	1 per 20000 population (5 – 15 beds)	0	5	**5**	**health post**
		1 per 50000 population (25 – 50 beds)	0	1	**1**	
Open space: Parks	Neighborhood Park	1 @ 10000 population (1 ha per site)	0	3	3	
	Local Park	1 @ 20000 population (1.5 ha per site)	0	2	**2**	**New to be planned**
	Community Park	1 @ 10000 population (2.5 ha per site)	3	2	**-1**	**Maintain and care**
	Parade Ground	1 @ each city (15000 seats)	0	1	**1**	**Construct new**
Library	National/central	1	0	1	**1**	**Construct new**
Fire Stations	City level service, 100% coverage	1 fire station @ 1,00,000 population (1 ha per site)	0	1	**1**	**Design New**
Religious Institutions	Incineration /cremation areas	0.4 ha per site	0	5	**5**	**elecricial incernation required, Improvise infrastructure of existing cremation areas**
Museum	City level	0.5 ha per site	0 (No museum)	1	**1**	**Design new**
Old age home, orphanage,	city and community level	1 per 20,000 population (0.3 ha per site)	0	1	**1**	**Propose New**
Security	Police Post	1 per 10,000 population (0.1 ha per site)	2	2	**0**	**plan and Construct**
	Police Station	1 per 40,000 population (0.5 ha per site)	0	1	**1**	

खण्ड ५ : विषयक्षेत्रगत गाउँपालिका विकास योजना

५.१ भौतिक विकास योजना

नेपालजस्तो पूर्वाधार विकासका हिसाबले पछाडि परेको देश त्यसमा पनि ग्रामीण पहाडी परिवेशमा रहेको माण्डवी गाउँपालिकाका लागि भौतिक विकास योजना अत्यन्त आधारभूत र पहिलो अनिवार्य कदम हो । सामाजिक तथा आर्थिक विकासका समग्र आयामहरूको विकास सर्वप्रथम भौतिक विकासको चरण सम्पन्न भएपश्चात् मात्र सम्भव हुने भएकोले भौतिक विकासलाई उच्च प्राथमिकता दिएर विकास योजना निर्माण गर्नु जरुरी हुन्छ । भौतिक विकास योजनाले निम्न उपक्षेत्रहरूलाई समेट्छ ।

- ✓ भू-उपयोग
- ✓ आवास
- ✓ सडक
- ✓ यातायात
- ✓ पिउने पानी
- ✓ सिँचाइ
- ✓ विद्युत तथा उर्जा
- ✓ संचार

५.१.१ सोच, लक्ष्य र उद्देश्यहरू

सोच:	माण्डवी गाउँपालिकालाई पूर्ण पूर्वाधारयुक्त गाउँपालिका बनाउने ।
लक्ष्य:	गाउँपालिकाबासीलाई सुखी र समृद्ध बनाइ दिगो विकासमा अग्रसर हुने ।

उद्देश्यहरू :

भौतिक विकास योजनाले लिएका उद्देश्यहरू निम्नानुसार छन् :

- ✓ विकासमा जनसहभागिता र जनचासो सम्बोधन गरी अगाडि बढ्ने
- ✓ पूर्ण पूर्वाधारयुक्त गाउँपालिका निर्माण गरी गाउँपालिका बासीहरूको भौतिक जीवनस्तरमा व्यापक सकारात्मक सुधार ल्याउने
- ✓ "हाम्रो पूर्वाधार हामी आफैं बनाउँछौ" कार्यक्रमलाई अभियानकोरुपमा विकास गर्ने
- ✓ जे जस्तो अवस्थामा भएपनि उपलब्ध जमिनको वैज्ञानिक र दिगोरूपमा सदुपयोग गर्ने ।
- ✓ खेर गैरहेको जमिनको उच्चतम उपयोग हुने गरी व्यवस्थापन गर्ने ।
- ✓ आवास जस्तो अत्यावश्यकीय पूर्वाधारलाई विकास गरी जनतालाई सुरक्षित र सुविधा सम्पन्न एकीकृत आवासको सुनिश्चितता गर्ने
- ✓ आवास विहीन जनतालाई मध्यनजर गरी यथासक्य शिघ्र सुरक्षित आवास निर्माण गर्ने
- ✓ सडकको स्तरोन्नति, विकास र विस्तार गरी सहज र सुरक्षित आवागमनको व्यवस्था मिलाउने
- ✓ राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणालीमा गाउँपालिकाको सडक सञ्जाललाई सहजरुपमा जोड्ने गरी विकास गर्न विद्यमान सडकहरुको स्तरोन्नती गर्ने

- ✓ गाउँपालिकामा माग भए बमोजिमको यातायात सेवा प्रदान गर्न सार्वजनिक यातायातलाई भरपर्दो र सुविधा सम्पन्न बनाउन आवश्यकताअनुसार नयाँ रुट निर्माण, निजी क्षेत्रसँग साझेदारी साथै गाउँपालिकाले समेत लगानी गर्ने ।
- ✓ गाउँपालिका केन्द्रदेखि वडा कार्यालयसम्मको सडकलाई प्राथमिकतामा राखी पक्की गर्ने
- ✓ "सफा र स्वच्छ खानपान माण्डवीको पहिचान" नारालाई साकार पार्ने
- ✓ सबै गाउँपालिकाबासीहरूलाई घरघरमा सफा र सुरक्षित पिउने पानीको प्रबन्ध गर्ने
- ✓ जलाधार संरक्षणका वैज्ञानिक योजना सहित परम्परागत कुलो मर्मत तथा नयाँ सिँचाइ प्रणालीको निर्माण गरी खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुऱ्याउने र वैकल्पिक सिँचाइका उपायहरू अवलम्बन गर्न प्रविधिको खोज तथा कार्यान्वयन गर्ने
- ✓ सार्वजनिक स्थानहरुमा सौर्यबत्ती जडान गर्ने
- ✓ गाउँपालिकाभर पूर्ण विद्युतीकरण गरी वितरण प्रणाली सुदृढ बनाउने
- ✓ "उज्यालो घर माण्डवीको भर" कार्यक्रमलाई साकार बनाउने
- ✓ लोडसेडिङ मुक्त गाउँपालिका बनाउने
- ✓ माग अनुसार आवश्यक भोल्टेज परिपुर्ति गर्न ट्रान्सफर्मर जडान तथा क्षमता वृद्धि गर्ने
- ✓ सौर्य उर्जा र अन्य वैकल्पिक उर्जाको विकास र प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने
- ✓ क्रमश दाउराको प्रयोगलाई वैकल्पिक उर्जा विस्थापन गर्ने
- ✓ बजार क्षेत्रहरूमा फोहरको सदुपयोग गरी उर्जामा परिणत गर्ने प्रविधिको प्रयोग गर्ने
- ✓ ग्रामीण जलविद्युत आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गरी निर्माणका लागि निजी क्षेत्र तथा नेपाल विद्युत प्राधिकरणसँग समन्वय गर्ने
- ✓ वर्तमान विश्वमा सहज उपलब्ध सूचना तथा संचार प्रविधिको विकास र विस्तार गरी घर-घरमा इन्टरनेट, टेलिफोन, स्याटेलाइट टी.भी. आदि सूचना प्रविधिको पहुँच सुनिश्चित गर्ने

५.१.२ योजना तथा कार्यक्रमहरू

(क) सडक

गाउँपालिकाको सडक सञ्चाललाई हेर्दा सबै वडाहरू जोड्ने सडकहरूको ट्र्याक खुलेको भएतापनि सडकको स्तर भने अत्यन्त कमजोर अवस्थामा रहेको छ। भालुवाङ लिवाङ तथा घोराही-चकचके-प्युठान जस्ता मुख्य सडकको अवस्था समेत वर्षातमा पहिरोको कारण अबरुद्ध हुन्छ। तसर्थ यी मुख्य सडकहरु बाहेक अन्य सबै सडकहरू Fair Weather सडकको रूपमा रहेका छन्। माण्डवी सडक यातायात गुरुयोजनाले भविष्यमा स्तरोन्नति गर्नुपर्ने र पूर्वाधार विकासका हिसाबले सबैभन्दा महत्वपूर्ण सडकहरूलाई प्राथमिकतामा राखेर वर्गीकरण गरेको छ। तसर्थ सडक यातायात गुरुयोजना अनुरूप सडकहरूको विकास र स्तरोन्नति गर्नु उत्तम देखिन्छ।

शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागले तयार पारेको Planning Norms and Standard 2015 ले गाउँपालिका स्तरमा ९० प्रतिशत वा सोभन्दा बढी घरधुरीहरू मोटरबाटोको २ कि.मी. भित्रको पहुँचमा हुनुपर्ने उल्लेख गरेको छ। प्रतिहजार जनसंख्यामा सडकको घनत्व हिसाब गर्दा १३.७८ कि.मि. हुन आउँछ भने प्रतिवर्ग किलोमिटर क्षेत्रभित्र १.८३ कि.मि. सडक पर्न आउँछ। यो तथ्याङ्क शहरी विकास रणनीतिले तोकेकोभन्दा बढी हो। तर विडम्बना त के भने रणनैतिक सडकहरु बाहेक सम्पूर्ण सडकको गुणस्तर अत्यन्त कमजोर अवस्थामा रहेकोले सबै सडकहरूलाई All Weather सडकमा परिणत गर्नु मुख्य चुनौती रहेको छ।

माण्डवी सडक यातायात गुरुयोजनाका अनुसार कूल २०७ कि.मी. सडक मध्ये ३५ कि.मी कालोपत्रे र बाँकी १७२ कि.मी सडक धुले वा कच्ची रहेका छन् ।

माण्डवी गाउँपालिकालाई आगामी १५ वर्षमा भौतिक पूर्वाधारका हिसाबले पूर्ण गाउँपालिका बनाउन गर्नु पर्ने प्रमुख काम नै गाउँपालिका भित्रको सडक सञ्जालको स्तरोन्नति गरी राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप विकास गरी सम्पूर्ण सडकहरू कालोपत्रे गर्नु हो ।

सडक विभाग र शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभागले देशका सडकहरूलाई दुई प्रकारले वर्गीकरण गरेका छन् ।

(क) प्रशासनिक हिसाबले गरेको वर्गीकरण

- राष्ट्रिय राजमार्ग 50m ROW अंग्रेजी 'H' अक्षरले चिनिने
- फिडर सडक 30 m ROW अंग्रेजी 'F" अक्षरले चिनिने
- शहरी सडक : स्थानीय नगरपालिका वा गाउँपालिकाभित्र रहेका सडकहरू, माण्डवी गाउँपालिका सडक यातायात गुरुयोजनाले गाउँपालिका भित्रका सडकहरूलाई “क”, “ख”, “ग” र “घ” वर्गमा विभाजन गरेको छ ।

(ख) सवारी चापका हिसाबले गरेको वर्गीकरण

यस अन्तर्गत सडकहरूलाई ADT (Average Daily Traffic का हिसाबले “क”, “ख”, “ग”, “घ” अर्थात् I, II, III, IV वर्गमा बाँडिएको छ ।

सडक यातायात गुरुयोजनाले तय गरी गाउँ परिषद्ले अनुमोदन गरेका सडकहरूलाई प्राथमिकताको आधारमा क्रमशः स्तरोन्नति गर्दै कालोपत्रे गर्नु उत्तम हुन्छ । साथै सडक यातायात विकासको लागि निम्नानुसारका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

- अरङ,माडी तथा थप खोलाहरुमा करिडोर निर्माण कार्य वा निर्माणकालागि संभाव्यता अध्ययन गर्ने
- आवश्यकता हेरी थप नयाँ ट्र्याक खोल्न सकिने ।
- माण्डवी चक्रपथ निर्माणको संभाव्यता अध्ययन गरी सो कार्य अगाडि बढाउने
- आगामी १५ वर्षमा सडक गुरुयोजनाले तय गरे बमोजिम सडक कालोपत्रे र स्तरोन्नति गर्ने ।
- उच्च Gradient भएका र Gradient घटाउन नसकिने क्षेत्रहरूमा बलियो Reinforcement निर्माण गर्ने ।
- करिडोर सेरोफेरोमा पर्यटकीय आकर्षण युक्त पार्क निर्माण गर्ने ।
- भवन निर्माण मापदण्ड अनुरूप सम्पूर्ण सडकको ROW (Right of Way) कायम गर्ने ।
- प्रत्येक पर्यटकीय क्षेत्रमा पुग्ने सडक निर्माणलाई प्राथमिकता दिने ।

आवश्यकता र प्राथमिकताअनुसार निम्न स्थानहरूमा पुलहरू निर्माण गर्ने :

- बायखोला झोलुङ्गे पुल मर्मत
- अमलचौर-काब्रे झोलुङ्गे पुल निर्माण वडा नं. २

- डाँडा-पाङवाङ झोलुङ्गे पुल निर्माण वडा नं. २
- तिलवारी झोलुङ्गे पुल निर्माण वडा नं. २
- आँपचौर-अमरे झोलुङ्गे पुल निर्माण वडा नं. ४
- फलामी पाखा-बाटुले झोलुङ्गे पुल निर्माण वडा नं. २
- मुकचौर झोलुङ्गे पुल निर्माण वडा नं. ४
- खजुरी झोलुङ्गे पुल निर्माण वडा नं. ४
- सिस्नेखोला झोलुङ्गे पुल निर्माण वडा नं. २
- कोन्द्राचौर वडा नं. २ देखि ढिकावन जाने वग्गुवामा सडक पक्की पुल
- माण्डवी ५ रम्दी तिघ्रा देखि मल्लरानी ५ दोक्रा जोड्ने झिमरुक खोलामा झोलुङ्गे पुल निर्माण
- माण्डवी १ तिराम गर्जेनी देखि माण्डवी ५ रम्दी एकचोटे जोड्ने माडी खोलामा पक्की पूल निर्माण
- वडा नं. १ बोक्रे आँपदेखि बालुवा जोड्ने झोलुङ्गे पुल निर्माण
- वडा नं. ३ नयाँगाउँ ४ चिउरीबोट देखि प्युठान न.पा. १ छम्कुटाढिक जोड्ने झोलुङ्गे पुल निर्माण
- आवश्यकता अनुसार अन्य स्थानहरुमा संभाव्यता अध्ययन गर्ने

(ख) यातायात

सडक यातायातका दृष्टिकोणले माण्डवी गाउँपालिका विकासको प्रारम्भिक र कमजोर अवस्थामा रहेको छ। कच्ची सडक सञ्जालको भर्खरै मात्र विकास भएका कारण विशेषत: वर्षायाममा यी सडकहरूमा पहिरो जाने, हिलो बढ्ने र खाल्डा खुल्डी बढ्ने हुँदा आवागमन नै अवरुद्ध हुन जान्छ। अर्कोतर्फ यातायातका साधनहरूको अपर्याप्तता तथा रुटहरु वैज्ञानिक नहुँदा सार्वजनिक यातायातको अवस्था समेत कमजोर रहेको छ। यसर्थ समग्र यातायात क्षेत्रको सुधारका लागि सर्वप्रथम सडकको स्तर उन्नती गरी कालोपत्रे गर्ने त्यस पश्चात् सार्वजनिक यातायात संचालन हुने रुट तय गरी आवश्यक संख्यामा सवारी साधनहरू थप गरी यातायात नियमित गर्न गाउँपालिकाले निजी क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ। गाउँपालिकाको निम्न स्थानहरुमा बसपार्क निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ।

वडा नं.	स्थान
१	लामपोखरा, धरुङ्गा-ददेरीपाटा, अरङ खोला
२	सुनपानी
३	भूमीचोक
३	जस्पुर चकचके
४	थापापोखरा
५	गोलखाडी
५	कोलबोट
५	रुद्रपुर

साथै भविष्यमा रोप-वे को विकास गर्न सकिने सम्भावनायुक्त साना तथा ठूला पहाडी थुम्काहरू प्रशस्त रहेकोले विभिन्न स्थानमा केवलकारको सम्भाव्यता अध्ययन गर्न सकिन्छ भने हवाइ यातायातको सम्भावना न्यून भएपनि विभिन्न उपयुक्त स्थानहरूमा आकस्मिक सेवाका लागि हेलीप्याडहरूको निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ।

यसका लागि गाउँपालिकाको केन्द्र रहेको देविस्थान लगायत प्रत्येक वडामा सडकको पहुँच भएका स्थानमा हेलीप्याड निर्माण गर्न सकिन्छ । यसबाहेक गाउँपालिकाका निम्न स्थानहरुमा उपयुक्त स्थान हेरि हेलिप्याट निर्माण गर्ने :

- तल्लो तिराम वडा नं. १
- पुकरुक वडा नं. २
- देविस्थान वडा नं. ३
- मासपोखरा वडा नं. ४
- गोलखाडी वडा नं. ५

सार्वजनिक यातायातको रुट तय गर्दा निम्न विषयमा ध्यान पुऱ्याउनु पर्दछ

- ✓ रुटमा चल्ने सवारी साधनहरूको प्रकार (जस्तै बस, मिनीबस, जीप, माइक्रोवस आदि) अनुसारका रुटहरू
- ✓ रुटको बीच बीचमा आवश्यक बस स्टप, रिफ्रेसिङ सेन्टर, सार्वजनिक शौचालय, बस बे यात्रु प्रतिक्षालयहरू सामान्यतया प्रत्येक २ कि.मि. पछि बसस्टप राख्दा हुने भएतापनि स्थानीय आवश्यकता अनुसार निर्धारण गर्न सकिने
- ✓ रुट सुरु हुने र अन्त्य हुने स्थानहरूमा बस टर्मिनलहरू
- ✓ विभिन्न स्थानका सडक संकेतहरू र माइलस्टोनहरूको व्यवस्था गर्ने
- ✓ आवश्यकता अनुसार ट्राफिक प्रहरी युनिटहरूको व्यवस्था
- ✓ सडकको जोखिम क्षेत्रहरू तथा सडकको अवस्था बारे डिजिटल डिस्प्लेको व्यवस्था

गाउँपालिकाबाट ४३ कि.मी. सडकको दुरीमा रहेको भालुवाङ स्थित पूर्व पश्चिम राजमार्ग सडक यातायातलाई राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणालीमा जोड्ने प्रमुख रणनैतिक सडक हो । अर्कोतर्फ प्रस्तावित मदन भण्डारी राजमार्ग घोराही-चकचके-प्युठानको निर्माण सम्पन्न हुँदा माण्डवीको समग्र क्षेत्रको विकासमा कोशेढुङ्गा सावित हुन सक्छ । भालुवाङ, लिवाङ सडक खण्डको चकचकेबाट गुल्मी, अर्घाखाँची र प्युठानको सिमानामा पर्ने सौतामारे जोडिने सडकले सालुझुण्डी-सन्धीखर्क पुर्कोट दह हुँदै ढोरपाट जाने सडकलाई छुने भएकाले सो सडक विकास हुँदा माण्डवी गाउँपालिका एक प्रवेशद्वारकोरुपमा विकास हुन सक्दछ । ढोरपाटन सडक प्रसिद्ध पर्यटकीय क्षेत्र पोखरासँग जोडिन्छ । यी रणनैतिक सडकहरुको स्तरोन्नतिलाई प्राथमिकतामा राखेर सडक यातायात गुरुयोजनाले तय गरेका सडकहरुको प्राथमिकताका आधारमा स्तरोन्नति गर्नु श्रेयष्कर देखिन्छ ।

(ग) आवास

आगामी १५ वर्षमा माण्डवी गाउँपालिकाको जनसंख्यामा उल्लेख वृद्धि हुने देखिँदैन । विगतको वृद्धिदरको उतार चढावलाई हेर्दा औषत्मा १.०८ प्रतिशतको वृद्धिदर रही वि.सं. २०९० सालमा १९,१३२ पुग्ने अनुमान

गर्न सकिन्छ । आवास योजना निर्माण गर्दा यो जनसंख्यालाई पर्याप्त हुने आवासको जोहो गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसरी आवास योजना निर्माण गर्दा मुख्यतया दुई तरिका अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

(क) हाल रहेका वस्ती वरपर थप आवास विस्तार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने जसले गर्दा पूर्वाधार विकास भैसकेका क्षेत्ररूमा थप लगानी गर्नु पर्ने रकमलाई अन्य विकास क्षेत्रमा प्रयोग गर्न सकियोस ।

(ख) एकीकृत आवासका योजना निर्माण गरी नयाँ स्थानहरूमा आवास क्षेत्र विकास गर्ने । यस्ता क्षेत्रहरूमा सम्पूर्ण मानवीय, सुविधाहरू केन्द्रित गर्ने । भू-उपयोग वर्गीकरणमा हाल व्यवसायिक र आवासक्षेत्रभित्र रहेका प्रमुख बजार केन्द्रबाट सुगम हुनेगरी प्राकृतिक विपद्को जोखिम न्यून रहेका क्षेत्रहरूमा एकीकृत आवास योजना निर्माण गर्न सकिन्छ ।

आवास योजना निर्माण गर्दा गाउँपालिकामा

(क) एकल परिवार बसोबास इकाई (Single Family Dwelling Unit)

(ख) होचो आवास संरचना निर्माण (Low Rise Housing 5 storey) गरी अपार्टमेन्ट प्रणालीमा समेत जान सकिन्छ ।

Single family Dwelling

60 % of 2909 = 1746 people

1 family dwelling unit = 80 sq m. + 30% outer circulation space

single family Dwelling unit = 1746 peoples = 349 family

for 349 families, area sq m = 349*104 =36296 sq m.

Now

2. Low rise building (5 days)

40 % of 2909 = 1164 people

Talking

1 Two bed apartment size = 60sq.m. to outer single family of 5 people

Two apartment uints in the floor = 120 sq.m.

Ground Coverage = 120+30% of circulation space

= 150 sq.m.

Land area requirement = 312 sq.m.

5 storey 1 Low Rise Building = 150*5 = 780 sq.m.

1 Low rise housing leaving = 5*2 = 10 units = 10*5 = 50 People

Total numbers of apartment required = $\frac{1164}{50}$ = 24

Total area required 312*24 =7488 sq.m.

= 0.7982 ha

Hence,

34 units of the single family units and 24 low rise housing will outer the projects population.

नयाँ अवास योजना निर्माण गर्दा एकिकृत, सुविधा सम्पन्न र सूरक्षित आवासका योजना निर्माण गर्न जरुरी छ । यसका अलावा विद्यमान आवासको अवस्थालाई मध्यनजर गरी भविष्यमा छुट्टिएर पूर्वाधार र सुविधा विहिन अवस्थामा रहेका वस्तीहरुलाई सूरक्षित र पूर्वाधारयुक्त आवासको क्षेत्रहरुमा स्थानान्तरण गर्नु अत्यन्त आवश्यक देखिन्छ ।

(घ) पिउपने पानी

Water suppy requriments

Asuming,

Exiting water suppy = 1.2 MLD

Required water supply for project population =2.0 MLD

Unit = 2.0-1.2= 0.8 MLD

Minimum requirement per need per day = 100 lit.

(ङ) भू-उपयोगको वितरण

यस अगाडि उल्लेख गरिएअनुसार नेपालको मध्य पहाडी खण्डको महाभारत पर्वत श्रृङखलाको एक अंशकारुपमा रहेको यो गाउँपालिकाको भूगोल पहाडी विषमतायुक्त छ । यद्यपि मध्य पहाडी श्रृङखला बीचबाट बग्ने हिमनदी माडी र झिमरुक साथै यी नदीहरुमा मिसिन आउने सहायक खोलाले निर्माण गरेका बेशी क्षेत्रहरु, पहाडी थुम्काहरु, ससाना टारहरु, भिरपाखा, खोच र चट्टानहरुले गाउँपालिकाको भूगोलको निर्माण गरेको छ । केहि सिमित समथर जमिनहरुमा सामान्य परम्परागत खेति हुने गरेको छ भने वस्ती श्रृङखलाको विकास समेत यस प्रकारका स्थानहरुमा भएको पाइन्छ । गाउँपालिकाभर परम्परागत हिसाबले नामाकरण गरिएका स्थानहरु जस्तै : धानचौर, बढेचौर, कर्मचौर, उपल्लो धानचौर, आँपचौर, शान्तिचौर, उपल्लो सिमलचौर, दरिमचौर जस्ता वस्तीहरु भौगोलिक हिसाबले ससाना समथर भूभाग अर्थात चौरकोरुपमा रहेकोले हुन सक्छ । त्यसैगरी मगर भाषामा “वाङ” भन्नाले “चौर” भन्ने अर्थ हुन्छ । यसरी कुनै स्थानको नामको पछाडि “वाङ” राखेर नामाकरण गर्नुका पछाडि भौगोलिक विशेषता समेत गाँसिएको हुन्छ । तसर्थ यस्ता वस्ती क्षेत्रहरुमा मर्कवाङ, धिघवाङ, गोलवाङ, मार्सिवाङ जस्ता स्थानहरु पर्दछन् । समग्रतामा भू-धरातलीय स्वरुप हेर्दा पहाडी थुम्का, भिरपाखा, खोच, वेशी र सिमित समथर भूभागहरुले बनेको छ । सामान्यतया भू-उपयोगको वितरणलाई विश्लेषण गर्दा निम्नक्षेत्रमा विभाजन गरी प्रस्ताव गर्न सकिन्छ ।

(अ) कृषि क्षेत्र

आधार नक्शाको विश्लेषण को आधारमा कृषि क्षेत्र भन्नाले हालको अवस्थामा कुनै निश्चित बालीको सघन र व्यवसायिक खेति भन्दा परम्रागत हिसाबले जलवायु अनुकुल सबै प्रकारका खेतिपाती गरिएको सिमित र

छरिएर रहेको क्षेत्रलाई जनाउँछ । यस्ता क्षेत्रहरु सबै वडाहरुमा रहेका पाखाबारी, वेशी, स-साना टारहरु पर्दछन् । यी क्षेत्रहरुमा समान प्रकृतिको भू-बनोट नभएकाले एकिकृतरुपमा सघन खेति गर्नु भन्दा जलवायु अनुकुल माटोको प्रकृति अनुसार बालीनाली तथा फलफूल र तरकारीको खेति गर्नु उपयुक्त देखिन्छ । यस्ता क्षेहरुलाई उपयुक्तताको आधारमा कृषि पकेट क्षेत्र भनी घोषणा गर्न सकिन्छ । २०७५/०७६ को नीति तथा कार्यक्रममा उल्लेख भए बमोजिम तिराम, मर्कवाङ र उदयपुरकोट बीचबाट बग्ने अरङ खोलाको दाँयाबयाँ फाँटलाई तरकारी उत्पादन विशेष क्षेत्र घोषणा गर्न सकिन्छ । यि क्षेत्रहरु निम्नानुसार छन् ।

वडा नं.	स्थान
१	तिम्ले, लामपोखरी, जेमुरे, सिमलचौर, राताडाँडा, सिमलगैरा, थक्लेनी, चबिसे, दमारे कुमालटार, बडेचौर, खरिवाङ, धरुङ्गा, माझटोल, उपल्लो तिराम
२	कुक्लीचौर, पुपकरुक, रातापानी, चिलाउने, धानचौर, धन्डा, कित्ता, खल तिम्ले, बडेचौर
३	लामाचौर, आँपचौर, रातमाटो, नयाँगाउँ, मार्सिवाङ, बढीचौर, जाबुने
४	डाँडाकटेरी, मुकचौर, जाने डाँडा, भेडा पोखरी, सिमलगैरा, धानचौर, सल्लीखर्क , जुकेपानी, सिवाली, दबसुने
५	अरदुस, गोटीपहरा, एक्लेपिपल , आँपचौर, मिलनचोक, सन्दपोखरी, शिखरे, तिघ्रा

(आ) मिश्रित जनघनत्व भएका बसोबास क्षेत्र

यस प्रकारको क्षेत्रहरू सबै वडाहरूमा रहेका छन् । परम्परागत हिसाबले वस्ती बसाल्ने सन्दर्भमा पानीको मुहान, खेती क्षेत्र, पशुपालनलाई पायक र खोरिया खन्न उपयुक्त जमिन भएको स्थानमा यत्रतत्र छरिएर बस्ने प्रचलन भएकोले आ-आफ्नो पायक अनुसार सबै वडाहरूमा पातलो हिसाबले यस प्रकारका वस्ती क्षेत्रहरू रहेका छन् । सेवा प्रवाहका दृष्टिकोणले यसरी छरिएको वस्तीहरूमा पूर्वाधार र सेवा पुऱ्याउन राज्यलाई हम्मे हम्मे पर्दछ भने लागत समेत अत्यन्त बढी पर्दछ । तसर्थ यस्ता क्षेत्रका वस्तीहरूलाई उपयुक्त स्थानमा एकीकृत रूपमा स्थानान्तरण गर्दा कालान्तरमा राज्यलाई फाइदा पुग्नुका साथै जनतालाई सहज, सुरक्षित आवास क्षेत्रहरू निर्माण हुन्छन् र सेवा प्रवाह सहज हुन जान्छ ।

(इ) औद्योगिक क्षेत्र

उद्योगलाई आवश्यक पूर्वाधारहरु जस्तैः सडक, उर्जा, पुँजी, सूरक्षा आदीको विकास गर्न सके भविष्यमा औद्योगिक विकास गर्न सकिने क्षेत्रहरुमा वडा नं. १ को गर्जिने, वडा नं. २ को बंगलाचुली र वडा नं. ५को चिसापानी क्षेत्र उपयुक्त देखिन्छन् ।

(ई) भविष्यमा विस्तार हुन सक्ने क्षेत्रहरु

बजार तथा आवास क्षेत्रकोरुपमा भविष्यमा विस्तार हुन सक्ने क्षेत्रहरुमा वडा नं.२ को रातापानी र गोलवाङ, वडा नं. ३ को नयाँगाउँ, लामाचौर, गुठीचोक, नयाँगाउँ र आन्तरिक सडक सञ्जालका दायाँबायाँका उपयुक्त स्थानहरु वडा नं. ४ को राजपोखरी चोक र वडा नं. ५ को चेरनेटा चोक, मिलनचोक र सन्दपोखरी चोक रहेका छन् ।

(उ) वातावरणीय हिसाबले संवेदनशील क्षेत्र

यस प्रकारका क्षेत्रहरुमा माडी र झिमरुक नदी किनारका जोखिम क्षेत्रहरु, अन्य सहायक खोलाको दाँयाबाँयाका भागहरु, पहिरोग्रस्त क्षेत्रहरु र ३०° भन्दा माथि भिरालोपन भएका क्षेत्रहरु पर्दछन् । यस प्रकारका क्षेत्रहरु प्राय सबै वडाहरुमा रहेका छन् । उदाहरणका लागि वडा नं. ५ को आँपचौर र तिघ्रा क्षेत्र जोखिमयुक्त क्षेत्रमा पर्दछन् । यी क्षेत्रहरुमा झिमरुक नदीले कटान गरी क्षति पुऱ्याउन सक्छ । भौगोलिक हिसाबले तीब्र भिरालोपन भएका क्षेत्रहरु भूकम्पीय हिसाबले समेत संवेदनशील हुन्छन् ।

(ऊ) खुला क्षेत्र

पहाडी भूबनोटका कारण गाउँपालिकामा खुला क्षेत्रको समस्या रहेको छ । यद्यपि आधार नक्शाको आधारमा हेर्दा वडा नं. १ को लामपोखरा क्षेत्र र वडा नं. ४ को राजपोखरा क्षेत्रलाई खुल्ला क्षेत्रकोरुपमा विकास गर्न सक्ने देखिन्छ ।

(ए) खेलकुद क्षेत्र

खुला क्षेत्रको अभाव हुँदा खेलकूद क्षेत्रको विकास गर्न कठिनाइ हुन्छ । तसर्थ गाउँपालिकामा प्रशस्त खुल्ला स्थान भएको क्षेत्र नभएपनि वडा नं. ३ को मार्सिवाङ १५२ रोपनी क्षेत्रफलमा फैलिएको क्षेत्रलाई आधुनिक रंगशालायुक्त खेलकुद क्षेत्रकोरुपमा विकास गर्न सकिन्छ । सो कार्यको DPR सम्पन्न भई निर्माणको योजना रहेको छ ।

(ऐ) संस्थागत सेवा प्रवाह, आवास तथा व्यापार व्यवसाय क्षेत्र

यस प्रकारको क्षेत्रमा गाउँपालिकाको एकिकृत सेवा प्रवाह हुने गाउँपालिकाको केन्द्र रहने क्षेत्र नै हो । हाल हेर्दा जस्पुर बजार क्षेत्र र सो क्षेत्रको विकास हुनसक्ने देखिन्छ । व्यापार व्यवसाय र आर्थिक गतिविधिका हिसाबले समेत रणनैतिक भालुवाङ-लिवाङ सडक खण्डमा पर्ने र प्युठान नगरपालिका प्रस्थान विन्दु समेत यहि रहेकाले यो क्षेत्र भविष्यमा सघन बजार केन्द्र तथा व्यवसायिक हिसाबले विकास भएको स्थान भएकाले यो क्षेत्र आवास क्षेत्रको रुपमा समेत स्वभाविक रुपमा विकास हुने देखिन्छ । यसैगरी प्रत्येक वडामा रहेको वडा केन्द्रहरु समेत भविष्यमा क्रमश प्राथमिक रुपमा विकास हुने क्षेत्रहरु भएकाले पूर्वाधार निर्माणको चरणमा यि संभावनाहरुलाई हृदयङ्गम गर्नुपर्दछ ।

यी क्षेत्रहरु बाहेक गाउँपालिकाको ८५.०७ प्रतिशत क्षेत्रफल वन, झाडी तथा बुट्यानले ओगटेको छ । नदी बालुवा र जल क्षेत्रले ३.०६ प्रतिशत क्षेत्र ओगटेको छ । यो जंगल गाउँपालिकाको प्रमुख सम्पदा भएकोले यसलाई वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन मार्फत पूर्ण सदुपयोग गरी जडिबुटी उत्पादन पकेट क्षेत्र तथा व्यवसायिक फलफूल खेति क्षेत्रकोरुपमा विकास गर्न सकिन्छ ।

(ओ) वर्षातको पानी निकास प्रणाली

पहाडी क्षेत्रको गाउँपालिका भएकोले यो भौगोलिक हिसाबले बढी क्षयीकरण र पहिरोको जोखिम भएको क्षेत्रमा पर्दछ । यस्तो सतहमा पानीको प्राकृतिक निकास सहज नै हुने भएतापनि व्यवस्थित गर्न नसके व्यापक रूपमा क्षयीकरण हुने र पहिरो जाने जोखिम रहन्छ । त्यसमा पनि ट्र्याक खोलेर व्यवस्थित गर्न नसकेका सडकहरूले क्षयीकरण र पहिरोका हिसाबले थप जोखिमपूर्ण स्थिति श्रृजना भएको देखिन्छ । तसर्थ सडकको दायाँबाँया नाला निर्माण कार्यलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेर दिगो विकासको अवधारणा अनुरूप अगाडि बढ्नु पर्ने देखिन्छ । यसका लागि सडकको स्तरोन्नति सँगसँगै नाला निर्माण गर्ने र नजिकको

खोलाहरूमा निकास गर्ने प्रणाली विकास गर्नु पर्दछ। यसरी नालाको कामको थालनी गर्दा सर्वप्रथम पहिरोग्रस्त क्षेत्र, पहिरोको जोखिमयुक्त क्षेत्र, कमजोर भू-धरातल र माटो भएको क्षेत्र बढी भिरालोपन भएको क्षेत्रहरूलाई प्राथमिकतामा राख्नु पर्दछ।

(च) सिँचाई

पहाडी भू-धरातल भएतापनि माण्डवी गाउँपालिकाको २१.९४ प्रतिशत जमिनमा एक वा अर्को तरिकाले खेती गर्न सकिन्छ। यस गाउँपालिकामा धान, मकै, कोदो, गहुँ, अदुवा, आलु, तोरी, बदाम साथै दलहन र तरकारीबालीहरू उत्पादन गर्न सकिने प्रबल सम्भावनाहरू रहेका छन्। तर कृषकहरूले परम्परागत हिसाबले स्थानीय प्रविधिमा निर्माण गरेका स-साना कुलोहरू बाहेक वैज्ञानिक हिसाबले आधुनिक प्रविधियुक्त नहर तथा सिँचाइ प्रणालीको विकास नभएको र सिंचित तथा असिंचित क्षेत्रको वस्तुगत तथ्याङ्कहरू समेत नभएकोले कृषि उत्पादनका लागि अपरिहार्य सिँचाइ प्रणालीको आधारभूत तहबाट नै विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ।

गाउँपालिकाको आ.व. २०७५/०७६ को नीति तथा कार्यक्रममा उत्पादनमुखी विकासलाई विशेष महत्व दिई कृषि क्षेत्रको विकासलाई प्राथमिकतामा राखिएको साथै आर्थिक क्रान्तिको आधारको रुपमा दीर्घकालीन विकासका दृष्टिकोणले कृषि क्षेत्रको विकासको नै अहम भूमिका हुने भएकोले सिँचाइलाई समेत कृषि विकासको अभिन्न अंगको रूपमा लैजानुपर्ने हुन्छ तसर्थ गाउँपालिकाको सिँचाई प्रणाली विकासका लागि निम्नानुसारका कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

- ✓ गाउँपालिकाभर रहेका पानीका मुख्य श्रोतहरू तथा जलाधार क्षेत्रको विस्तृत नक्साङ्कन गरी त्यसको अभिलेख तयार पार्ने।
- ✓ मुख्यतया गाउँपालिका भएर बग्ने मुख्य खोला र तिनका जलाधार क्षेत्रसम्मको (Inventory Profile) तयार गर्ने।
- ✓ प्रत्येक खोलाका मुहानहरू संरक्षण गर्ने वस्तुगत योजना निर्माण गर्ने।
- ✓ मुहान संरक्षण तथा खोलाहरूको संरक्षणका लागि स्थानीयबासीहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।
- ✓ ती खोला तथा पानीका मुहानहरूले सिंचित गर्न सक्ने सम्भाव्य खेतीयोग्य क्षेत्रफलको सर्भे गर्ने
- ✓ हाल संचालित कूलो र सिँचाई प्रणालीको वस्तुगत प्रोफाइल तयार गर्ने।
- ✓ हाल संचालनमा रहेका परम्परागत कूलोहरूको समयमै मर्मत सम्भार गर्न प्राथमिकताका आधारमा बजेट विनियोजन गर्ने
- ✓ प्राथमिकताका आधारमा नयाँ सिँचाइ प्रणालीको निर्माण गर्न DPR तयार पार्ने
- ✓ समुदायले छनोट गरेका प्राथमिकता प्राप्त सिँचाइ आयोजनाको निर्माण कार्य थालनी गर्ने
- ✓ वैकल्पिक सिँचाई जस्तै थोपा सिँचाइ, फोहरा सिँचाइ, लिप्ट प्रविधि, वर्षातको पानी संकलन प्लाष्टिक पोखरीको सम्भाव्यता अध्ययन गरी उपयुक्त स्थान र वडाहरूमा कार्यान्वयनमा ल्याउने

गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेका निम्न कुलोहरुको मर्मत, स्तरोन्नति तथा निर्माण गर्ने साथै आवश्यकता अनुसार थप सिँचाई कुलो तथा लिफ्ट सिँचाई प्रणालीको संभाव्यता अध्ययन गरी परियोजना अगाडि बढाउने।

(छ) विद्युत तथा उर्जा

२०६८ सालको जनगणना अनुसार कुल ३०६८ घरधुरीहरू मध्ये २२०० घरधुरी अर्थात ७१.७१ प्रतिशत घरघुरीहरूमा विद्युतिकरण भईसकेकाले ग्रामीण विद्युतिकरणका हिसाबले माण्डवी गाउँपालिकाको अधिकांश स्थानमा विद्युतिकरण भएको छ। केही सिमित दुर्गम क्षेत्रका विपन्न घरहरूमा विद्युतिकरण

नभएका स्थानहरुमा विद्युतिकरण विस्तार गर्ने योजनालाई प्राथमिकता राख्नुपर्ने देखिन्छ। तथापि प्रशारण लाइनको सुदृढीकरणका लागि भने प्रसस्त काम गर्नुपर्ने देखिन्छ । विद्युत प्रशारण लाईन सुधारमा सर्वप्रथम काठका पोलहरू पक्की वा फलामका पोलहरूले विस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ भने Low Voltage हुने स्थानहरूमा ट्रान्सफर्मर जडान गर्नुपर्ने देखिन्छ।

विद्युत सेवा बाहेक वैकल्पिक र नविकरणीय उर्जा प्रर्वद्धनका लागि ठोस कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । पशुपालन हुने क्षेत्रमा गोबरग्याँस निर्माणमा प्रोत्साहन र अनुदान दिने र अन्य दुर्गम तथा सुगम दुवै क्षेत्रमा सौर्य उर्जा जडान गर्न सके त्यसबाट उर्जाको नियमित आपुर्ति हुनुको साथै थप विकासका क्रियाकलापहरूलाई उर्जाको सदुपयोग मार्फत गति दिन सकिन्छ। सौर्य उर्जाबाट लिफ्ट सिँचाई खानेपानी आयोजना सञ्चालन गर्न वा ग्राहस्थ उपभोगका निम्ति प्रयोग गरी बढी भएको उर्जालाई राष्ट्रिय प्रशारण लाइनमा विक्रि समेत गर्न सकिन्छ।

सामान्तया एउटा सामान्य परिवारले दैनिक २ किलो वाट विद्युत खपत गर्दछ । त्यसमा पनि यो उपभोगको मात्रा ग्रामीण भेगहरूमा त्यो भन्दा न्युन हुन्छ। १७.६ वर्ग फिटको सोलार pannel ले २५० वाट विद्युत उत्पादन गर्दछ। दिनभर करिब ६.८ घण्टा सुर्यको किरणबाट 250 watt X 6.8 hours गर्दा १.७ किलोवाट विद्युत निस्कन्छ। १.७ K.W X ३० दिन गर्दा महिनामा ५१ कि.वा.विद्युत उत्पादन हुन सक्दछ।

यसको अर्थ ६०० वर्ग फिट ओगट्ने घरबाट

$$५१ \text{ कि.वा.} \times \frac{६००}{१७.६} = १७३८ \text{ कि.वा.}$$

यसको अर्थ ६०० वर्गफिट ओगट्ने घरमा सौर्यउर्जा जडान गर्दा सो घरलाई पुग्ने उर्जा उत्पादन गर्न सकिन्छ । यद्यपि ग्रामीण घरहरू सौर्य उर्जा उत्पादन मैत्री बनाउनुपर्ने हुन्छ । अर्कोतर्फ पानीका सदाबहार स्रोतहरू भएको र जलाशयमा आधारित विद्युतको समेत संभावना अध्ययन गरी लघु विद्युत योजनाहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । यसरी उत्पादित विद्युत बढी भएको खण्डमा राष्ट्रिय प्रशारण लाइनमा बेच्न सकिन्छ । हालसम्म समेत काठदाउरालाई खाना पकाउने मुख्य इन्धनकोरूपमा प्रयोग गर्ने घरपरिवार धेरै भएकाले काठदाउरा विस्थापन गर्न विद्युत तथा सौर्य उर्जाले सहयोग पुऱ्याउन सक्दछ। यसबाट वातावरण संरक्षणमा समेत टेवा पुग्दछ। तसर्थ गाउँपालिकाका विभिन्न वडामा विद्युत प्रशारण लाईन मर्मत संभार तथा सुधार, ट्रान्सफर्मर जडान, वैकल्पिक तथा नविकरणीय उर्जा प्रर्वद्धनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

(ज) सूचना तथा सञ्चार

ल्याण्डलाईन टेलिफोनको सुविधा नभएतापनि सामान्यतया वस्तीहरू बाक्लो भएका क्षेत्रहरूमा नेपाल टेलिकम तथा एनसेलजस्ता दुरसञ्चार सेवा प्रदायक कम्पनीहरूले मोबाइल फोन सेवा प्रदान गरेका छन्। मोबाइल फोनको प्रयोग मार्फत सूचना र खबर आदानप्रदानमा एक प्रकारको क्रान्ति नै भएतापनि गाउँपालिका Network Coverage को हिसाबले कमजोर रहेको छ। इन्टरनेट प्रविधिको विस्तार र गुणस्तर सुधारमा थप लगानी गर्नुपर्ने देखिन्छ। स्थानीय एफ.एम तथा निकटवर्ती शहरहरुबाट प्रशारण हुने रेडियोको पहुँच र स्याटलाईट टेलिभिजन च्यानलको पुहँच राम्रो छ । यसमा Dish Home

लगायतका कम्पनीहरूले सेवा प्रदान गरिरहेका छन् । सूचना र सञ्चारको विकासको लागि निम्न कार्यक्रमहरू गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

- Optical Fiber विस्तार
- ल्याण्डलाईन टेलिफोन सेवाको विस्तार
- इन्टरनेट प्रदायक कम्पनीहरूलाई आकर्षण
- स्थानीय एफ.एम सञ्चालन
- राष्ट्रिय दैनिकहरू समयमा नै गाउँपालिका पुग्ने संयन्त्रको विकास
- सुचनाकेन्द्रको स्थापना
- मोबाइल Network Coverage को थप विकास र विस्तार गर्न पहल
- गाउँपालिकाका वस्ती केन्द्र, वडा कार्यालय, सार्वजनिक स्थल तथा गाउँपालिकाका केन्द्रमा Free Wifi को व्यवस्था
- स्थानीय पत्रिका प्रकाशन गर्न पहल

५.१.३ भौतिक विकास योजनाको Logical Framework Approach (LFA)

लक्ष्य

गाउँपालिकालाई आगामी १५ वर्ष भित्र भौतिक पूर्वाधार विकासका दृष्टिकोणले पूर्ण बनाउने

उद्देश्य

गाउँपालिकाबासीको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार ल्याई सहज, सुखी र सम्पन्न जीवनयापन गर्न सक्ने स्तरमा पुऱ्याउने

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
▪ गाउँपालिकाका समग्र बस्तीहरू जोड्ने पक्की कालोपत्रे सडक सञ्जालको विकास भएको हुनेछ । ▪ समग्र गाउँपालिकामा सहज ढङ्गले राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणालीमा जोडिएको हुनेछ । ▪ सार्वजनिक यातायातको सहज र नियमित अवागमन हुने अवस्था बन्नेछ । ▪ सम्पूर्ण वस्तीलाई सहज हुने गरी सार्वजनिक यातायातको रुट तय भई यातायात सञ्चालन भएको हुनेछ । ▪ सवारी साधनहरूको पर्याप्तता हुनेछ । आवश्यक सम्पूर्ण स्थानमा पुलहरूको निर्माण हुनेछ । ▪ यातायात सूरक्षित र न्युन जोखिमयुक्त हुनेछ ।	**वि.सं. २०८० सालसम्म** ▪ **RMTMP** ले तोकेको प्राथमिकताका आधारमा करिब २५ प्रतिशत सडकहरू कालो पत्रे भएको ▪ समग्र गाउँपालिका राष्ट्रिय राजमार्ग प्रणालीमा वैकल्पिक सडकहरु तथा कालोपत्रे सडक सहित जोडिएको ▪ सार्वजनिक यातायातका मुख्य बस्ती जोड्ने रुट तयार भैसकेको र यातायात संचालन सुरु भएको ▪ सो रुटहरूमा सवारी साधनको पर्याप्तता भएको ▪ विपन्न परिवारको पहिचान गरी उनीहरूको आवासको प्रबन्ध भएको ▪ भू-उपयोग योजना पूर्ण रूपमा लागू भएको ▪ करिब ६० प्रतिशत घरधुरीमा खानेपानी आयोजना मार्फत सुरक्षित पिउने पानी पुगेको ।	▪ गाउँपालिकास्थित सम्पूर्ण विषयगत शाखा तथा महाशाखामा उपलब्ध अभिलेख तथा तथ्याङ्कहरूबाट ▪ स्थलगत अवलोकनबाट ▪ गाउँपालिकाबासीको जीवनस्तरमा आएको परिवर्तनबाट ▪ पूर्वाधार निर्माण पश्चात् आएका सकारात्मक परिवर्तन जस्तै व्यापार वृद्धि, पर्यटक आवागमन, रोजगारी श्रृजना र अन्य मानवीय गतिविधिहरूबाट	▪ पूर्ण राजनैतिक स्थिरता हुनेछ । ▪ आवश्यक बजेटको व्यवस्था हुनेछ । ▪ दक्ष जनशक्ति, निर्माण सामग्री तथा प्रविधिको सहज उपलब्धता हुनेछ । ▪ व्यापक जनसहभागिता र समर्थन हुनेछ । ▪ कुनै प्रकारको ठूलो स्तरको दैवी विपत्ति आइ लाग्ने छैन । ▪ स्थानीय स्तरबाट कुनै प्रकारको अवरोध हुने छैन । ▪ कामको थालनी पश्चात् काममा नियमितता हुनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
▪ सम्पूर्ण गाउँबासीहरूलाई सूरक्षित आवासको सुनिश्चितता हुनेछ । ▪ भूमिहीन तथा आवास विहीन जनता तथा परिवारलाई आवासको प्रबन्ध भएको हुनेछ । ▪ उपलब्ध जमिनको वैज्ञानिक भू-उपयोग नीति अनुरूप सदुपयोग गरी दिगो विकासको अवधारणा अनूरूप अगाडि बढेको हुनेछ । ▪ "सफा र स्वच्छ खानपान माण्डवीको पहिचान" भन्ने नारा साकार भएको हुनेछ । ▪ "एक घर एक धारा" अभियान सफल भई हरेक नागरिकलाई स्वच्छ र सुरक्षित पिउनेपानीको प्रबन्ध भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाभर रहेका पानीका श्रोत तथा मुहान र खोला तथा जलाधार क्षेत्रको वस्तुगत Profile तयार भई मुहान संरक्षणका ठोस कार्यक्रमहरू लागू भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाका सम्पूर्ण सडक सञ्जालमा आवश्यक नाला निर्माण तथा व्यवस्थापन भएको हुनेछ । ▪ सत् प्रतिशत खेतीयोग्य जमिनमा एक वा अर्को तरिकाले सिँचाइ सुविधा पुगेको हुनेछ । ▪ हरेक घरमा विद्युतको पहुँच वा अन्य वैकल्पिक उर्जाको पहुँच पुगेको हुनेछ । ▪ खाना पकाउन प्रयोग हुने काठ, दाउरा वा गुँइठाको पूर्ण रूपमा विस्थापन भएको हुनेछ । ▪ मोबाइल, टेलिफोन, इन्टरनेट, पत्रपत्रिका, रेडियो र टेलिभिजनको पहुँच सम्पूर्ण जनतामा सूनिश्चित हुनेछ । ▪ "उज्यालो घर, माण्डवीको भर" कार्यक्रम साकार भएको हुनेछ ।	▪ गाउँपालिकाभर रहेका सम्पूर्ण पानीका श्रोतहरूको प्रोफाइल तयार भई ३० प्रतिशत श्रोतहरूको संरक्षण योजना लागू भएको ▪ सडक यातायात गुरुयोजनाले तय गरेका "क" वर्गका सडकहरूमा नाला निर्माण सम्पन्न भएको हुनेछ । ▪ कम्तीमा करिब ३० प्रतिशत खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइ पुगेको हुनेछ । ▪ सम्पूर्ण घरमा विद्युतिकरण तथा प्रसारण लाइनको सुधार भएको हुनेछ । ▪ खाना पकाउन काठको प्रयोग अन्य उर्जाले प्रतिस्थापन गरेको हुनेछ । ▪ सबै घरमा मोबाइल, इन्टरनेट, रेडियो, टेलिभिजनको पहुँच पुगेको हुनेछ । ▪ करिब ४० प्रतिशत पुल तथा झोलुङ्गे पुलहरूको निर्माण भएको **वि.सं. २०८५ सालसम्म** ▪ गाउँपालिका यातायात गुरुयोजनाले तोकेका र स्थानीयबासीको प्राथमिकतामा परेका करिब ५० प्रतिशत सडकहरू कालोपत्रे र स्तरोन्नती भएको हुने । ▪ सार्वजनिक यातायातका सम्पूर्ण बस्ती जोड्ने रुट संचालनमा आएको हुने । ▪ सडक सुरक्षा तथा यातायातको साधनहरूको पर्याप्तता भएको हुने । ▪ सत् प्रतिशत घरधुरिमा सुरक्षित पिउनेपानीको उपलब्धता भएको हुने । ▪ "एक घर एक धारा" अभियान सम्पन्न भएको हुने ▪ गाउँपालिकाभर रहेका ७० प्रतिशत पानीका मुहान तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण योजना पूर्णरूपमा कार्यान्वयन भएको ▪ सडक यातायात गुरुयोजनाले तय गरेका "ख" वर्गका सडकहरूमा नाला निर्माण सम्पन्न भएको हुनेछ । ▪ करिब ७० प्रतिशत खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइ पुगेको ▪ सम्पूर्ण भूमिहिन, आवास विहीन र विपन्न नागरिकहरूलाई सुरक्षित आवासको व्यवस्था भएको		▪ निर्माण सामग्रीको आपूर्तिमा कुनै प्रकारको अवरोध हुने छैन । ▪ सार्वजनिक निजी क्षेत्रको साझेदारी प्रभावकारी हुनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
	▪ करिब ७० प्रतिशत पुलहरूको निर्माण भएको **वि.सं. २०९० सालसम्म** ▪ गाउँपालिका यातायात गुरुयोजनाले तोकेका र स्थानीय बस्तीहरू जोड्ने सम्पूर्ण सडकहरू पक्की र कालोपत्रे भएको हुने ▪ गाउँपालिकाभर रहेका सम्पूर्ण पानीका मुहान तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण भई पानीको आयतन बढेको हुने । ▪ सडक यातायात गुरुयोजनाले तय गरेका आवश्यक सबै प्रकारका सडकहरूमा नाला निर्माण सम्पन्न भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाको सम्पुर्ण वनजंगल क्षेत्रमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम लागु भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाको सत् प्रतिशत खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइको सुविधा पुगेको हुनेछ ।		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
(क) सडक	30000	
रातापानी हुँदै मुर्कुटी जोड्ने सडक		
नयाँगाउँ वडा कार्यालय देखि उदयपुरकोट जोड्ने मोटर बाटो		
ने.रा. प्रा.वि. ढाडा देखि उपल्लो वस्ती जोड्ने सडक		
डाम्री खोला देखि सन्नानी मा.वि. जोड्ने सडक		
स्याउलीघारी सिरुवारी उदयपुरकोट मोटर बाटो		
रम्दी वडा कार्यालय देखि सिरुवारी जोड्ने सडक		
तल्लो सिमलचौर देखि उपल्लो सिमलचौर हुँदै पिपल डाँडा जोड्ने सडक		
पुकरुक ओडार खुक्लीचौर जोड्ने सडक		
लामाचौर देखि मार्सिवाङ जोड्ने सडक		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
बसुन्धारा तिल्केनी मुखचौर जोड्ने सडक		
खरिवाङबाट वडा कार्यालय जोड्ने सडक		
ढाँड, तारिवाङ हुँदै थक्लेनी जोड्ने सडक कालोपत्रे गर्ने		
बंगलाचुली पर्यटन क्षेत्र रिङ रोड पुर्वाधार विकास		
अरुणा -भवानीस्वरी-कुमालटार RCC		
RMTMP ले तय गरेका निम्न सडकहरुको स्तरोन्नति र कालोपत्रे गर्ने		
१. शाखा सडक (Class 'A')		
▪ कुमलटार-कुन्द्रचौर-रातपानी-मुरकुट्टी सडक		
▪ नयाँगाउँ वडा कार्यालय-उदयपुरकोट-स्वर्गाद्वारी सडक		
▪ चर्नेटा-चाइना-जबुने सडक		
▪ चर्नेटा पुरन ठाँटी बरौला (अर्घाखाँची) सडक		
२. शाखा सडक (Class 'B')		
▪ दाम्री खोला चोक-गणेश मा.वि.-खरिवाङ्ग-धनचौर-मार्कवाङ्ग वडा कार्यालय सडक		
▪ लामपोखरी-सिसखोला कुडापानी ज्यामुरे घुके चौर हुँदै सरुमारानी पाङ्गवाङ्ग सडक		
▪ कुन्द्र चौर-ढिकवाङ्ग-कोचिवाङ्ग सडक		
▪ रातापानी उपल्लो धानचौर बेलीपोखरी-डाँडा टिटा-टारीवाङ्ग सडक		
▪ सौलीघारी सल्लीकोट सल्लीखर्क सिरुवारी-धर्मापा सडक		
▪ लामाचौर मार्सिवाङ्ग -दिवाङ्ग सडक		
३. सहायक सडक (Group 'C')		
▪ तल्लो सिमलचौर-उपल्लो सिमलचौर-पिपल डाँडा सडक		
▪ खैरेनी चोक देखि देवि मन्दिर गणेश मा.वि. वडा कार्यालय		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ पुकरुक ओडार गाउँ खुक्लीचौर हामपल मुर्कुट्टी दाङ		
▪ दमारे कालीकटे डुमिन डाँडा		
▪ देविस्थान उदयपुरकोट-स्वर्गाद्वारी सडक		
▪ जसपुर कोट-उदयपुरकोट-स्वर्गाद्वारी सडक		
▪ जसपुर वेशी रिङ (चत्रपथ) सडक		
▪ पोखरो देखि टहरा-पोखरोचौर मोटर सडक		
▪ राज पोखरा सिरुवारी नर्सु सडक		
▪ चकचके रिङ (चत्रपथ) सडक		
▪ चर्नेटा-चौरपानी-बौलागढी-चकचके सडक		
▪ चर्नेटा जुजेनेटा बएडाँडा सिरुवारी सन्धपोखरी सडक		
▪ टिग्रा ठाँटी शिवालय-यारी खोला सन्धपोखरी-सिक्रे वस्ती		
▪ मिलनचोक ढोडखोला डर्तेजु खेत दाङ कुवापानी भातमारे (पर्यटकीय सडक)		
▪ बुकेडाँडा डुङडुङ्गे टिग्रा सडक		
▪ डाँडा भेडी टोल - शिवालय सडक		
४. टोल सडक (Group 'D')		
▪ दमाई टोल-गोकर्ण चोक-दाम्री खोला चोक -गणेश मा.वि. जोड्ने सडक		
▪ पिपल डाँडा-गणेश मा.वि.सडक		
▪ चेडापोखरी घोरखन्ने (फुटवल ग्राउण्ड) सडक		
▪ छेडापोखरी सत्लाले सडक		
▪ दद्री खोला देवाली डाँडा-धनरे (नयाँ ट्रयाक)		
▪ भित्रि सडक		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ दमाई टोल लाँकुरी डाँडा		
▪ दमाई टोल -डोटेगैरा		
▪ वडा कार्यालय चकक्रपथ सडक		
▪ माझ टोल - वडा कार्यालय		
▪ खत्री मार्ग (ट्र्याक खोलेको)		
▪ चित्र बा. खत्री घर सडक		
▪ लाँकुरी डाँडा- NTC टावर सडक		
▪ लुम बहादुरको घर-डोटे गैरा सडक		
▪ थक्लेनी बजार देखि विद्यालय-गाउँ चत्रपथ		
▪ अधार प्रा.वि. सडक		
▪ बालविकास चौके साझापानी गाउँ मिलनचोक		
▪ सिमल गैरा नेरा प्रा.वि. मार्कवाङ्ग		
▪ भुमेथान सामुदायिक भवन अँधेरी छेडा सडक		
▪ बादेचौर तल्लो खरिवाङ्ग गणेश मा.वि. सडक		
▪ गोलवाङ्ग गोगन पानी		
▪ नेरा प्रा.वि. - मन्डाली ग्राम सडक		
▪ एक चोटे कालीखोला ऐरावती छतिवन सडक		
▪ सिस्नेरी मोटर सडक (तल्लो सिमल चौर)		
▪ पोखरा -गुवाखोला (पश्चिम भाग) सडक		
▪ स्वास्थ्य चौकी सडक		
▪ कोलबोट साईटार सडक		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ एक चोटे बाल विकास सडक		
▪ बिनेटा भेडाबारी फुलबारी सडक		
▪ चिउरीबोट तल्लाबारी सडक		
▪ कमाची मा.वि. सडक		
▪ बसुन्धारा टिल्किने-मुकाचौर		
▪ कोचिवाङ्ग सडक		
▪ एश्वर्य प्रा.वि सडक		
▪ धरमपानी सडक		
▪ वैकल्पिक सडक		
▪ पिपल पाटा देखि मान्डवी नदी झर्ने सडक		
▪ गुवाखोला देखि मान्डवी नदी झर्ने मोटर सडक		
▪ सौलीघारी गुठी बाट फुलघाट सडक		
▪ दारिमचौर कृषि मोटर सडक		
▪ सौलीघारी फुलघाट सडक		
▪ बी.पी.सी. बाटा खोला सडक		
▪ रम्दी वेशी ड्याम साइड सडक		
▪ सानोचौर सडक		
▪ छेडापोखरी -बजार		
▪ मार्सिवाङ्ग बगैंचा देखि सानोचौर सडक		
▪ बेलारुख ठाकुर टोल सडक		
▪ रातचौर फुटबल मैदान सडक		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ खोलखाडी घर्तीटोल सडक		
▪ लामाचौर शिव मन्दिर-बट्टारे चौपारी सडक		
▪ आपचौर चिसापनी वडा कार्यालय		
▪ लामाचौर शिव मन्दिर- भलावाङ्ग सडक		
▪ पावर हाउस सडक		
▪ ऐरावती सिरुवारी चोक -चिसापानी सडक		
(ख) यातायात		
▪ हाल संचालनमा रहेका प्रमुख सार्वजनिक यातायातका रुटहरूमा आवश्यक संख्यामा बस स्टप, यात्रु प्रतिक्षालय सार्वजनिक शौचालय, सडक संकेत, माइलस्टोनको व्यवस्था गर्ने	1000	ST
▪ अल्पकालीन, मध्यकालीन र दिर्घकालीन हिसाबले तय गर्न विभिन्न सार्वजनिक यातायातका नयाँ रुटको अध्ययन गरी प्रतिवेदन तयार पार्ने	10	ST
▪ सवारी साधनको संख्या बढाउन र सार्वजनिक यातायातलाई नियमित र भरपर्दो बनाउन यातायात व्यवसायी वा निजी क्षेत्रसँग गाउँपालिकाले समन्वय गरी आवश्यक परेमा लगानी गर्ने	100	MT
▪ गाउँपालिकामा आवश्यकताको आधारमा विभिन्न स्थानमा ट्राफिक यूनिट स्थापना गर्न पहल गर्ने	50	ST
▪ सडकको अवस्था स्प्ष्ट हुने गरी चोकमा अर्थात प्रस्थान विन्दुहरूमा डिजिटल डिस्प्ले जडान गर्ने	5.50	ST
(ग) भू-उपयोग		
▪ माण्डवी गाउँपालिका विकास गुरुयोजनाले तय गरेको भू-उपयोग योजनाको नक्सा गाउँपालिकामा सबैले देख्ने गरी टाँस गर्ने र वैज्ञानिक भू-उपयोग योजना लागू गर्ने	7	ST
(घ) आवास		
आवास तथा सार्वजनिक निर्माण		
▪ गाउँपालिकाको बहुउद्देश्यीय हल निर्माण	200	ST
▪ गाउँपालिकाको प्रवेशद्वार बाहेखोलामा स्वागत गेट निर्माण गर्ने	30	ST
▪ माण्डवी मा.वि. मा छात्रवास निर्माण	60	ST
▪ परमेश्वरी बालविकास भवन प्लास्टर	7	ST
▪ जनज्योति प्रा.वि.मा प्लास्टर र झ्यालढोका निर्माण	20	ST
▪ खुक्लीचौरमा महिला भवन निर्माण	40	ST
▪ वडा कार्यालयहरुको मर्मत तथा भवन निर्माण	450	MT
▪ मासपोखरा खेल मैदान निर्माण	30	ST
▪ नर्सू सिरुवारी बीचमा खेल मैदान निर्माण	30	ST
▪ एकता बहुउद्देश्यीय सहकारी भवन निर्माण	100	MT

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ माण्डवी नयाँगाउँ प्रतिक्षालय निर्माण	15	ST
▪ उन्नति महिला सहकारी भवन निर्माण	40	ST
▪ खड्का टोल महिला भवन निर्माण	40	ST
▪ बायडाँडा महिला भवन निर्माण	40	ST
▪ बेली पोखरी प्रतिक्षालय निर्माण	15	ST
▪ मिलनचोक प्रतिक्षालय निर्माण	15	ST
▪ बायखोला प्रवेशद्वार गेट निर्माण	30	ST
▪ उदयपुरकोट दरबार गुरुयोजना अन्तर्गतको सम्पुर्ण निर्माण	300	LT
▪ गाउँघर क्लिनिक भवन निर्माण आवश्यक स्थानहरुमा	20	ST
▪ ने.रा. आ.वि. बालमैत्री धारा, शौचालय तथा फिल्डको निर्माण	30	ST
▪ जस्पुरचोकमा डिजिटल Digital Display Borad निर्माण गर्ने	5	ST
घेराबार तथा पर्खाल निर्माण तर्फ :		
▪ कृष्ण ने.रा. प्रा.वि.	10	ST
▪ कामक्षी मा.वि	10	ST
▪ ने.रा. प्रा.वि. थक्लेनी	10	ST
▪ गणेश प्रा.वि.	10	ST
▪ गणेश मा.वि.	10	ST
▪ सुन्नानी मा.वि.	10	ST
▪ माण्डवी मा.वि.	10	ST
▪ भवानीश्वरी आ.वि.	10	ST
▪ गणेश आ.वि.	10	ST
▪ स्वर्गद्वारी प्रा.वि.	10	ST
▪ रामेश्वरी ने.रा. प्रा.वि.	10	ST
▪ यज्ञश्वरी प्रा.वि.	10	ST
(ङ) पिउनेपानी		
उपल्लो सिमलचौरमा वर्षातको पानी संकलन गर्ने प्रणाली निर्माणको लागि अनुदान दिने	**20**	**MT**
लिफ्ट feasibility संभाव्यता अध्ययन	10	ST
▪ रिट्ठेखोला लिफ्ट खानेपानी आयोजना निर्माण	100	MT
▪ वडा नं.१ वडाचौर थानकोट लिफ्ट खानेपानी आयोजना संभाव्यता अध्ययन	10	ST
▪ वडा नं.२ को पँधेरा र थानाखोला खा.पा आयोजना संभाव्यता अध्ययन	10	ST
▪ वडा नं.२ को गोगनपानी कोलवाङ खा.पा आयोजना संभाव्यता अध्ययन	10	ST
▪ वडा नं.२ को अरङखोला भातमारे खा.पा. आयोजना संभाव्यता अध्ययन	10	ST
▪ वडा नं.४ मानेखोला खा.पा. आयोजना संभाव्यता अध्ययन	10	ST
▪ वडा नं.४ धारा खोला खा.पा. आयोजना संभाव्यता अध्ययन	10	ST

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ वडा नं.४ अरङखोला मुकरुक खा.पा. आयोजना संभाव्यता अध्ययन	10	ST
▪ वडा नं.५ झाँकीस्थान खा.पा. आयोजना संभाव्यता अध्ययन	10	ST
▪ चकचके खा.पा. आयोजना संभाव्यता अध्ययन	10	ST
▪ आँपचौर खा.पा. आयोजना संभाव्यता अध्ययन	10	ST
स्तरोन्नति		
▪ गाँडखोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. १	30	MT
▪ वासखोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. १	30	MT
▪ थारकोट खानेपानी आयोजना, वडा नं. १	30	MT
▪ मर्नेखोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. १	30	MT
▪ दारिमचौर लिफ्ट खानेपानी आयोजना, वडा नं. ३	30	MT
▪ जुगे खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ३	30	MT
▪ बराह खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ३	30	MT
▪ सल्लीवेशी मार्सिवाङ खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ३	30	MT
▪ टोडके खानेपानी आयोजना, वडा नं. ३	30	MT
▪ जसपुरकोट खानेपानी आयोजना, वडा नं. ३	30	MT
▪ छाहरे खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ कुसुन्ने खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ विरखोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ सुनछहारी खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ जिमुरे खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ खाली खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ पँधेरा खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ सल्लीखर्क हिरङ खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ सिरुवारी नर्सू खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ रिट्ठे खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ ओखरे खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ डाँडा कट्टी खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ चोरपानी खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ तिल्केनी खानेपानी आयोजना, वडा नं. ४	30	MT
▪ धार्के खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ५	30	MT
▪ मुला खोला खानेपानी आयोजना, वडा नं. ५	30	MT
▪ चिसोपानी खानेपानी आयोजना, वडा नं. ५	30	MT
▪ केराबुटा खानेपानी आयोजना, वडा नं. ५	30	MT
▪ चौरखानी खानेपानी आयोजना, वडा नं. ५	30	MT
खा.पा. योजना संभाव्यता अध्ययन		
वडा नं. १ अन्तर्गत		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ ठुलोखोला खा.पा.योजना, वडा नं. १	10	ST
▪ सिमल गैरा खा.पा.योजना, वडा नं. १	10	ST
▪ कुमालटारी खा.पा.योजना, वडा नं. १	10	ST
▪ गर्जेनी खा.पा.योजना, वडा नं. १	10	ST
▪ सिचिखोला खा.पा.योजना, वडा नं. १	10	ST
▪ कुण्डापानी खा.पा.योजना, वडा नं. १	10	ST
▪ जमुरे चिदाघर खा.पा.योजना, वडा नं. १	10	ST
वडा नं. २ अन्तर्गत		
▪ आँपचौर-किता खा.पा.योजना, वडा नं. २	10	ST
▪ ढुङ्गा खस्ने खा.पा.योजना, वडा नं. २	10	ST
▪ लसकरे-रातापानी केतुके खा.पा.योजना, वडा नं. २	10	ST
▪ ओढारवाख-देविस्थान खा.पा.योजना, वडा नं. २	10	ST
▪ पाङकुटी खोला खा.पा.योजना, वडा नं. २	10	ST
वडा नं. ३ अन्तर्गत		
▪ देविस्थान खा.पा.योजना, वडा नं. ३	10	ST
▪ जस्पुर वेशी खा.पा.योजना, वडा नं. ३	10	ST
▪ जलुके खा.पा.योजना, वडा नं. ३	10	ST
▪ आँपचौर र जिमुरे सल्लीकोट खा.पा.योजना, वडा नं. ३	10	ST
वडा नं. ४ अन्तर्गत		
▪ परिन्द खा.पा.योजना, वडा नं. ४	10	ST
▪ कुसुन्ने खा.पा.योजना, वडा नं. ४	10	ST
▪ छहरेखोला खा.पा.योजना, वडा नं. ४	10	ST
▪ पाकुटी खोला खा.पा.योजना, वडा नं. ४	10	ST
▪ चिउपातल खोला खा.पा.योजना, वडा नं. ४	10	ST
▪ खजुरीखोला वेडावारी खा.पा.योजना, वडा नं. ४	10	ST
▪ **वडा नं. ५ अन्तर्गत**		
▪ अजामारा खा.पा.योजना, वडा नं. ५	10	ST
▪ बजारकोट पँधेरा खा.पा.योजना, वडा नं. ५	10	ST
▪ वायाडाँडा खा.पा.योजना, वडा नं. ५	10	ST
▪ तल्लोवाया डाँडा खा.पा.योजना, वडा नं. ५	10	ST
▪ चौरपानी-चेरनेटा खा.पा.योजना, वडा नं. ५	10	ST
▪ टुनीका रुख खा.पा.योजना, वडा नं. ५	10	ST
▪ नयाँ पँधेरा खा.पा. खा.पा.योजना, वडा नं. ५	10	ST
खानेपानी पानी निर्माण		
▪ बहुलाखोला खानेपानी निर्माण	50	MT
▪ पुकरुक खानेपानी टंकी निर्माण	50	MT

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ चोरपानी चेरनेटा, ढुङ्गेधारा खानेपानी योजना निर्माण	50	MT
▪ लामाचौर खानेपानी योजना	50	MT
▪ गोगनपानी लिफ्ट खानेपानी	100	MT
▪ चकचके, जस्पुर, देविस्थान वृहद खा.पा.	50	MT
▪ चिसापानी खानेपानी टंकी निर्माण	50	MT
▪ ठुलाखोला पाङ्गोट लिफ्ट खानेपानी	100	MT
▪ रम्दी आँपचौर लिफ्ट खानेपानी	100	MT
▪ बडेचौर एक घर एक धारा खानेपानी	40	MT
▪ सिरुवारी र सल्लीखर्कमा एक घर एक धारा खानेपानी आयोजना	50	MT
▪ दमारे एक घर एक धारा खानेपानी आयोजना	50	MT
▪ कमिरेपानी, बाघखोर, थानकोट गैरा, काफल गैरा, सुनछहारी, रिट्ठेखोला भेडाबारीको लागि खानेपानी ट्याङ्की निर्माण	50	MT
▪ सिखे लिफ्ट खानेपानी योजना	100	MT
▪ वडा नं. ३ आँपचौरमा एक घर एक धारा कार्यक्रम अनुसार बृहद ट्याङ्की निर्माण	50	MT
▪ वडा नं. ४ धनचौरमा एक घर एक धारा कार्यक्रम अनुसार बृहद ट्याङ्की निर्माण	50	MT
▪ तिघ्रा खोला, मुलखोला खानेपानी विस्तार तथा एक घर एक धारा खानेपानी आयोजना	50	MT
(च) सिँचाइ		
▪ गाउँपालिकाभर रहेका सिँचाइका मुख्य श्रोतहरू तथा जलाधार क्षेत्रको विस्तृत नक्साङ्कन गरी त्यसको अभिलेख तयार पार्ने ।	10	ST
▪ मुख्यतया गाउँपालिका भएर बग्ने मुख्य खोला र तिनका जलाधार क्षेत्रको (Inventory Profile) तयार गर्ने ।	5	ST
▪ प्रत्येक खोलाका मुहानहरू संरक्षण गर्ने वस्तुगत योजना निर्माण गर्ने ।	5	MT
▪ मुहान संरक्षण तथा खोलाहरूको संरक्षणका लागि स्थानीयबासीलाई वडास्तरमा तालिम तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	5	LT
▪ ती खोला तथा पानीका मुहानहरूले सिंचित गर्न सक्ने सम्भाव्य खेतीयोग्य क्षेत्रफलको सर्भे गर्ने	10	MT
▪ हाल संचालित सिँचाई प्रणालीको वस्तुगत प्रोफाइल तयार गर्ने ।	5	ST
▪ हाल संचालनमा रहेका परम्परागत कूलोहरूको क्रमशः मर्मत सम्भार गर्ने	30	MT
▪ प्राथमिकताका आधारमा सम्भाव्य सिँचाइ प्रणालीको निर्माण गर्न DPR तयार पार्ने	75	MT
▪ समुदायले छनोट गरेका प्राथमिकता प्राप्त सिँचाइ आयोजनाको निर्माण कार्य थालनी गर्ने	30	MT
▪ वैकल्पिक सिँचाई जस्तै थोपा सिँचाइ, फोहरा सिँचाइ, लिप्ट प्रविधि, वर्षातको पानी संकलनको सम्भाव्यता अध्ययन गरी उपयुक्त स्थान र वडाहरूमा कार्यान्वयनमा ल्याउने	15	MT
▪ चिसापानी खोला लिफ्ट सिँचाई प्रणाली वडा नं. ३ को सल्लीखर्कका लागि	20	MT
▪ विरेखोला सिँचाई आयोजना वडा नं. ३ को कोइनेराका लागि	20	MT
▪ ढिकावन लिफ्ट सिँचाई आयोजना, वडा नं. २ को ढिकावन क्षेत्रका लागि	25	MT
▪ गनाउने खोला सिँचाई आयोजना वडा नं. २	20	MT
▪ गुरुले लिफ्ट सिँचाई आयोजना, वडा नं. २ गुरुलेका लागि	25	MT

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ अरङखोला आँपचौर लिफ्ट सिँचाइ आयोजना, वडा नं. ४ को आँपचौरका लागि	25	MT
▪ अरङखोला मुकचौर लिफ्ट सिँचाइ आयोजना वडा नं.४	20	MT
▪ जुजेनेटा-चेरनेटा लिफ्ट सिँचाई आयोजना वडा नं. ५	20	MT
▪ रुद्रपुर बृहद लिफ्ट सिँचाई आयोजना वडा नं. ५	20	MT
▪ वडा नं. १ को ठुलोखोला सिँचाइ	20	MT
▪ वडा नं. १ को अरङखोला सिँचाइ	20	MT
▪ वडा नं. १ को वायाखोला सिँचाइ	20	MT
▪ वडा नं. २ को कार्वे-कर्माचौर सिँचाइ	20	MT
▪ वडा नं. २ को सोचपानी	20	MT
▪ वडा नं. ३ को अरुणखोला-देविस्थान	20	MT
▪ वडा नं. ३ को ज्याङला खोला सिँचाइ	20	MT
▪ वडा नं. ३ को माण्डवी खोला सिँचाइ	20	MT
निर्माण, मर्मत तथा स्तरोन्नति		
▪ वडा नं. २ को टोडखोला-सल्लाघारी सिँचाइ	15	ST
▪ वडा नं. २ को खुविलचौर ढिकावन सिँचाइ	15	ST
▪ वडा नं. २ दुडाहमेला सिँचाइ	15	ST
▪ वडा नं. २ मर्नेखोला पोखरी सिँचाइ	15	ST
▪ वडा नं. ५ को तित्लकेनी सिँचाइ आयोजना	15	ST
▪ दोन्द्रेखोला देखि ददेरी खोला सम्म पक्की सिँचाइ कुलो निर्माण	15	ST
▪ ठुला घरहुँदै बगाले टोलसम्म पक्की सिँचाइ कुलो निर्माण	15	ST
▪ धारखोला सिँचाइ कुलो निर्माण	15	ST
▪ कालढुङ्गा-बालुवा-फुलवारी-बुटेनी सिँचाइ कुलो निर्माण	15	ST
▪ कुसुन्डे खोला मुखचौर सिँचाइ कुलो निर्माण	15	ST
▪ मार्सिवाङ सिँचाइ कुलो मर्मत	15	ST
▪ दोड सिँचाइ कुलो निर्माण	15	ST
▪ जुडाखेत नयाँपानी सिँचाइ कुलो सम्पन्न गर्ने	15	ST
▪ पखरचौर बारी सिँचाइ कुलो सम्पन्न गर्ने	15	ST
▪ माण्डवी मा.वि. नयाँ भवनबाट जाने सिँचाइ कुलो निर्माण	15	ST
▪ नयाँगाउँ माझ कुलोको निर्माण सम्पन्न गर्ने	15	ST
▪ गैराबारी सिँचाइ कुलो सम्पन्न गर्ने	15	ST
▪ बाहुनटोल सिँचाइ कुलो सम्पन्न गर्ने	15	ST
▪ रातापानी सिँचाइ आयोजना निर्माण	15	ST
▪ तारिवाङ सिँचाइ आयोजना निर्माण	15	ST
▪ सिमलचौर पक्की कुलो निर्माण	15	ST
▪ तिमिले पक्की सिँचाइ पोखरी निर्माण	15	ST
▪ खरिवाङ सिँचाइ पोखरी निर्माण	15	ST

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ सालघारी सिँचाइ पक्की पोखरी निर्माण	15	ST
▪ लामाचौर लिफ्ट सिँचाइ पाइप खरिद	15	ST
▪ थापा सिँचाइ पोखरी निर्माण	15	ST
▪ कनरी टोल सिँचाई टंकी निर्माण	15	ST
▪ गोलवाङ, किटाह खोला सिँचाइ योजना वडा नं. २	15	ST
▪ टाहारबारी सिँचाई कुलो वडा नं. ३	15	ST
▪ हिरङ्गखोला मार्सिवाङ सिँचाइ कुलो वडा नं. ३	15	ST
▪ सल्ली बेरनीबारी सिँचाइ कुलो	15	ST
▪ दौरगैडा सिँचाइ कुलो	15	ST
▪ वडा नं. १ को कात्तिके-साबिसे दमारे सिँचाइ कुलो	15	ST
▪ खुक्लीखोला टारीवस्ती ढोग्ला सिँचाई कुलो वडा नं. १	15	ST
▪ बथाने खोला-तिमिले सिँचाइ कुलो वडा नं. १	15	ST
▪ माडीखोला-तल्लो सिमलचौर बगर खेत सिँचाइ कुलो वडा नं.१	15	ST
▪ कुमालटार लिफ्ट सिँचाइ संभाव्यता अध्ययन वडा नं. १	15	ST
▪ वडा नं. ४ का थप निम्न सिचाइ कुलोहरु	15	ST
▪ कुसुन्डे खोला मुकचौर कुलो	15	ST
▪ धैसीआँप चाकारखेत कुलो	15	ST
▪ छहरे खोला-आँपचौर कुलो	15	ST
▪ रिट्ठेखोला-डाँडाकटेरी कुलो	15	ST
▪ सानीपँधेरी पयरखडाच कैनेरी टोल कुलो	15	ST
▪ धाराखोला भेटाबारी	15	ST
▪ हिरङखोला सिरवारी	15	ST
▪ कौनिरौ सिरवारी पाइप विस्तार	15	ST
▪ हिरङ खोला नर्सू	15	ST
▪ कालढुङ्गा -ढकसुने बुटेनी	15	ST
▪ असारे आँप सिँचाइ कुलो (मुकचौर)	15	ST
▪ फरिण्डे कुलो	15	ST
▪ वुद्धि सिँचाइ कुलो	15	ST
विद्युत र उर्जा		
▪ प्रत्येक वडामा विद्युत प्रसारण लाइन सुधार गर्ने र पूर्ण विद्युतीकरण गर्ने	100	ST
▪ स्थानीय नदी तथा खोलाहरूमा साना (लघु जलविद्युत निर्माण गर्न सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने)	20	ST
▪ कम्तीमा दुईवटा ठूला चौपाया रहेका घरहरूमा गोबर ग्याँस सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन अनुदान दिने	50	MT
▪ आवश्यक स्थानमा ट्रान्सफर्मर जडान गर्न विद्युत प्राधिकरणको सहयोगमा अध्ययन गर्ने	10	ST
▪ सौर्य उर्जाको विकल्पमा जाने परिवारलाई अनुदान दिने	100	MT
▪ प्रत्येक गा.पा. वडा कार्यालयमा सौर्य उर्जा जडान गर्ने	360	ST

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ क्रमश आवश्यक स्थानमा ट्रान्सफर्मर जडान गर्दै जाने	50	MT
सूचना तथा संचार		
▪ नेपाल टेलिकमसँगको समन्वयमा Optical Fiber विस्तार गर्ने	100	LT
▪ नेपाल टेलिकमसँगको समन्वयमा ल्याण्डलाईन टेलिफोन सेवाको विस्तार गर्ने	50	MT
▪ इन्टरनेट प्रदायक कम्पनीहरूलाई आकर्षण गर्न अन्तरक्रिया तथा सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने	10	ST
▪ "माण्डवी एफ.एम." सञ्चालन गर्ने	50	LT
▪ राष्ट्रिय दैनिकहरू समयमा नै गाउँपालिका पुग्ने संयन्त्रको विकास गर्ने	5	ST
▪ सम्पूर्ण पूर्वाधारयुक्त गाउँपालिका सूचना केन्द्रको स्थापना गर्ने	100	MT
▪ मोबाइल Network Coverage को थप विकास र विस्तार गर्न पहल गर्ने	20	
▪ गाउँपालिकाका वस्ती केन्द्र, वडा कार्यालय तथा गाउँपालिकाका केन्द्रमा Free WiFi को व्यवस्था गर्ने	30	ST
▪ एक गाउँपालिका स्तरिय पत्रिका प्रकाशन गर्न पहल गर्ने	50	MT

५.१.४ Summary of Physical Development Plan Implementation

Component	Base Year (2018)	Target (2033)	Methodology	Approach	Stakeholder
Road Network			➢ Prioritization and Implementation ➢ Construction manually or mechanically	➢ Bidding ➢ Regular Program	➢ Donors ➢ Users ➢ MRM Office
Road Upgrading			➢ Implementation based on the Prioritization given by RMTMP	➢ Bidding ➢ Regular Program ➢ Private ➢ Coordination	➢ MRM Office ➢ Federal fund ➢ Provincial Fund ➢ Users ➢ Donors
Road Widening			➢ Relocation of affected settlements ➢ Construction based on ROW Given by RMTMP	➢ Regular Program ➢ Bidding	➢ MRM Office ➢ Federal fund ➢ Provincial Fund
Bus stop/Terminals			➢ Planning, design and construction	➢ Coordination ➢ Program ➢ Private	➢ MRM ➢ Donors ➢ Users
Passenger Waiting			➢ Planning, design and construction	➢ Regular program ➢ Quotation ➢ Coordination	➢ MRM ➢ NGOs ➢ INGOs ➢ Users
Public Toilets			➢ Planning, design and construction	➢ Regular program ➢ Bidding ➢ Private ➢ Collaboration	➢ MRM ➢ NGOs ➢ INGOs ➢ Users

Component	Base Year (2018)	Target (2033)	Methodology	Approach	Stakeholder
Road Signs and Signals,			➢ Planning, design , construction and establish ➢ Maintenance	➢ Regular program ➢ Private ➢ Collaboration	➢ MRM ➢ Donors ➢ Users ➢ Private
River Corridor Indrawati River Corridor			➢ Standard setting, design survey ➢ Construction	➢ Regular program ➢ Coordination ➢ Private ➢ Collaboration	➢ MRM Office ➢ Federal fund ➢ Provincial Fund Users ➢ Donors
Parking Place			➢ Survey for appropriate spaces ➢ High density accumulation basic design ➢ Planning and construction ➢ System establishment	➢ Program ➢ Private ➢ Collaboration	➢ MRM ➢ Donors ➢ Users
Digital Display Connection			➢ Location identification ➢ Establishment	➢ Regular program ➢ Coordination ➢ Partnership	➢ MRM ➢ Users ➢ NGOs ➢ INGOs
Housing and public construction (Including Re-construction)			➢ Prioritization, Planning, Design and Construction	➢ Regular program ➢ Collaboration ➢ Partnership ➢ Bidding ➢ Quotation ➢ Private	➢ MRM Office ➢ Federal fund ➢ Provincial Fund Users ➢ Donors ➢ NGOs ➢ INGOs ➢ NRA
Drinking water supply			➢ Source (Major Hyapla Khola) identification ➢ Design and Construction ➢ Supply network establishment	➢ Regular program ➢ User Committee ➢ Bidding ➢ Private ➢ Other Program	➢ MRM ➢ NGOs ➢ INGOs ➢ Donors ➢ Users
Irrigation			➢ Source identification ➢ Planning, Design Construction and implementation ➢	➢ Program ➢ Bidding ➢ Other Programs	➢ MRM Office ➢ Federal fund ➢ Provincial Fund Users ➢ NGOs ➢ INGOs
Electricity and Energy Source			➢ Prioritization, Planning and Establishment ➢ Supply network connection	➢ Program	➢ NEA ➢ MRM
Solar Energy			➢ planning and installation	➢ Mandators ➢ Private	➢ Users ➢ NGOs/INGOs
Internet network Coverage /Wi-Fi			➢ Study, Planning and Establishment	➢ Program ➢ Collaboration ➢ Private	➢ NTC ➢ Ncell ➢ Private

Component	Base Year (2018)	Target (2033)	Methodology	Approach	Stakeholder
Telecommunication network Coverage			➢ Study, Planning and Establishment ➢ Creation of new towers	➢ Program ➢ Collaboration ➢ Private	➢ NTC ➢ Ncell ➢ MRM ➢ Private

५.२ आर्थिक विकास योजना

विकासका प्रमुख आयामहरू मध्ये आर्थिक विकास कुनैपनि स्थानको विकासका लागि एक केन्द्रिय स्तम्भ हो जसको सहयोगमा विकासका अन्य स्तम्भहरू सबल हुन सक्छन् । हुन त कुनै पनि स्थानको समग्र विकासका लागि आर्थिक क्षेत्र पूर्णत बलियो भएर मात्र पुग्दैन किनकि आर्थिक सम्पन्नताले मानसिक सुख, सामाजिक सौहार्दता वा सांस्कृतिक सम्पन्नता सुनिश्चित हुन्छ भन्न सकिँदैन । तथापि आर्थिक सम्पन्नताको जगमा उभिएर मात्र विकासका अन्य आयामहरू जस्तै सामाजिक, सांस्कृतिक, वातावरणीय, जातीय, लैङ्गीक, संस्थागत विकास गर्न सम्भव हुन्छ । आर्थिक विपन्नतामा अन्य विकास गर्न प्राय: असम्भव नै हुन्छ ।

आर्थिक सम्पन्नताको सूचकको रूपमा रहेका आम रूपमा प्रयोग गरिने सूचकहरू मध्ये वार्षिक प्रतिव्यक्ति आय (Per Capita Income), कुल ग्राहस्थ उत्पादन (GDP) र समग्रता सूचकमा मानव विकास सूचकाङ्क (HDI), सम्पन्नता (Properity Index) सूचकाङ्क आदि हुन् । यी सबै सूचकाङ्कका केन्द्रिय भागमा आर्थिक उर्पाजन तथा उत्पादन र जनसाधारणको त्यसमा रहेको पहुँच नै रहेका छन् । आर्थिक उपार्जन र उत्पादन वृद्धिका लागि कृषिको विकास, उद्योग तथा कल-कारखानाको स्थापना, रोजगारी श्रृजना, निर्यात प्रर्बद्धन, पर्यटन विकास र व्यापार तथा वाणिज्यको विकास साथै मानवीय सेवा क्षेत्रहरूको व्यापक विकास गर्नु अत्यन्त जरुरी छ । आर्थिक विकासका यी सैद्धान्तिक आधारमा रहेर माण्डवी गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक विकास गर्न निम्न क्षेत्रलाई समेटी तत् तत् क्षेत्रको विकास गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने उद्देश्य लिइएको छ ।

- ✓ कृषि
- ✓ पर्यटन
- ✓ उद्योग तथा वाणिज्य
- ✓ बैङ्क वित्तीय संस्था तथा सहकारी

सोच:	"अबको माण्डवी शुन्य गरीबी उच्च आर्थिक समृद्धि"
लक्ष्य:	आगामी १५ वर्षमा माण्डवी गाउँपालिकाका बासिन्दाहरूलाई आर्थिक हिसाबले विश्वका मध्यम आय भएको मुलूकका बासिन्दाको स्तरमा पुऱ्याउने ।

उद्देश्यहरू

- ➢ "उत्पादनमुखी स्वरोजगार आर्थिक समृद्धिको आधार" भन्ने नारालाई साकार बनाउने ।
- ➢ उत्पादन वृद्धि गर्न स्थानीय श्रोत र साधनहरुमा जल, जमिन, जंगल, जडिबुटी र जलाधारको उच्चतम उपयोग गरी स्थानीय जनताको समृद्धिको सपनालाई साकार बनाउने ।
- ➢ गाउँपालिकामा रहेको खेतीयोग्य जमिनको पूर्ण सदुपयोग सुनिश्चित गर्न एकीन तथ्याङ्क निकाल्ने ।

- खेतीयोग्य जमिनलाई बाँझो राख्ने परिपाटीलाई पूर्णत निरुत्साहित गरी जरिवाना गर्ने र सदुपयोग गर्ने किसान वा जग्गाधनीलाई प्रोत्साहन र अनुदान प्रदान गर्ने ।
- सिँचाइको सम्भावना भएको खेतीयोग्य जमिनहरूमा तथ्याङ्क तयार पारी आगामी दश वर्षमा पूर्णत सिँचाइको प्रबन्ध गर्न सिँचाइ आयोजनाहरू संचालन गर्ने (विस्तृत विवरण सिँचाई खण्डमा प्रस्तुत गरिएको) ।
- स्थानीय जलवायु अनुकूल बालीनाली छनौट गरी तिनीहरूको उत्पादन प्रर्बद्धन गर्ने ।
- कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन कोष स्थापना गरी कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरण, यान्त्रिकिकरण र व्यवसायिकिकरण गर्न अनुदान र प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने ।
- "कृषिमा उद्यमशिलता आजको आवश्यकता" भन्ने नारालाई साकार बनाउन कृषि पकेट क्षेत्रहरू, जोन तथा सुपरजोन घोषणा गरी कृषिलाई व्यवस्थित र वैज्ञानिक बनाउने ।
- जटिबुटीको सम्भाव्यता अध्ययन गरी गाउँपालिकाको जलवायु अनुकूल उत्पादन हुन सक्ने जडिबुटीको एकिन गरी तिनीहरूको व्यवसायिक उत्पादन गर्न स्थानीय उद्योगी व्यवसायीहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- स्थानीय प्रजातीका मौलिक बालीनालीको पहिचान गरी तिनीहरूको संरक्षण र उत्पादनमा विशेष कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- अर्गानिक खेतीलाई प्रर्बद्धन गर्न प्रत्येक वडामा कम्तीमा एक अर्गानिक खेती क्षेत्र निर्माण गरी छुट्टै अर्गानिक उत्पादन संकलन केन्द्र स्थापना गरी निर्यात गर्ने ।
- अर्गानिक उत्पादनको गुणस्तर मापन केन्द्रहरूको स्थापना गर्ने ।
- विभिन्न वडाहरूलाई सम्भाव्यताको आधारमा फलफूल पकेट क्षेत्र घोषणा गर्ने ।
- २०७५/०७६ को वार्षिक कार्यक्रम अनुरूप प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम अन्तर्गत हाल गाउँपालिकामा संचालित विशेष पकेट क्षेत्र कार्यक्रमलाई आगामी पाँच वर्षभित्र हरेक वडामा एक विशेष पकेट क्षेत्र कार्यक्रम विस्तार गर्ने ।
- कृषिबाली र पशुधन बीमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी र विस्तारित बनाउने ।
- "एक वडा एक कृषि बजार" अभियानलाई साकार बनाउने ।
- प्रत्येक घरधुरीलाई निश्चत संख्यामा फलफूलको विरुवा निशल्क वितरण गर्ने अभियानलाई साकार बनाउने
- जलवायु अनुकूल माछापालन व्यवसायलाई प्रबर्द्धन गर्ने ।
- कृषि बजारीकरण सुनिश्चित गर्ने ।
- वैज्ञानिक भण्डारण तथा चिस्यान केन्द्रको व्यवस्था गर्ने ।
- कृषि सडकलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेर स्तरोन्नति गर्ने ।
- पशुपालन व्यवसायलाई उच्च प्राथमिकता दिने ।
- पशुजन्य उत्पादनको निर्यात प्रबर्द्धन गर्ने ।
- पंक्षी उत्पादन अर्थात लोकल कुखुराको व्यवसायलाई उच्च प्राथमिकता दिने ।
- पंक्षीजन्य उत्पादनको निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने ।
- पशुरोग नियन्त्रणका लागि पशु अस्पताल र औषधालयको व्यवस्था गर्ने ।
- घुम्ती पशु स्वास्थ्य शिविर संचालन गर्ने ।
- गाउँपालिकालाई आकर्षक पर्यटन गन्तव्य स्थलको रूपमा विकास गर्ने ।

- पर्यटन व्यवसायका प्रकारको सम्भाव्यता अध्ययन गरी होम स्टे, साहसिक पर्यटन, ट्रेकिङ आदिको विकास गर्ने ।
- पर्यटक सूचना केन्द्रको स्थापना गर्ने ।
- पथ प्रर्दशक तालिम तथा पर्यटन व्यवसाय तालिमहरू संचालन गर्ने ।
- होटल तथा रेष्टुरेन्ट स्थापनाका लागि निजी क्षेत्र, उद्योगी व्यवसायीहरूसँग चरणबद्ध छलफल गर्ने ।
- स्थानीय श्रोतमा आधारित साना तथा मझौला उद्योगहरूको विकासलाई उच्च प्राथमिकता दिने ।
- महिलाहरूको सिपमा आधारित उद्योगहरूको विकास गर्ने ।
- मौलिकतामा आधारित हस्तकला, काष्ठकला तथा ललितकला उद्योगहरूको प्रबर्द्धन गरी युवा स्वरोजगार श्रृजना गर्ने ।
- सीमान्तकृत र विपन्न वर्गलाई व्यवसाय संचालन गर्न विशेष अनुदानको प्रबन्ध गर्ने
- उपभोक्ता हित संरक्षण गर्न बजार अनुगमनलाई कडाइ गर्ने
- कालो बजारी तथा कृत्रिम अभाव नियन्त्रण गर्ने
- ठूलो स्तरका संचालन गर्न सकिने उद्योगहरूको स्थापनाका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरी गाउँपालिकाले बाह्य लगानी आर्कषित गर्न लगानी सम्मेलनको आयोजना गर्ने
- बैङ्किक क्षेत्रलाई आर्कषण गर्न वातावरण निर्माण गर्ने
- "एक टोल एक सहकारी, घर-घरमा रोजगारी" अभियानलाई साकार बनाउने
- कृषि सहकारीहरूलाई बढावा दिई कृषि बजारीकरण र कृषि विकासमा लगानी वृद्धि गर्न सहकारीको सहयोग लिने ।

५.२.१ योजना र कार्यक्रमहरू

(क) कृषि जडिबुटी तथा पशुपंक्षी पालन

माण्डवी गाउँपालिकाको कूल ११३.०८ क्षेत्रफलको २१.७० क्षेत्रफल खेतीयोग्य भएको र गाउँपालिकाका अधिकांश जनता नै कृषिमा निर्भर रहेकोले कृषि क्षेत्रको विकासलाई पहिलो प्राथमिकता दिन सकेमात्र माण्डवीलाई आगामी १५ वर्षमा देशकै सम्पन्न गाउँपालिका बनाउने सपना साकार पार्न सकिन्छ । समग्र कृषि क्षेत्रको बृहत्तर विकासका लागि कृषि पूर्वाधारहरू जस्तै :

- ✓ कृषि प्रविधि
- ✓ भूमी व्यवस्थापन
- ✓ कृषि सडक
- ✓ मल, बिउविजन, कृषि औजार
- ✓ कृषि बजार
- ✓ भण्डारण प्रणाली (चिस्यान केन्द्रहरू)
- ✓ रोग तथा किरा नियन्त्रण
- ✓ कृषि कर्जा
- ✓ कृषि विमा आदिको समुचित प्रबन्ध गर्नु जरुरी छ ।

गाउँपालिकाले “गाउँपालिका कृषि प्रर्बद्धन ऐन जारी गरी कृषि विकासको सन्दर्भमा माथि उल्लेखित सम्पूर्ण आयामहरूको विकास र प्रबन्ध गर्न स्थानीय बासीको व्यापक सकृयतामा कृषि क्षेत्रमा ठूलो फड्को मार्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।

साथै कुनैपनि देश वा स्थानीय निकाय आर्थिक हिसाबले सम्पन्न हुन देशभित्रै वा गाउँपालिका भित्रै उत्पादन वृद्धि गरी त्यसको निर्यात गर्न सक्नु पर्दछ । तसर्थ विकासका क्रियाकलापहरू उत्पादनमुखी हुनुपर्दछ । गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था हेर्दा अन्य क्षेत्रमा भन्दा कृषि क्षेत्रमा तत्काल उत्पादन प्रर्बद्धनमा जान सकिने देखिन्छ । यद्यपि माथि उल्लेखित कृषि पूर्वाधारको व्यवस्थापन हुनु भने अत्यावश्यक छ । कृषि क्षेत्रको विकासका लागि गाउँपालिकाले संचालन गर्नुपर्ने कार्यक्रमहरू संक्षेपमा निम्नानुसार छन् ।

- ✓ माथि उल्लेखित सम्पूर्ण कृषि पूर्वाधारहरूको क्रमशः विकास गर्दै लैजाने
- ✓ पहाडी क्षेत्र भएकोले घाँस र डाले घाँसको उपलब्धता हुने भएकोले पशुपालन अन्तर्गत बाख्रा पालन, भेडा पालन, गाई भैँसी पालनलाई व्यवसायिक बनाउने
- ✓ स्थानीय जातका लोकल कुखुराको व्यापक उत्पादन गरी छिमेकी नगरपालिका लगायत देशका प्रमुख शहर र राजधानी उपत्यकामा निर्यात गर्ने ।
- ✓ सुङ्गुर तथा बङ्गुरको व्यवसायिक पालन गर्ने ।
- ✓ अदुवा र च्याउको व्यवसायिक उत्पादन गर्ने ।
- ✓ मौरीपालनलाई व्यवसायिक रूपमा लैजाने ।
- ✓ कृषि पकेट क्षेत्रमा खेतीपातीलाई सघन बनाई विस्तार गर्ने ।
- ✓ ट्राउट माछा र जलवायु अनुकूल अन्य जातका माछा उत्पादन गर्ने ।
- ✓ सुन्तला तथा Critus फलफूलहरुको खेतीको अध्ययन गरी व्यवसायिक उत्पादन गर्ने ।
- ✓ कागतीको व्यवसायिक खेती गर्ने
- ✓ हर्रो, बर्रो, अमला, क्यामुन लगायत अन्य व्यवसायिक जडिबुटीहरूको अध्ययन गरी व्यवसायिक उत्पादन गर्ने ।
- ✓ गाउँपालिकाको वेशी क्षेत्रमा आँप तथा लिचीको व्यवसायिक उत्पादन गर्न कृषकहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- ✓ मासको व्यवसायिक उत्पादन गर्ने
- ✓ दुध उत्पादनलाई व्यवसायिक बनाई उत्पादन वृद्धि गरी निर्यात गर्ने
- ✓ समग्र उत्पादनको भण्डारण तथा बजारीकरणको प्रबन्ध गर्ने
- ✓ कृषिलाई प्रविधिमैत्री र आधुनिक बनाई खाद्य तथा पोषण सुरक्षाका भरपर्दा कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने
- ✓ स्थानीय जातका वालीनालीको संरक्षण र उत्पादन वृद्धि गर्ने कार्यक्रम संचालन गरी स्थानीय पहिचान कायम गर्ने
- ✓ प्रत्येक वडामा सम्भाव्यता हेरी अर्गानिक उत्पादन क्षेत्रको विकास गर्ने
- ✓ कृषि उत्पादन संकलन केन्द्रको विकास गरी कृषि सडकद्वारा केन्द्रसम्म किसानको पहुँच सुनिश्चित गर्ने
- ✓ हरेक सामुदायिक वनमा सम्भाव्यता हेरी जडिबुटी र फलफूल उत्पादनलाई जोड दिने

(ख) पर्यटन

पूर्व पश्चिम राजमार्गबाट जम्मा ४३ कि.मी.को दुरीमा रहेको साथै नजिकमा दाङ, नेपालगञ्ज, बुटवल जस्ता ठुला शहरहरु भएको कारण स्वर्गद्वारी लगायत गाउँपालिकामा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुलाई पर्यटन पुर्वाधारले सम्पन्न बनाउन सके प्राकृतिक सम्पदाहरुले सम्पन्न यो गाउँपालिका एक उत्कृष्ट पर्यटकीय गन्तब्यस्थल बन्न सक्दछ । कृषि योग्य क्षेत्र समेत कम रहेकाले गाउँपालिकामा कलान्तरमा पर्यटन नै आर्थिक विकासको प्रमुख आधारशिला बन्न सक्दछ ।

पर्यटन विकासको दृष्टिले हेर्दा सम्भावना नै सम्भावनाको बीचमा रहेको यो गाउँपालिकामा पूर्वाधार विकासमा भने आधारभूत तहबाट नै लाग्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकाको २०७५/०७६ को निती तथा कार्यक्रमले गाउँपालिकालाई पयर्टनको एक आर्कषक गन्तव्यस्थलको रूपमा विकसित गर्ने योजना तय गरेको सन्दर्भमा पर्यटन विकासको सम्भावनालाई स्पष्ट रूपमा हृदयङ्गम गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकालाई पर्यटनको उत्कृष्ट गन्तव्यस्थल निर्माण गर्न संचालन गर्नुपर्ने कार्यक्रमहरूलाई संक्षेपमा निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

सर्वप्रथम पर्यटन अन्तर्गत पर्ने निम्न पूर्वाधारको विकास गर्ने

- ✓ गन्तव्यस्थलहरूसम्म पुग्ने सुविधायुक्त सडकहरू
- ✓ होटल तथा रेष्टुरेन्टहरू
- ✓ स्थानीय उत्पादनहरू जसले पर्यटकहरूलाई आर्कषण गर्दछन् त्यस्ता वस्तुको उत्पादन प्रर्वद्धन गर्ने
- ✓ पर्यटक सूचना केन्द्रहरू/नक्साहरू
- ✓ तालिम प्राप्त पथ प्रर्दशकहरू
- ✓ स्थानीय जातिका कला संस्कृति, भेषभूषा र रहनसहनहरूको संरक्षण र सम्बर्द्धन
- ✓ आर्कस्मिक सेवा तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरू
- ✓ उद्धार संयन्त्रहरू
- ✓ बैङ्क तथा बैङ्कीङ सेवाहरू
- ✓ संचार (इन्टरनेट, मोबाइल, टेलिफोन)
- ✓ अतिथि सत्कारको सभ्यता तथा तालिम (Hospitality Trainning)
- ✓ स्थानीय स्तरमा गर्न सकिने पर्यटन क्रियाकलापहरू अर्थात मनोरञ्जनात्मक क्रियाकलापहरूको प्रबन्ध
- ✓ परिकारका मेनुहरू
- ✓ पुरातात्विक, ऐतिहासिक, धार्मिक, प्राकृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण र विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु
- ✓ पर्यटन गतिविधि तथा पर्यटक स्थलहरूको विभिन्न संचारको माध्यामहरूद्वारा व्यापक प्रचार प्रसार गर्ने र विशेषगरी माण्डवीमा आउने पर्यटकहरूको प्रस्थान विन्दुहरूमा प्रचार प्रसार सामग्री ब्रोसर, लिफलेट, श्रव्यदृष्य सामग्रीको व्यवस्था गर्ने
- ✓ इन्टरनेट मार्फत सामाजिक संजालमा प्रचार प्रसार गर्ने
- ✓ गाउँपालिकाको आधिकारीक वेबसाइटमा Tourism Section राखी प्रचार प्रसारको व्यवस्था मिलाउने

- ✓ यी लगायत स्थान विशेष कार्यक्रमहरू Logical Framework Approach मा उल्लेख गरिएको छ ।

(ग) उद्योग तथा वाणिज्य

हालको अवस्थामा गाउँपालिकामा उल्लेखनिय उद्योग तथा कलकारखानाहरू रहेका छैनन् । यद्यपि माण्डवी नदी किनार क्षेत्रतर्फ ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाका क्रसर उद्योगहरू र धान तथा काठ चिरान गर्ने मीलहरू र वडा ४ मा इटा उद्योग रहेका छन् । सम्भावनालाई हेर्दा स्थानीय श्रोत र साधनमा आधारित साना, मझौला तथा ठूला प्रकृतिका उद्योगहरू स्थापना गर्न सक्ने यथेष्ट आधारहरू छन् । उद्योग तथा कलकारखाना विकासका लागी सर्वप्रथम औद्योगिक पूर्वाधारहरू जस्तैः

- ✓ सडक यातायात
- ✓ श्रमशक्ति (सीपयुक्त तालिम सहित दक्ष जनशक्ति)
- ✓ औद्योगिक कच्चा पदार्थहरू
- ✓ पूँजी
- ✓ लगानीमैत्री वातावरण
- ✓ प्रविधि
- ✓ उर्जा
- ✓ औद्योगिक सुरक्षा र
- ✓ उपभोक्ता बजार आदिको विकास गर्नु जरुरी छ ।

यस पश्चात् माण्डवी गाउँपालिकाले कृषि, जडिबुटी र पशुपंक्षीमा आधारित साना र मझौला उद्योगहरूलाई उच्च प्राथमिकता दिई स्थानीय पूँजीको संरक्षण गरी ठूला उद्योगहरूको लागि बाह्य लगानी आर्कषण गर्नुपर्दछ । यसका लागि विशेष पहल गरी स्थानीय स्तरमा रोजगारी श्रृजना हुन गई ग्रामीण जीवनस्तर माथि उठ्न व्यापक सहयोग पुग्दछ । यी समग्र उद्योगको विकासका लागि माथि उल्लेखित पूर्वाधार निर्माण तथा विकास भने अपरिहार्य शर्तहरू हुन् । उद्योग विकास मार्फत स्थानीय तथा बाह्य बजारको विकास हुन गई बाणिज्य र व्यापारको स्वतः विकास हुन जान्छ । व्यापारमा निर्यात प्रबर्द्धन गरी आर्थिक वृद्धिदरमा उच्च अंक कायम गर्न सकिन्छ । उद्योग विकासका लागि संक्षेपमा निम्न कार्यक्रमहरू संचालन गर्न सकिन्छ ।

- ✓ साना तथा मझौला उद्योगलाई प्रोत्साहन गर्न स्थानीय स्तरका उपलब्ध कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगलाई जोड दिने
- ✓ ठूला उद्योगहरूको सम्भाव्यता अध्ययन तथा लगानी सम्मेलन गर्ने
- ✓ खनिजको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने
- ✓ उद्योगलाई गरीबी निवारणसँग जोडी महिना तथा सीमान्तकृत वर्गलाई अनुदान तथा तालिम दिने ।
- ✓ युवा स्वरोजगार प्रबर्द्धन गर्न सहुलियत कर्जा तथा तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
- ✓ व्यावसायिक तालिम केन्द्रहरूको स्थापना गर्ने ।
- ✓ स्थानीय जडिबुटीमा आधारित उद्योगहरू स्थापना गर्ने ।
- ✓ जलस्रोतमा आधारित उद्योगहरू जस्तै मिनरल वाटर आदिको स्थापना गर्ने ।
- ✓ कृषिमा आधारित डेरी उद्योग, मासु, जुस, अचार, सस, छाला उद्योगहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
- ✓ मौलिकतामा आधारित काष्ठकला, मुर्तिकला, ललितकला आदिलाई प्रोत्साहन गर्ने

(घ) बैङ्क वित्तीय संस्था तथा सहकारी

बैङ्किङ कारोबारमा विस्तार गर्न स्थानीय स्तरमा पूँजी व्यापकरूपमा प्रवाह भैरहने वातावरण निर्माण हुनुपर्दछ । हाल गाउँपालिका अत्यन्त ग्रामीण परिवेशमा रहेको र पूँजी बजारको विकास पर्याप्त नभएकोले बैङ्कका शाखाहरू खुलेका छैनन् । यद्यपि जस्पुरमा सिभिल र कामना सेवा विकास बैङ्कको शाखा भर्खरै विस्तार भएको छ । तसर्थ बैङ्क र वित्तीय क्षेत्रको विकास गर्न उद्योग, कलकारखाना, बजार र व्यापारको सघन रूपमा विकास हुनुपर्ने भएकोले गाउँपालिकामा सो स्थिति श्रृजना हुनसक्ने देखिन्छ ।

अर्कोतर्फ यस प्रकारको ग्रामीण परिवेशमा सहकारी संस्थाको विकास भने उपयुक्त हुने भएकोले सहकारीलाई सहकारी नीति र ऐन बमोजिम थप विकसित बनाउँदै लैजान सकिन्छ । त्यसैगरी सहकारी क्षेत्रलाई कृषि र औद्योगिक विकासमा लगानी गर्न सक्ने गरी उत्पादनशिल क्षेत्रमा सदुपयोग गर्न सकिन्छ । यस सन्दर्भमा गाउँपालिकाले "एक टोल एक सहकारी, घर-घरमा रोजगारी" भन्ने नारालाई सार्थक बनाउनु सान्दर्भिक भएकोले सोहि अनुसार अगाडि बढ्नुपर्ने देखिन्छ ।

५.२.२ आर्थिक विकास योजनाको Logical Framework Approach

सोच

"अबको माण्डवी शुन्य गरीबी, उच्च आर्थिक सम्बृद्धि"

लक्ष्य

आगामी १५ वर्षमा माण्डवी गाउँपालिका बासीलाई आर्थिक हिसाबले विश्वका मध्यम आय भएका मुलुकका बासिन्दाको स्तरमा पुऱ्याउने ।

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
कृषि ▪ उत्पादनमुखी स्वरोजगार आर्थिक समृद्धिको आधार भन्ने नारा साकार हुनेछ । ▪ जल, जमिन, जंगल, जडिबुटी र जलाधार स्थानीय जनताको समृद्धिको आधार भन्ने नारा साकार भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकामा रहेको खेतीयोग्य जमिनको वैज्ञानिक तथ्याङ्क प्राप्त हुनेछ । ▪ खेतीयोग्य जमिनको पूर्ण सदुपयोग भएको हुनेछ । ▪ सम्पूर्ण खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुगेको हुनेछ । ▪ सर्वत्र वैज्ञानिक कृषि प्रणाली लागू भएको हुनेछ । ▪ व्यवसायिक कृषिको प्रबर्द्धन भएको हुनेछ ।	**वि.सं. २०८० सम्म** ▪ प्रत्येक वडामा कम्तीमा एक वटाका दरले स्थानीय जल, जमिन, जंगल र जडिबुटीमा आधारित साना र मझौला स्तरका उद्योगहरू संचालनमा आउनेछन् । ▪ गाउँपालिकाभर एउटा ठूलो स्तरको उद्योग स्थापनाका लागि समग्र पक्रिया पूरा भई लगानीका साथ स्थापना गर्ने वातावरण बन्नेछ । ▪ गाउँपालिकामा रहेको खेतीयोग्य जमिनको वैज्ञानिक तथ्याङ्क सहितको Profile तयार हुनेछ (सिंचित र असिंचित क्षेत्रफल र स्थान सहित) ▪ करिब ४० प्रतिशत खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइ पुगेको हुनेछ । ▪ कृषि यान्त्रिकिकरण र वैज्ञानिकिकरण अन्तरगर्त प्रत्येक वडामा उपयुक्त कुनै एक नयाँ प्रविधि भित्रिइसकेको हुनेछ । ▪ बाखापालन र लोकल कुखुराको व्यवसायिक पालन भई निर्यात सुरु हुनेछ ।	▪ गाउँपालिकास्थित सम्पूर्ण विषयगत शाखा तथा महाशाखामा उपलब्ध अभिलेख तथा तथ्याङ्कहरूबाट ▪ स्थलगत अवलोकनबाट ▪ गाउँपालिकाबासीको जीवनस्तरमा आएको परिवर्तनबाट ▪ पूर्वाधार निर्माण पश्चात् आएका सकारात्मक परिवर्तन जस्तै व्यापार वृद्धि, पर्यटक आवागमन, रोजगारी श्रृजना र अन्य मानवीय गतिविधिहरूबाट	▪ पूर्ण राजनैतिक स्थिरता हुनेछ । ▪ आवश्यक बजेटको व्यवस्था हुनेछ । ▪ दक्ष जनशक्ति, निर्माण सामग्री तथा प्रविधिको सहज उपलब्धता हुनेछ । ▪ व्यापक जनसहभागिता र समर्थन हुनेछ । ▪ कुनै प्रकारको ठूलो स्तरको दैवी विपत्ति आइ लाग्ने छैन । ▪ स्थानीय स्तरबाट कुनै प्रकारको अवरोध हुने छैन । ▪ कामको थालनी पश्चात् काममा नियमितता हुनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
▪ स्थानीय जलवायु अनुकुल जडिबुटीको उत्पादन भई औषधिय पर्यटन तथा आयुर्वेदिक औषधि उद्योगको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ स्थानीय प्रजातीका बालीनालीको संरक्षण तथा उत्पादन भई स्थानीय पहिचान कायम हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा सम्भाव्यताको आधारमा अर्गानिक खेती क्षेत्रको विकास हुनेछ । ▪ "एक घर ५ वटा फलफूलको विरुवा"अभियान व्यवसायिक फलफूल खेतीको रूपमा परिणत भएको हुनेछ । ▪ प्रधानमन्त्रि कृषि आधुनिकीकरण परियोजना अन्तर्गत विभिन्न वडाहरूमा संचालित कार्यक्रमको व्यापक विकास र विस्तार भएको हुनेछ । ▪ कृषि बाली र पशुधन बीमा कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा लागू भएको हुनेछ । ▪ "एक वडा एक कृषि बजार" अभियान साकार भएको हुनेछ । ▪ स्थानीय जलवायु अनुकूल व्यवसायीक माछापालन व्यवसायबाट कृषकहरू लाभान्वीत भएका हुनेछन् । ▪ प्रत्येक वडामा कृषि उत्पादन संकलन केन्द्रको रूपमा कृषि बजारहरूको विकास भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा कृषि उत्पादन भण्डारण गर्न एक-एक वटा चिस्यान केन्द्रहरूको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ कृषि सडकको विकास र स्तरोन्नती भएको हुनेछ ▪ पशुपालन क्षेत्रको विकासले पूर्ण व्यवसायिकता हासिल गरेको हुनेछ ▪ बाख्रापालन, लोकल कुखुरा पालन, सुँगुर/बङ्गुर	▪ दूध उत्पादनमा हालको वार्षिक अनुपातमा न्यूनतम २० गुणाले वृद्धि भई निर्यात सुरु हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाको कम्तीमा ४ स्थानमा स्थानीय प्रजातीका बालीनाली, तरकारी, फलफूल वा जडिबुटीको नमुना उत्पादन सुरु भएको हुनेछ । ▪ "प्रत्येक घरमा फलफूलको विरुवा" अभियान व्यवसायिक भैसकेको हुनेछ । ▪ प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना सम्भाव्यताका आधारमा प्रत्येक वडामा विस्तार भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा कृषि बाली र पशुधन बीमा कार्यक्रमको सुरुवात भएको हुनेछ । ▪ "एक वडा एक हाट बजार" स्थापना भई हालका प्रमुख बजार केन्द्रहरू कृषि उत्पादन संकलन केन्द्रको रूपमा विकास भएका हुनेछन् । ▪ प्रत्येक सम्भाव्य जलस्रोतको उपलब्धता भएका वडामा कम्तीमा एक माछापोखरीले माछा उत्पादन सुरु गरेको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाको कम्तीमा २ वटा प्राथमिकता प्राप्त वडाहरूमा चिस्यान केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा कृषि सडकको पहुँच र स्तरोन्नती भएको हुनेछ । ▪ पशुरोग नियन्त्रण गर्न प्रत्येक वडामा घुम्ती शिविर र एक उपयुक्त स्थानमा पशु अस्पताल स्थापना भएको हुनेछ । **पर्यटन** ▪ पूर्वाधार विकास अन्तर्गत प्रत्येक पर्यटक गन्तव्य स्थलसम्म सडक यातायात पुगेको हुनेछ ▪ पर्यटक संख्याको आधारमा ति गन्तव्य स्थलहरूमा कम्तीमा ती पर्यटकको ५० प्रतिशतलाई पूर्ण बास बस्ने होटलको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ कम्तीमा सम्भाव्य सबै ट्रेकिङ रुटहरूको पहिचान भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक गन्तव्य स्थलमा, भोजनालय तथा खाजा घरको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ जस्पुरमा एउटा सम्पूर्ण सुविधायुक्त पर्यटक सूचना केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ सम्पूर्ण पर्यटन गन्तव्यस्थलको पूर्ण विवरण सहित Profile तयार भएको हुनेछ । ▪ सम्पूर्ण पर्यटन गन्तव्यस्थल र त्यहाँ गर्न सकिने पर्यटकिय क्रियाकलापको विस्तृत विवरण सहित प्रचार समाग्रीहरूको व्यापक प्रचार प्रसार भएको हुनेछ । ▪ पर्यटक सुरक्षा र उद्धारको उचित प्रबन्ध भएको हुनेछ ।		▪ निर्माण सामग्रीको आपूर्तिमा कुनै प्रकारको अवरोध हुने छैन । ▪ सार्वजनिक निजी क्षेत्रको साझेदारी प्रभावकारी हुनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
पालनको सुपरजोनको रूपमा विकास भई कृषि पर्यटन तथा अध्ययनको नमुना गन्तव्य स्थलको रूपमा विकास भएको हुनेछ । ▪ पशुरोग, बालीनाली रोग तथा किरा नियन्त्रणका प्रभावकारी संयन्त्रको स्थापना भएको हुनेछ । **पर्यटन** ▪ माण्डवी आकर्षक पर्यटन गन्तव्यको रूपमा विकास भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा होमस्टे संचालन भई स्थानीय रितिरिवाजको संरक्षण हुनेछ । ▪ जल पर्यटन, साहसिक पर्यटन, औषधिय पर्यटन, कृषि पर्यटन, पर्यावरणीय पर्यटन, धार्मिक पर्यटन र सांस्कृतिक पर्यटनको विकास भएको हुनेछ । ▪ पर्यटनका माथि उल्लेखित सम्पूर्ण पूर्वाधारहरूको विकास भएको हुनेछ । **उद्योग** ▪ कृषि तथा स्थानीय स्रोत र साधनमा आधारित उद्योगहरूको विकास भएको हुनेछ । ▪ स्थानीय मौलिकतामा आधारित काष्ठकला, प्रस्तर कला, मूर्तिकला, ललितकला आदिमा आधारित उद्योगको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ युवा स्वरोजगार श्रृजना हुनेछ । ▪ महिला, दलित, जनजाति, सीमान्तकृत तथा विपन्न वर्गको जिवनस्तरमा व्यापक सुधार हुनेछ । ▪ ठूला स्तरको उद्योगको सम्भाव्यता अध्ययन सम्पन्न भई स्थापना भएका हुनेछन् । ▪ **व्यापार र वाणिज्यको विस्तार भई उपभोक्ता हित र उत्पादित सामानहरूको**	▪ परिकार मेनुहरूको तयारी भएको हुनेछ (मूल्यसूची सहित) **उद्योग तथा वाणिज्य** ▪ गाउँपालिकाका सम्पूर्ण युवाहरू स्वरोजगार तथा रोजगार भैसकेका हुनेछन् । ▪ बेरोजगारलाई भत्ताको व्यवस्था गरिएको हुनेछ । ▪ महिला, दलित, जनजाति, सीमान्तकृत र विपन्न वर्गको जीवनस्तरमा उल्लेख्य सुधार भई गरिबी ३० प्रतिशतले घटेको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाको कम्तीमा ४ स्थानमा स्थानीय मौलिकतामा आधारित साना तथा मझ्यौला उद्योगहरूको स्थापना भएका हुनेछन् । **बैङ्क तथा सहकारी** ▪ "एक टोल एक सहकारी घर-घरमा रोजगारी" अभियान ५०% सफल भएको हुनेछ । ▪ कम्तीमा थप २ वडाहरूमा अन्य बैङ्कका शाखाहरू स्थापना भएका हुनेछन् । **वि.सं. २०८५ सम्म** ▪ प्रत्येक वडामा कम्तीमा १ वटाको दरले स्थानीय श्रोतमा आधारित साना तथा मझ्यौला उद्योगहरू स्थापना हुनेछन् । ▪ गाउँपालिकामा एउटा ठूलो स्तरको उद्योग संचालनमा आउनेछ । ▪ करिब ७० प्रतिशत जमिनमा सिँचाई पुगेको हुनेछ । ▪ व्यवसायिक कृषिकर्म अन्तर्गत सबै क्षेत्रमा यान्त्रिकिकरण र उपलब्ध वैज्ञानिक कृषि लागू भएको हुनेछ ▪ पशुपंक्षी पालन अन्तर्गत थप सुङ्गुर/बङ्गुर पालन, भेडापालन (उनका लागि र मासुका लागि) कार्यक्रम विस्तार भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा कम्तीमा एक बालीको पकेट क्षेत्रको रूपमा विकास भैसकेको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकामा कम्तीमा २ स्थानमा चिस्यान केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाको कम्तीमा १ स्थानमा पशु अस्पतालको स्थापना भएको हुनेछ । **पर्यटन** ▪ पर्यटन गन्तव्य स्थलसम्मका सम्पूर्ण सडकहरू कालोपत्रे भैसकेका हुनेछन् । ▪ प्राथमिकताको आधारमा गाउँपालिकाका कुनै ४ स्थानमा पर्यटक सूचना केन्द्रको स्थापना गरिएको हुनेछ । ▪ विभिन्न वडाका उपयुक्त स्थानमा हेलिप्याडको निर्माण भएको हुनेछ ।		

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
गुणस्तर कायम भएको हुनेछ । बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्र ▪ **"एक टोल एक सहकारी घरघरमा रोजगारी" अभियान साकार हुनेछ ।** ▪ **सहकारीलाई आर्थिक क्षेत्रको महत्वपूर्ण खम्बाको रूपमा स्थापित गरिएको हुनेछ ।** ▪ **उद्योग बजार केन्द्र, उपभोक्ता तथा वित्तीय कारोबार वृद्धि हुँदा थप बैङ्कहरूको शाखाहरू विस्तार भएका हुनेछन् ।**	▪ कम्तीमा कुनै पाँच बैंकहरूले विभिन्न उपयुक्त र मानवीय गतिविधि बढी हुने स्थानमा ATM सेवा सञ्चालनमा ल्याइएका हुनेछन् । ▪ कम्तीमा एक ३ स्टार होटलको स्थापना भईसकेको हुनेछ । ▪ सम्भाव्य एक स्थानमा केबलकार सेवा सुरुवात हुनेछ । ▪ पहिचान भएका ट्रेकिङ रुटमा आधारभूत पर्यटकीय सेवाको विस्तार भएको हुनेछ । ▪ कम्तीमा २ स्थानमा ध्यान केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ पर्यटकको संभावनाकोरूपमा लैजाने Curio (क्युरियो) उत्पादन गर्ने व्यवसायीहरूले व्यवसायिक उत्पादन गरेका हुनेछन् । ▪ पर्यटकको आकस्मिक स्वास्थ्य उपचारकालागि सम्पूर्ण साधन सहितको स्वास्थ्य केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ गन्तव्य स्थलसम्म पुग्न यातायातका साधनहरूको उपलब्धता भएको हुनेछ । **उद्योग तथा वाणिज्य** ▪ विपन्न, महिला, दलित, सीमान्तकृत वर्गहरू ७० प्रतिशतले गरिबी निवारण भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाका प्रत्येक वडामा स्थानीय मौलिकतामा आधारित कम्तीमा १ वटा साना तथा मझौला उद्योगको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाका कम्तीमा २ वटा वडाहरूमा बैकिङ्ग सेवा विस्तार भएको हुनेछ । **वि.सं. २०९० साल सम्म** ▪ प्रत्येक वडामा कम्तीमा २ वटाको दरले साना तथा मझौला उद्योगहरूको स्थापना हुनेछन् । ▪ गाउँपालिकामा कम्तीमा १ वटा ठूला स्तरका उद्योगहरूको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाको सतप्रतिशत जमिनमा सिँचाई सेवा पुग्नेछ । ▪ गाउँपालिकाका प्रत्येक वडामा कम्तीमा एउटा चिस्यान केन्द्रको स्थापना हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाभर कम्तीमा ३ स्थानमा पशुअस्पतालको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाको प्रत्येक वडामा पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ विपन्न, महिला, दलित, सीमान्तकृत वर्गहरू गरिबीबाट पूर्णरूपमा मुक्त भई शुन्य गरिबीको अवस्थामा पुगिने छ ।		

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
	▪ सबै नागरिकहरू रोजगार हुनेछन् र बेरोजगार भए भत्ता प्राप्त गर्ने अवस्थामा पुग्नेछन् । ▪ गाउँपालिकाका सम्पूर्ण वडाहरूमा कम्तीमा एक वा अर्को बैङ्किङ सेवाको विस्तार भएको हुनेछ ।		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
(क) कृषि		
▪ **समग्र कृषि विकासको लागि एकीकृत कृषि विकास गुरुयोजना तयार गर्ने (माटो परिक्षण सहित)**	१५	ST
▪ **कृषियोग्य जमिनको सिँचाई पुगेको र नपुगेको एकीन तथ्याङ्क तयार पार्ने**	५	ST
▪ **कृषकहरूलाई मलखादमा अनुदान दिने**	१००	ST
▪ **कृषकलाई बिउविजनमा अनुदान दिने**	२०	ST
▪ **कम्पोष्ट मल बनाउने र जैविक विषादी निर्माण सम्बन्धी तालिम दिने**	१५	ST
▪ **पशु आहार तथा आधुनिक गोठ सुधार सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने**	१०	ST
▪ **स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट कृषि कार्यक्रम सञ्चालन गरी कृषि सम्बन्धी बहुउपयोगी जानकारीहरू नियमितरूपमा दिने**	२५	ST
▪ **कृषि उपजको मूल्य निर्धारण गर्ने संयन्त्र निर्माण गरी त्यसको अनुगमन र नियमन गर्ने**	१०	ST
▪ **पशु खोप कार्यक्रम प्रत्येक वडामा सञ्चालन गर्ने**	६०	ST
▪ **लोकल कुखुरा पाल्ने कृषकलाई सम्पूर्ण प्रविधि श्रोत र साधन सम्बन्धी नियमित तालिम सञ्चालन गर्ने**	४०	ST
▪ **उन्नत जातका बोका वितरण गर्ने**	१०	ST
▪ **निजी क्षेत्रको सहयोगमा प्रत्येक वडामा भेटनरी स्थापना गर्ने**	१२	ST
▪ **बाली तथा कृषि बिमाको व्यवस्था गर्ने**	२४	ST
▪ **माछापालन सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने**	५	ST
▪ **बेरोजगार तथा अन्य कृषकलाई कृषि सुलभ कर्जाको व्यवस्था गर्ने**	३०	ST
▪ **बेमौसमी तरकारीबालीलाई व्यवसायिकरूपमा प्रर्वद्धन गर्न किसानहरूले तयार गरेको रु ५ लाखसम्मको परियोजनाको लागि ५ प्रतिशतसम्म अनुदान दिने**	२५	ST
▪ **न्युनतम ५ देखि १०० वटा फलफूलको विरुवा लगाउने किसानलाई ५ लाखसम्मको परियोजना विकास गर्न ५० प्रतिशत अनुदानमा विरुवा उपलब्ध गराउने**	१५	ST
▪ **बेमौसमी तरकारी खेती गर्ने कृषकलाई प्लाष्टिक टनेलमा अनुदान दिने**	२०	ST

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ कृषि औजार (Harverstor, Ratavator, Thresser हाते ट्र्याकटर आदि तथा यन्त्रमा अनुदान दिने (प्रत्येक वडामा आवश्यकताको आधारमा)	५०	MT
▪ कृषक पाठशाला सञ्चालन गर्ने (प्रत्येक वडामा)		MT
▪ प्रत्येक वडामा पशुनश्ल सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	१२	MT
▪ प्रत्येक वडामा घुम्ती पशु स्वाथ्य शिविर सञ्चालन गर्ने	६०	MT
▪ कम्तीमा २ वटा पशु अस्पताल सञ्चालन गर्ने	५०	MT
▪ खेर गएका जमिन तथा वन जंगल जस्ता क्षेत्रको अभिलेख तयार गरी गाउँपालिकाको पहलमा फलफूल खेती वा अन्य संभावित बालीहरू लगाई बेरोजगारलाई रोजगारी दिने	३०	MT
▪ खेती नगर्ने जग्गा धनीको जग्गा लिजमा लिई गाउँपालिकाले बेरोजगार युवालाई खेती गर्न दिने	३०	MT
▪ प्रत्येक वडालाई संभावित कृषि उत्पादनको पकेट क्षेत्र निर्धारण गर्ने	७०	MT
▪ वडास्तरमा सञ्चालनमा रहेका महिला, दलित, जनजाति, सीमान्तकृत र विपन्न वर्गका कृषक समूहलाई अनुदान दिने	५०	MT
▪ प्रत्येक वडामा एक चिस्यान केन्द्र स्थापना गर्ने	१८०	LT
▪ प्रत्येक वडामा निजी क्षेत्रको सहयोगमा दुध डेरी स्थापना गर्ने	१२०	LT
▪ प्रत्येक वडामा निजी क्षेत्रको सहयोगमा कृषिमा आधारित साना तथा मझ्यौला उद्योग स्थापना गर्ने		LT
▪ प्रत्येक वडामा कृषि हाट बजार तथा कृषि उपज संकलन केन्द्रको विकास र व्यवस्थापन गर्ने	३००	LT
▪ प्रत्येक वडामा कृषि सेवा केन्द्रका इकाईहरूको विस्तार गर्ने	४००	LT
▪ "एक घर एक करेसाबारी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न वडास्तरमा तालिम सञ्चालन गर्ने		
▪ प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना मध्ये नयाँगाउँमा एउटा थप गर्ने		
▪ खाद्यान्न बाली बीज वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ गाउँपालिका स्तरीय अदुवा-बेसार पकेट कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ विपन्न र दलितहरुका लागि खाद्यान्न बाली किट वितरण गर्ने		
▪ खाद्यान्न बालीको उत्पादन वृद्धि सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने		
▪ "एक घर, एक बगैंचा कार्यक्रम" सञ्चालन गर्ने		
▪ यूवा स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन (सामुहिक कृषि) गर्ने		
▪ व्यवसायिक किसान पहिचान तथा परिचयपत्र वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ पावर टेलर, फट स्प्रेयर तथा डिजिटल तराजुमा ५० प्रतिशत अनुदान दिने		
▪ बृहद नर्सरी व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ Citrus जातका फलफूलका बेर्नाका लागि नर्सरी व्यवस्थापन गर्ने		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ आलु प्रिपियस दाना विउ उत्पादन तथा वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ व्यवसायिक कृषकहरुका लागि च्याउ विउ वितरण कार्यक्रम (आवश्यकताका आधारमा ढुवानी समेत) सञ्चालन गर्ने		
▪ आकस्मिक बाली संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ मकै खेति सम्बन्धी ३ दिने तालिम (पालिका स्तरीय) सञ्चालन गर्ने		
▪ धान दिवस सञ्चालन गर्ने (प्रत्येक)		
▪ घुम्ती पशु स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन (वडा स्तरीय) गर्ने		
▪ युवा स्वरोजगार कृषक जागरण तथा तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सञ्चालन गर्ने		
▪ पशुपंक्षीका लागि खोप कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ घाँस विउ तथा डालेघाँस वेर्ना वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ कृत्रिम गर्भाधान समाग्री खरिद गर्ने		
▪ बोडिजो मेशिन खरिद गर्ने		
▪ मासु पसल सुधार अनुदान प्रदान गर्ने (वडास्तरमा)		
▪ मासु पसल सुधार अनुगमन गर्ने		
▪ पशु औषधी खरिद कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सञ्चालन गर्ने		
▪ भकारो सुधारतथा गोठ व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
(ख) पर्यटन		
▪ पर्यटन सम्बद्ध प्रमुख स्थलहरू जस्तै : माडी र झिमरुक तटीय क्षेत्र, उदयपुरकोट दरबार, मर्कवाङको भातमारे लेक, बंगलाचुली क्षेत्र, पुकरुकको गुफा दह, रम्दी, तिरामको लामपोखरा, वडा नं.१ सिमलचौरको चमेरो गुफा, थानकोट गुफा, भालु गुफा, वडा नं. ४ को देउराली कुना गुफा, वडा नं. ५ को गुप्तेश्वर सिद्धबाबा गुफा जस्ता स्थानहरूमा सडक विस्तार तथा स्तरोन्नति गर्ने		ST/MT
▪ माण्डवीको समग्र पर्यटन विकास गुरुयोजना निर्माण गर्ने	१५	ST
▪ माण्डवीका सम्पूर्ण पर्यटकीय क्षेत्रको विवरण समेटेको Brochure तयार गरी वितरण गर्ने	३	ST
▪ गाउँपालिकाको website मा पर्यटन सम्बन्धी सम्पूर्ण सूचना राख्ने	२	ST
▪ स्थानीय सञ्चार माध्यमका साथै राष्ट्रिय सञ्चार माध्यममा पर्यटनको नियमित प्रचार गर्ने	३०	ST
▪ स्थानीय परिकारका मेनु सहित बसोबासको प्रबन्ध र यातायातको रुटको व्यवस्था सहित संभाव्य पर्यटकीय क्षेत्रको विवरण र मूल्य सूची सहित पुस्तिका तयार गरी प्रंकाशन गर्ने	१५	MT/ST
▪ जल पर्यटन, धार्मिक पर्यटन, साहसिक पर्यटन अन्तरर्गत : Cycling, Paragliding, पर्यापर्यटन, योगा ध्यान आदि सञ्चालन गर्न निजी क्षेत्रसँग नियमित अन्तरक्रिया गर्ने	२०	MT/ST

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गरी ती स्थानहरूमा आउने पर्यटक संख्याको कम्तीमा ५० प्रतिशतलाई बन्दोवस्ती हुनेगरी होटल तथा लजको स्थापना गर्ने	५०	MT
▪ स्थानीय कला संस्कृति झल्कने उत्पादन सम्बन्धी २ वटा विक्री केन्द्र स्थापना गर्ने	३०	MT
▪ पर्यटक सूरक्षा र उद्धार संयन्त्रको विकास गर्ने	५०	MT
▪ गाउँपालिकाका प्रमुख पहिचान भएका ट्रेकिङ रुटहरूमा क्रमश पूर्वाधार विकास गर्ने	१५०	LT
▪ गाउँपालिकाका प्रत्येक वडाहरूमा पर्यटक सूचना केन्द्रको स्थापना गर्ने	१२०	LT
▪ कम्तीमा एउटा ३ स्टार होटल खोल्न पहल गर्ने	५०	LT
▪ उदयपुरकोट दरबारको बृहद गुरुयोजना अन्तर्गत निर्माण गर्ने		
▪ गाउँपालिकाभर सञ्चालन हुन सक्ने ट्रेकिङ रुटको अध्ययन गर्ने		
▪ ढिकवाङ देखि उदयपुरकोटको निर्माणाधीन दरबार हुँदै स्वर्गद्वारी जोड्ने केवलकार सञ्चालनको लागि नीजि क्षेत्रसँग समन्वय गरी संभाव्यता अध्ययन गर्ने		
▪ बृहद बंगलाचुली विकास योजना निर्माण गर्ने		
▪ माडी नदीमा Rafting को संभाव्यता अध्ययन गर्ने		
▪ माडी र झिमरुक नदीको बगर क्षेत्रमा क्याम्पिङको संभाव्यता अध्ययन गर्ने		
▪ माडी र झिमरुक नदीको बगर क्षेत्रमा Beach Volleyball को संभाव्यता अध्ययन गर्ने		
▪ मगरहरुको वस्ती सघन भएका क्षेत्रहरुमा Home Stay को प्रबन्ध गरी सञ्चालन गर्न अभिमुखिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ मुख्य पर्यटकीय स्थलहरुमा वार्षिकरुपमा सञ्चालन गर्न सकिने कार्यक्रमहरुको क्यालेन्डर निर्माण गरी प्रचारप्रसार गर्ने		
▪ राष्ट्रिय पर्व तथा अवसरमा विभिन्न संस्कृति झल्कने झाँकीहरु प्रर्दशन गर्ने		
(ग) उद्योग		
▪ स्थानीय श्रोत र साधनमा आधारित उद्योगहरूको संभावना अध्ययन गर्न उद्योग वाणिज्य क्षेत्र सम्मिलित समुहसँग नियमित छलफल र गोष्ठी सञ्चालन गर्ने	१०	ST
▪ प्रत्येक वडामा साना तथा मझौला उद्योग खोल्न चाहने व्यवसायी र उद्यमीहरूसँग नियमित अन्तरक्रिया गरी लगानी मैत्री वातावरण बनाउन पहल गर्ने	१०	ST
▪ महिला, दलित, सीमान्तकृत तथा विपन्न परिवार वा समूहलाई ५ लाख बराबरको उद्यम सञ्चालन गर्न ५० प्रतिशतसम्म अनुदान दिने	५०	ST
▪ सहकारी क्षेत्रलाई उद्योगमा लगानी गर्न तालिम तथा अन्तरक्रिया सञ्चालन गर्ने	५	ST
▪ स्थानीय कला संस्कृति मौलिकतामा आधारित उद्योग सञ्चालन गर्न सूलभ कर्जाको व्यवस्था गर्ने	३०	ST
▪ वार्षिक स्थानीय औद्योगिक तथा व्यापारिक मेला र प्रर्दशनी आयोजना गर्ने		
▪ बेरोजगार युवालाई उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गर्न प्रमाणपत्रको आधारमा ऋण तथा सहुलियत कर्जा प्रदान गर्ने	५०	ST

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ ठूला स्तरका उद्योग सञ्चालन गर्न संभाव्यता अध्ययन साथै लगानी सम्मेलन गर्ने	५०	ST
▪ जडिबुटीमा आधारित साना तथा मझौला उद्योगलाई प्रोत्साहन गर्न ३० प्रतिशत अनुदान दिने	२५	MT
▪ कृषिमा आधारित उद्योग खोल्न किसान तथा उद्यमीलाई प्रोत्साहन गर्न ३० प्रतिशतसम्म अनुदान दिने	२५	MT
▪ प्रत्येक वडामा खुलेका उद्योगहरूबाट उठेको करको निश्चित अंश उद्योगको पूर्वाधार विकासमा खर्च गर्ने	१००	MT
▪ व्यापार र वाणिज्यको विकास गर्न हाल विकास भइरहेका बजार केन्द्रहरूमा स्थानीय उपज संकलन केन्द्र स्थापना गर्न आवश्यक सेड तथा भवन निर्माण अगाडि बढाई सस्तो बहाल विटौरी कर लागू गर्ने	३०	MT
(घ) बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी		
▪ "एक टोल एक सहकारी घरघरमा रोजगारी" अभियानलाई सफल बनाउन प्रत्येक टोलमा समिति गठन गरी सहकारी सम्बन्धी नियमित तालिम र अन्तरक्रिया सञ्चालन गर्ने	१५	ST
▪ कृषिमा आधारित सहकारीलाई विशेष अनुदानको प्रबन्ध गर्ने	६०	LT
▪ उद्योगमा लगानी गर्ने सहकारीलाई विशेष प्रोत्साहन गर्ने (दर्ता तथा कर छुट)	१०	MT
▪ बैङ्कहरूको शाखा विस्तारमा सहयोग पुऱ्याउन मुख्य बजार केन्द्र र सो वरपरका घरधुरीहरूलाई बैङ्कमा खाता खोल्न घुम्ती अभियान सञ्चालन गर्ने	१०	ST

५.२.३ Summary of Economic Development Plan Implementation

Component	Base year 2018	Target 2023	Methodology	Approach	Stakeholder
Tourism Infrastructures			• Explore sites • Conservation • Infrastructure Construction	• PPP • Community activation	• MRM • GoN • Community • NTB
Vegetable Markets			• Three in city core area • Collection centers at Semalar	• PPP • Co-operatives • Farmers	• MRM • PPP
Movie halls/ Malls			• Need assessment • Feasibility study • Land acquiring • Investment seeking	• Promotion • PPP • Co-operation	• Private Sector • Community • MRM
Agro farming			• Update about modern technology • Preservation of agricultural land • Commercialized farming	• Trainings Workshops • Subsidy • Loans	• GON • MRM • FNICCI-Butwal • NGOs
Home stay			• Formation of small lodge/home stay committee	• MRM • PPP • Collaboration	• MRM • Taragaon regency • NGOs

Subsidy/Loans			• Formation of beneficiary committee • Application in MRM division	• PPP • Lobbying • Promotional events	• GoN • MRM • Banks
Advertisements			• Coordination with travel agencies • Coordination with schools and youth groups	• PPP • Privatization • Collaboration	• MRM • NTC • Travel agents • Schools • Youth groups • Citizens

५.३ सामाजिक विकास योजना

कुनैपनि स्थानको सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधारको विकास सम्पन्न भई आर्थिक समृद्धि समेत हासिल भैसकेको अवस्थामा समेत सामाजिक बेमेल, अपराध, अनैतिकता थिचोमिचो वा भेदभाव विद्यमान छ भने त्यस्तो समाजलाई सुखी र सम्पन्न समाज भनेर परिभाषित गर्न सकिदैन । नेपाल सरकार राष्ट्रिय योजना आयोगले २०७५ मा तयार पारेको "नेपालको दिर्घकालीन सोच, २१०० (वि.सं. २०४३)" विषयक अवधारणा पत्रमा उराटा एट अल (२०१२) लाई उद्यृत गर्दै कुल राष्ट्रिय सुखी (Gross National Happiness) को बारेमा उल्लेख गरेको छ । (GNH) सुचकाङ्कमा सुखका ९ वटा आयाम : मनोवैज्ञानिक स्वस्थता (Psychological Wellbeing) स्वास्थ्य, समयको प्रयोग, शिक्षा, सांस्कृतिक विविधता तथा उत्थानशीलता सुशासन, सामुदायिक क्रियाशिता (Vitality) पर्यावरणीय विविधता तथा उत्थानशीलता र जीवनस्तर) र अन्य थप ३३ वटा सूचकहरूको प्रयोग र परिभाषा गरिएको छ । त्यसैगरी भुटानले विकासको स्तरमापन गर्न यो सूचकाङ्क प्रयोग गर्दै आएको छ । त्यसैगरी विश्व सुखीपना प्रतिवेदन (World Happiness Report (2017) ले प्रतिव्यक्ति कूल गार्हस्थ उत्पादन, सामाजिक सहयोग, स्वस्थ अपेक्षित आयू, जीवनका छनौटको स्वतन्त्रता, सहयोगी भावना, भ्रष्टाचार प्रतिको अनुभूति लगायतका सूचकका आधारमा विश्वका मुलुकहरूको सुखीपनाको मापन तथा क्रम निर्धारण गरेको छ । सो अनुसार सन् २०१८ मा नेपाल १०१ औँ स्थानमा रहेको छ । (हेलिबेल, लयार्ड र स्याक्स, २०१८)

सुखीपनाको सन्दर्भ कुनैपनि स्थानको सामाजिक विकाससँग प्रत्यक्ष रूपमा जोडिन्छ । यसमा वैयक्तिक विकास, शान्ति, स्वतन्त्रता, मेलमिलाप र सहयोग र यी पक्षहरूले श्रृजना गरेको परिस्कृत र सभ्य समाजको परिकल्पना गरिएको हुन्छ । हरेक समाज विविधतायुक्त हुन्छ । हरेक व्यक्ति आफैमा फरक प्रकृतिको हुन्छ । त्यसमा समाजले श्रृजना गरेका जात, वर्ग, समुदाय, सम्प्रदाय लैङ्गिकता आदि आयामहरू हुन्छन् । यस्ता फरकपना बीच व्यक्ति-व्यक्ति वा सामाजिक इकाइहरू मिलेर बस्नुपर्ने हुन्छ । सामाजिक विकासले यस प्रकारको मेलमिलापयुक्त सामाजिक सौहार्दता कायम गर्दछ । समग्र विकासको यो अहम् पाटो हो । माण्डवी गाउँपालिकाको सामाजिक विकास योजनाले निम्न विषयहरू समेटेको छ ।

- ✓ शिक्षा
- ✓ स्वास्थ्य
- ✓ संस्कृति
- ✓ लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण र मूल प्रवाहिकरण
- ✓ शान्ति सुरक्षा

- ✓ खेलकूद तथा मनोरञ्जन
- ✓ शवदाह स्थल तथा चिहान व्यवस्थापन

सोच:	"माण्डवीको यर्थाथता, सुख, शान्ति र सामाजिक सौहार्दता"
लक्ष्य:	बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त विशेषतालाई आत्मसाथ गर्दै विविधताबीचको एकता, सामाजिक र सांस्कृतिक ऐक्यबद्धता, सहिष्णुता र सद्भावलाई कायम एवं प्रर्बद्धन गर्न, वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, धार्मिक, लैंगिक विभेद र सबै प्रकारका भेदभावको अन्त्य गरी समानता र सामाजिक न्यायमा आधारित सुखी समाजको निर्माण गर्ने ।

५.३.१ उद्देश्यहरू

- ✓ सम्पूर्ण सामाजिक पूर्वाधारयुक्त समाजको निर्माण गर्ने ।
- ✓ शिक्षा क्षेत्रमा आगामी १५ वर्षमा विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने स्तरको नागरिकहरू तयार पार्ने ।
- ✓ निरक्षरता पूर्णरूपमा उन्मूलन गर्ने ।
- ✓ शैक्षिक हिसाबले आधारभूत देखि विश्वविद्यालय स्तरसम्मको सुविधा गाउँपालिकामै उपलब्ध गराउने ।
- ✓ संविधानले सुनिश्चित गरेको सबैका लागि शिक्षा भन्ने अवधारणालाई साकार बनाउने ।
- ✓ स्वस्थ नागरिक उत्पादन गर्न आधारभूत साथै विषेशज्ञ स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तार र विकास गर्ने ।
- ✓ सामुदायिक तथा व्यक्तिगत स्वास्थ्य सुदृढ गर्न स्वास्थ्य शिक्षा तथा नागरिक सचेतना कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- ✓ पोषण सुरक्षा, नियमित खोप, प्रजनन स्वास्थ्य, वृद्धवृद्धाको स्वास्थ्यलाई सुदृढ बनाउन आवश्यक कदम चाल्ने ।
- ✓ सम्पूर्ण पूर्वाधार तथा विशेषज्ञयुक्त स्वास्थ्य संस्था वा हस्पिटलको स्थापना गर्ने ।
- ✓ सबै धर्म, सम्प्रदाय, जातजातीको मौलिक सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने ।
- ✓ सांस्कृतिक विविधता बीच सामाजिक एकता कायम गर्ने ।
- ✓ सम्पूर्ण बौद्धिक सम्पदाको संरक्षण गरी मौलिक सम्पदाको राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय स्तरमा प्रचार प्रसार गर्ने ।
- ✓ लैङ्गिक विभेद मुक्त समाजको निर्माण गर्ने ।
- ✓ जातीय भेदभाव मुक्त समाजको निर्माण गर्ने ।
- ✓ अल्पसंख्यक तथा सीमान्तकृत समुदायलाई मूल प्रवाहिकरण गर्ने ।
- ✓ सामाजिक न्यायपूर्ण समाजको निर्माण गर्ने ।
- ✓ समाजमा पूर्ण शान्ति सुव्यवस्था तथा अमन चयन कायम गर्ने ।
- ✓ खेलकूद क्षेत्रको विकास गरी खेलाडी र खेल प्रवर्द्धन गर्ने ।
- ✓ शवदाह स्थल तथा चिहानको व्यवस्थापन गर्ने ।

५.३.२ योजना तथा कार्यक्रमहरू

(क) शिक्षा

विकासको प्रमुख संवाहक मानव संसाधन हो । दक्ष र विवेकशिल मानव संसाधनको पूर्ण विकास भएको स्थान मरुभूमि भएपनि विकास भएको र मानव संसाधन अदक्ष र कमजोर भएको स्थानमा अपार प्राकृतिक श्रोत र सम्पदाहरू भएपनि चरम गरिबी र विषम राजनैतिक अस्थिरताका बीचमा गुज्रनु परेको यर्थाथ हामी विश्वमा पाउँछौ । प्राकृतिक सम्पदाको हिसाबले सम्पन्न भएपनि कमजोर मानव संसाधनका कारण पछि पर्नु परेको अवस्था नेपालको पनि हो । मानव संसाधन विकासको पहिलो आधारभूत शर्त नै वैज्ञानिक र समय सापेक्ष उचित शिक्षा हो । समय, अवस्था र देशको माग अनुसारको जनशक्ति तयार गर्न सोहि अनुरूपको शिक्षा दिनु आवश्यक छ । द्रुत विकासको आजको युगमा समेत माण्डवी गाउँपालिकाको साक्षरता प्रतिशत ६८.३० मात्र रहेकोले गाउँपालिको निरक्षरता उन्मूलन लगायत दक्ष, जनशक्ति उत्पादन गर्न समयमै अत्यन्त प्रभावकारी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

सर्वप्रथम शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि गाउँपालिकाले समग्र शैक्षिक पूर्वाधारहरूको विकास गर्नुपर्दछ । शैक्षिक पूर्वाधार अन्तर्गत निम्न विषयहरू पर्दछन् ।

- विद्यालयहरू (सुरक्षित विद्यालय भवनहरू)
- बालमैत्री वातावरणमा बाल शिक्षा
- पुस्तकालय तथा पुस्तकको उपलब्धता
- कापी कलम लगायत अन्य शैक्षिक सामग्रीहरूको प्रबन्ध
- उपयुक्त शिक्षण पद्धती
- दक्ष शिक्षक र शिक्षिका
- खेलकुद मैदान र खेल सामग्रीहरू
- नियमित कक्षा संचालन
- विज्ञान प्रयोगशाला
- कम्प्युटर ल्याब
- इन्टरनेट सेवा
- अतिरिक्त क्रियाकलापहरू
- पोसिलो आहार (खाजा)
- विद्यालयसम्मको पहुँच
- विद्यार्थीहरूको घर निकटमा विद्यालयहरू
- स्वच्छ पिउनेपानी
- बाल, छात्रा तथा अपाङ्गमैत्री, शौचालयहरू
- प्राथमिक उपचार सामग्री
- विद्यार्थी मैत्री वातावरण
- शान्ति सुरक्षा
- बाल अधिकार

शैक्षिक विकासका लागि गाउँपालिकाले संचालन गर्नुपर्ने कार्यक्रमहरू संक्षेपमा

- विद्यार्थी भर्नादरलाई सतप्रतिशत पुऱ्याउने ।
- विद्यालय छोड्ने कारण पत्ता लगाई त्यसलाई शुन्यमा झार्ने ।
- विद्यालय र विद्यार्थी अनुपात हेरी नपुग विद्यालयहरू थप्ने साथै विद्यार्थी कम भएका नजिकका विद्यालयहरूलाई गाभ्ने ।
- सम्पूर्ण विद्यालयहरू प्राथमिकताका साथ भौतिक पूर्वाधार सम्पन्न बनाउने ।
- विद्यालयमा नियमित कक्षा संचालन सुनिश्चित गर्ने ।
- दक्ष विषयगत शिक्षकको व्यवस्था गर्ने (आवश्यक दरबन्दी कायम गर्ने)
- शैक्षिक क्यालेण्डर व्यवस्थित गरी पूर्ण रूपमा लागू गर्ने ।

- विपन्न नागरिकका छोराछोरीहरूलाई पूर्ण रूपमा निशुल्क पठन-पाठनको व्यवस्था मिलाउने (विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने)
- विद्यार्थी मैत्री वातावरण सुनिश्चित गर्ने ।
- उच्च शिक्षाको प्रबन्ध गर्न विश्व विद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त कलेज खोल्न सामुदायिक र निजी क्षेत्रबाट पहल गर्ने ।
- आवश्यकताका आधारमा शिक्षण पद्धतिलाई प्रविधि मैत्री बनाउने
- प्रौढ तथा अनौपचारिक शिक्षा लागू गर्ने ।
- निजी क्षेत्रलाई नियमन गरी सहकार्य गर्ने (संस्थागत विद्यालय)
- प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा दिने शिक्षालयहरू स्थापना गर्ने ।
- समय सापेक्ष पाठ्यक्रम तयार गरी विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने शैक्षिक स्तर कायम गर्ने ।
- "समान र गुणस्तरिय शिक्षा आजको आवश्यकता" भन्ने नारालाई साकार बनाउने ।
- राष्ट्रिय नैतिकता तथा व्यवहार साथै शिष्टाचार सम्बन्धी शैक्षिक प्याकेज लागु गर्ने
- गाउँपालिकाबाट जेहेन्दार विद्यार्थीले MBBS वा इन्जिनियरिङ जस्ता विषय पढ्न सक्ने हुँदा विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरी गाउँमा सेवा गर्ने प्रावधान राख्ने ।
- कृषि शिक्षा लागू गर्ने ।
- कृषक पाठशाला संचालन गर्ने ।
- विद्यालयलाई शान्ति क्षेत्र कायम गर्ने ।
- नैतिक शिक्षा लागू गर्ने ।
- दुर्गम क्षेत्रका विद्यार्थीहरूलाई निश्चित विद्यालयमा पूर्वाधार विकास गरी आवासीय शिक्षाको प्रबन्ध मिलाउने
- पुर्वीय दर्शन र सभ्यता सबन्धी अध्ययन केन्द्र स्थापना गर्ने
- मर्दसा, गुम्बाहरूमा पठनपाठन व्यवस्थित गर्ने
- विद्यालयका शैक्षिक उपलब्धीको आधारमा पुरस्कार र प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने
- शिक्षक-शिक्षिकाहरूको नियमित तालिमको व्यवस्था गर्ने
- वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने
- नियमित अतिरिक्त क्रियाकलापहरु सञ्चालनका लागि वार्षिक क्यालेण्डर निर्माण गर्ने

(ख) स्वास्थ्य

स्वस्थ नागरिक विना कुनैपनि समाजको विकासको परिकल्पना गर्न सकिदैन । स्वास्थ्य मानव संसाधन विकासको उत्तिकै महत्वपूर्ण पाटो हो । स्वास्थ्यले शारीरिक मात्र नभएर मानसिक र सामाजिक रूपमा स्वस्थ नागरिक भन्ने बुझाउँछ । तसर्थ समग्र स्वास्थ्यको विकासको लागि सर्वप्रथम स्वास्थ्य सम्बन्धी आधारभूत पूर्वाधारको विकास हुनु जरुरी छ । गाउँपालिकाको समग्र स्वास्थ्य सेवाको अवस्था अत्यन्त कमजोर अवस्थामा छ । सामान्य स्वास्थ्य चौकी बाहेक यहाँ पूर्वाधार, स्वास्थ्य सामग्री र विशेषज्ञयुक्त स्वास्थ्य संस्था वा अस्पताल छैनन् । यसर्थ गाउँपालिकाको स्वास्थ्य स्थिति सुधार गर्न आधारभूत तहबाटै काम गर्नुपर्ने देखिन्छ । स्वास्थ्य क्षेत्रको विकासको लागि संक्षेपमा निम्न कार्यक्रमहरू गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

पूर्वाधार विकास तथा विकास कार्यक्रमहरू

- आवश्यक संख्यामा स्वास्थ्य चौकी तथा अस्पताल स्थापना गर्ने ।

- स्वास्थ्य सामग्री र उपकरणहरूको प्रबन्ध गर्ने ।
- निशुल्क वितरण गर्ने औषधिहरूको नियमित आपूर्ति गर्ने ।
- दक्ष चिकित्सक तथा चिकित्साकर्मीहरूको व्यवस्था गर्ने ।
- आवश्यक औषधिहरूको आपूर्ति व्यवस्था मिलाउने ।
- स्वास्थ्य शिक्षालाई अनिवार्य गर्ने ।
- Radiology and Diagonstic सेवा सञ्चालन गर्ने
- प्याथोलोजी सेवा संचालन गर्ने ।
- स्वास्थ्य चौकी तथा अस्पतालको लागि भूकम्प प्रतिरोधी भवनहरू निर्माण गर्ने ।
- स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरूलाई नियमित तालिम दिने ।
- आकस्मिक सेवालाई यथाशिघ्र व्यवस्था गर्ने ।
- वैकल्पिक उपचार पद्धतिलाई विकास गर्ने (आर्यूवेद, प्राकृतिक चिकित्सा, होमियोप्याथी)
- नियमित खोपको प्रबन्ध गर्ने ।
- नियमित स्वास्थ्य जाँच गर्न जनचेतना फैलाउने ।
- स्थानीय लामा, वैद्य, झाँक्रीहरूलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी आधारभूत तालिम दिने ।
- स्वास्थ्य बीमालाई क्रमश सबै परिवारमा अनिवार्य गर्दै लैजाने ।
- सुडेनीहरूलाई तालिम दिने ।
- नसर्ने र सरुवा रोग सम्बन्धी जनचेतना फैलाउने ।
- प्रजनन स्वास्थ्य र परिवार नियोजन सेवालाई प्रभावकारी बनाउने ।
- पोषण स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिमहरू संचालन गर्ने (विद्यालय तथा समुदायमा)
- पिउने पानी निर्मलीकरणका उपायहरूको प्रचार प्रसार गर्ने ।
- स्थानीय संचार माध्यामहरूमा स्वास्थ्य चेतना संचारका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- एम्बुलेन्स सेवालाई सबै वडामा सुनिश्चित गर्ने
- नवजात शिशु मृत्युदर, बाल मृत्युदर र मातृ मुत्युदरलाई उल्लेख्य रूपमा घटाउने ।
- Telemedicine कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- शारीरिक व्यायाम र स्वस्थ जीवनशैली बारे जनचेतना फैलाउने ।
- धुम्रपान र मध्यपान नियन्त्रणका प्रभावकारी कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- विद्यालयमा यौनशिक्षा लागू गर्ने ।
- मानसिक स्वास्थ्य परामर्श केन्द्र स्थापना गर्ने
- सामान्य शल्यक्रिया र २४ सै घण्टा भरपर्दो प्रसुती सेवाको यथाशिघ्र व्यवस्था मिलाउने ।
- बाल स्वास्थ्य यूटिनको स्थापना गर्ने ।
- वृद्धवृद्धालाई नियमित र निशुल्क स्वास्थ्य जाँचको व्यवस्था मिलाउने ।
- खाद्य सुरक्षा र पोषणको गुणस्तर कायम राख्न बजार अनुगमन र नियमन गर्ने ।
- ताजा र घरेलु उत्पादन प्रयोग गर्न जनचेतना फैलाउने ।
- यी कार्यक्रमहरू संचालन गर्दा व्यक्तिगत स्वास्थ्य, पारिवारिक स्वास्थ्य सामुदायिक स्वास्थ्य, प्राथमिक स्वास्थ्य, मानसिक स्वास्थ्य र प्रजनन् स्वास्थ्यलाई सन्तुलिन ढंगले सम्बोधन गर्ने गरी गर्ने ।

(ग) संस्कृति

कुनैपनि समुदायको आफ्नै विशिष्ट पहिचान, जीवनशैली, भेषभूषा र रहनसहन हुन्छ । सदियौं देखि अभ्यास गर्दै आइरहेका रितीरिवाजले मानिसको दैनिक जीवनलाई नियमित र व्यवस्थित गर्न सहयोग पुऱ्याइरहेको हुन्छ । अर्कोतर्फ समुदाय पिच्छे आफ्ना-आफ्ना धर्म, संस्कृति, रितिरिवाज र परम्पराहरू हुन्छन् । ति फरक रितीरिवाज, रहनसहन र परम्पराहरू समुदाय र समाजका विशिष्ट पहिचान साथै बौद्धिक सम्पदा (Intellectual Property) भएकोले तिनीहरूको संरक्षण गर्नु जरुरी छ । माण्डवी गाउँपालिका यस्ता मौलिक परम्परा र सांस्कृतिक विविधतामा धनी गाउँपालिका हो । यहाँ २०६८ सालको जनगणना अनुसार कुल जनसंख्याको ४०.३२ प्रतिशत मगरहरू, २९.७८ प्रतिशत क्षेत्रीहरु ११.५० प्रतिशत कामीहरु, ५.७८ प्रतिशत ब्राह्मण, ३.०३ प्रतिशत दमाइहरु त्यस्तै अन्यमा सन्यासी, घर्ती, सार्की र अन्य छन् । मगर जातिहरू यहाँका रैथाने समुदायहरू हुन् । उनीहरूको बेग्लै पहिचान र रीतिरिवाज छन् । यस्तो विविधता बीच धार्मिक र साँस्कृतिक सहिष्णुता भने कायमै रहेको छ । साँस्कृतिक विकासका लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने कार्यक्रमहरू संक्षेपमा निम्नानुसार छन् ।

- गाईजात्रा, जनैपूर्णिमा, माघेसंक्रान्ती, ल्होसार, नयाँ वर्ष, बुद्ध पूर्णिमा, ईद जस्ता चाडबाडमा विभिन्न समुदायले मनाउने जात्रा, मेला तथा रितिरिवाजलाई संरक्षण गर्न गुठी वा सम्प्रदायलाई प्रोत्साहन गर्न अनुदान तथा सहयोग गर्ने
- विभिन्न अवसरमा सांस्कृतिक कार्यक्रम तथा झाँकीहरू आयोजना गर्ने
- विद्यालय तथा समुदायस्तरमा साहित्यिक कार्यक्रम तथा अर्न्तक्रियाहरू संचालन गर्ने
- बाल प्रतिभाहरूलाई प्रोत्साहन गर्न विद्यालय स्तरिय लोकगीत, लोक नृत्य, अभिनय तथा सांस्कृतिक प्रतियोगिताहरू आयोजना गर्ने
- सबै धर्म र समुदायका लोक संस्कृतिहरू तथा अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदा (Intangible Cultural Heritages) ICH को पूर्ण अभिलेख तयार पार्ने
- स्थानीय संचार माध्याम तथा सामाजिक सञ्जाल मार्फत् स्थानीय गीत नृत्य तथा संस्कृति झल्कने भिडियो डकुमेन्ट्रीहरू तयार पारी प्रचार प्रसार गर्ने
- प्रत्येक मगर गाउँमा एक होमस्टे कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने कार्यका लागि आवश्यक तालिम तथा पूर्वाधार विकास गर्ने ।
- गाउँपालिकाले संचालन गर्ने विशेष औपचारिक कार्यक्रममा कार्यपालिका सदस्यहरूले आफ्नो मौलिकता झल्कने पोशाक अनिवार्य लगाउने व्यवस्था गर्ने ।
- विभिन्न अवसरमा मेला तथा सामुहिक भोज भत्तेरको आयोजना गर्ने ।
- देउसी, भैलो, ल्होसार, माघी, बुद्ध पूर्णिमा, इद, त्रिसमस साउने संक्रान्ति जस्ता पर्वहरूमा मौलिक संस्कृति झल्कने लोक नृत्य, लोक गीत तथा लोक बाजासम्बन्धी हर्षोल्लास कार्यक्रमहरू आयोजना गर्न समुदायस्तरमा समितिहरू गठन गर्ने
- गाउँपालिकाका मुख्य पर्यटकीय गन्तव्यहरू जस्तै : माडी र झिमरुक तटीय क्षेत्र, उदयपुरकोट दरबार, मर्कवाङको भातमारे लेक, बंगलाचुली क्षेत्र, पुकरुकको गुफा दह, रम्दी, तिरामको लामपोखरा, वडा नं.१ सिमलचौरको चमेरो गुफा, थानकोट गुफा, भालु गुफा, वडा नं. ४ को देउराली कुना गुफा, वडा नं. ५ को गुप्तेश्वर सिद्धबाबा गुफा आदी रहेका छन् । साथै विशेष अवसरमा यि क्षेत्रहरुमा साँस्कृतिक कार्यक्रम र झाँकीहरू प्रस्तुत गर्न तत् क्षेत्रका सांस्कृतिक समितिहरू गठन गर्ने ।

- यी साँस्कृतिक समितिहरूसँग अन्तरक्रिया गरी ती क्षेत्रका समस्याहरू सम्बोधन गर्ने ।

(घ) लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा मूल प्रवाहीकरण

नेपालमा विगतदेखि व्याप्त जातीय भेदभाव, लैङ्गिक, वर्गीय, क्षेत्रीय, भाषिक तथा सबै प्रकारका भेदभावको कारण सामाजिक हिसाबले पिछडिएको अवस्था छ । हरेक समाजमा हालसम्म पनि सबै प्रकारका भेदभावहरू एक वा अर्को प्रकारले व्याप्त रहेका छन् । समानतामा आधारित सामाजिक न्यायपूर्ण समाज स्थापनाका लागि सबै प्रकारका भेदभावलाई जरैदेखि अन्त्य गरी सबैलाई, स्वतन्त्रता र सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्नु जरुरी छ । माण्डवी गाउँपालिकामा संघीय संविधानले व्यवस्था गरेका समानता, सामाजिक न्याय र भेदभाव विरुद्धको हकलाई स्थापित गर्न निम्न कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।

- महिला शसक्तीकरणका विशेष कार्यक्रमहरू नियमित रूपमा संचालन गर्ने ।
- बृद्धबृद्धाहरू लक्षित सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- "एक वडा एक बाल उद्यान, एक वडा एक बृद्ध बृद्धा योग आश्रम" कार्यक्रमलाई साकार बनाउने ।
- युवा, महिला, विपन्न, दलित तथा सीमान्तकृत समुदायमा शसक्तीकरणका विशेष कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- एकल महिलाहरूलाई समाजमा सहज ढंगले स्थापित हुन विशेष कार्यक्रम संचालन गर्ने र रुढीवादको अन्त्य गर्ने ।
- जेष्ठ नागरिकहरूलाई निशुल्क स्वास्थ्य शिविर संचालन गर्ने ।
- बालश्रमको अन्त्य गर्ने ।
- राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय नीति, कानून र सन्धीबमोजिम महिला तथा बालबालिकाहरूको संरक्षणका लागि नियमित रूपमा कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- छुवाछुत मुक्त समाज निर्माण गर्न विभिन्न पर्व र सार्वजनिक समारोहहरूमा सामाजिक अन्तरघुलन कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- यौनीक अल्पसंख्यकहरूका समस्याहरू सम्बोधन गर्ने ।
- दुर्व्यसन मुक्त समाजका लागि पुर्नस्थापना केन्द्रहरू संचालन गर्ने ।
- अनाथ र जोखिममा परेका बालबालिकाको लागि बालगृहहरू संचालन गर्ने
- सामाजिक कु-संस्कारको रूपमा रहेका बालविवाह, बहुविवाहको अन्त्य गर्न जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- महिला हिंसा अन्त्य गर्न र पिडकलाई कानुनी दायरामा ल्याउन महिला सेलको गठन गर्ने ।
- स्थानीय न्यायिक समितिका काम कारवाहीहरूलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- महिला उद्यमीहरूलाई पहिचान गरी उनीहरूको वृत्ति विकासमा विशेष कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- सीमान्तकृत र अल्पसंख्यक जातिहरूका मौलिकता संरक्षण गर्न विशेष कोष तथा कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- महिला, दलित, अल्पसंख्यक, जनजाति, विपन्न वर्ग तथा सीमान्तकृत समुदायका छात्रछात्राहरूलाई शिक्षामा पूर्ण प्राथमिकता दिई विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने ।

(ङ) शान्ति सुरक्षा

गरिबी, सामाजिक विसंगति र अपराध मनोविज्ञानका कारण समाजमा विविध किसिमका आपराधिक घटनाहरू घट्ने गर्दछन् । यस्ता घटनाहरू न्यूनीकरण गर्न शान्ति, सुरक्षा र अमन चयनको प्रवन्ध राज्यले मिलाउने

दायित्व हुन आउँछ। यसर्थ गाउँपालिकाले गाउँमा शान्ति सुरक्षा कायम गर्न प्रत्येक वडामा प्रहरी चौकीहरूको प्रबन्ध गर्नुपर्ने र आवश्यक संख्यामा दरबन्दी कायम गरी शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्नु आवश्यक छ । यसका साथै समयमै गाउँ/नगर प्रहरीको गठन गरी शान्ति सूरक्षा तथा अमनचयन सुनिश्चित गर्नु आवश्यक छ। यसका लागि गाउँपालिकाले निम्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

- वडा नं.१ को लामपोखरा र वडा नं. ३ को देविस्थानमा बाहेक अन्य वडाहरूमा प्रहरी चौकी नभएकोले प्रहरी चौकी स्थापना गर्ने ।
- नगर प्रहरी गठन गर्ने
- नियमित गस्ती टोलीलाई गाउँपालिकाभर परिचालन गर्नुपर्ने
- आपतकालीन सेवामा टेलिफोन सम्पर्कका माध्यमले तुरुन्त परिचालन हुन सक्ने संयन्त्र निर्माण गर्ने
- मदिरापान, होहल्ला, झैझगडा, बलात्कार, जुवातासको समस्या भएकोले तत्काल नियन्त्रण गर्ने
- सशस्त्र प्रहरी वा नेपाली सेनाको एक विशेष उद्धार टोली गाउँपालिकामा तयारी अवस्थामा रहने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।
- गाउँपालिकाका अपराध संवेदनशील क्षेत्रहरू पहिचान गरी अस्थायी प्रहरी चौकी स्थापना गर्ने
- मानवीय गतिविधि बढी हुने क्षेत्रमा CCTV जडान गर्ने ।
- "विद्यार्थीसँग प्रहरी" कार्यक्रम नियमित सञ्चालन गरी बलात्कार, ललाईफकाई अपहरणजस्ता सामाजिक अपराध विरुद्ध नियमित सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- चेलीबेटी बेच विखन तथा बलात्कार विरुद्ध नियमित सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

(च) खेलकूद तथा मनोरञ्जन

अनुशासन, राष्ट्रिय भाइचारा प्रदर्शनी गरी शारीरिक तन्दुरुस्ती कायम गर्न खेलकुद विकासको अहम् महत्व रहेको हुन्छ। विश्वका विकसित देशहरूले खेल पर्यटन मार्फत समृद्धि हासिल गरेको र विश्वस्तरमा पहिचान स्थापित गरेको पाइन्छ। उदाहरणको लागि स्पेन, इटली, इङ्गल्याण्ड, ब्राजिल फ्रान्स जास्ता यूरोपियन राष्ट्रहरू हाल खेल प्रवर्द्धनमार्फत विश्व परिचित मात्र नभई खर्बौं डलरको कारोबार गर्दछन्। छिमेकी राष्ट्र भारतसमेत क्रिकेटका लागि प्रसिद्ध मानिन्छ । खेलकूद विकास आर्थिक समृद्धिसँग पनि जोडिएको छ । माण्डवी गाउँपालिकाले खेलकुद विकासलाई महत्व दिएको छ। खेलकुद विकासको लागि निम्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

- बालबालिकाको शारीरिक र मानसिक विकासका लागि विद्यालयस्तरबाट नै खेलकुद विकास गर्न अनिवार्य खेलमैदानहरूको व्यवस्था गर्ने ।
- हरेक विद्यालयमा कम्तीमा एक जना खेल प्रशिक्षकको प्रवन्ध गर्ने ।
- हरेक विद्यालयमा आवश्यक खेलकुद सामग्रीको प्रबन्ध गर्ने ।
- गाउँपालिकामा खेलकुद विकास समितिको निर्माण गर्ने ।
- नियमितरूपमा खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना गर्ने ।
- अध्यक्ष कप खेल प्रतियोगिता नियमित आयोजना गरी अन्तर गाउँपालिकाबीचको सम्बन्धमा नयाँ आयाम थप्ने ।
- मार्सिवाङ स्थित १५२ रोपनी क्षेत्रफलमा आधुनिक रंङ्गशाला निर्माण सम्पन्न गर्ने ।
- वडा नं. १ स्थित लामपोखरा खेलमैदान निर्माण गर्ने ।

- वडा नं. २ बंगलाचुली खेलमैदान निर्माण गर्ने ।
- वडा नं. ४ मासपोखरा र रातमाटा खेलमैदान निर्माण गर्ने ।
- वडा नं. ५ स्थित पट्टाडाँडा र थुम्कामा खेलमैदान निर्माण गर्ने ।
- गाउँपालिकास्तरीय बहुउद्देश्यीय खेलकुद हल निर्माण गर्ने
- खेलाडी उत्पादनको लागि विशेष संयन्त्रको विकास गरी विद्यालयस्तरबाट राम्रा खेलाडी छनोट गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगितामा सहभागी गराउन प्रोत्साहन गर्ने ।
- खेलाडी प्रोत्साहनका लागि पुरस्कार कोषको व्यवस्था गर्ने ।
- गाउँपालिकास्तरीय रनिङ शिल्ड प्रतियोगिताहरू आयोजना गर्ने ।
- क्रिकेटको विकासको लागि खेलमैदानको संभाव्यता अध्ययन गरी निर्माण अगाडि बढाउने ।
- स्थानीय खेलकुद युवा क्लवहरूलाई खेल प्रवर्द्धनमा सक्रिय बनाउन प्रोत्साहनका कार्यक्रमहरू वडास्तरमा सञ्चालन गर्ने ।

(छ) शवदाह स्थल तथा चिहान व्यवस्थापन

हरेक गाउँपालिकामा तथा हरेक समुदायको आ-आफ्नो धर्म र संस्कृति अनुसार शवदाहस्थल र चिहान व्यवस्थापन एक महत्वपूर्ण र संवेदनशील विषय र आवश्यकता हो । भावनात्मक अर्थसमेत बोकेको यो विषयलाई कुनै पनि योजनाले समयमै सम्वोधन गर्नुपर्दछ। परम्परागत रूपमा सञ्चालनमा रहेका शवदाहस्थल र चिहानलाई भविष्यमा सहज र व्यवस्थित बनाउनु पर्दछ । तसर्थ यसको व्यवस्थापनको लागि निम्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

- प्रत्येक वडामा कम्तीमा एक शवदाहस्थल वा चिहान क्षेत्रको प्राथमिकताका साथ निर्माण गर्ने ।
- परम्परागत रूपमा सञ्चालनमा आएका शवदाहस्थल र चिहानहरूको थप वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने ।
- प्रत्येक वडामा क्रियापुत्री घर निर्माण गर्ने
- आवश्यकता हेरी चिहान व्यवस्थापन निर्माण गर्ने ।
- जातजाति र प्रचलन अनुसार अन्तिम संस्कारको प्रबन्ध गर्न व्यवस्था मिलाउने

५.३.३ सामाजिक विकासका लागि (Logical Framework Approach)

सोच

"माण्डवीको यर्थाथता, सुख, शान्ति र सामाजिक सौहार्दता"

लक्ष्य

वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, धार्मिक, लैङ्गिक र सबै प्रकारका विभेदको अन्त्य गरी समानता र सामाजिक न्यायमा आधारित सुखी र सम्बृद्ध समाजको निर्माण गर्ने

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
▪ सम्पूर्ण सामाजिक पूर्वाधारहरू जस्तै शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार, समानता, संस्कृति,	**वि.सं. २०८० सम्म** ▪ गाउँपालिकाका शैक्षिक संस्थाहरूबाट दिक्षित कम्तीमा १० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले विश्व बजारमा अध्ययन वा रोजगारी गरिरहेका हुनेछन् ।	▪ गाउँपालिकास्थित सम्पूर्ण विषयगत शाखा तथा महाशाखामा उपलब्ध अभिलेख तथा तथ्याङ्कहरूबाट	▪ पूर्ण राजनैतिक स्थिरता हुनेछ । ▪ आवश्यक बजेटको व्यवस्था हुनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
सामाजिक सुरक्षाको उचित प्रबन्ध भएको न्यायपूर्ण समाजको निर्माण हुनेछ । ▪ विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने जनशक्तिको उत्पादन हुनेछ । ▪ निरक्षरता पूर्ण रूपमा उन्मूलन हुनेछ । ▪ आधारभूत देखि विश्वविद्यालय तहसम्म्को शिक्षा गाउँपालिकामै उपलब्ध हुनेछ । ▪ शिक्षाबाट कुनैपनि वर्ग वा समुदायका कुनैपनि व्यक्तिहरू बञ्चित हुने छैनन् । ▪ आधारभूत स्वास्थ्य सेवाबाट कोहि पनि बञ्चित हुने छैनन् । ▪ सम्पूर्ण पूर्वाधारयुक्त स्वास्थ्य सेवा गाउँ घरमै प्राप्त हुनेछन् । ▪ स्वास्थ्य चेतना पूर्ण रूपमा वृद्धि भई स्वस्थ व्यवहारहरू अभ्यासमा आएका हुनेछन् । ▪ आगामी १५ वर्षमा देविस्थान स्वास्थ्य केन्द्र सम्पूर्ण सुविधायुक्त हस्पिटलमा परिणत भएको हुनेछ । ▪ मौलिक संस्कृति र सम्पदाहरूको संरक्षण भई सांस्कृतिक विविधता माण्डवीको	▪ गाउँपालिकालाई आवश्यक सम्पूर्ण पूर्वाधारयुक्त माध्यामिक विद्यालयहरू कम्तीमा प्रत्येक वडामा एक वटाको दरले नमुनाको रूपमा विकास गरिने छ । ▪ प्रत्येक वडामा एक एक वटा सार्वजनिक पुस्तकालयको स्थापना गरी इन्टरनेट सुविधा साथै WiFi को व्यवस्था गरिनेछ । ▪ आगामी ५ वर्षमा निरक्षरता शुन्यमा झरेको हुनेछ । ▪ गाउँपालिका भरमा कम्तीमा एक विश्वविद्यालयस्तरको अध्यापन हुने कलेजको स्थापना हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा कम्तीमा सम्पूर्ण आधारभूत पूर्वाधारयुक्त स्वास्थ्य चौकीको स्थापना हुनेछ जहाँबाट समग्र एकीकृत स्वास्थ्य सेवा प्राप्त हुनेछ । ▪ स्थानीय संचार माध्यम पत्रपत्रिका तथा सडक नाटक र विद्यालय शिक्षा मार्फत स्वास्थ्य सूचना संचार कार्यक्रम लागू भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा नियमित खोप कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ । ▪ खाद्य सुरक्षा तथा सन्तुलित भोजनसम्बन्धी सचेतना वृद्धि भई कुपोषणको दर आधार वर्ष भन्दा ७० प्रतिशतले घटेको हुनेछ । ▪ बाल मृत्यु दर, शिशु मृत्यु दर, मातृ मृत्युदर आधार वर्षको तुलनामा ५० प्रतिशतले घटेको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकामा सम्पूर्ण पूर्वाधारयुक्त अस्पताल स्थापना गर्न सम्पूर्ण प्रक्रिया पूरा भएको हुनेछ । ▪ सम्पूर्ण, रगत, दिशा, पिसाब, खकार जाँच गर्ने कम्तीमा एउटा प्याथोलोजी ल्याबको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ निशुल्क वितरण गर्ने औषधिको आपूर्ति सहज भएको हुनेछ । ▪ चौबिसै घण्टा प्रसुति सेवाको सुविधा कम्तीमा ४ स्थानमा विस्तार भएको हुनेछ । ▪ देविस्थान स्वास्थ्य केन्द्रमा सामान्य शल्य चिकित्सा सेवा र आकस्मिक सेवाको सुविधा भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडालाई समेट्ने गरी कम्तीमा ५ वटा एम्बुलेन्स सेवा संचालन भएको हुनेछ । ▪ वैकल्पिक उपचार पद्धती अन्तर्गत एक आर्यूवेद उपचार केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ वैकल्पिक उपचार पद्धती अन्तर्गत एक प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ हरेक वडामा योगाभ्यास केन्द्रको विकास भएको हुनेछ । ▪ निर्मलीकरण गरेर पानी पिउने घरपरिवारको संख्या न्यूनतम ७० प्रतिशत पुग्नेछ । ▪ देविस्थानस्थित स्वास्थ्य केन्द्रमा एउटा पूर्ण सुविधायुक्त प्रजनन् तथा परिवार नियोजन यूनिटको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ स्थानीय लामा, वैद्य, झाँक्रीको पहिचान गरी सबैलाई आधारभूत तालिम प्रदान गरिसकिएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा एक-एक वटा व्यायाम केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ ।	▪ स्थलगत अवलोकनबाट ▪ गाउँपालिकाबासीको जीवनस्तरमा आएको परिवर्तनबाट ▪ पूर्वाधार निर्माण पश्चात् आएका सकारात्मक परिवर्तन जस्तै व्यापार वृद्धि, पर्यटक आवागमन, रोजगारी श्रृजना र अन्य मानवीय गतिविधिहरूबाट ▪ गाउँपालिकामा एउटा रेडियोलोजि सेवाको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ रक्तसञ्चार सेवाको प्रबन्ध हुनेछ । ▪ पूर्ण Diagnostic सेवाको प्रबन्ध हुनेछ ।	▪ दक्ष जनशक्ति, निर्माण सामग्री तथा प्रविधिको सहज उपलब्धता हुनेछ । ▪ व्यापक जनसहभागिता र समर्थन हुनेछ । ▪ कुनै प्रकारको ठूलो स्तरको दैवी विपत्ति आइ लाग्ने छैन । ▪ स्थानीय स्तरबाट कुनै प्रकारको अवरोध हुने छैन । ▪ कामको थालनी पश्चात् काममा नियमितता हुनेछ । ▪ निर्माण सामग्रीको आपूर्तिमा कुनै प्रकारको अवरोध हुने छैन । ▪ सार्वजनिक निजी क्षेत्रको साझेदारी प्रभावकारी हुनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
पहिचान र गहनाको रूपमा विकसित भएको हुनेछ । ▪ लैङ्गिक, जातीय, वर्गीय, भाषिक, क्षेत्रीय भेदभाव मुक्त समाजको निर्माण भएको हुनेछ । ▪ शान्ति र न्यायपूर्ण समाजको निर्माण भएको हुनेछ । ▪ समाजमा पूर्ण शान्ति सुव्यवस्था तथा अमन चयन कायम भएको हुनेछ । ▪ खेलकूद क्षेत्रको विकास गरी खेलाडी र खेल प्रवर्द्धन भएको हुनेछ । ▪ शवदाह स्थल तथा चिहानको उचित व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।	▪ सार्वजनिक स्थलमा धुम्रपान र मध्यपान गर्ने कार्य पूर्णत नियन्त्रण भएको हुनेछ । ▪ संस्कृति प्रबर्द्धन गर्न प्रत्येक वडामा सांस्कृतिक विकास समितिहरू गठन भई काम थालनी गरिसकेका हुनेछन् । ▪ कम्तीमा एक धर्म संस्कृति अन्तर्गत सम्भाव्य क्षेत्रमा एक होम स्टे नमुनाको रूपमा संचालनमा आएका हुनेछन् । ▪ प्रत्येक पर्यटकिय क्षेत्रमा कम्तीमा वर्षमा एउटा सांस्कृतिक कार्यक्रम वा झाँकी प्रस्तुत गर्ने कार्यको थालनी भैसकेको हुनेछ । ▪ कार्यपालिकाको विशेष कार्यक्रममा कार्यपालिका सदस्यहरूले आफ्नो मौलिक पोशाक लगाउन थालनी गरिसकेका हुनेछन् । ▪ समुदाय र विद्यालयस्तरीय लोक नृत्य, लोक बाजा र लोक गीत प्रतियोगिता नियमित रूपमा संचालन भैसकेका हुनेछन् । ▪ महिलाहरू सत् प्रतिशत साक्षर भई बाल विवाह पूर्ण रूपमा घटेको हुनेछ । ▪ हरेक वडामा कम्तीमा ५ जना नमुना महिला उद्यमीहरूले उद्यम सुरु गरिसकेका हुनेछन् । ▪ एकल महिलालाई सवलीकरण गर्न विशेष अनुदानको व्यवस्था गरिएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडाका जेष्ठ नागरिकहरूलाई नियमित घुम्ती शिविर मार्फत् स्वास्थ्य जाँचको प्रबन्ध भएको हुनेछ । ▪ बालश्रमलाई शुन्यमा झारिनेछ । ▪ सामाजिक अन्तरघुलन अन्तर्गत अन्तर जातीय विवाह गर्दा गाउँपालिको प्रोत्साहन रकमको व्यवस्था गरेको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकामा कम्तीमा एउटा दुर्व्यसन सुधार गृहको स्थापना हुनेछ । ▪ गाउँपालिकामा एउटा अनाथ बाल गृहको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकामा एउटा वृद्धाश्रमको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ महिला हिंसा न्यूनीकरण गर्न एउटा शसक्त महिला सेलको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ महिला, अल्पसंख्यक विपन्न, सीमान्तकृत वर्गका छात्र छात्राहरूका लागि प्रत्येक विद्यालयमा विशेष छात्रवृत्ति कोष स्थापना गरिनेछ । ▪ समाजमा शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्न कम्तिमा ५ ओटा वडामा प्रहरी बिट स्थापना भएको हुनेछ । ▪ मार्सिवाङ स्थित खेलकूद रंगशालाको निर्माण अन्तिम चरणमा पुगेको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकालाई आवश्यक शवदाह स्थल तथा चिहानको व्यवस्थापन कार्य सम्पन्न भएको हुनेछ । **वि.सं. २०८५ सम्म** ▪ विश्व बजारमा गाउँपालिकाबाट दिक्षित कम्तीमा ३० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अध्ययन वा रोजगार प्राप्त गरेका हुनेछन् ।		

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
	▪ प्रत्येक वडामा २ वटाको दरले सम्पूर्ण पूर्वाधार युक्त विद्यालयको स्थापना हुनेछन् । ▪ प्रत्येक वडामा २ वटाको दरले सार्वजनिक पुस्तकालय वा वाचनालयको स्थापना हुनेछन् । ▪ गाउँपालिकाभर कम्तीमा १ वटा विश्वविद्यालय स्तरको अध्यापन हुने कलेजहरूको स्थापना हुनेछन् । ▪ कुपोषणको दर शुन्यमा झर्नेछ । ▪ बाल मृत्युदर, शिशु मृत्युदर र मातृ मृत्युदर आधार वर्षको तुलनामा ७० प्रतिशतले घटेको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकामा एउटा सम्पूर्ण पूर्वाधारयुक्त अस्पतालको स्थापना भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाभर कम्तीमा ४ वटा सम्पूर्ण रोग डाइगोन्सिस सेवा दिने प्याथोलोजी सेवा सञ्चालनमा आएका हुनेछन् । ▪ प्रत्येक वडामा चौबिसै घण्टा प्रसुती सेवा सञ्चालनमा आएका हुनेछन् । ▪ प्रत्येक वडालाई समेट्ने गरी ५ वटा एम्बुलेन्स सेवा संचालनमा आउने छन् । ▪ निर्मलीकरण गरेर पानी पिउने परिवारको संख्या सत् प्रतिशत हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा प्रजनन् स्वास्थ्य र परिवार नियोजन सम्बन्धी सेवा विस्तार भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा एउटा मौलिक संस्कृतिमा आधारित नमुना होमस्टे संचालनमा आएको हुनेछ । ▪ महिला हिंसा न्यूनीकरण गर्न प्रत्येक वडामा एउटा महिला सेलको गठन भएको हुनेछ । ▪ श्री माण्डवी माध्यामिक विद्यालयलाई पूर्वीय दर्शन र सभ्यता अध्ययन केन्द्रको रूपमा विकास गरिएको हुनेछ । ▪ समाजमा शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्न प्रत्येक वडामा प्रहरी बिट स्थापना भएको हुनेछ । ▪ मार्सिवाङ खेलकूद रंगशालाको सञ्चालन भैसकेको हुनेछ । **वि.सं. २०९० सम्म** ▪ गाउँपालिकाका सम्पूर्ण विद्यालयहरू न्युनतम पूर्वाधारले सम्पन्न भएका हुनेछन् । ▪ प्रत्येक वडामा आवश्यक संख्यामा सार्वजनिक पुस्तकालय तथा WiFi Free Zone स्थापना भएका हुनेछन् । ▪ गाउँपालिकामा विद्यार्थी अनुपातको आधारमा आवश्यक संख्यामा उच्च शिक्षा अध्ययन गर्ने कलेजको स्थापना हुनेछन् । ▪ बाल मृत्युदर, शिशु मृत्युदर र मातृ मृत्युदर आधार वर्षको तुलनामा ५ प्रतिशतमा झरेको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकामा कम्तीमा २ वटा सम्पूर्ण पूर्वाधार युक्त अस्पतालको स्थापना हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा एक एक वटा प्याथोलोजी सेवाको विस्तार भएको हुनेछ । ▪ एक वडामा कम्तीमा एक होमस्टे सञ्चालनमा भएको हुनेछ ।		

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
	▪ श्री माण्डवी माध्यामिक विद्यालयलाई विश्वविद्यालयस्तरको पूर्वीय दर्शन र सभ्यता अध्ययन केन्द्रमा रूपान्तरण गरिएको हुनेछ ।		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
(क) शिक्षा		
▪ विद्यार्थी भर्ना अभियानलाई सत् प्रतिशत पुऱ्याउन हरेक वर्षको चैत महिनाभर घर घरमा घुम्ती भर्ना टोली खटाउने	१५०	ST
▪ विद्यालयमा रहेका विद्यार्थी अनुपात र दुरीको आधारमा विद्यालयहरू गाभ्न र थप गर्न अध्ययन टोली गठन गरी अध्ययन गर्ने	१०	ST
▪ आवश्यक संख्यामा सम्पुर्ण विद्यालय भवनहरुको निर्माण गर्ने		LT
▪ विपन्न, दलित, सीमान्तकृत र अल्पसंख्यक समुदायका छात्र-छात्राहरूलाई प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने	१३००	LT
▪ प्रत्येक वडामा प्रौढ तथा अनौपचारिक कक्षा सञ्चालन गर्ने (निरक्षरता पूर्णरूपमा निर्मूल गर्ने)	१२५	ST
▪ प्रत्येक वडामा एउटा कृषक पाठशाला संचालन गर्ने	७००	LT
▪ प्रत्येक विद्यालयका शिक्षक-शिक्षिकाहरूका लागि नियमित विषयगत तालिम संचालन गर्ने	१४५०	ST
▪ कक्षा १२ को अन्तिम परीक्षा सम्पन्न गरी बसेका छात्रछात्राहरूलाई स्थानीय विषयगत कार्यालयमा इन्टर्नशिपको प्रबन्ध गर्ने	५	ST
▪ हरेक महिनाको अन्तिम शुक्रबार "विद्यार्थीसँग स्थानीय सरकार" कार्यक्रम संचालन गर्ने	३०	ST
▪ एक विद्यालयमा एक स्वास्थ्यकर्मी अभियान सञ्चालन गर्ने	७००	ST
▪ हरेक माध्यामिक विद्यालयमा Internet सुविधायुक्त सूचना ल्याबको स्थापना गर्ने	१००	ST
▪ दिवा खाजा कार्यक्रम सबै विद्यालयमा लागू गर्ने		ST
▪ ४०० भन्दा बढी विद्यार्थी भएको विद्यालयमा एक सहायक प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्ने	२०	ST
▪ थप गर्नुपर्ने र गाँभ्नु पर्ने विद्यालयका लागि आवश्यक प्रक्रिया अगाडि बढाउने ।		MT
▪ सम्पूर्ण विद्यालयमा विषयगत शिक्षक र दरबन्दीको अध्ययन गरी दरबन्दी थप-घट गर्ने	१००	MT
▪ व्यवस्थित शैक्षिक क्यालेण्डर निर्माण गरी अनिवार्य लागू गर्ने	५०	MT
▪ गाउँपालिकामा कम्तीमा एक प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षालय स्थापना गर्ने ।	७००	MT
▪ MBBS र इन्जिनियरिङ विषय अध्ययनका १ छात्र र १ छात्राका लागि विशेष कोषको स्थापना गर्ने ।	१००	MT
▪ गाउँपालिकाका १५ प्रतिशत विद्यालयमा आधारभूत कृषि शिक्षा लागू गर्ने ।	५००	MT
▪ दुर्गम क्षेत्रका विद्यार्थीहरूका लागि गाउँपालिकामा कम्तीमा २ वटा आवासिय विद्यालय स्थापना गर्ने	५८०	MT

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ हरेक विद्यालयमा शैक्षिक उपलब्धी मापन गर्न वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने		MT
▪ प्रत्येक वडामा १/१ वटाका दरले सार्वजनिक पुस्तकालय र Wifi Free Zone को स्थापना गर्ने	१२०	MT
▪ प्रत्येक वडामा एउटा नमुना माध्यामिक विद्यालय स्थापना गर्ने	२०००	MT
▪ एक कृषि प्राविधिक विद्यालय स्थापना गर्ने		MT
▪ हरेक विद्यालयमा अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन गर्न शिक्षकको व्यवस्था गर्ने	१८००	MT
▪ सम्पूर्ण विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार तथा शैक्षिक पूर्वाधारको तथ्याङ्क संकलन गरी न्यूनतम पूर्वाधारका लागि आवश्यक कार्यक्रम अगाडि सार्ने	७५००	LT
▪ गाउँपालिकामा कलेज स्थापना गर्न अध्ययन टोली गठन गरी प्रतिवेदन तयार पार्ने र स्थापनार्थ आवश्यक प्रक्रिया अगाडि बढाउने	५००	LT
▪ प्रत्येक विद्यालयलाई न्यूनतम शैक्षिक पूर्वाधार सम्पन्न बनाउने	१०००	LT
▪ श्री माण्डवी माध्यमिक विद्यालयलाई पूर्विय दर्शन तथा सभ्यता अध्ययन केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने	३००	LT
▪ प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा सम्पूर्ण विद्यालयमा लागू गर्ने	४५०	LT
▪ कक्षा ५ सम्म सम्पूर्ण विद्यालयमा अंग्रेजी माध्यामबाट पठनपाठनको व्यवस्था गर्ने	५००	LT
▪ स्थानीय आवश्यकता र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डका आधारमा पाठ्यक्रम परिमार्जन गर्दै लैजाने		LT
▪ लक्षित सिमान्तकृत समुदायका विद्यार्थीहरुलाय पुस्तकालयबाट प्रदान गर्ने पाठ्यपुस्तकहरुको व्यवस्थापन गर्न अनुदान दिने		
▪ प्रत्येक विद्यालयमा रहेका विपन्न वर्गका सम्पुर्ण विद्यार्थीहरुको शिक्षामा हक सुनिश्चित गर्न विशेष छात्रवृत्ति व्यवस्था गर्ने		
▪ सामुदायिक अध्ययन केन्द्र तथा वाचनालयको स्थापना गर्ने (प्रत्येक वडामा कम्तीका एउटा)		
▪ सम्पुर्ण विद्यालयमा बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, छात्रामैत्री सुविधायुक्त शौचालयको निर्माण गर्ने		
▪ प्रत्येक विद्यालयमा Book Corner को स्थापना गर्ने		
▪ उत्कृष्ट विद्यालय छनोट गरी पुरस्कार तथा अनुदान थप गर्ने		
▪ शिक्षण सिकाईमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई वृद्धि गर्न प्रत्येक विद्यालयमा सामाग्री खरिद गर्ने (कम्प्युटर, प्रोजेक्टर लगायत)		
▪ प्रत्येक माध्यमिक विद्यालयहरुमा विज्ञान प्रयोगशाला निर्माण गर्ने		
(ख) स्वास्थ्य		
▪ प्रत्येक वडामा घुम्ती स्वास्थ्य शिविर संचालन गर्ने	१०००	ST
▪ निशुल्क वितरण गर्ने औषधि नियमित खरिद गर्ने	१०००	LT
▪ स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरूको नियमित तालिम संचालन गर्ने	२०	ST
▪ स्थानीय लामा, झाँक्री तथा वैद्यहरूलाई आधारभूत स्वास्थ्य तालिम दिने	३०	ST
▪ हरेक विद्यालयमा नियमित रूपमा सन्तुलित आहार र पोषण सम्बन्धी कक्षा सञ्चालन गर्ने	७०	ST

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ समुदाय र विद्यालयस्तरमा पानी शुद्धीकरण साथै हात धुने तरिका सिकाउने	१५	ST
▪ समुदायस्तरमा सुरक्षित मातृत्वसम्बन्धी नियमित तालिम संचालन गर्ने (प्रत्येक वडामा)	१५	ST
▪ स्थानीय संचार माध्यामबाट स्वास्थ्य चेतना संचार कार्यक्रम संचालन गर्ने	२०	ST
▪ शारीरिक व्यायाम र स्वस्थ जीवनशैली बारेमा जनचेतना फैलाउने कार्यक्रम संचालन गर्ने	२०	ST
▪ धुम्रपान तथा मध्यपान नियन्त्रणका कार्यक्रम संचालन गर्ने (वडा स्तरमा)	३०	ST
▪ विद्यालयमा यौन शिक्षा लागू गर्ने (माध्यमिक स्तरमा)	२५	ST
▪ वृद्धवृद्धाहरूलाई निशुल्क स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने	१०००	ST
▪ देविस्थान स्थित स्वास्थ्य केन्द्रलाई १५ शैयाको सुविधा सम्पन्न स्वास्थ्य केन्द्रमा परिणत गर्ने	१०००	MT
▪ प्रत्येक वडामा २४ सै घण्टा प्रसुती सेवा विस्तार गर्ने	१५००	MT
▪ प्रत्येक वडामा प्रजनन् स्वास्थ्य तथा परिवार नियोजन सम्बन्धी युनिट स्थापना गर्ने	५००	MT
▪ गाउँपालिकामा कम्तीमा एक मानसिक स्वास्थ्य परामर्श केन्द्र स्थापना गर्ने	६०	MT
▪ प्रत्येक वडामा बाल स्वास्थ्य युनिट स्थापना गर्ने	१५००	MT
▪ पोषण गुणस्तर र खाद्य सुरक्षा कायम गर्न नियमित बजार अनुगमन र नियमन गर्ने	१५	MT
▪ प्रत्येक वडाका स्वास्थ्य चौकीहरूलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने सुविधा सम्पन्न स्वास्थ्य केन्द्रमा विकसित गर्ने	१२००	LT
▪ प्रत्येक स्वास्थ्य चौकीमा अत्यावश्यक उपकरण तथा स्वास्थ्य सामग्री थप गर्दै लैजाने	६००	LT
▪ चिकित्सक तथा स्वास्थ्य कर्मीको दरबन्दी हेरी आवश्यक थपघट गर्ने	५००	LT
▪ प्रत्येक वडामा प्याथोलोजी सेवा स्थापना गर्ने	१२०	LT
▪ प्रत्येक आवश्यक स्वास्थ्य चौकीमा भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण गर्ने		LT
▪ प्रत्येक वडामा आकस्मिक सेवा विस्तार गर्ने		LT
▪ एउटा आर्युवेद स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना गर्ने	२००	LT
▪ एउटा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र स्थापना गर्ने	२००	LT
▪ सबै वडामा एम्बुलेन्स सेवा विस्तार गर्ने	५००	LT
▪ सुडेनीहरूलाई तालिम दिने ।		
▪ सुरक्षित मातृत्व कायम गर्न बर्थिङ सेन्टरहरुलाई व्यवस्थित बनाउने		
▪ गाउँपालिकामा वडास्तरीय स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने		
▪ स्थानीयस्तरमा जनस्वास्थ्य निगरानी (Public Health Severlance) को व्यवस्था गर्ने		
▪ स्वास्थ्य मापदण्ड अनुरुप भौतिक संरचना, मेडिकल औजार तथा औषधीहरुको व्यवस्थापन गर्ने		
▪ गाउँपालिकामा स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ महामारी/प्रकोपयुक्त रोगहरुको व्यवस्थापनको लागि विशेष स्वास्थ्य समितिको गठन गर्ने		
▪ महामारीकोरुपमा फैलने रोगहरु नियन्त्रणको लागि चेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ निशुल्क स्वास्थ्य सेवाको लागि लक्षित समुहरुको पहिचान गरी परिचयपत्र वितरण गर्ने		
▪ क्षयरोग, हेपाटाइटिस बी., यौनजन्य रोगहरु, एच.आई.भी./एड्स जस्ता रोग लागेर लुकेर बसेका विरामीहरुलाई उपचार सम्म ल्याउने विशेष कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने		
▪ स्थानीय स्तरमा स्वास्थ्य सुचना प्रणाली व्यवस्थापन गर्ने		
▪ किशोर किशोरी स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ गाउँपलिकामा रहेका सम्पुर्ण विद्यालयहरुमा किशोरीहरुको महिनावारी स्वास्थ्य समस्या सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा सेनेटरी प्याड वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ पूर्ण खोपयुक्त गाउँपालिका सुनिश्चितता र दिगोपनाको लागि गा.पा. खोप समन्वय समिति गठन गर्ने		
▪ गाउँपालिकाको १० प्रमुख रोगहरु पहिचान गरी ती रोगहरु न्युनिकरण गर्न विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		
▪ स्वास्थ्य संस्थाको पहुँचबाट टाढा भएका विरामीहरुको लागि कम्तीमा ३ महिनामा विशेष शिविर र क्याम्प आयोजना गर्न स्वास्थ्य निकायसँग समन्वय गन (INGO, NGO, Gvt., Private)		
▪ रक्तसञ्चार सेवा Blood Bank को स्थापना गर्ने		
(ग) संस्कृति		
▪ गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानमा सांस्कृतिक अन्तरक्रिया र गोष्ठी संचालन गर्ने	६०	ST
▪ सबै धर्म, संस्कृति र समुदायको पूर्ण अभिलेख तयार पार्ने	६०	ST
▪ कला, धर्म, संस्कृति संरक्षणका लागि ब्रोसर तथा डकुमेन्ट्री तयार पारी राष्ट्रिय स्तरमा प्रचार प्रसार गर्ने	२४	ST
▪ अमूर्त साँस्कृतिक सम्पदाको पूर्ण Inventory तयार गर्ने		
▪ कार्यपालिका सदस्यहरूलाई आफ्नो संस्कृति अनुसारको पोशाक लगाई औपचारिक कार्यक्रममा प्रस्तुत हुन पहिलो पटक पोशाक भत्ताको व्यवस्था गर्ने	५	ST
▪ प्रत्येक समुदायमा प्रचलनमा रहेका सांस्कृतिक निधिहरू जस्तै लोक नृत्य, बाजा, गित, पहिरन, जात्रा, मेला संरक्षण गर्न एक संस्कृति संरक्षण कोषको स्थापना गर्ने	५०	MT
▪ विद्यालयहरूमा बाल प्रतिभा संरक्षण गर्न पुरस्कारको लागि विशेष कोषको स्थापना गर्ने	५०	MT
▪ गाउँपालिकाका मुख्य पर्यटकीय तथा धार्मिक क्षेत्रमा हरेक वर्षमा एक पटक विशेष झाँकी तथा मेलाको आयोजना गर्ने र सोका लागि समिति गठन गर्ने	१००	MT
▪ "एक वडा एक होमस्टे" कार्यक्रमलाई संस्कृति प्रवर्द्धनसँग गाँसेर अगाडि बढाउने	१००	LT
(घ) लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा मूल प्रवाहीकरण		
▪ प्रत्येक वर्ष कम्तीमा २ पटक प्रत्येक वडामा महिला शसक्तीकरण सम्बन्धी तालिम संचालन गर्ने	२५	ST

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ प्रत्येक वडामा वृद्ध वृद्धाको लागि सामाजिक सुरक्षा कोषको स्थापना गर्ने	२००	ST
▪ प्रत्येक वडामा वर्षमा २ पटक विपन्न सीमान्तकृत, दलितहरूलाई लक्षित गरी शसक्तिकरण र आय आर्जन सम्बन्धी उद्यमशील तालिम संचालन गर्ने ।	२००	ST
▪ "एक वडा एक बाल उद्यान, एक वडा एक योगाश्रम" अभियान साकार बनाउने	२००	LT
▪ एकल महिलालाई सामाजिक कुण्ठाबाट मुक्त बनाउन प्रोत्साहन तथा शसक्तीकरणका तालिम तथा परामर्शका कार्यक्रमहरू हरेक वर्षमा १ पटक सञ्चालन गर्ने	१५	ST
▪ सामाजिक अन्तरघुलनका लागि वर्षमा एक पटक सार्वजनिक समारोह तथा भोजभत्तेरको आयोजना गर्ने	५०	MT
▪ विधवा विवाह र अन्तर जातीय विवाहलाई प्रोत्साहन भत्ताको व्यवस्था गर्ने	२५०	MT
▪ यौनिक अल्पसंख्यकको पहिचान गरी उनीहरूकै नेतृत्वमा परामर्श केन्द्र स्थापना गर्ने	५०	LT
▪ दुर्व्यसन पूर्नस्थापना केन्द्र स्थापना गर्ने (एक वटा)	१००	LT
▪ गाउँपालिकामा एउटा अनाथालयको स्थापना गर्ने	१००	LT
▪ गाउँपालिकामा एउटा वृद्धाश्रमको स्थापना गर्ने	१००	LT
▪ बाल विवाह र बहु विवाह उन्मुलन गर्न नियमित रूपमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने	२५	ST
▪ प्रत्येक वडामा महिला हिंसा विरुद्ध महिला सेल गठन गर्ने	१२०	MT
▪ स्थानीय न्यायिक समितिलाई न्याय सम्पादन सम्बन्धी तालिम संचालन गर्ने	५	ST
▪ प्रत्येक वडाबाट नव महिला उद्यमीहरूको पहिचान गरी विशेष उद्यमशिल तालिम संचालन गर्ने	६०	ST
▪ महिला, दलित, अल्पसंख्यक, जनजाति र विपन्न समुदायका छात्र-छात्राहरूलाई विशेष कोष संचालन गरी छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने	५००	MT

५.३.४ Summary of Social Development Plan Implementation

Component	Base year 2018	Target 2033	Methodology	Implementation model	Enablers
Schools			• Site Identifications • Design and planning • Bidding and Construction	• Program • PPP • Private investments • Collaboration	• MRM • GoN • Donor agency • Private sector
Colleges			• Upgrade faculties • Site Identifications • Design and planning • Bidding and Construction	• Program • PPP • Private investments • Collaboration	• MRM • GoN • Donor agency • Private sector
ECD programs			• Need identification • Planning • Implementation and monitoring	• Program • Promotion • Encouragement	• MRM • Citizens • NGOs
Vaccination program			• Research • Gathering of resources • Planning • Implementation	• Partnership • Regular Program • Coordination	• MRM • NGOs • Donor agency

Component	Base year 2018	Target 2033	Methodology	Implementation model	Enablers
				• Promotional events	
Safe maternity programs			• Trainings for midwives • Basic educations for delivery • Standard setting for clinics	• Trainings • Coordination • Collaboration	• MRM • NGOs • GoN • Private sector
Health insurance			• Insurance Policy • Basic medicines • Information flow	• Regular Program • Collaboration • Coordination • Promotional events	• MRM • Private Sector • NGOs
Women and Child welfare			• Workshops and Trainings • Policies and regulations	• Program • Collaboration	• MRM • Citizens • NGOs
Community Library			• Need identification • Feasibility study • Planning and design • Construction and operation	• Program • Community Participation • Coordination • Private	• MRM • Citizens • Donor agency • Youth groups • NGOs
Security (police beats)			• Design • Construction	• Regular Program • Collaboration	• MRM • GoN
Sport area			• Need identification • Infrastructure improvements • Design and construction	• Privatization • partnership	• MRM, GoN • Donor agency • NGOs, Users
Parks/Gardens			• Improvement of existing • Construction of new ones • Design and planning • Operation and maintenance	• Program • PPP • Privatization • Collaboration	• MRM • Citizens • NGOs • Private sector
Mass Communication			• Policy making • Fund establishment • M& E	• Regular Program • Collaboration • Coordination	• MRM • Private Sector • Citizens
Museum			• Completion of existing structure • Addition of new facilities • Operation and maintenance	• Program • Partnership • Collaboration	• MRM • Private sector
Exhibition center			• Maintenance of existing hall • Improvement of facilities • Management and operation	• Collaboration • Coordination	• MRM • Private sector • Users
City hall			• Planning and design • Bidding and construction	• Regular Program • PPP • Collaboration	• MRM • Private sector • Users
Electric Incineration			• Research study • Planning • Operation	• Program • Collaboration	• MRM • GoN • NGOs

५.४ वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन योजना

सामान्यतया यस खण्डमा वातावरण भन्नाले भौतिक वातावरण भन्ने बुझ्नुपर्दछ । हाम्रो वरपर रहेका प्राकृतिक वस्तुहरू जस्तै वायुमण्डल, भूमि, जल, वनजंगल, जीवजन्तु, वनस्पति, जीवजन्तु र वनस्पतिको प्राकृतिक जीवन चक्र, जलवायु तथा मौसम आदिको अन्तरक्रिया र समग्रताले सृजना गरेको भौतिक अवस्थालाई वातावरण भनिन्छ । मानिसको जीवनचक्र तथा विकासका क्रियाकलापहरू भौतिक वातावरणसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित हुन्छन् । भौतिक वातावरण अनुकूल हुँदा विकासले उपयुक्त गति लिन सक्छ भने भौतिक वातावरण प्रतिकूल र असन्तुलित हुँदा विकास अवरुद्ध हुन्छ । अर्कोतर्फ मानिसका क्रियाकलापहरूले प्रत्यक्ष रूपमा भौतिक वातावरणमा असन्तुलन पैदा गर्दछन् । तर दिगो विकासको अवधारणा अनुरूप वातावरणीय

सन्तुलनलाई यथेष्ट ध्यान दिइ गरिने विकास निर्माणले वातावरण सन्तुलनमा सहयोग पुऱ्याउनुका साथै त्यो दिगो हुनगई वर्षौंवर्षसम्म लाभ लिन सकिने हुन्छ ।

दिगो विकास लक्ष्य सन् २०३० को लक्ष्य नं. १२ मा दिगो उपभोग र उत्पादनको ढाँचा सुनिश्चित गर्ने, लक्ष्य नं. १३ मा जलवायु परिवर्तन तथा यसका प्रभावहरू विरुद्ध लड्न तत्काल कार्य थाल्ने र लक्ष्य नं. १५ मा वनको दिगो व्यवस्थापन गर्ने, मरुभूमिकरण विरुद्ध लड्ने , भूक्षयीकरण रोकेर त्यस्तो प्रक्रियालाई उल्ट्याउने तथा जैविक विविधताको क्षतिलाई रोक्ने उल्लेख गरिएको छ । यी लक्ष्यहरू विश्वव्यापी रूपमा वातावरण सन्तुलनको आवश्यकतालाई टड्कारो रूपमा महशुस गरी तय गरिएका हुन् । स्थानीय स्तरका विकास योजना निर्माण गर्दा दिगो विकास लक्ष्यलाई मध्यनजर गर्नु अनिवार्य भएकोले यी लक्ष्यहरूको प्राप्तीका लागि ध्यान दिनु जरुरी छ । गाउँपालिकाको सम्पतीको रूपमा रहेका वनजंगल, जलाधार, वनस्पति र वन्यजन्तु, सुरभ्य प्राकृतिक छटा, कृषि योग्य जमिन र उपयुक्त जलवायु यहाँका वातावरणीय आयामहरू हुन् । यी प्राकृतिक सम्पदाहरू नै यस गाउँपालिकाका विकासका आधारहरू भएकोले यिनीहरूको दिगो उपयोग गरी पुस्तौंसम्म संरक्षण गर्नु गाउँपालिकाको दायित्व भएकाले यस योजनाले वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी निम्न पक्षहरूलाई समेटछ ।

- वन तथा भू-संरक्षण
- जलाधार संरक्षण
- वातावरण संरक्षण
- जलवायु परिवर्तन
- फोहर मैला व्यवस्थापन
- जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र विपद व्यवस्थापन

सोच:	"जल, जमिन, जंगल र जडिबुटीको दिगो संरक्षण तथा सदुपयोग मार्फत समृद्धि हासिल गर्ने ।"
लक्ष्य:	माण्डवीलाई वातावरण अनुकूल हरित क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने ।

५.४.१ उद्देश्यहरू

- हालको भू-उपयोगको तथ्याङ्क अनुसार ८५.०७ प्रतिशत वन झाडी तथा बुट्यान रहेकोमा वन तथा हरितक्षेत्रलाई ८० प्रतिशत कायम राखी अनुत्पादक झाडी तथा बुट्यान क्षेत्रलाई उत्पादनमुखी वन क्षेत्रमा परिणत गर्ने ।
- वन क्षेत्रको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरी गाउँपालिकाको आर्थिक श्रोतको प्रमुख आधार बनाउने ।
- स्थानीय "वन ऐन" जारी गरी वनको दिगो विकास सुनिश्चित गर्ने ।
- सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरूलाई सक्षम बनाई प्रतिफलमुखी कार्यक्रम संचालन गर्ने
- जमिनलाई सुख्खा बनाउने सल्लाको जंगललाई क्रमश प्रतिफलमुखी रुख विरुवा वा फलफूल लगाई प्रतिस्थापन गर्ने

- गाउँपालिकाभर रहेका प्रमुख जलाधार क्षेत्रको नक्साङ्कन गरी ती क्षेत्रहरूमा जलाधार विनाशमा सहयोग पुऱ्याउने क्रियाकलापहरू गर्न तत्काल रोक लगाउने ।
- जलाधारक्षेत्रको घोषणा गरी संरक्षणका कार्यक्रमहरू लागू गर्ने ।
- सिमसार क्षेत्रको पहिचान गरी संरक्षणका कार्यक्रमहरू लागू गर्ने ।
- प्रत्येक वडामा नमुना पोखरीहरू निर्माण गर्ने र वर्षातको पानी संकलन गर्ने ।
- जलाधार संक्षणमा सहायक प्रजातीका विरुवाहरूको वृक्षारोपण गर्ने ।
- जल, जमिन, वायू र ध्वनी प्रदृषण नियन्त्रणका लागि मापदण्ड बनाई लागू गर्ने ।
- गाउँपालिकाका सम्पूर्ण वडामा उपयुक्त स्थानहरू पहिचान गरी हरित क्षेत्रको रूपमा घोषणा गर्ने र हरित क्षेत्र कायम गर्न निश्चित कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- खेर गइरहेका क्षेत्रहरू र झाडी बुट्यान क्षेत्रहरूको पुनरुत्थान गरी हरित क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने ।
- पहिरो संवेदनशील क्षेत्र पहिचान गरी पहिरो नियन्त्रण गर्ने ।
- वन्यजन्तु तथा वनस्पति संरक्षणका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूको अध्ययन गरी सुझाव दिन विज्ञसँग परामर्श लिने ।
- जलवायु अनुकूलका प्रभावकारी योजना निर्माण गरी लागू गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनले निम्त्याएका समस्याहरू सामना गर्न स्थानीय स्तरमा तालिम तथा सचेतना कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- समुदायमा फोहर विर्सजनका प्रभावकारी विधिहरूको बारेमा जनचेतना फैलाउने र फोहर वर्गीकरण गर्न, कम्पोष्ट मल बनाउन र पुनर्प्रयोग गर्न प्रेरित गर्ने ।
- फोहर व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन उपयुक्त स्थान पहिचान गरी ल्याण्डफिल साइटको निर्माण गर्ने ।
- सडक ढलको क्रमश निर्माण, मर्मत संभार र स्तरोन्नति गर्दै जाने ।
- प्रत्येक घरमा चर्पीको प्रयोग अनिवार्य गर्ने । नभएका घरमा निर्माण गर्न सहयोग जुटाउने ।
- घरबाट निस्कने ढल व्यवस्थापन गर्न सेप्टिक ट्याङ्की वा भान्छाबाट निस्कने फोहरलाई करेसाबारीमा विर्सजन गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- बजार केन्द्रहरूमा घरबाट निस्कने फोहर तथा ढल व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिकाले व्यवस्था गर्ने
- घर आँगन र टोल सफा राख्न समुदायस्तरमा व्यापक जनचेतनाका कार्यक्रम सञ्चालन गरी नियमित रूपमा सरसफाई अभियान सञ्चालन गर्ने ।
- गाउँपालिकामा आइपर्ने प्रमुख प्राकृतिक बिपत्तीहरूको पहिचान गरी एकीकृत विपद् व्यवस्थापन पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार गरी लागू गर्ने ।
- विपद्को समयमा राहत र उद्धार कार्य गर्न सक्षम संयन्त्रको निर्माण गर्ने

- विपदको समयमा भेला हुने स्थानको पहिचान गरी त्यस्ता खुल्ला स्थानहरूलाई आवश्यक पूर्वाधारयुक्त बनाउँदै लैजाने ।
- आकस्मिक उपचार, खाद्यान्न आपूर्ति तथा सुरक्षाको पूर्व तयारी गर्ने ।

५.४.२ योजना तथा कार्यक्रमहरू

(क) वन तथा भू-संरक्षण

गाउँपालिकाको ८५.०७ क्षेत्रफल वनजंगल र झाडी बुट्यानले ओगटेको छ । पर्यावरणीय प्रणाली सन्तुलन, वायुमण्डलको स्वच्छता तथा जीवजन्तुहरूको बासस्थान कायम राख्न वन जंगलको संरक्षण प्राथमिकताका साथ गर्नुपर्दछ । माण्डवीमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रणाली लागू नभई प्राकृतिक अवस्थामा रहेतापनि वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रणाली लागू भई संरक्षण हुन सकिरहेको छैन । अर्कोतर्फ वनक्षेत्र बाहेक झाडी बुट्यान क्षेत्र र खेर गैरहेको जमिनहरू रहेकोले प्राकृतिक अवस्थाको वनलाई उत्पादनमुखी बनाउँदै झाडी तथा खेर गैरहेको जमिनमा वडास्तरमा व्यापक जनपरिचालन गरी वृक्षारोपण गर्नसके गाउँपालिकालाई एक प्रकारको हरित बगैंचाको रूपमा विकास गर्न सकिन्छ । यसो गर्दा वनको क्षेत्रफलमा वृद्धि भई सो वनलाई आय आर्जनसँग जोडेर अगाडि बढ्न सकिन्छ ।

अर्कोतर्फ पहाडी भू-घरातल भएको अधिकांश क्षेत्रमा वर्षातको समयमा निरन्तर भू-क्षय हुने र विभिन्न वडाहरूमा पहिरो गई सडक अवरुद्ध हुने साथै धनजनको क्षती भइरहेकोले भू-संरक्षणका हिसाबले अति सम्वेदनशील क्षेत्रहरूमा वृक्षारोपण, बाँध निर्माण, तारजाली, तटबन्ध तथा परम्परागत पहिरो नियन्त्रण र भू-संरक्षणका कार्यक्रमहरू संचालन गर्नुपर्दछ । साथै भू-संरक्षणको प्रभावकारी उपाय वृक्षारोपण भएकोले सो कार्यलाई प्राथमिकता दिनु आवश्यक छ ।

(ख) वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन

दिगो र वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन गरी उत्पादनशील सदुपयोग र संरक्षण गर्ने नीतिलाई वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन भन्निछ । वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रणालीले वर्तमान अवस्थामा वन पदैदावारको माग पुरा गर्न, वन पैदावारको गुणस्तर कायम गर्न, गरिबी निवारण तथा जलवायू परिवर्तनका असरहरुसँग लड्न र सम्पुर्ण जैविक विविधताको संरक्षण गरी पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

यस प्रणालीले वनको दिगो सदुपयोग गरी संरक्षण समेत गर्ने नीति लिएको हुन्छ । नेपालको सन्दर्भमा अधिकांश वनजंगल प्राकृतिक अवस्थामा नै रहेको र त्यसलाई उत्पादन र उपयोगिताको आधारमा पूर्णरुपमा उत्पादनशील नबनाई प्राकृतिक अवस्थामा नै छोडिएकाले वन पैदावारको उच्चतम उत्पादन नभई गुणस्तर समेत खस्किएकोले वन संरक्षणको साथमा त्यसलाई उत्पादनशील बनाई उच्चतम उपयोग गर्नलाई वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रणाली अवलम्बन गर्न जरुरी छ । अव्यवस्थित तरिकाले रुख काट्ने परिपाटीको अन्त्य गरी छनौट गरी रुख काट्ने परिपाटी बसाउने, काठको खेर जान नदिने, समयमै वृक्षारोपण गरी उपयुक्त समयमै काटेर त्यसको पूर्ण सदुपयोग गर्न वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रणाली लागु गर्नु जरुरी छ । जनसंख्याको बढ्दो मागलाई सम्बोधन गर्न वनको उत्पादनशील लागललाई अभिवृद्धि गर्नुपर्दछ । तसर्थ सामान्य अर्थमा भन्दा हामीले कृषि फर्म अन्तर्गत बालीनाली लगाई त्यसको उचित गोडमेल, स्याहार र रेखदेख गरी राम्रो उत्पादन गर्न अवलम्बन गर्ने उपायहरु जस्तै : वनको समेत स्याहार गरी प्रतिफलमुखी बनाउन सकिन्छ । यसो गर्दा वनको संरक्षण हुन गई उच्च प्रतिफलमुखी हुन जान्छ । साथै यसबाट कार्बन उपभोग वृद्धि भई स्वस्थ तथा गुणस्तरीय वनको उत्पादन हुन जान्छ ।

नेपालको सामुदायिक वन तथा अन्य राष्ट्रिय वनहरुको अवस्था हेर्दा बढी संरक्षणमुखी देखिएतापनि त्यसको उपादेयताको दृष्टिकोणबाट हेर्दा प्रतिफलमुखी देखिँदैन र यसको साथै वन पैदावारको गुणस्तर समेत कमजोर छ । रुखहरु खोक्रो हुने, मिचहा प्रजातिको अतिक्रमण हुने, उपयोगी बोटविरुवा र काठको कमी हुने र जमिनको क्षेत्रफलमात्र बढी ओगटेको पाइन्छ। यसले वनको पुर्नउत्थालाई गम्भीर असर पारेको छ। वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको अर्को राम्रो पक्ष भनेको यसले वन संरक्षण तथा प्रशासनिक कार्यमा पुऱ्याउने सहयोग पनि हो । यस अन्तर्गत वनमा रहेका रुखहरुको भू-सुचना प्रणाली अनुरुप पूर्णरुपमा अभिलेखिकरण गरिएको हुने हुनाले गैर कानूनीरुपमा वन पैदावारको तस्करी नियन्त्रण गर्न समेत सघाउ पुऱ्याउँछ ।

नेपालको सन्दर्भमा वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्नु आर्थिक हिसाबले समेत अत्यन्त श्रेयस्कर रहेको छ । ठुलो हिस्सा जनसंख्या एक वा अर्कोरुपमा वनसँग जोडिएको हुनाले उनीहरुको आयआर्जनमा वृद्धि गरी राजश्व संकलनमा सहयोग पुग्नुका साथै पर्यापर्यटन तथा वातावरण सन्तुलनमा यसले ठुलो योगदान पुऱ्याउन सक्छ । तसर्थ नेपालले व्यापकरुपमा वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको नीति अंगीकार गर्दा लाखौं रोजगारी श्रृजना हुनुको साथै स्थानीयवासीहरुको जीवनस्तर उस्कन गई समग्र आर्थिक सम्वृद्धिको बाटो खुल्दछ ।

राज्यद्वारा नियन्त्रित वनको उचित व्यवस्थापन र संरक्षण नहुँदा सन् १९८९ देखि नेपालमा समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन कार्यक्रम लागू भयो । यसले वन संरक्षणमा सहयोग त पुऱ्यायो तर यस अगाडि उल्लेख गरिए जस्तै यो कार्यक्रम बढी संरक्षणमुखी भयो । वार्षिकरुपमा अत्यन्त सिमित मात्रामा घाँस दाउराको उपयोग गर्ने बाहेक थप उपयोगिता भने भएन तसर्थ समयको माग अनुसार सन् २०१२ देखि नेपाले "सम्वृद्धिको लागि वन" भन्ने नीति लिएकोले सन् २०१३ मा कपिलवस्तुको तिलौराकोट सामुदायिक वनमा उच्च मुल्यको सालको वनलाई वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरी त्यसको सुरुवात गरेको छ । नेपालको वनलाई सम्वृद्धि र वातावरण संरक्षण दुवै सँग जोड्न वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको अपरिहार्यता भएकाले यस गाउँपालिकामा यो कार्यक्रम लागू गर्नु अनिवार्य देखिएको छ ।

कार्यक्रमहरू

- वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम लागू गर्न विज्ञसँग परामर्श लिने ।
- सामुदायिक वन तथा वन उपभोक्ता समितिहरूलाई सक्षम तुल्याउन नियमित तालिम तथा परीक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- मिचहा प्रजातिका विरुवाहरूको पहिचान गरी उत्पादनशील फलफूल तथा जडिबुटीका विरुवाले प्रतिस्थापन गर्दै जाने ।
- सल्लाको प्रजातिलाई जलाधार संरक्षण गर्ने प्रजातिका विरुवाले प्रतिस्थापन गर्ने ।
- वनसँग आयआर्जनका कार्यक्रमहरूलाई सञ्चालन गर्ने ।
- हर्रो, बर्रो, अमला आदिको व्यवसायिक उत्पादन गर्न विभिन्न वडाहरूमा पकेट क्षेत्रको संभाव्यता अध्ययन गर्ने र वन क्षेत्रमा यी विरुवाहरूको उत्पादन सुरु गर्न वृक्षारोपण गर्ने ।
- हरेक वडामा निश्चित हरितक्षेत्रको घोषणा गर्ने ।
- वन तथा भू-संरक्षणका प्रत्येक कार्यक्रमहरूमा जनसहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- पहिरो संवेदनशील क्षेत्रको वडागत नक्शाङ्कन गर्ने ।
- निश्चित समयावधि तोकेर सम्पन्न गर्ने गरी पहिरो नियन्त्रण र वृक्षारोपण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- Critus जातका फलफुलहरुको व्यवसायिक उत्पादन गर्न सामुदायिकस्तरमा सुरु गर्ने

- वन अतिक्रमण रोक्न कडा नीति अबलम्बन गर्ने ।
- निश्चित प्रतिफल र सुचकाङ्कका आधारमा प्रत्येक वर्ष वन उपभोक्ता समूहमध्येबाट सर्वोकृष्टलाई पुरस्कृत गर्ने ।
- वन तथा भू-संरक्षण सचेतना कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- पहिरो नियन्त्रण तथा भूसंरक्षण गर्न जैविक र परम्परागत विधिहरूको अध्ययन र सो सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरी स्थानीयबासीहरूलाई परिचालन गर्ने ।
- स्थानीय जलवायु अनुकूलका विरुवाहरूको बेर्ना तयार गरी वितरण गर्न प्रत्येक वडामा कम्तीमा एक नर्सरीको स्थापना गर्ने ।
- नर्सरीमा उत्पादित विरुवाको निजीस्तरमा विक्री तथा सार्वजनिक र सामुदायिकस्तरमा वितरण गर्न वार्षिक क्यालेण्डर निर्माण गर्ने ।
- निजी वन संरक्षण र विस्तार गर्ने व्यक्ति वा समुहलाई विरुवामा निश्चित प्रतिशत अनुदान दिने ।
- गाउँपालिकामा कम्तीमा एक तार जाली निर्माण कारखाना खोल्न निजी क्षेत्रलाई वातावरण निर्माण गरी सो खरिद गर्ने ।
- जैविक र परम्परागत विधिबाट पहिरो नियन्त्रण प्रविधि प्रयोग गर्न नमुना छनोट गरी गाउँपालिकाको कम्तीमा एक स्थानमा नमुना पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम लागू गर्ने ।
- हरेक वडा कार्यालयले वडा कार्यालय परिसरमा नमुना बगैंचा वा नमुना वृक्षारोपण क्षेत्र स्थापना गर्ने ।
- मुख्य सडकका सम्पूर्ण उपयुक्त स्थानहरूमा अनिवार्य वृक्षारोपण गर्ने ।
- विज्ञ समुहको परामर्श लिई गाउँपालिकामा पाइने सम्पूर्ण वनस्पतिको सूची तयार पारी संकटासन्न र लोपउन्मुख प्रजातिहरू घोषणा गर्ने ।
- वनस्पति र बन्यजन्तु संरक्षणका स्थानीयस्तरका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- चोरी शिकारी नियन्त्रण गर्ने ।
- राष्ट्रिय नीति र कानून बमोजिम संरक्षित वनस्पति र वन्यजन्तुको उत्पादन वा सिधै निकासी वा ओसारपसार नियन्त्रण गर्ने स्थानीय संयन्त्र निर्माण गर्ने ।
- प्रत्येक वडामा एक नमुना जडिबुटी उत्पादन क्षेत्र निर्माण गर्ने ।
- धार्मिक वन, राष्ट्रिय वन र कबुलियती वनको लगत तयार गरी संरक्षणका लागि संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

(ख) जलाधार संरक्षण

जलस्रोतको हिसाबले नेपाल संसारकै दोस्रो ठूलो देश भन्दै आईरहेको वर्षौं भएतापनि यसको संरक्षण र उच्चतम सदुपयोगमा नेपाल पछाडि परेको छ । गाउँपालिका जलस्रोत र जलाधार क्षेत्रको हिसाबले सम्पन्न छ । तथापि यसको पूर्ण सदुपयोगको ठोस योजना नहुँदा जलस्रोत खेर गईरहेको छ । गाउँपालिकाको समृद्धिको आधारमध्ये जलश्रोत पनि एक हो । तराई क्षेत्रको आर्सेनिकयुक्त पानी र भूमिगत फलामयुक्त पानी बाहेक अन्य सबै प्रकारको पानी शुद्धीकरण गरी पिउन मिल्ने प्रकारको भएकाले टापु नै टापुले बनेको माल्दिभ्स र युरोपभन्दा नेपाल जलस्रोतमा धनी बन्न पुगेको हो । अर्थात नेपाल स्वच्छ (Fresh Water) पानीका हिसाबले धनी राष्ट्र हो । गाउँपालिकाको जलाधार संरक्षणका लागि निम्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न उपयुक्त हुन्छ ।

- सम्पूर्ण पानीका मुहानहरूको पहिचान गरी प्रोफाइल तयार गर्ने ।
- सम्पूर्ण जलाधार क्षेत्रको नक्साङ्कन गर्ने ।

- सम्पूर्ण सिमसार क्षेत्रको नक्साङ्कन गर्ने ।
- जलाधार क्षेत्र र सिमसार क्षेत्रको घोषणा गरी जलाधार संरक्षणका विरुद्ध क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न रोक लगाउने ।
- प्रत्येक वडाका उपयुक्त स्थानहरूमा जलपर्यावरणीय प्रणाली प्रवर्द्धन, वन्यजन्तु र चराचुरुङ्गीलाई समेत पानीका लागि वन जंगलको बीचबीचमा पोखरीहरू अभियानकोरूपमा निर्माण गरी वर्षातको पानी संकलन गर्ने ।
- जलाधार क्षेत्र घोषणा भएका इलाकाहरूमा जलाधार संरक्षण गर्ने प्रजातिका विरुवाहरू लाई वृक्षारोपण गर्ने ।
- प्रत्येक वडामा कम्तीमा एक वटा नमुना जलाधार संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- जलस्रोतको सदुपयोग गरी उद्योग वाणिज्यको विकास गर्न निजी क्षेत्रलाई मिनरल वाटर उद्योग खोल्न आकर्षण गर्ने ।
- थोपा थोपा जलको सदुपयोग गरी सिँचाईमा प्रयोग गर्न वातावरण अनुकूल सिँचाई आयोजना सञ्चालन गर्ने ।
- जलको संरक्षण र सदुपयोग गरी जल पर्यावरणीय प्रणाली कायम र संरक्षण गर्न प्रत्येक वडामा संभावित क्षेत्रमा संभाव्यता अध्ययन गरी माछापालनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।

(ग) वातावरण संरक्षण

वातावरण संरक्षण भनेको सम्पूर्ण वातावरणीय अवयवहरूको एकीकृत संरक्षणको पाटो हो । यसमा समग्रमा जल, जमिन, जंगल, वायुमण्डल र हाम्रो वरपरको सेरोफेरोलाई स्वच्छ, सफा र सन्तुलित राख्ने विषय आउँछ । गाउँपालिकामा समग्र वातावरण संरक्षण गर्न निम्न क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न आवश्यक छ ।

- वायुप्रदुषण नियन्त्रण गर्न क्रमश सबै सडकहरू कालोपत्रे गर्दै जाने ।
- प्लास्टिक जलाउने परिपाटीलाई पूर्णत बन्देज गर्ने ।
- घरआँगन, टोल सफा राख्ने र नियमित सरसफाई अभियान सञ्चालन गर्ने ।
- पानीका मुहानहरू सफा राख्ने त्यस्ता स्थानहरूमा मानवीय गतिविधि र छाडा पशुहरू नियन्त्रण गर्ने ।
- विकास निर्माणका ठूला कार्यक्रमहरू, खानी उत्खनन्, ढुङ्गा, गिट्टी बालुवा उत्खनन् आदि गर्न प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गरी सोको अक्षरश पालन गर्ने ।
- वस्ती, विद्यालय वरपर, स्वास्थ्य संस्था जस्ता संवेदशील क्षेत्र वरपर ध्वनि प्रदुषण नियन्त्रण गर्न ध्वनि निषेधित क्षेत्र घोषणा गर्ने ।
- ऐतिहासिक, धार्मिक र पुरातात्विक महत्वका स्थलहरू जस्तै उदयपुरकोट दरबारको एकीकृत संरक्षण योजना तयार गरी यस्ता क्षेत्रलाई सम्पदा क्षेत्र घोषणा गरी वातावरण अनुकूल विकास र संरक्षण गर्ने ।
- मरेका पशुचौपायहरूको व्यवस्थापन गर्न वडास्तरमा स्थानहरू तोक्ने ।
- प्रत्येक घरमा खाना पकाउन प्रयोग हुने मुख्य इन्धनमा काठ दाउरालाई विस्थापन गर्न वैकल्पिक उर्जा जस्तै : गोबरग्याँस, वायोग्याँस, विद्युत, सुधारिएको चुलो आदिको व्यवस्था गर्न निश्चित प्रतिशत अनुदान दिने ।

- प्रत्येक वडाका मानवीय गतिविधिहरू बढी भैरहने क्षेत्रमा अनिवार्य सार्वजनिक शौचालयको निर्माण गर्ने ।
- ठूला उद्योग, क्रसर, इटाभट्टा जस्ता प्रदुषण बढाउने उद्योगलाई घना मानववस्ती भएको इलाकामा स्थापना गर्न निषेध गर्ने । यस्ता उद्योगहरुलाई वातावरण प्रदुषण नियन्त्रणमा जिम्मेवार बनाई लगानी गर्नुपर्ने प्रावधान बनाउने
- माडी, झिमरुक र अरङ खोला नदीको किनार लगायत पहिरो संवेदनशील क्षेत्रमा नदी कटान तथा पहिरो नियन्त्रण गर्ने योजना कार्यान्वयन गर्ने
- प्रत्येक वडामा एक-एक वटा वडागत नमुना पार्कहरूको निर्माण गर्ने
- जस्पुर बजार देखि पकले खोलासम्म माण्डवी नदी नियन्त्रण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- साहुटोल क्षेत्रमा माण्डवी नदी नियन्त्रण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- सेकलीघारी र्सिसे बगर क्षेत्रमा नदी नियन्त्रण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- माण्डवी र झिमरुक नदी किनारबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन् गर्दा परेको प्रभाव वापत उक्त क्षेत्रको सामाजिक दायित्व अन्तर्गत विशेष वातावरण संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अनिवार्य प्रावधान बनाउने ।

(घ) जलवायु परिवर्तन

औद्योगिक राष्ट्रहरूले गरेको व्यापक कार्वन उत्सर्जन, सवारी साधनबाट निस्कने धुवाँ, शहरीकरण, जनसंख्या वृद्धि, वनजंगल, विनाश, रेफ्रिजेशन प्रविधिमा प्रयोग हुने क्लोरोफल्लोरो कार्वन (CFC) जस्ता कारणले हरितगृह प्रभाव (Green House Effect) बढ्न गई त्यसले भूमण्डलीय तापक्रम वृद्धि गर्दै लगेको वैज्ञानिक तथ्य हामी सामु छ । यसरी भूमण्डलीय तापक्रम वृद्धिले प्रत्यक्षरूपमा जलवायुमा प्रभाव पारी जलवायु परिवर्तन भइरहेको परिप्रेच्क्षमा हरेक राष्ट्रले विकास निर्माणका योजना तयार पार्दा यस तथ्यलाई मनन गरी तयार पार्नुपर्ने हुन्छ । किनकि जलवायु परिवर्तनका प्रमुख कारक तत्वहरू नै विकाससम्बन्धी मानवीय गतिविधिहरू हुन् । विकास सम्बन्धी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दा वातावरणीय मैत्री प्रविधि अपनाउने र जलवायु परिवर्तन विरुद्ध अभियान सञ्चालन गरी कम भन्दा कम कार्वन उत्सर्जन गर्ने र बढी भन्दा बढी कार्बन उपभोग हुने वातावरण सिर्जना गर्नु नै जलवायु समायोजन र सन्तुलन कायम हुने वैज्ञानिक विधि र प्रक्रिया अवलम्बन गर्न श्रेयस्कर हुन्छ । जलवायु परिवर्तन नियन्त्रण सन्दर्भमा निम्न क्रियाकलाप गर्नु आवश्यक छ ।

- गाउँपालिकामा वन क्षेत्रको विस्तार तथा हरित क्षेत्र कायम गरी कार्वन उपभोगको तह वृद्धि गर्ने ।
- वैकल्पिक र नविकरणीय उर्जा प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- विद्युत उपभोगलाई वृद्धि गरी विद्युत उत्पादनमा लगानी गर्ने र काठदाउराको इन्धनकोरुपमा गरिने प्रयोग शुन्यमा झार्ने
- गाउँपालिकामा जलवायु परिवर्तनले पारेका मुख्य प्रभावहरूको अध्ययन गर्न विज्ञको परामर्श लिने र मुख्य प्रभावहरू एकिन गर्ने ।
- नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणका लागि जलवायु अनुकूलन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनले निम्ताएका समस्याहरूको पहिचान गरी त्यस्ता समस्यासँग जुध्न स्थानीय समुदायस्तरमा तालिम तथा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

(ङ) फोहरमैला व्यवस्थापन

सफा, सुन्दर र स्वच्छ गाउँ सभ्यताको प्रमुख परिचायक हो । त्यसैगरी स्वस्थ जीवन जिउन हाम्रो वरपरको जनजीवन र सेरोफेरो सफा हुनु जरुरी छ । शहरीकरणको सघनतामा वृद्धि नभएको र हालसम्म पूर्णत ग्रामीण परिवेशमा रहेकाले यो गाउँपालिकामा अन्य सघन शहरी क्षेत्रमा जस्तो फोहरमैला उत्सर्जन हुँदैन र फोहर व्यवस्थापन मुख्य चुनौतिकारूपमा रहेको छैन । तथापि व्यक्ति, परिवार, र समुदायस्तरमा सरसफाई र फोहरमैला व्यवस्थापन अनिवार्य र महत्वपूर्ण विषयको रूपमा रहेको छ । हालसम्म फोहरमैला व्यवस्थापनको ठोस योजना लागू नभएकाले व्यक्तिगतरूपमा स्वतर्स्फुत फोहर व्यवस्थापन गर्ने बाहेक अन्य वैज्ञानिक विधिहरूको प्रयोग भएको छैन । क्रमश विकास भइरहेका बजारकेन्द्रहरूमा वरपर फोहर फ्याँक्ने र आफ्नो घरआँगनमा सामान्य सरसफाइ गर्ने बाहेक अन्य कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा आएका छैनन् । गाउँपालिकाको फोहरमैला व्यवस्थापनलाई निम्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

- उपयुक्त स्थानमा ल्याण्डफिल्ड साइटको संभाव्यता अध्ययन गरी निर्माण गर्ने ।
- घरघरमा फोहरलाई वर्गीकरण गरी कुहिने फोहरलाई कम्पोष्ट मलमा परिणत गर्ने ।
- नकुहिने फोहर, प्लाष्टिक, सिसाजन्य फोहरलाई कवाडी संकलन गर्ने ।
- फोहर संकलन र व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्रलाई आकर्षण गर्न संभाव्यता गर्ने ।
- घर घरमा प्रतिव्यक्ति उत्पादन हुने फोहरलाई कम गर्न समुदायस्तरमा तालिम सञ्चालन गर्ने ।
- प्रत्येक घरमा अनिवार्य चर्पीको प्रावधान लागूगरी चर्पी नभएका विपन्न घरपरिवारमा चर्पी निर्माणलाई प्रोत्साहन गर्न निश्चित प्रतिशत अनुदान दिने ।
- भान्साबाट निस्कने तरल फोहरलाई करेसाबारीमा प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- कुहिने फोहरको प्रयोग गरी बायोग्याँस निर्माणलाई प्रोत्साहन गर्न प्रत्येक वडामा नमुना फोहरबाट निर्मित बायोग्याँस प्लान्ट निर्माण गर्ने ।
- गाउँपालिकालाई प्लाष्टिकमुक्त बनाउन अभियान सञ्चालन गर्ने ।
- प्रत्येक सार्वजनिक स्थलहरूमा फोहर फ्याँक्न डस्टविन वा फोहर खाल्डोको व्यवस्था गर्ने ।
- प्रत्येक वडामा नियमितरूपमा (प्रत्येक हप्ता) विद्यार्थी, शिक्षक, गाउँपालिकाका कर्मचारीहरू र स्थानीयवासीको संलग्नतामा सरसफाई अभियान सञ्चालन गर्ने ।
- पानीका मुहान वरपर फोहर गर्नेलाई जरिवाना गर्ने ।
- प्रत्येक सार्वजनिक स्थलहरूमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण गर्ने ।
- मुख्य बजार क्षेत्रका चोक र सडक वरपर नियमित सफा गर्न वडास्तरबाट कर्मचारीको व्यवस्था गर्ने सो क्षेत्रको सरसफाई गरेवापत बजार क्षेत्रका घरधुरीहरूबाट कर्मचारीको व्यवस्थापनका लागि सरसफाई शुल्क उठाउने ।
- व्यक्तिगत स्वास्थ्य र सरसफाइ सम्बन्धी वडास्तर र विद्यालयस्तरमा नियमित जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- वर्षातको पानी संकलन गरी सरसफाईमा प्रयोग गर्न वडास्तरमा पानी संकलन केन्द्रहरूको स्थापना गर्ने ।

(च) जल उत्पन्न प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन

भौगोलिक जटिलताका कारणले समेत नेपाल प्राकृतिक प्रकोपका हिसाबले जोखिमयुक्त देश हो । नेपालको महालङ्गुर र हिमश्रृङखला भूकम्पको फल्टलाइनमा पर्दछ । तसर्थ यो भूकम्पीय हिसाबले अति संवेदनशील

क्षेत्रमा पर्दछ । माण्डवी गाउँपालिका समेत प्राकृतिक प्रकोपका हिसाबले संवेदनशील अवस्थामा रहेको छ । २०७२ सालको महाभूकम्पको राष्ट्रिय पीडा हालसम्म निको भैसकेको छैन यसका अलावा पहिरो, डँडेलो, सुख्खा खडेरी, चट्याङ्ग, असिना, कटान आदि यस गाउँपालिकामा देखापर्ने प्रकोपहरू हुन् । तसर्थ यी प्रकोपहरू सामान्यतया पूर्णत नियन्त्रण गर्न नसकेपनि प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गरी धनजनको क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ । त्यसका लागि गाउँपालिकाले विपद् व्यवस्थापन पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार पारी लागू गर्नुपर्दछ ।

विपद् पूर्व तयारी

- विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार पार्ने ।
- विपद् पुर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन गर्ने ।
- वडास्तरमा मुल समितिको मातहतमा रहनेगरी वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने ।
- गाउँपालिकामा उपलब्ध विपद् व्यवस्थापनमा सहयोग पुऱ्याउन सक्ने सम्पूर्ण संस्था र सम्बन्धित अधिकारीहरूको यकिन गरी मूलसमितिमा संलग्न गराउने ।
- समितिको नियमित बैठक आयोजना गर्ने ।
- समुदाय तथा विद्यालयहरूमा विपद् सामना गर्न नियमित तालिम र जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- विपद् व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूलाई नियमित तालिम तथा प्रशिक्षणको आयोजना गर्ने
- गाउँपालिकामा आइलाग्न सक्ने मुख्य जोखिमको पूर्वानुमान र आँकलन गर्ने ।
- बेलाबेलामा उद्धार तथा बच्ने उपायबारे पूर्वाभ्यासहरू सञ्चालन गर्ने ।
- उच्च जोखिम क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन गर्ने ।
- महामारीबाट बच्ने उपायहरूबारे स्थानीय सञ्चार माध्यमहरूबाट जनचेतनामूलक सन्देश नियमित प्रवाह गर्ने ।
- स्वास्थ्य सेवा, पिउनेपानी, खाद्यान्न आपूर्ति प्रणालीलाई विपद्को बेला काम लाग्न सक्ने गरी ठीक अवस्थामा राख्ने ।
- प्रत्येक वडामा विपद्को बेला जम्मा हुने स्थानको तय गर्ने र त्यस्ता स्थानको सूची तयार गरी घोषणा गर्ने र साथै ती क्षेत्रहरूलाई पूर्वाधारयुक्त बनाउने ।
- भूकम्प प्रतिरोधी घरलाई मात्र निर्माण प्रमाणपत्र दिने ।
- मापदण्ड नपुगेका घरहरूलाई निश्चित मापदण्ड पुरा गरी निर्माण वा पुन निर्माण गर्न समय प्रदान गर्ने ।
- इन्जिनियर तथा डकर्मीहरूलाई भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माण गर्न नियमित तालिम दिने ।
- प्रकोप संवेदनशीलताको आधारमा भू-उपयोग योजना तयार पार्ने ।
- उद्धार टोली र उपकरणलाई तम्तयार अवस्थामा राख्ने ।
- उद्धार सम्बन्धी तालिमहरू सञ्चालन गर्ने
- आकस्मिक स्वास्थ्य उपचारको उचित प्रबन्ध गर्ने ।
- प्राथमिक उपचार सामग्री, दमकल, एम्बुलेन्स आदिको प्रबन्ध गर्ने ।
- संभाव्य स्थानहरूमा विपद् पूर्वसंकेत दिने उपकरणहरू जडान गर्ने ।

- जोखिमयुक्त क्षेत्रहरूमा मानवीय गतिविधिहरू निषेध गर्ने ।
- सुरक्षा निकाय अन्तर्गत शसस्त्र प्रहरी, नेपाली सेना र नेपाल प्रहरीसँग समन्वय गरी विपदको वेला तमतयार रहने संयन्त्र निर्माण गर्ने

तत्कालीन उद्धार

- विपद् व्यवस्थापन समितिका उपलब्ध पदाधिकारीहरूको आपतकालीन वैठक बसी विपद्को क्षति तथा उद्धारको आवश्यकता आँकलन गरी तत्काल उद्धार टोली परिचालन गर्ने ।
- पहिरोमा पुरिएका, घरको भग्नावशेषमा पुरिएका, बगाएका, घाउचोटपटक लागेका, बढी जोखिममा रहेका घाइतेहरूको उद्धारलाई प्राथमिकता दिई स्वास्थ्य उपचार आकस्मिक कक्षसम्म पुऱ्याउने ।
- एम्बुलेन्स र दमकल परिचालन गर्ने ।
- अवस्था हेरेर आपतकालीन अवस्थाको घोषणा गरी बाह्य सहयोग आह्वान गर्ने
- विपद्सम्बन्धी सूचना आदानप्रदान तथा प्रसारणका लागि स्थानीय सञ्चार माध्यामका प्रतिनिधिहरुलाई विपद् व्यवस्थापन समितिमा सम्मिलित गराउने ।
- राष्ट्रिय विपद् व्यवस्थापन टोलीको सहयोग लिने ।
- सडक अवरुद्ध भएका स्थानहरूमा तत्काल सडक आवागमन खुल्ला गर्ने ।
- शवहरूको व्यवस्थापन गर्ने ।
- खाद्यान्न, पानी, औषधी, त्रिपालको प्रबन्ध गरी सर्वप्रथम बालबालिका, वृद्धवृद्धा र महिला, असहायहरूको उद्धार गरी प्राथमिकतामा राख्ने ।
- रक्त सञ्चार सेवाको प्रबन्ध गरी सुचारु राख्ने ।
- उद्धारकोषको व्यवस्था र स्थापना गर्ने र सहयोगको लागि सबैसँग अपिल गर्ने ।
- थप विपद् आउन सक्ने बारे सचेत बनाउने ।

विपद् पश्चात्

- महामारी फैलन सक्ने जोखिमको पूर्वानुमान गरी जनचेतना फैलाउने ।
- महामारीसँग सामना गर्न आवश्यक चिकित्सकहरू तथा औषधीसहितको स्वास्थ्य उपचार टोलीको प्रबन्ध गर्ने ।
- सामुहिक भोजनको लागि मेस सञ्चालन गर्ने ।
- सुरक्षित पिउने पानी, खाद्यान्न, औषधी, कम्बल त्रिपालको आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउने ।
- मनोवैज्ञानिक परामर्श टोली परिचालन गर्ने/आवास पुर्नस्थापनामा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- भत्केका विद्यालय तथा स्वास्थ्यचौकीलाई पुर्नस्थापना गर्ने ।
- पोषणयुक्त आहारको प्रबन्ध गरी बालबालिका, सुत्केरी, गर्भवती, वृद्धवृद्धा, अनाथ अपाङ्गहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
- अस्थायी प्रकृतिका सेवा केन्द्रहरूको व्यवस्था गर्ने ।
- अस्थायी शौचालयहरूको निर्माण गर्ने ।
- जनजीवन सामान्य हुँदैजाँदा विद्यालय सञ्चालन गर्न पहल गर्ने ।
- आपूर्ति प्रणालीको प्रभावकारी व्यवस्थामा ध्यान दिने ।

५.४.३ वातावरण संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि Logical Framework Approach (LFA)

सोच

"जल, जमिन, जंगल र जडिबुटीको दिगो संरक्षण तथा सदुपयोग मार्फत समृद्धि हासिल गर्ने"

लक्ष्य

माण्डवीलाई वातावरण अनुकूलन हरित क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
▪ हालको ७७.८५ प्रतिशत वनको क्षेत्रफल कम्तीमा ८० प्रतिशतमा कायम हुनेछ । ▪ हालको ७.२२ प्रतिशत झाडी तथा बुट्यान पूर्ण हरित क्षेत्रको उत्पादनशील वनमा परिणत भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकामा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रणाली लागू भई वनले स्थानीय जनताको आयस्तर माथि उठाउन सहयोग गर्नेछ । ▪ स्थानीय वन ऐन जारी भई वनको दिगो व्यवस्थापन र संरक्षण सुनिश्चित हुनेछ । ▪ सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरू सक्षम र सकृय हुनेछन् । ▪ अधिकांश सल्लाको जंगल प्रतिस्थापन भई जलाधार संरक्षण हुने वनस्पतियुक्त वनमा परिणत हुनेछन् । ▪ गाउँपालिकामा रहेका सम्पूर्ण जलाधार क्षेत्रको नक्साङ्कन भएको हुनेछ । ▪ जलाधार क्षेत्रहरूमा जलाधार संरक्षण विरुद्ध हुने मानवीय क्रियाकलापहरू जस्तै : वनजंगल फँडानी, निर्माण र अतिक्रमणलाई पूर्णत निषेध गरिएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक जलाधार क्षेत्रमा संरक्षण कार्यक्रमहरू लागू भई नियमित वृक्षारोपाण, तार जाली, बाँध निर्माण, पोखरी निर्माण, भूसंरक्षण तथा क्षयीकरण रोक्ने परम्परागत विधिको प्रयोग जस्ता क्रियाकलापहरू सूचारु भएका हुनेछन् ।	**वि.सं. २०८० सालसम्म** ▪ हाल रहेको ७७.८५ प्रतिशत वन क्षेत्रलाई ८० प्रतिशतमा कायम राखिएको हुनेछ । ▪ हालको ७.२२ प्रतिशत झाडी तथा बुट्यान क्षेत्र मध्ये २.२२ प्रतिशत झाडी तथा बुट्यानलाई उत्पादनशील वनमा परिणत गर्न वृक्षारोपण भएको हुनेछ । ▪ वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रणाली लागू भएको हुनेछ । ▪ स्थानीय वन ऐन जारी भएको हुने । ▪ निश्चित सूचकाङ्कका आधारमा सर्वोत्कृष्ट वन उपभोक्ता समूहलाई प्रत्येक वर्ष पुस्कृत गरिने । ▪ गाउँपालिका भर रहेको कूल सल्लाको जंगल मध्ये २० प्रतिशत जंगलमा सल्ला प्रतिस्थापन भैसकेको हुनेछ । ▪ प्रत्येक सामुदायिक वनहरूमा कम्तीमा ५ प्रतिशत क्षेत्रफलमा फलफुलको विरुवाहरू वृक्षारोपण भएको हुनेछ । ▪ सम्पूर्ण जलाधार क्षेत्रको नक्साङ्कन भई जलाधार तथा सिमसार क्षेत्र घोषणा भएको हुनेछ । ▪ जलाधार तथा सिमसार क्षेत्रमा अतिक्रमण रोक्न निषेधित क्षेत्र घोषणा भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक जलाधार क्षेत्रमा आवश्यकता हेरी वृक्षारोपण तथा भू-संरक्षण कार्यक्रमहरू लागू भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा एक एक वटा वर्षातको पानी संकलन गर्ने नमुना पोखरी निर्माण भएको हुनेछ ।	▪ गाउँपालिकास्थित सम्पूर्ण विषयगत शाखा तथा महाशाखामा उपलब्ध अभिलेख तथा तथ्याङ्कहरूबाट ▪ स्थलगत अवलोकनबाट ▪ गाउँपालिकाबासीको जीवनस्तरमा आएको परिवर्तनबाट ▪ पूर्वाधार निर्माण पश्चात् आएका सकारात्मक परिवर्तन जस्तै व्यापार वृद्धि, जोखिम न्यूनीकरण र अन्य मानवीय गतिविधिहरूबाट	▪ पूर्ण राजनैतिक स्थिरता हुनेछ । ▪ आवश्यक बजेटको व्यवस्था हुनेछ । ▪ दक्ष जनशक्ति, निर्माण सामग्री तथा प्रविधिको सहज उपलब्धता हुनेछ । ▪ व्यापक जनसहभागिता र समर्थन हुनेछ । ▪ कुनै प्रकारको ठूलो स्तरको दैवी विपत्ति आइ लाग्ने छैन । ▪ स्थानीय स्तरबाट कुनै प्रकारको अवरोध हुने छैन । ▪ कामको थालनी पश्चात् काममा नियमितता हुनेछ । ▪ निर्माण सामग्रीको आपूर्तिमा कुनै प्रकारको अवरोध हुने छैन । ▪ सार्वजनिक निजी क्षेत्रको साझेदारी प्रभावकारी हुनेछ ।

▪ जल, जमिन, वायु र ध्वनि प्रदुषण मापदण्ड लागू भएको हुनेछ । ▪ हरेक वडामा कम्तीमा एक नमुना हरित क्षेत्रको निर्माण भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा कम्तीमा एक एक वटा वर्षातको पानी संकलन गर्ने नमुना पोखरीको निर्माण भएको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाभर रहेका पहिरो र पहिरो संवेदनशील क्षेत्रको नक्शाङ्कन गरी पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम प्रभावकारी भएको हुनेछ । ▪ राष्ट्रिय संरक्षण नीति अनुरूप वनस्पति र वन्यजन्तु संरक्षण र संख्या वृद्धि गर्ने कार्यक्रम लागू भएका हुनेछन् । ▪ जलवायु परिवर्तनले पारेका प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभावहरूको अध्ययन गरी सुझाव पेश गर्न विज्ञहरूसँग परामर्श लिई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रम लागू भएको हुनेछ । ▪ वैज्ञानिक फोहर व्यवस्थापन प्रणालीको सूरुवात भई सेरोफेरो र पर्यावरण स्वच्छ र सुन्दर हुनेछ । ▪ उपयुक्त स्थानको पहिचान गरी ल्याण्डफिल साइटको निर्माण भैसकेको हुनेछ । ▪ सम्पूर्ण मूल तथा सहायक सडकहरू नालाहरू निर्माण भैसकेका हुनेछन् । ▪ प्रत्येक घरमा चर्पी निर्माण भइसकेको हुनेछन् । ▪ प्रमुख बजार क्षेत्रमा ढल निकासको प्रबन्ध भैसकेको हुनेछ । ▪ गाउँ, टोल, सडक सफा गर्न समुदाय स्तरबाट नियमित कार्यक्रमहरू संचालन भएका हुनेछन् । ▪ गाउँपालिकामा आइपर्ने प्रमुख प्राकृतिक विपदको पहिचान भएको हुनेछ । ▪ एकीकृत विपद व्यवस्थापन पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना लागू भैसकेको हुनेछ । ▪ सबैखाले प्राकृतिक विपदलाई सामना गर्न सक्षम विपद व्यवस्थापन संयन्त्रको विकास भैसकेको हुनेछ ।	▪ पानीको मुहान वरपर पानी संरक्षण गर्ने जातका विरुवाहरूको वृक्षारोपण भएको हुनेछ । ▪ जल, जमिन, वायू र ध्वनी प्रदुषण मापदण्ड लागू भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडामा एक एक वटा हरित क्षेत्र निर्माणको तयारी पुरा भएको हुनेछ । ▪ पहिरो र पहिरो संवेदनशील क्षेत्रको नक्साङ्कन भइ संरक्षण कार्यक्रम लागू भएको हुनेछ । ▪ वन्यजन्तु तथा वनस्तति संरक्षण तथा संख्या वृद्धि कार्यक्रम लागू भएको हुनेछ । सकटासन्न वन्यजन्तु गणना तथा वनस्पतिको सूची तयार हुनेछ । ▪ जलवायु परिवर्तन प्रभाव अनुकूलन कार्यक्रम लागू भएको हुनेछ । ▪ हरेक घर र समुदायस्तरमा फोहर संकलन विधि, वर्गीकरण पुनप्रयोग, कम्पोष्ट मल निर्माण जस्ता क्रियाकलापको सुरुवात भएको हुने । ▪ 'क' वर्गका सडकहरू मध्ये सम्पूर्ण सडकमा भू-क्षय र पहिरो जाने स्थानहरूमा सडकनाला निर्माण सम्पन्न भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक घरमा चर्पी निर्माण सम्पन्न भएको हुनेछ । ▪ घर घरमा फोहर उत्पादन कम गर्ने र फोहर पानीलाई करेसाबारीमा विसर्जन गर्ने तालिम तथा जनचेतनाका कार्यक्रमहरू नियमित भएको हुनेछन् । ▪ प्रमुख बजार केन्द्रहरूमा चोक र सेरोफेरो सफा गर्न कर्मचारी व्यवस्थापन गरिएको हुनेछ । ▪ जनघनत्वका आधारमा प्रमुख बजार केन्द्र जस्तै देविस्थान, जस्पुर लगायत छनोट गरी ढल व्यवस्थापनका लागि DPR तयार हुनेछ । ▪ समुदायस्तरबाट घर आँगन र टोल सफा गर्न वडा स्तरमा सरसफाइ समितिहरू गठन भइ हरेक महिनाको अन्तिम शनिबार सामुदायिक सरसफाई अभियान तथा जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ । ▪ विपद् व्यवस्थापन पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार भई लागू भएको हुनेछ । ▪ विपद्को बेला भेलाहुनेगरी प्रत्येक वडामा त्यस्ता स्थानहरूको तय भइ घोषणा भएको हुनेछ ।		

▪ विपदको समयमा भेला हुन उपयुक्त स्थानको पहिचान गरी जनसाधारणबीच घोषणा भैसकेको हुनेछन् । ▪ विपदसँग सामना गर्न समुदायस्तरमा पूर्वाभ्यासका कार्यक्रमहरू संचालन भएका हुनेछन् । ▪ आकस्मिक उपचार, खाद्यान्न आपूर्ति, आवास प्रबन्धजस्ता अत्यावश्यकिय आयामहरूको पूर्व तयारी भै-सकेको हुनेछ । ▪ गाउँपालिकलालाई आवश्यक एम्बुलेन्स, दमकल र अन्य उद्धार सामग्रीहरूको प्रबन्ध भैसकेको हुनेछ ।	▪ आगामी ५ वर्षमा एक दमकल र ४ वटा एम्बुलेन्स खरिद गरिएको हुनेछ । **वि.सं. २०८५ सम्म** ▪ ७.२२ प्रतिशत झाडी बुट्यान सबै क्षेत्र उत्पादनशील वनमा परिणत हुनेछ । ▪ गाउँपालिकामा रहेको कूल सल्लाको वन मध्ये ५० प्रतिशत प्रतिस्थापन भइसकेको हुनेछ । ▪ प्रत्येक सामुदायिक वनमा १५ प्रतिशत भू-भागमा जडिबुटी तथा फलफूलले ढाकेको हुनेछ । ▪ प्रत्येक सामुदायिक वन भित्र कम्तीमा एक-एक वटा हरित क्षेत्रमा वृक्षारोपण कार्य पूरा भएको हुनेछ । ▪ प्रत्येक वडाका पहिरो संवेदनशील क्षेत्र र पहिरोहरू हराभरा हुनेछन् । ▪ पछिल्लो दशवर्षमा कम्तीमा २० प्रतिशतले सकटासन्न छोषणा भउको वन्यजन्तु र वनस्पतिको वृद्धि हुनेछ । ▪ ल्यान्डफिल साइटको निर्माण सम्पन्न भएको हुनेछ । ▪ 'क' वर्गका सम्पूर्ण सडकहरूमा सडक नाला निर्माण सम्पन्न हुनेछ । ▪ सबै प्रमुख बजार केन्द्रहरूमा छनोटाका आधारमा ढल तयार हुनेछ । ▪ आगामी दश वर्षमा २ दमकल र ५ वटा एम्बुलेन्स खरिद गरिएको हुनेछ । ▪ सम्पुर्ण मिचाहा प्रजातिका विरुवाहरुको नियन्त्रण भएको हुनेछ । **वि.सं. २०९० सम्म** ▪ गाउँपालिकामा रहेको कूल सल्लाको वन मध्ये ७० प्रतिशत प्रतिस्थापन हुनेछ । ▪ प्रत्येक सामुदायिक वनमा ३० प्रतिशत जडिबुटी र फलफूलले ढाकेको हुनेछ । ▪ प्रत्येक सामुदायिक वनभित्र जल पर्यावरणीय प्रणाली कायम गरी चराचुरुङ्गी र वन्यजन्तलाई आवश्यक जल आपूर्ती गर्न आवश्यक संख्या पहिचान गरी पोखरी निर्माण सम्पन्न हुनेछ । ▪ पछिल्लो पन्ध्र वर्षमा संकटासन्न जीवजन्तु र वनस्पतिको संख्यामा ३० प्रतिशत वृद्धि हुनेछन् । ▪ 'ख' वर्गका सम्पूर्ण सडकमा सडक नाला निर्माण सम्पन्न हुनेछ छन् ।		

	▪ जजघनत्वका हिसाबले सबै प्रमुख बजार केन्द्रहरूमा ढल निर्माण कार्य सम्पन्न हुनेछन् ।		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
(क) वन तथा भू-संरक्षण		
▪ विज्ञसँग परामर्श लिई गाउँपालिका भर वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन योजना लागू गर्ने	१०	ST
▪ वन भित्र फलफूल उत्पादनक्षेत्र घोषणा गरी वृक्षारोपण गर्ने	३०	ST
▪ प्रत्येक वडाहरूमा एक एक वटा नमुना नर्सरी स्थापना गर्ने	६०	ST
▪ पहिरो र पहिरो संवेदनशील क्षेत्रको नक्शाङ्कन गर्ने	१०	ST
▪ विज्ञ समूहको परामर्श लिई राष्ट्रिय नीति अनुरूप गाउँपालिकामा पाइने सम्पूर्ण वन्यजन्तु र वनस्पतिको सूची तयार पारी संकटासन्न र लोपउन्मूख गरी वर्गीकरण गर्ने	१०	ST
▪ चोरी शिकारी र निकासी नियन्त्रण गर्न संयन्त्र निर्माण गर्ने	१०	ST
▪ हर्रो बर्रो र अमलाको पकेट क्षेत्र घोषणा गरी व्यवसायीक उत्पादन गर्ने	५०	MT
▪ गाउँपालिकाको कुनै एक स्थान छनोट गरी जैविक र परम्परागत तरीकाले पहिरो नियन्त्रणको नमुना स्थल घोषणा गर्ने	३०	MT
▪ गाउँपालिका केन्द्र र हरेक वडा कार्यालय परिसरमा एक एकवटा फूल बगैंचा अनिवार्य निर्माण गर्ने	१८०	MT
▪ वन उपभोक्ता समूहलाई नियमित तालिम तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	२००	LT
▪ मिचाहा प्रजातीका विरुवाहरू पहिचान गरी प्रत्येक वन क्षेत्रमा तिनीहरूको प्रतिस्थापन र सरफाई गर्ने	१००	LT
▪ सल्लाको सम्पूर्ण वन क्षेत्र मध्ये ७० प्रतिशत वनलाई उत्पादनशील वनस्पतिले प्रतिस्थापन गर्ने	२००	LT
▪ "वनसँग जनता" कार्यक्रम सञ्चालन गरी प्रत्येक सामुदायिक वनको ३० प्रतिशत क्षेत्रमा जडिबुटि र फलफुल लगाई उपभोक्ताको आय वृद्धि र राजश्व संकलन बढाउने	५०	LT
▪ Critus जातका फलफूल उत्पादनको पकेट क्षेत्रको संभाव्यता अध्ययन गर्ने	३०	LT
▪ हरेक वडामा एक एक वटा नमुना हरित क्षेत्र वा पार्क निर्माण गर्ने	१२०	LT
▪ पहिरो क्षेत्रलाई वृक्षारोपण गरी हराभरा बनाउने	५०	LT
▪ सर्वोत्कृष्ट वन उपभोक्ता समूहलाई वार्षिकरुपमा पुरस्कृत गर्ने	२०	LT
▪ पहिरो तथा भू-संरक्षणका जैविक तथा परम्परागत विधिहरूको तालिम तथा प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू वडास्तरमा नियमित संचालन गर्ने	६०	LT
▪ नमूना नर्सरीमा उत्पादित विरुवाहरूको क्यालेण्डर निर्माण गरी बिक्री तथा वितरण गर्ने	३०	LT
▪ निजी वनको अभिलेख तयार पारी विरुवामा अनुदान दिने	५०	LT

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ धार्मिक, कबुलियती र राष्ट्रिय वनको लगत तयार पारी वृक्षारोपण गर्ने तथा संरक्षण संयन्त्र निर्माण गर्ने	३०	LT
▪ गाउँपालिकामा एउटा तार जाली कारखाना खोल्न निजी क्षेत्रलाई आर्कषण गरी सहुलियत प्रदान गर्ने	२५	LT
▪ मुख्य सडकका उपयुक्त स्थान पहिचान गरी हरित क्षेत्र निर्माण गर्ने	५०	LT
▪ प्रत्येक वडामा एक नमुना जडिबुटी उत्पादन क्षेत्र स्थापना गर्ने	१२०	LT
▪ माण्डवी र झिमरुक नदी नियन्त्रण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	५००	LT
▪ अन्य खोलाका कटान क्षेत्र पहिचान गरी नदि नियन्त्रण र तटबन्द कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	३००	LT
(ख) जलाधार संरक्षण		
▪ गाउँपालिका भर रहेका सम्पूर्ण जलाधार क्षेत्र र खानेपानी मुहानहरूका प्रोफाइल तयार गर्ने	५	ST
▪ सम्पूर्ण जलाधार क्षेत्रको नक्साङ्कन गर्ने	५	ST
▪ जलाधार र सिमसार क्षेत्रको घोषणा गरी मानवीय अतिक्रमण निषेध गर्ने	१०	ST
▪ निजीस्तरबाट मिनिरल वाटर कम्पनी स्थापना गर्न लगानी आर्कषण गर्न अन्तरक्रिया गर्ने	५	ST
▪ जल पर्यावरणीय प्रणालीको संरक्षण र प्रर्वद्धन गर्न पानीको मुहान नजिक माछापालन गर्न गाउँपालिकाले प्रोत्साहन गर्ने	२०	ST
▪ प्रत्येक वडा र वन जंगलहरूमा कम्तीमा एक/एक संख्यामा पोखरीहरू निर्माण गर्ने	१००	MT
▪ प्रत्येक जलाधार क्षेत्र वरपर खाली स्थानमा जलाधार संरक्षण मैत्री विरुवाहरूको वृक्षारोपण गर्ने	५०	MT
▪ प्रत्येक पानीका मुहानमा जैविक विधि अपनाइ संरक्षण गर्ने	५०	MT
▪ प्रत्येक वडामा एक एक नमुना जलाधार संरक्षण योजना संचालन गर्ने	१०	MT
(ग) वातावरण संरक्षण		
▪ वायु प्रदुषण नियन्त्रण गर्न इट्टा, क्रसर तथा अन्य उद्योगलाई मापदण्ड तोक्ने	५	ST
▪ प्लाष्टिक प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्न प्लाष्टिक झोला प्रतिबन्ध लगाउने	२	ST
▪ पानीको मुहान वरपर मानवीय गतिविधिमा निषेध गर्ने	५	ST
▪ छाडा पशु चौपाया नियन्त्रण तथा दण्ड जरिवाना गर्ने	५	ST
▪ ठूला निर्माण कार्य, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा तथा खानी उत्खनन्, क्रसर उद्योग संचालन गर्न प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण गर्ने	३०	ST
▪ विद्यालय, स्वास्थ्य क्षेत्र र संवेदनशील क्षेत्र वरपर ध्वनि निषेधित क्षेत्र घोषणा गर्ने	२	ST
▪ मरेका पशु चौपाया व्यवस्थापन गर्न प्रत्येक वडामा स्थानहरू तोक्ने	२	ST
▪ आगामी १५ वर्ष भित्र सम्पूर्ण सडकहरू कालोपत्रे गरी वायु प्रदुषण नियन्त्रण गर्ने		LT

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ सम्पूर्ण सम्पदा क्षेत्र तथा धार्मिक मठ मन्दिरहरूमा वातावरणीय हिसाबले एकीकृत विकास गरी पर्यटन प्रर्बद्धन गर्ने	२००	LT
▪ खाना पकाउन प्रयोग हुने काठ दाउरा प्रतिस्थापन गर्न वैकल्पिक उर्जा जस्तै वायो ग्याँस र सौर्य उर्जामा २५ प्रतिशत अनुदान दिने	१००	LT
▪ बजार केन्द्र र जनघनत्व बढी भई मानवीय क्रियाकलाप बढी हुने स्थानहरूमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण गर्ने	२००	LT
▪ प्रत्येक वडामा हरित क्षेत्र निर्माणसँग एकीकृत गरी नमुना पार्कहरू बनाउने	१२०	LT
▪ माण्डवी नदी किनारमा सञ्चालनमा रहेका ढुङ्गा, गिट्टी, क्रसर उद्योग आदिबाट आएको प्रदुषणका कारण सामाजिक दायित्व अन्तर्गत सो क्षेत्रको मुख्य सडक खण्डको उपयुक्त स्थानहरूमा दायाँबायाँ वृक्षारोपण अनिवार्य गर्ने	५०	LT
(घ) जलवायु परिवर्तन		
▪ जलवायु परिवर्तनका असर, अध्ययन गर्ने विज्ञसँग परामर्श लिने	१०	ST
▪ मुख्य असर सामना गर्न वडागत योजना तयार गर्ने	२४	ST
▪ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी वडागत सचेतना र तालिम कार्यक्रम संचालन गर्ने	६	ST
▪ विद्युत उर्जाको उपभोग वृद्धि गर्न गाउँपालिकामा लघु जलविद्युतको सम्भाव्यता अध्ययन र लगानीको वातावरण तयार पार्न अन्तरक्रिया संचालन गर्ने	१०	ST
(ङ) फोहरमैला व्यवस्थापन		
▪ मुख्य बजार क्षेत्रहरूको फोहर संकलन कवाडी संकलन र व्यवस्थापन गर्न निजी क्षेत्रसँग अन्तरक्रिया गर्ने	२	ST
▪ एक घर एक करेसाबारी अभियान अन्तर्गत वडा स्तरमा तालिम सञ्चालन गर्ने	६	ST
▪ प्रत्येक महिनाको अन्तिम शनिबार वडा स्तरमा विद्यार्थी, कर्मचारी र सर्वसाधारण सम्मिलित व्यापक सामुदायिक सरसफाई अभियान सञ्चालन गर्ने	४०	ST
▪ मुख्य बजार सफा गर्न वडास्तरमा कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने	२०	MT
▪ कम फोहर उत्र्सजन गर्न करेसाबारीमा फोहरलाई कम्पोष्ट मल बनाई प्रयोग गर्न तालिम संचालन गर्ने	६०	MT
▪ सार्वजनिक स्थल वरपर फोहर फ्याँक्न डस्टबिन, खाल्डो आदिको व्यवस्था गर्ने	१०	MT
▪ मुख्य बजार क्षेत्रको ढल प्रणाली निर्माण गर्ने	८०	LT
▪ प्रत्येक घरमा चर्पी निर्माण अनिवार्य गर्न विपन्न समुदायलाई २५ प्रतिशतसम्म अनुदान दिने	१००	LT
▪ वर्षातको पानी संकलन गरी सरसफाइमा प्रयोग गर्न प्रत्येक वडामा एक एक वटा ट्याङ्कीको निर्माण गर्ने	६००	LT
▪ उपयुक्त स्थान पहिचान गरी ल्याण्डफिल्ड साइटको निर्माण गर्ने	१००	LT
(च) विपद् व्यवस्थापन		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत (रु. लाखमा)	कार्यक्रमको प्रकार
▪ विपद पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार पार्ने	५	ST
▪ गाउँपालिकाका प्राकृतिक प्रकोपको हिसाबले उच्च जोखिम क्षेत्ररूको नक्साङ्कन गरी त्यस्ता क्षेत्रहरूमा खतरा संकेतहरू राख्ने	२०	ST
▪ संभाव्य स्थलहरूमा विपद् पूर्व संकेत दिने उपकरणहरू जडान गर्न संभाव्यता अध्ययन गर्ने	१०	ST
▪ आपतकालीन उद्धार कोषको निर्माण गर्ने	५०	ST
▪ विपद् पश्चात् मनोवैज्ञानिक परामर्श दिन जनशक्ति तयार गरी परामर्श केन्द्र स्थापना गर्ने	१०	ST
▪ प्रकोप संवेदनशीलताको आधारमा भू-उपयोग योजना तयार पार्ने	५	ST
▪ आपतकालीन उद्धारका लागि सुरक्षा निकायसँग मिलेर विभिन्न स्थानमा हेलीप्याडको निर्माण गर्ने ।	३०	MT
▪ विपद व्यवस्थापन मूल समितिको नियमित वैठक सञ्चालन गरी पूर्व तयारीको मूल्याङ्कन गर्ने	७५	LT
▪ विपद् व्यवस्थापन वडागत समितिको नियमित बैठक सञ्चालन गरी पूर्व तयारीको मूल्याङ्कन गर्ने ।	२००	LT
▪ समुदाय र विद्यालयहरूमा विपदसँग सामना गर्न पूर्वाभ्यास तथा तालिमको आयोजना गर्ने	२००	LT
▪ विपद् व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरूको नियमित तालिम र प्रशिक्षण सञ्चालन गर्ने	९०	LT
▪ महामारीबाट बच्ने उपायबारे स्थानीय संचार माध्यमबाट जनचेनतामूलक सन्देश नियमित प्रशारण गर्ने	६०	LT
▪ विपदका बेला भेला हुने स्थानहरू तय गरी पूर्वाधारयुक्त बनाउने	१००	LT
▪ विपद्को बेला पिउने पानी खाद्यान्न औषद्योपचारको पूर्व तयारी गर्न संयन्त्र निर्माण गर्ने	१००	LT
▪ भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माण गर्न डकर्मीलाई नियमित तालिम सञ्चालन गर्ने	५०	LT
▪ विपदको समयमा आवश्यक दमकल, एम्बुलेन्स, प्राथमिक उपचार प्रबन्ध संचार उपकरण, टर्चलाइटहरू, डोरी, एक्सकाभेटर आदि खरिद गरी ठिक हालतमा राख्ने	७००	LT

५.४.४ Summary of Disaster Risk Management Plan Implementation

Component	Base year 2018	Target 2033	Methodology	Approach	Stakeholder
Earthquake resistant building construction			• Effective implementation of Building code and bylaw • Enforcing standards • Monitoring • Workshops and training • Awareness	• Program • Partnership • Collaborative • Campaign • Subsidization • Awards and felicitation	• NSET • MRM • HH • Youth groups • School • NGOs • GoN

Informal settlement (River Corridor)			• River Embankment • Agro Forestry • Buffer zone creation • Relocation of settlement • Awareness	• Program • Partnership • Collaborative • Campaign • Coordination	• MRM • NGOs • User Groups • GoN
Landslides			• Bio engineering and plantation • Agro Forestry • Soil conservation	• Program • Model demonstration • Partnership •	• MRM • GoN • NOGs • CFUG •
Fire safety			• Fire extinguishers, storage water tank • Monitoring electrical lines • Managing rescue operation • Coordination with stakeholders	• Program • Collaborative • Campaign • Demonstration	• MRM • NGOs • HH • Industry • Hospital • Police
Thunderstorm			• Public awareness • Working system which can provide premonition about thunderstorm	• Program • Collaborative • Campaign • Partnership	• MRM • GoN • NGOs • Citizen
Plaque / Dengue Malaria control			• Awareness • Alerting public • Preparing nearby health	• Program • Campaign • Collaborative	• MRM, GoN • NGOs • Citizen
Solid waste reduction			• Segregation and collection • Compost plant operation • Implementation • Operation and management	• PPP • Implementation of 4R approach • Waste taxation • Incentives • Workshops, Trainings	• MRM • Ward • HH • NGOs • GoN
Waste water Management			• Feasibility study • Site identification • Design and Construction • Operation and Management	• Regular Program • Partnership • Collaboration • Technical support	• MRM • NGOs • Donor agencies • GoN
Water source protection			• Implantation of vegetation • Improving water recharge	• PPP • Programs	• MRM • Users • NGOs
Forest			• Land use conservation plan • Tree plantation • Operation and management	• PPP • Plantation campaign • School Program	• MoFSC • School • CFUG • NGOs
Garden and parks			• Site identification • Design and construction • Operation and Management	• PPP • Programs • Self sustainable	• MRM • Users • Ward office • NGOs
Air quality			• Standard setting • Enforcement • Monitoring	• Polluters tax • Subsidy for clean energy promotion	• MRM • Users • NGOs

Conservation of sensitive areas			• Bio-engineering and plantation • Agro forestry • Embankment	• PPP • Model demonstration • Sustainable agro promotion	• CFUG • NGOs • DoF • MRM
River protection			• Relocation of squatter settlement • River embankment • Agro forestry, bio engineering and plantation on adjacent hill • Construction of treatment plant and sanitary landfill site	• PPP • Model demonstration • Coordination	• CFUG • DoF • Users • NGOs

५.५ संस्थागत विकास सेवा प्रवाह तथा सुशासन

दशकौं लामो राजनैतिक संक्रमण पश्चात् प्राप्त भएको संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्था अनुरूप गाउँपालिका एक प्रकारको स्वायत्त स्थानीय सरकार हो । अधिकार प्राप्तिका हिसाबले ठूलो राजनैतिक परिवर्तन पश्चात् प्राप्त संघीय व्यवस्थाले गाउँपालिकालाई शक्ति सम्पन्न बनाएको छ । यद्यपि संघीयताको अभ्यास नवीन भएकोले यसको पूर्णरूपमा संस्थागत विकास नहुँदासम्म यसको विकासको लागि सम्बन्धित क्षेत्रहरू जागरूक हुनुपर्दछ । गाउँपालिका विकास गुरूयोजनाले गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहलाई चुस्त दुरूस्त तुल्याउन समग्र संस्थागत विकासको निम्न बमोजिम योजना तय गरेको छ ।

सोचः	"माण्डवी गाउँपालिकाको सरोकार जनमुखी सरकार"
लक्ष्यः	गाउँपालिकाबाट हुने सेवा प्रवाहलाई छिटो, छरितो, सुलभ जनउत्तरदायी र प्रभावकारी बनाई जनचासोमा केन्द्रित हुने ।

५.५.१ उद्देश्यहरू

- ✓ असल शासन, सुनिश्चित गर्ने ।
- ✓ सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- ✓ हरेक निर्णय प्रक्रियामा जनचाहनालाई केन्द्रमा राख्ने ।
- ✓ आर्थिक पारदर्शिता कायम गर्ने ।
- ✓ वित्तीय अनुशासन कायम गर्ने ।
- ✓ क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र पूर्णत कार्यान्वयन गर्ने ।
- ✓ राजश्व संकलन र परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- ✓ जनशक्ति विकासका लागि नियमित तालिम सञ्चालन गर्ने ।
- ✓ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली लागू गर्ने ।
- ✓ लेखापरीक्षण प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने ।
- ✓ नागरिक सुनुवाइ कार्यक्रमहरू नियमित आयोजना गर्ने ।
- ✓ स्थानीय न्यायिक समितिलाई सक्षम र प्रभावकारी बनाउने ।
- ✓ गाउँपालिकाका सम्पूर्ण सरोकारवाला शाखाहरूबीच आपसी समन्वय कायम गर्ने ।

- ✓ संविधानले तय गरेका राज्यका नीतिहरू अन्तर्गत सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने ।

(ख) २५ हजारभन्दा बढी जनसंख्या भएका गाउँपालिकाको संगठन संरचना (१२६वटा) (अनुसूची २.१)

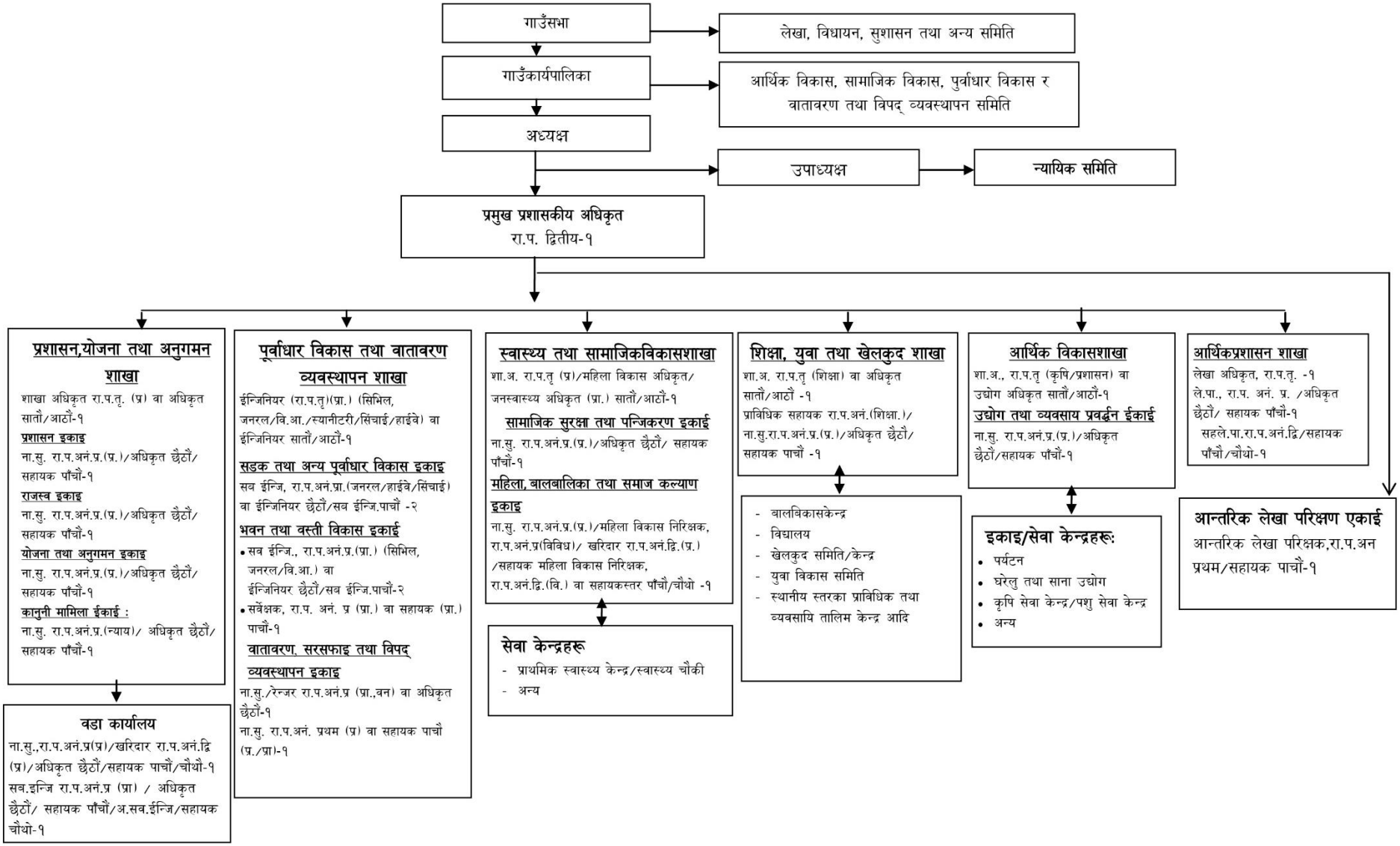

५.५.२ योजना तथा कार्यक्रमहरू

(क) सुशासन तथा संस्थागत विकास

वास्तविक रूपमा असल शासनको स्थापना गर्न सकेमात्र जनस्तरमा सेवा प्रवाहको प्रभावकारिता रहन्छ । राज्यले लिएको नीति अनुरूप असल शासनका प्रमुख आयामहरूमा सार्वजनिक प्रशासनमा पारदर्शिता, निष्पक्षता, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी, शुलभता र सहजता महत्वपूर्ण आयामहरू हुन् । यी आयामहरूको स्वस्थ विकास र सुनिश्चितता गर्न सकेको खण्डमा संघीय संविधानको मर्मअनुरूप जनताको घरदैलोमा राज्यद्वारा प्रदान गरिने सेवा र सुविधा पुऱ्याउन सकिन्छ। तसर्थ गाउँपालिकाले सुशासन र संस्थागत विकासअन्तर्गत निम्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने योजना रहेको छ ।

- आजको सूचना र सञ्चार प्रविधिको युगमा प्रविधिमा चुस्त जनशक्ति नहुँदा सेवा प्रवाह छिटो, छरितो र प्रभावकारी हुन नसक्ने भएकोले कर्मचारीहरूलाई आवश्यकताअनुसार प्रविधिमैत्री बनाउन नियमित तालिम तथा प्रशिक्षणहरू सञ्चालन गर्ने ।
- क्रमशः सेवा प्रवाहका सबै प्रणालीहरूलाई विद्युतीय सूचना प्रणाली र प्रविधितर्फ विकास गर्दै लैजाने ।
- गाउँपालिकाको वेबसाइटलाई पूर्ण सूचनायुक्त र प्रभावकारी बनाउने ।
- वडास्तरमा आवश्यकताअनुसार घुम्ती सेवा सञ्चालन गर्ने ।
- वडा र गाउँपालिका केन्द्रलाई क्रमशः विद्युतीय सूचना प्रणालीमा जोड्ने ।
- क्षतिपूर्तिसहितको नागरिक वडापत्रलाई अक्षरशः कार्यान्वयन गर्ने ।
- नागरिक सुनुवाइका कार्यक्रमहरूलाई नियमित गर्ने ।
- वृद्धवृद्धा, अशक्त, असहाय, बालबालिका, दीर्घरोगी र सामाजिक सुरक्षा प्राप्त सेवाग्राहीहरूलाई घरदैलोमा सेवा प्रवाह गर्ने संयन्त्र लागू गर्ने ।
- गुनासो सुनुवाइको प्रभावकारी संयन्त्र निर्माण गर्ने (वडागत स्तरमा)
- सम्पूर्ण वडा कार्यालय भवनहरूको निर्माण सम्पन्न गरी सुविधासम्पन्न बनाउने
- कर शिक्षा कार्यक्रमलाई वडागतरूपमा नियमित संचालन गर्ने ।
- कार्यक्रम तथा योजनाको प्राथमिकीकरण गर्दा वैज्ञानिक र आवश्यकताको सिद्धान्त अपनाई जनसहभागिता र जनचाहनाअनुरूप गर्ने ।
- पाँच लाखभन्दा माथिका विकास निर्माण योजना सञ्चालन गर्दा पारदर्शिता सुनिश्चित गर्न सार्वजनिक स्थलमा ब्यानर राखी अगाडि बढ्ने र सार्वजनिक सुनुवाइ र सामाजिक परीक्षण पश्चात् पारित गर्ने ।
- आन्तरिक लेखा परीक्षण प्रतिवेदन नियमित रूपमा सार्वजनिक गर्ने ।
- सार्वजनिक अभिलेख प्रणाली, घटना दर्ता तथा सेवा प्रवाहलाई विद्युतीय माध्यममा लगी प्रभावकारी बनाउने ।

- स्थानीय न्यायिक इजलासको स्थापना गरी न्यायिक समितिलाई सक्षम र प्रभावकारी बनाउन तालिम तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- चौमासिक रूपमा गाउँपालिकाको नीतिबमोजिम नागरिक सन्तुष्टि सर्वेक्षण गर्ने । गुनासोबमोजिम सार्वजनिक प्रशासनमा सुधार गर्ने ।
- गाउँपालिकाको समग्र वस्तुस्थिति अर्थात पार्श्वचित्रलाई विद्युतीय सूचना प्रविधि अपनाई अध्यावधिक गर्ने ।
- कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनका आधारमा राष्ट्रसेवक कर्मचारीमध्येबाट उत्कृष्टलाई वार्षिक रूपमा पुरस्कृत गर्ने ।
- आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली र कर्मचारी आचार संहिताको पूर्णतः पालना गर्ने ।
- स्थानीय सञ्चार माध्यम, रेडियो, टेलिभिजन मार्फत नियमित कार्यक्रमहरू संचालन गरी गाउँपालिकाको सेवा प्रवाह र विकास निर्माणको विषयमा नियमित जानकारी गराउने ।
- सूचना अधिकारीलाई सक्रिय बनाउने ।
- गाउँपालिकाका समग्र निर्णय प्रक्रियामा जनचाहना र आवश्यकता सम्बोधनलाई पहिलो प्राथमिकता दिने ।
- सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई प्रवर्द्धन गरी विकास निर्माण र सेवा प्रवाहमा निजी क्षेत्रलाई समेट्न समन्वय गर्ने ।

(ख) राजश्व परिचालन र श्रोत अभिवृद्धि

- जनताले तिरेको करबाट राज्य सञ्चालन हुने सामान्य सिद्धान्त हो । तर जनताले प्रसस्त कर तिर्नका लागि आर्थिक क्रियाकलापहरूमा तिव्रता आउनु पर्दछ । आर्थिक क्रियाकलापहरूलाई तिव्रता दिन उत्पादन वृद्धि, बजारीकरण, निर्यात र उपभोक्ता बजारको प्रवर्द्धन गर्नु पर्दछ भने उद्योग र कलकारखानाहरू खुल्ने उपयुक्त वातावरण श्रृजना हुनुपर्दछ । गाउँपालिकालाई आर्थिक रूपमा सम्पन्न बनाउन उत्पादनमुखी स्वरोजगार समृद्धिको आधार भन्ने मूल नारालाई साकार तुल्याउने नीतिअनुरूप राजश्व परिचालन र श्रोत अभिवृद्धिका निम्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम रहेका छन् ।
- राजश्वका सम्भाव्य श्रोतहरूको सम्भाव्यता अध्ययन गरी श्रोतको यकिन गर्ने । सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई प्रवर्द्धन गर्न रणनीति बनाउने ।
- स्थानीय लगानीकर्ताहरूलाई उच्च महत्व दिई लगानीका क्षेत्र पहिचान गरी लगानी आर्कषण गर्ने ।
- नियमितरूपमा लगानी सम्मेलनको आयोजना गर्ने ।
- दातृ निकायलाई आकर्षण गर्न संघीय सरकारसँग समन्वय गर्ने ।
- प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी बजेटको पहल गर्ने ।
- गाउँपालिकाभित्र कानूनको परिधिभित्र रही संभाव्य करका दायरा बढाउने ।
- सम्पूर्ण व्यवसाय दर्ता अनिवार्य गरी सोको पूर्ण अभिलेख तयार पार्ने र त्यसलाइ अद्यावधिक गर्ने

- ०७५/०७६ वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा उल्लेख भए बमोजिम करदाता विवरणलाई डिजिटल प्रविधिमा आवद्ध गरी प्रत्येक करदाताको स्मार्ट ट्याक्स अकाउन्ट (Smart Tax Account) बनाई लागू गर्ने ।
- व्यवसाय कर तिरौँ विकास कार्यमा सरिक होऔँ भन्ने नारालाई सार्थक तुल्याउने ।
- कर भुक्तानीलाई थप व्यवस्थित बनाउन स्वचालित SMS प्रविधिबाट करदातालाई सूचना उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउने ।
- गाउँपालिकामा ठूला करदाता पहिचान गरी सम्मान गर्ने ।
- महिला स्वावलम्बनका लागि महिलाको नाममा व्यवसाय दर्ता गर्दा २५ प्रतिशत छुटको व्यवस्था गर्ने ।
- अस्थायी प्रकृतिका पार्किङ्ग, हाटबजार आदिबाट वडास्तरमा शुल्क उठाउन निजी क्षेत्रलाई परिचालन गर्ने ।
- गाउँपालिकामा रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूमा अस्थायी संरचनाहरू बनाई बहाल लगाउने र बहाल विटौरी कर उठाउने ।
- कर नतिर्ने परिपाटीलाई पूर्णरूपमा निरुत्साहित गर्न कर नतिर्ने सबैलाई गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवा रोक्का गर्ने ।
- कर नतिर्ने निर्माण तथा अन्य कम्पनीको कामहरू रोक्का गर्ने ।
- सडक मर्मत तथा सवारी प्रवेश शुल्क लागू गर्ने ।
- गाउँपालिकाको मासिक आय र व्ययको विवरण प्रत्येक महिना गाउँपालिकाको वेबसाइट मार्फत सार्वजनिक गर्ने ।
- गाउँपालिकाको भोगाधिकारमा रहेको सार्वजनिक सम्पत्तिहरूको सदुपयोग गरी राजश्व संकलनको माध्यम बनाउने ।
- करको दर कम गरी करको दायरा बढाउने र कर तिर्ने प्रणालीलाई सरल र सहज बनाउने ।
- वडागतरूपमा कर संकलनको प्रबन्ध गर्ने ।

५.५.३ संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासनको Logical Framework Approach (LFA)

सोच

"मण्डवी गाउँपालिकाको सरोकार जनमुखी सरकार"

लक्ष्य

मण्डवी गाउँपालिकाबाट हुने सेवा प्रवाहलाई छिटो, छरितो, सुलभ जनउत्तरदायी र प्रभावकारी बनाई जनचासोमा केन्द्रित हुने ।

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
▪ गाउँपालिकामा असल शासनको नमूना स्थापित हुनेछ । ▪ सेवा प्रवाह जनचाहना बमोजिम हुनेछन् । ▪ हरेक निर्णयहरू जनचासो र आवश्यकतालाई केन्द्रमा राखेर गरिएको हुनेछ । ▪ आर्थिक पारदर्शिता कायम हुनेछ । ▪ वित्तीय अनुशासन कायम हुनेछ । ▪ क्षतिपूर्तिसहितको नागरिक वडापत्र अक्षरश: कार्यान्वयन हुनेछ । ▪ राजश्व संकलन र परिचालन चुस्त दुरुस्त हुनेछ । ▪ सक्षम र ऊर्जाशील संस्थागत संयन्त्रको निर्माण हुनेछ । ▪ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली लागू हुनेछ । ▪ लेखापरीक्षण प्रतिवेदन नियमित रूपमा सार्वजनिक भएको हुनेछ । ▪ नागरिक सुनुवाइका कार्यक्रमहरू नियमित सञ्चालन हुनेछन् । ▪ स्थानीय इजलास न्याय सम्पादन र मेलमिलाप कार्यान्वयनमा सक्षम र प्रभावकारी हुनेछ । ▪ असल शासनको प्रत्याभूति हुनेछ । ▪ राज्यका अंगहरू बीचमा आपसी समन्वय हुनेछ ।	**वि.सं. २०८० सम्म** ▪ गाउँपालिका बासीहरूले महसूस गर्ने गरी असल शासनका सम्पूर्ण आयामहरूको अभ्यास भएको हुनेछ । ▪ जनगुनासो आधारवर्षको तुलनामा ५० प्रतिशतले घटेको हुनेछ । ▪ आर्थिक पारदर्शिता कायम गर्न सामाजिक परीक्षण र सार्वजनिक तथा नागरिक सुनुवाइको नियमित क्यालेण्डरको विकास भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ । ▪ राजश्व संकलनमा आधार वर्षको तुलनामा कम्तीमा ३०० प्रतिशतले वृद्धि भएको हुनेछ । ▪ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली लागू भएको हुनेछ । ▪ करदातालाई स्वचालित SMS बाट सूचना दिने प्रणाली लागू भएको हुनेछ । ▪ सम्पूर्ण व्यवसायहरू गाउँपालिकामा दर्ता भएका हुनेछन् । ▪ सार्वजनिक निजी साझेदारीका कम्तीमा २ आयोजना कार्यान्वयनमा आउनेछन् । ▪ सूचना अधिकारीहरूको कार्यसम्पादन प्रभावकारी हुनेछ । ▪ कर्मचारीका नियमित तालिम सञ्चालन भएका हुनेछन् । ▪ स्थानीय इजलास सक्षम र प्रभावकारी भई न्यायपूर्ण समाज निर्माण हुनेछ । ▪ सम्पूर्ण वडा कार्यालय भवनको निर्माण सम्पन्न भएको हुनेछ । ▪ क्षतिपूर्तिसहितको नागरिक वडापत्र पूर्णत: कार्यान्वयन भएको हुनेछ । ▪ राष्ट्रसेवक कर्मचारीलाई सर्वोत्कृष्ट पुरस्कार प्रदान गरिएको हुनेछ । **वि.सं. २०८५ सम्म** ▪ गाउँपालिकाबाट हुने सम्पूर्ण सेवाप्रवाह विद्युतीय सूचना प्रणालीमा आवद्ध भइसकेका हुनेछन् । ▪ गाउँपालिकाको वेबसाईट हेर्दा अमूर्त गाउँपालिकाको पूर्ण उपस्थिति व्यक्तिको अगाडि भएको महशुस हुनेछ ।	▪ गाउँपालिकास्थित सम्पूर्ण विषयगत शाखा तथा महाशाखामा उपलब्ध अभिलेख तथा तथ्याङ्कहरूबाट ▪ स्थलगत अवलोकनबाट ▪ गाउँपालिकाबासीको जीवनस्तरमा आएको परिवर्तनबाट ▪ पूर्वाधार निर्माण पश्चात् आएका सकारात्मक परिवर्तन जस्तै- व्यापार वृद्धि, पर्यटक आवागमन, रोजगारी श्रृजना र अन्य मानवीय गतिविधिहरूबाट	▪ पूर्ण राजनैतिक स्थिरता हुनेछ । ▪ आवश्यक बजेटको व्यवस्था हुनेछ । ▪ दक्ष जनशक्ति, निर्माण सामग्री तथा प्रविधिको सहज उपलब्धता हुनेछ । ▪ व्यापक जनसहभागिता र समर्थन हुनेछ । ▪ कुनै प्रकारको ठूलो स्तरको दैवी विपत्ति आइ लाग्ने छैन । ▪ स्थानीय स्तरबाट कुनै प्रकारको अवरोध हुने छैन । ▪ कामको थालनी पश्चात् काममा नियमितता हुनेछ । ▪ निर्माण सामग्रीको आपूर्तिमा कुनै प्रकारको अवरोध हुने छैन । ▪ सार्वजनिक निजी क्षेत्रको साझेदारी प्रभावकारी हुनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धिहरू	सूचकहरू	प्रमाणिकरणका आधारहरू	मूलभूत मान्यता र जोखिम अनुमान
▪ सम्पूर्ण वडा कार्यालयहरू पूर्वाधारयुक्त हुनेछन् । ▪ "घरदैलोमा घुम्ती स्थानीय सरकार" कार्यक्रम कार्यान्वयनमा आउनेछ ।	पूर्ण Virtual Rural Municipality महसूस हुनेछ । ▪ सम्पूर्ण वडाहरू विद्युतीय सूचना प्रणालीमा आवद्ध भैसकेका हुनेछन् । ▪ सामाजिक सुरक्षा सेवा ग्राहीहरूलाई "घरदैलोमा स्थानीय सरकार" कार्यक्रम लागू भएको हुनेछ । ▪ जनगुनासो आधारवर्षको तुलनामा ७० प्रतिशले घट्ने छ । ▪ सम्पूर्ण वडा कार्यालय र गाउँपालिका केन्द्र पूर्वाधार सम्पन्न हुनेछन् । ▪ कर नतिर्ने करदाताको संख्या आधार वर्षको तुलनामा ९० प्रतिशतले घट्ने छ । ▪ सार्वजनिक अभिलेख र घटना दर्ता डिजिटल प्रविधिमा आवद्ध हुनेछ । ▪ गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र प्रत्येक वर्ष अध्यावधिक हुनेछ । ▪ सार्वजनिक निजी साझेदारीका कम्तीमा ५ आयोजना सञ्चालनमा आउनेछन् । ▪ प्रत्येक करदाताको स्मार्ट ट्याक्स अकाउन्ट तयार हुनेछ । ▪ ठूला करदातालाई सम्मान गरिएको हुनेछ । ▪ आधारवर्षको तुलनामा महिलाका नाममा दर्ता हुने व्यवसायको संख्या २०० प्रतिशतले वृद्धि हुनेछ । ▪ वडागत रूपमा कर संकलनको संयन्त्र विकास भएको हुनेछ । ▪ बहाल विटौरी करमा भारी अंकले वृद्धि भएको हुनेछ । ▪ करको दायरा वृद्धि भई कर असुलीमा व्यापक सुधार भएको हुनेछ । **वि.सं. २०९० सालसम्म** ▪ सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा निजी लगानीमा कम्तीमा १० वटा उद्योग व्यवसाय र परियोजना संचालनमा आएका हुनेछन् । ▪ जनगुनासो आधारवर्षको तुलनामा ८० प्रतिशतले घट्ने छ ।		

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत	कार्यक्रमको प्रकार
(क) सुशासन तथा संस्थागत विकास		
▪ **सार्वजनिक प्रशासन प्रणालीलाई प्रविधि मैत्री बनाउन आवश्यक Software खरिद गर्ने ।**	१०	ST
▪ **नागरिक तथा सार्वजनिक सुनुवाइलाई व्यवस्थित र नियमित गर्न वार्षिक क्यालेण्डर निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।**	५	ST

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत	कार्यक्रमको प्रकार
▪ पाँच लाखभन्दा माथिका सबै विकास योजना सञ्चालन गर्दा सार्वजनिक रूपमा व्यानर राखी सामाजिक परीक्षण पश्चात् अनुमोदन गर्ने ।		ST
▪ आन्तरिक लेखा परीक्षण प्रतिवेदन नियमित रूपमा सार्वजनिक गर्ने ।	५	ST
▪ सार्वजनिक अभिलेख प्रणाली तथा घटना दर्तालाई डिजिटल प्रविधिमा लैजाने ।	२०	ST
▪ न्यायिक इजलास स्थापना गरी न्यायिक समितिलाई नियमित तालिम र प्रशिक्षण दिने ।	५	ST
▪ चौमासिक रूपमा नागरिक सन्तुष्टि सर्वेक्षण सञ्चालन गर्ने ।	१०	ST
▪ गाउँपालिकाको पार्श्वचित्रलाई डिजिटल प्रविधि अपनाई अध्यावधिक गर्ने ।	२०	ST
▪ सर्वोत्कृष्ट राष्ट्रसेवक कर्मचारी पुरस्कार कोष निर्माण गर्ने ।	२०	ST
▪ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निर्माण गर्ने ।	५	ST
▪ आमसञ्चार माध्यमबाट गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति र सेवा प्रवाह तथा विकास निर्माण बारे जनसाधारणलाई सुसूचित गर्न नियमित रेडियो तथा टेलिभिजन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	५०	ST
▪ सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई प्रवर्द्धन गर्न नियमित अन्तरक्रिया गर्ने ।	१०	ST
▪ निजीक्षेत्रलाई आर्थिक क्षेत्रमा लगानी गर्न लगानी सम्मेलन आयोजना गर्ने	२०	ST
▪ गाउँपालिकाको सम्पूर्ण सार्वजनिक प्रशासन प्रणालीलाई पूर्ण प्रविधि मैत्री बनाउन कर्मचारीहरूलाई सूचना प्रविधिमा नियमित तालिम सञ्चालन गर्ने ।	२५	MT
▪ गाउँपालिकाको वेबसाईटलाई प्रभावकारी बनाई e-Governance कार्यान्वयनमा ल्याउन पूर्ण र नियमित अद्यावधिक गर्ने	२०	MT
▪ सेवा प्रवाहलाई घरदैलोमा पुऱ्याउन सामाजिक सेवाग्राहीहरूलाई लक्षित गरी "घरदैलोमा स्थानीय सरकार" कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	५०	MT
▪ सम्पूर्ण वडा र गाउँपालिका केन्द्रलाई विद्युतीय सूचना प्रणालीमा जोड्ने	६०	MT
▪ क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्रलाई पूर्ण कार्यान्वयनमा ल्याउन जनगुनासो कक्षहरूको वडागत व्यवस्था गर्ने	१२०	MT
▪ सम्पूर्ण वडा कार्यालय भवन निर्माण तथा मर्मत संभार सम्पन्न गरी आवश्यक पूर्वाधारयुक्त बनाउने		MT
(ख) राजश्व परिचालन र श्रोत अभिवृद्धि		
▪ राजश्व संभाव्यता तथा प्रक्षेपण अध्ययन गर्ने	१०	ST
▪ दातृ निकायलाई लगानीको लागि आकर्षण गर्न संघीय सरकारसँग समन्वय गरी अन्तरक्रिया आयोजना गर्ने	२०	ST
▪ सम्पूर्ण व्यवसायहरूको विद्युतीय अभिलेख राखी अद्यावधिक गर्न सफ्टवयेर जडान गर्ने	५	ST
▪ करदातालाई स्वचालित SMS बाट सूचना प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	५	ST

कार्यक्रमहरू	अनुमानित लागत	कार्यक्रमको प्रकार
▪ गाउँपालिकाको भोगाधिकारमा रहेको जग्गाको लगत तयार गर्ने	५	ST
▪ वडागत रूपमा नियमित कर शिक्षा कार्यक्रम लागू गर्ने	१००	LT
▪ विकास बजेटका लागि प्रदेश सरकारसँग नियमित समन्वय गर्ने	१५	LT
▪ ठूला करदातालाई वार्षिक रूपमा सम्मान गर्ने	२०	LT
▪ "स्वाबलम्बी नारी" कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	२०	LT
▪ गाउँपालिकाको भोगाधिकारमा रहेको घरजग्गामा अस्थायी संरचना निर्माण गरी हाटबजार सञ्चालन वा बहालमा दिने	२००	LT
▪ वडागत रूपमा कर संकलन गर्ने संयन्त्र निर्माण गर्ने	२००	LT

५.५.४ Summary of Institutional Development Plan Implementation

Component	Base year 2018	Target 2033	Methodology	Implementation model	Enablers
Ward offices			• Land acquisition • Municipal investment	• Tender • Participation	• MRM
Municipality division management			• GoN Investment • Municipal Investment	• Community • Participation • Tender	• MRM • Citizen •
Staff Management			• O&M survey • Demand Analysis • Central Gov. directions	• Contract	• GoN
Vehicles and Furnishing			• O and M survey • Local Demand	• Purchase • Hire	• MRM • Suppliers
Trainings, Skill Development			• Demand Analysis • Capacity assessment of staffs	• Regular training • Hire and fire • Service Provider	• MRM • Staffs • Service providers
Digital networking of all wards with Central system			• Prepare plan • Implement Plan	• Service hiring • Coordination • Collaboration	• MRM, • Private sector • NGO • Donor agency

अनुसूची १ : विकास योजना प्राथमिकिरण

विकास योजना प्राथमिकिकरण गर्दा अवलम्बन गर्नुपर्ने आधारहरु :

नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजना आयोगले तोकेको ढाँचा बमोजिम कुनै पनि गाउँपालिका वा स्थानीय सरकारले विकासका कार्यक्रमहरु तय गर्दा विशेषत स्थानीय वस्तुगत अवस्थाको आधारमा स्थानीयबासीका आधारभूत आवश्यकताहरु जस्तै : भौतिक पूर्वाधार, आर्थिक वृद्धि, सामाजिक विकास, वातावरणीय सन्तुलन तथा संस्थागत सेवा प्रवाहमा प्रत्यक्षरुपमा सहयोग पुऱ्याई समग्र विकासलाई सन्तुलित र नतिजामुखी ढङ्गले कार्यान्वयन गर्न प्रभावकारी सिद्ध हुनेगरी निम्नानुसार गर्नुपर्दछ ।

सामान्यतया कुनैपनि कार्यक्रमलाई प्राथमिताको आधारमा चार तहमा राखेर मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

१. "अति उत्तम" – ३ अंक

"अति उत्तम" तह अन्तर्गत कार्यक्रमले तोकिएको लक्ष्य प्राप्त गर्न **प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय** योगदान पुऱ्याउँछ । अर्थात कुनैपनि स्थानमा आवागमनमा निकै कठिनता छ र सडकको स्तरोन्नति गर्ने कार्यक्रमले आवागमनलाई प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय प्रभाव पार्दछ भने सो कार्यक्रम कार्यान्वयनका हिसाबले पहिलो प्राथमिकता तथा अति उत्तम वर्गमा पर्दछ । यस प्रकारका कार्यक्रममा सो शिर्षक अन्तर्गत विनियोजित बजेटको ५० प्रतिशत भन्दा बढी रकम पर्न आउँछ ।

२. "उत्तम" – २ अंक

"उत्तम" तह अन्तर्गत तोकिएको कार्यक्रमले तोकिएको लक्ष्य प्राप्त गर्न **अप्रत्यक्ष तर उल्लेखनीय** योगदान पुऱ्याउँछ । अर्थात कुनैपनि स्थानमा धार्मिक तथा अन्धविश्वासले सामाजिक कुरीति र जटिलता श्रृजना गरेको छ भने विद्यालय खोली शिक्षाको विकास गर्दा सामाजिक जटिलता न्यून गर्न अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउँछ । यस प्रकारको कार्यक्रम प्राथमिकताको हिसाबले दोस्रो प्राथमिकतामा पर्दछ भने यसलाई उत्तम मानी २ अंक प्रदान गर्नुपर्दछ । यस प्रकारको कार्यक्रममा समेत सम्बन्धित शिर्षक मध्ये ५० प्रतिशत भन्दा बढी बजेट विनियोजन हुन्छ ।

३. "सामान्य" –१ अंक

"सामान्य" तह अन्तर्गत तोकिएको कार्यक्रमले तोकिएको लक्ष्य प्राप्त गर्न **सामान्य वा कम** मात्र योगदान दिन्छ भने सो कार्यक्रममा विनियोजित रकम मध्ये ५० प्रतिशत भन्दा कम रकम मात्र छुट्याइन्छ । यस प्रकारको कार्यक्रम प्राथमिकताको आधारमा तेस्रो तहमा पर्दछ भने त्यसलाई १ अंक दिनुपर्दछ ।

४. "न्यून" - ० अंक

"न्यून" तह अन्तर्गत तोकिएको कार्यक्रमले तोकिएको लक्ष्य प्राप्त गर्न **न्यून वा योगदान नै नपुऱ्याउने** हुन्छ । यस प्रकारको कार्यक्रम प्राथमिकतामा पर्दैन तसर्थ यसलाई शुन्य अंक प्रदान गरिन्छ ।

यसरी कार्यक्रम प्राथमिकिकरण गर्दा विषय क्षेत्रगत विकास कार्यक्रम तथा उपक्षेत्रहरुका प्रत्येक कार्यक्रमहरुको मूल्याङ्कन गरी चार तहमा विभाजन गर्न सकिन्छ । अर्थात उदाहरणको लागि भौतिक पूर्वाधार अन्तर्गत कुनै निश्चित स्थान देखि अर्को स्थान जोड्न सडकको स्तरोन्नति गर्दा सो सडकले स्थानीयबासीको तत्कालीन वा

दीर्घकालीन प्रमुख समस्या वा मागलाई कुन तहबाट सम्बोधन गर्न सक्छ भनी मुल्याङ्कन गर्नुपर्दछ । त्यसोगर्दा सो कार्यक्रम

अति उत्तम भए → पहिलो प्राथमिकता

उत्तम भए → दोस्रो प्राथमिकता

सामान्य भए → तेस्रो प्राथमिकता

न्यून भए → प्राथमिकतामा नपर्ने हुन्छ ।

एवम रीतले प्रत्येक विषयगत क्षेत्र र सो क्षेत्र अन्तर्गतका उपक्षेत्रका सम्पूर्ण कार्यक्रमहरुलाई तोकिएको लक्ष्य हासिल गर्न कस्तो प्रकारको योगदान पुऱ्याउँछ भनी मूल्याङ्कन गर्दा माथि उल्लेखित तहहरुमा विभाजन गरेर प्राथमिकता निर्धारण गर्नुपर्दछ । यसकासाथै अन्य आधारमा :

(१) चालु आवधिक योजनाको फराकिलो आधारको समावेशी आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य प्राप्तिमा कुन तहको योगदान पुऱ्याउँछ ?

(२) दिगो विकासका लक्ष्यहरु हासिल गर्न कुन तहको योगदान पुऱ्याउँछ ?

(३) जनसहभागिता सुनिश्चित गर्न कुन तहको योगदान पुऱ्याउँछ ?

(४) समावेशीकरणमा कुन तहको योगदान पुऱ्याउँछ ?

(५) यदि सञ्चालित आयोजनाहरु छन् भने पुर्व कार्य प्रगति, सम्पन्न हुन लाग्ने समय वा कार्यान्वयन तयारीको अवस्था हेरी कुन तहको योगदान पुऱ्याउँछ ?

यसरी यी प्रश्नहरुले गर्दा कस्तो उत्तर आउँछ सोको आधारमा कार्यक्रमलाई माथि उल्लेखित

"अति उत्तम"

"उत्तम"

"सामान्य" र

"न्यून" तहमा विभाजन गरी प्राथमिकता निर्धारण गर्न सकिन्छ साथै स्थानीय विकास गुरुयोजनाको मूल लक्ष्य स्थानीयबासीका आधारभूत आवश्यकता सम्बोधन गरी क्रमशः उच्च विकासतर्फ लम्कनु पर्ने भएकाले कार्यक्रम तय गर्दा वडास्तरमा निम्न बमोजिम गर्नुपर्दछ ।

वडा तहका योजना छनौट तथा प्राथमिकीकरण

बस्ती तथा टोल स्तरमा कार्यक्रम बारे छलफल गर्दा दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तगर्न मद्दत गर्ने कार्यक्रमबारे छलफल गर्नु पर्दछ । वडा तह अन्तर्गतका वस्ती र टोल स्तरको आयोजनाहरू छनौट गर्दा निम्नलिखित प्रकृया अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

(क) वडा समितिले आफ्नो वडामा प्रतिनिधित्व गर्ने सदस्यहरूलाई विभिन्न बस्ती/टोलको योजना तर्जुमा गर्न सहजीकरण गर्नेगरी जिम्मेवारी प्रदान गर्नुपर्ने हुन्छ ।

(ख) प्रत्येक वडाले वडा भित्रका वस्ती र टोलहरूमा योजना तर्जुमाको लागि बैठक हुने दिन, मिति र समय कम्तिमा तीन दिन अगावै सार्वजनिक सूचनामार्फत जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

(ग) गाउँपालिका/नगरपालिका अन्तर्गतका वडा अन्तर्गत रहेका वस्ती/टोलहरू भेलामार्फत वस्ती/टोलस्तरका आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्ने वस्ती तथा टोलस्तरमा आयोजना छनौट गर्दा समुदायको आवश्यकता पहिचान गरी आयोजना/कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्ने हुन्छ ।

(घ) वस्ती/टोल स्तरका योजना छनौट गर्दा सो बस्ती भित्रका सबै बर्ग र समुदाय, महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारु, मुस्लिम, उत्पीडित वर्ग, पिछडा वर्ग, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत, युवा, वालवालिका, जेष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएको वर्ग आदि लगायत सबै समुदायको अर्थपुर्ण सहभागिताको सुनिश्चित गर्नुपर्ने हुन्छ।

(ङ) वस्ती/टोल भित्रका क्रियाशील सामुदायिक सस्थाहरू (टोल विकास सस्था, महिला/आमा समुह, वाल क्लव र सञ्जाल, युवा क्लव, स्थानीय गैर सरकारी संस्थाहरू, नागरिक सचेतना केन्द्र, विभिन्न सरकारी कार्यालयबाट गठन भएका समूहजस्ता समूहहरूलाई पनि सहभागी गराउनु पर्ने हुन्छ ।

माथि उल्लेख भए बमोजिमका सरोकारवालाहरूको अधिकाधिक सहभागिता हुने गरी वडा सदस्यको संयोजनमा निर्धारित समय, मिति र स्थानमा उपस्थित भै आयोजना छनौटको सम्बन्धमा अन्तरक्रिया, छलफल, विमर्श गरी आयोजनाहरूको छनौट गर्नुपर्नेछ । यसरी वस्तीस्तरमा छनौट भएका आयोजना/कार्यक्रमहरूको सूची संयोजकले लिखित रुपमा तयार गरि वडा समितिमा पेश गर्नुपर्ने हुन्छ ।

वडा समितिहरूले टोल/बस्तीस्तरबाट प्राप्त आयोजना र कार्यक्रमहरूलाई विषय क्षेत्र अनुसार समूहकृत गरिन्छ । स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिवाट प्राप्त बजेट सीमा र मार्गदर्शनको आधारमा सम्बन्धित वडाहरूले बस्ती टोलबाट प्राप्त योजनाहरूमध्येबाट वडाको लागि प्राप्त बजेट सीमाको अधीनमा रही योजनाहरूको छनौट र प्राथमिकता निर्धारण समेत गरी अनुसूची ४ बमोजिमको ढाँचामा बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश गर्नुपर्ने हुन्छ ।

बस्ती टोलबाट योजना माग गर्दा वडास्तरका महत्वपूर्ण योजनाहरू छुट भएको अवस्थामा वडा समितिले त्यस्ता योजनाहरू वडा समितिको बजेट सीमा भित्र रही औचित्यताको आधारमा समावेश गर्न सक्नेछ । वडाको बजेट सीमा भित्र कार्यान्वयन हुन नसक्ने गाउँर नगर स्तरीय महत्वपूर्ण आयोजनाहरू भएमा वडा समितिले गाउँ तथा नगरपालिकामा छुट्टै सूची पठाउन सक्नेछ ।

वडा समितिले आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्दा स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिले तोकेको आधारहरू र दिगो बिकस लक्ष्य प्राप्त गर्ने कार्यक्रमलाइ बिशेष ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ । यसरी छनौट भएका योजनाहरूको प्राथमिकीकरणका साथ गाउँपालिका वा नगरपालिकामा पठाउनुपर्ने हुन्छ ।

अनुसूची २ : दिगो विकासका लक्ष्यहरु

दिगो विकास

नेपाल स्थित संयुक्त राष्ट्र संघको कार्यालयले सन् २०३० सम्म दिगो विकास लक्ष्यहरु हासिल गर्नका लागि सरकार, नागरिक समाज, समुदाय र अन्य सरोकारवालसँग मिलेर काम गरिरहेको छ ।

दिगो विकास लक्ष्य एउटा साहसिक र विश्वव्यापी सम्झौता हो जसले सन् २०३० सम्ममा सबै प्रकारका गरिबीको उन्मूलन गरी मानव, पृथ्वी र समृद्धिको लागि एक समान, न्यायपूर्ण र सुरक्षित विश्व निर्माण गर्ने परिकल्पना गर्दछ ।

दिगो विकास १७ लक्ष्य तथा १६९ सहायक लक्ष्यहरु दिगो विकासका लागि एजेण्डा २०३० को एउटा भाग हो, जुन संयुक्त राष्ट्रसंघका १९३ सदस्य राष्ट्रहरु सम्मिलित सेप्टेम्बर २०१५ को ऐतिहासिक राष्ट्रसंघीय साधारण सभाको शिखर सम्मेलनले परित गरेर जनवरी १, २०१६ देखि लागू गरेको छ । विश्वभरका राष्ट्रिय सरकारहरु तथा लाखौं नागरिकहरुलाई एउटै थलोमा ल्याई यी महत्वाकांक्षी कार्यसूचीमा व्यापक छलफल र परामर्श गरी यो दिगो विकास लक्ष्यहरु तय गरिएका हुन् ।

दिगो विकास लक्ष्यका पाँच स्तम्भ

दिगो विकासका लक्ष्यहरु

१. सबै ठाउँबाट सबै प्रकारका गरिबीको अन्त्य गर्ने
२. भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्य सूरक्षा तथा उन्नत पोषण सुनिश्चित गर्ने र दिगो कृषिको प्रवर्धन गर्ने
३. सबै उमेर समुहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवन सुनिश्चित गर्दै समृद्ध जीवन प्रवर्धन गर्ने
४. सबैका लागि समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने र जीवनपर्यन्त सिकाईका अवसरहरु प्रवर्धन गर्ने
५. लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालबालिकालाई सशक्त बनाउने
६. सबैका लागि स्वच्छ पानी र सरसफाईको उपलब्धता तथा दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने
७. सबैका लागि किफायती, विश्वासनीय, दिगो र आधुनिक उर्जामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने
८. भरपर्दो, समावेशी र दिगो आर्थिक वृद्धि तथा सबैका लागि पुर्ण र उत्पादनमुलक रोजगारी र मर्यादित कामको प्रवर्धन गर्ने
९. उत्पादनशील पूर्वाधरको निर्माण, समावेशी र दिगो औद्योगीकरणको प्रर्वधन र नवीन खोजलाई प्रोत्साहन गर्ने
१०. मुलुक भित्र तथा मुलुकहरुबीच असमानता घटाउने
११. शहर तथा मानव बसोबासलाई समावेशी, सुरक्षित, उत्पादनशील र दिगो बनाउने
१२. दिगो उपभोग र उत्पादन प्रणाली सुनिश्चित गर्ने
१३. जलवायु परिवर्तन र यसको प्रभाव नियन्त्रण गर्ने तत्काल पहल थाल्ने
१४. दिगो विकासका लागि महासागर, समुद्र र समुद्री साधन स्रोतहरुको दिगो प्रयोग तथा संरक्षण गर्ने
१५. स्थानीय पर्यावरणीयको संरक्षण, पुनर्स्थापना र दिगो उपयोगको प्रर्वधन गर्ने, वनको दिगो व्यवस्थापन गर्ने, मरुभूमिकरण र भूक्षय रोक्ने तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने
१६. दिगो विकासको लागि शान्तिपुर्ण र समावेशी समाजको प्रर्वधन गर्ने, सबैको न्यायमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने र सबै तहमा प्रभावकारी, जवाफदेही र समावेशी संस्थाको स्थापना गर्ने
१७. दिगो विकासका लागि विश्वव्यापी साझेदारी सशक्त बनाउने र कार्यान्वयनका लागि स्रोत साधन सुदृढ गर्ने